CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No.: 838 Subject: Vedic lit.

Title: Gṛhyakārikā

Author: - Scribe: -

Date of the work: - Date of the Ms.: V.S. १५६९

Place of the work: - Place of the Ms.: -

Size: 9.6" by 4.4" Extent: 2 to 135 foll.

Language: Sanskrit Script: Devanagari

Remarks: Begins abruptly

रोहिण्यां धनसंपुक्ता मृगे स्यात्सुताशालिनी॥ आर्द्रायां चेक्षमसातजिरतास्व
जाव स्रतीः॥८ प्रतिर्ब्रताष्ठनर्वस्योः॥ पुत्रिणः परह्वये। सर्वां ह्वयेष्टुवति
सूः॥ स्म सा क्रांता करह्वये॥१० स्वातीह्वये धनवती विधवा स्यात्परह्वये।
मूलह्वये परिचयक्ता स्तु नगा स्यात्परत्रये॥११॥ रवन्यास्विरिणी दुष्कृ
नगा श्रानक्षिप्रक्रये॥ रजस्त्रियथमो विवेनाद्दितीयादिषु स्मृतं॥१२॥ श्राद्धि
धरेगुरूणा शाश्रिज्ञिनवामृगुरुस्मुतान यातद्विनोक्तिता॥ श्रुतमथाश्वश्रुमे
स्नमनुत्रमं यदिश्रु जंफ्राजमत्रविनिर्दिष्टोतु॥१३॥ नन्निप्मेयामुदक्यास्त्रिः
स्नानं मात्यानुलेपनं॥ हस्ते वा मृन्मये पात्रे दिवे वसे क्षु भोजनं॥१४॥
विष्टंमधुरं वान्नं कदुतिक्तादि वर्जितं॥ एकांतवस्रा॥ क्रुराभ्रु मावास्थि
तायां श्रायीनस्या॥१५॥ चतुर्थे दिवसे स्नायात्पंगटेकोस वारिणायादि
वं ध्यादिदोषणष्ठतानारीजवेकृतां॥१६॥ पुष्पस्नानो रुविधिना स्नापयेत्सु

शुनेनतरसंवराद्दमिद्दूरेः सम्यकृतुष्यस्नानं समीरितं ॥१७॥ अथगोरवतीया
तन्नास्मात्तिरिहलिरव्याता ॥ प्राशशोलितमर्कांशं जाद्दारसुस्तप्रतां ॥१८॥
विरड्यतिविनिर्मिक्रं नक्तं यविवशोलितं । वेदनारद्दितंश्चद्वंत्रिदिनाम्रं
निवर्तनात् ॥१९॥ रक्तं नक्तं तांयायाद्वित्वरातुंप्रंयोगतः । चतुर्थे दिवसे
स्नायाद्रुतयादिव्यं समीद्ययस्या । जर्त्रारंदेवरंवापिश्वशुरंनान्यमीक्षते ।
२० स्नानादूर्ध्वं मरतोगच्छेद्दविप्रिद्वांस्तु तांस्त्रियं । समरात्रिषु पुत्रार्थी
कन्यार्थी विषमासु च ॥२१॥ अमावास्याष्टमी चैव पौर्णमासी चतुर्दशी ।
तातारा घास्वतेष्वश्रुतस्मादेकादशी तिथिः ॥२२॥ त्रयोदशी चजेतागमने २
निष्टदाः स्मृताः । चतुर्थे दिनियमोक्तं गमनं दनतोदिनिः ॥२३॥ रजोनिर
त्तोदृष्टुं प्रशस्तास्वपिरात्रिषु । युग्मास्वा दघोश्वा दशरात्रिंश्वा द्वेतु कायाद्
नियं ॥२४॥ अन्यचीयादिवाक्रीवं प्रसूयाद्योदिवाव्रजेत् । आद्दत्तुः शंरव

त्रिरिविर्त्तोज्ञायपातःस्याष्टुरेवस्य ॥२५॥ सुस्छिशंदोसतरुछेदतावापुत्रजन्म
नः तस्यो रुमेस्तुतायेनदितिज्योतिर्विदां मतं ॥२६॥ रात्रौ चतुर्थ्यां पुत्रः स्या
दल्पायुर्धनवर्जितः । पंचम्यां पुत्रिणी नारी षष्ठ्यां पुत्रस्तु मध्यमः ॥२७॥ स
प्तम्यामप्रजायोपि दष्टम्यामीश्वरः सुतः । नवम्यां सुजगादारा दशम्यां च
समप्रजायोपि दष्टम्यामीश्वरः सुतः । नवम्यां सुजगादारा दशम्यां
तुरः सुमान् ॥२८॥ एकादश्यामधर्मा स्त्री द्वादश्यां पुरुषोत्तमः । त्रयोदश्यां
सुता तस्य वर्णसंकरकारिणी ॥२९॥ धर्मधर्मज्ञः तरुः स्याद्दालवेदीद्दवव्रतः ।
प्रजायते ग्रुणोधे स्व वीर्यवान् गतः पतिः ॥३०॥ राजपत्नी महाभागा यशराज
वशगाथवा । जायातपं वदश्यांतु वकुपुत्रा पतिव्रता ॥३१॥ विद्यालक्षण
संपन्नः सत्यवादी यतेन्द्रियः । आश्रयः सर्वभूतानां षोडश्यां जायते पु
मान् ॥३२॥ पित्रापि भोनिर्दनं चापिविधिवत्कैच्यचकी नारी सुप्रसन्ना प्रसन्नां ।
कुष्टेः दामां पुत्रकामो निगच्छत्स्त्रदयप्रपुत्रमाप्नोयवश्यं ॥३३॥ वक्रीना

नामपिप्पलीनामृत्तुश्चैवोगपघतः। वर्षक्रमेणतागच्छेत्तुविवाहः क्रमात्तापि
वा।३४ रक्षणार्थमनुज्ञां वा पूर्वमिच्याद्देवलः। स्वस्वकः स्त्रां निषेधेन्ना
यांनिगच्छेदृतुकालतः।३५ पितरस्तस्य तन्मासं तस्मिन्रेतसिशेरते।
अपुत्रस्यैवदोषोयमृचति। क्रमणेनवेत्।३६ उपक्षेजातनदोषोस्ति
कामजाइतरेयतः। पद्योत्तानां। स्त्रियंपश्चाद्धाजिनकृतिदर्शनात्।३७ नि
यमोतयाब्रूलसूत्रेंन वामूत्रपुरीषप्रवत्तां वा व्याप्तृयीक्षितगच्छेत्करणै
नागराद्यैरिति।३८ वात्स्यायनादिभिः पंचविधं सुरतमीरितं। तत्राद्यं सुर ३
तंगर्ताधाने रोगानकसूत्रतः।३९ रतरात्र्येवकवाररर्थंतानितातचिदुः।
नागराद्यैश्चगंतव्यं करणं रतिशास्त्रतः।४० वुद्धानेर्दर्शनैर्धृतिर्नरवाद्यैः
सुरतंयदि। प्रसूतचतुरंसुत्रं विशंत्कांदययेम यथा।४१ त्रिकोणंकेशो
यगातप्रस्खलत्क्रूरेषुला। नत्यरिंसास्थितेषु। लग्नेश्राशंकेषु श्रुत्वास्मिगच्छे

त्सुंजन्मयोगेषु चन्तीसुताश्रिताः।४२ तत्राप्यक्रदापिकंश्राद्धं प्रथमंमारपूर्वकं।
वक्त्रास्येतत्रत्तोद्दनञ्चातस्तत्कुमूना हानि।४३ गमनानंतरंपन्यामंत्रेण
हृदयंस्पृशेत्। नीचांकरंदक्षिणं समधीप्तनपतिःश्वरा।४४ गमनाकेवि
दिक्कंचप्रयतचादनंतरं। यत्तेसुशीमेहृदयंश्राजंनोपमृतारता।४५
यत्तेसुशीमेहृदयंसप्तीरस्यप्रजापतिः। हृदयंदेवताछंदोजागतं
हृदयस्पृतं।४६ यथाकामीत्तवेद्यापिस्त्रीणांवरमनुस्मरन्नांश्वलाणा
द्दिवसोदत्तत्तास्तांकामायथेच्छया।४७ सत्तोत्रगर्भश्रीकायांस्त्रानांम
थुनानिःसृतं। अत्तातोमूत्रवक्त्रावद्विगुणंतदाताः स्त्रियः।४८ गर्तस्यकाधि
गंनयात्सुश्रालाक्षैः श्रमाद्भिरिति। श्रमागत्ता निपिपासावात्तुबंधेरकेश्र
क्रयोः।४९ स्मघोगदीतगर्ताया योन्याश्वस्फुरणंतावत्। दंपत्योरतिका
लेवेत्तवेद्याकुलितंमनः।५० अंधाः पंगाः प्रजायंते तथाकुब्जाश्चवामनाः।

गर्भोपनिषदि प्रोक्तमेतदाथर्वणश्रुतौ ।५२। शुक्लमानं समोधिके शुक्रे स्त्रितव
च्यधिके स्त्रियः । समेन नपुंसकं ज्ञेयं पुंस्त्रियोर्वान्ययोगतः ।५३। यदि संयो
गकाले तु पुरुषो रागतो हितः । द्विधास्य स्खलते शुक्रं युग्मलं तत्र जायते ।
परस्पारत्येव शुक्रेभ्यो नगर्भो मनुवाक्यतः । तस्मात् शुक्रविशुद्ध्यर्थं शुद्ध
। स्निग्धं बलस्य यत्तु ।५४। सुपिष्टकौऽज्यौ शाल्योदनं स्फाऊंमाषसूपसमन्वि
तं । पिबेत् दुग्निशात्रियववीर्यवर्द्धनमुच्यते ।५५। रसाले विदारिकासूर्स्मं
सततव्याताविचतंरच्चाकैः शर्करादी रसं युक्तं पिबेत् छागमुच्यते ।५६। ४
चूर्णं मासमेकानां वास्वस्मरे जीवितं तथा । माघाज्य शर्करायुक्तमाम्नि
शं तथा पयः पिबेत् ।५७। पयसा वानरीमूलं बीजं वा मुध्यनुच्यते । ना
यिठोतिर युग्मायां पुमान् शुक्राधिके निशि ।५८। युग्मायां शोणिताधिक्ये
क्ये नारी स्यात् सुरूपात् सतिः । यदि गर्भं न धत्ते ऊर्ध्वत्रितो पधपतिः ।५९।

उपोष्य पुष्यनक्षत्रे श्वेतयामूलमुद्धरेत् । श्वेतपुष्पाश्चतुर्थेह्नि रात्रौ पिष्ट्वा
पिष्टकेन तु ।६०। दक्षिणस्यां तु नासिकायामार्षिं वा दियमोषधीं । त्रायमाणे
ति मंत्रेण प्रविशत्युदरे यथा ।६१। ऋषिः प्रजापतिः छंदो बृहती देवतो
षधीः । अस्ते केविनियोगो स्य मुनिभिः समुदाहृतः ।६२। यदि वातादिभिः
पुष्पं वतुर्भिर्योषितां हतं । सम्यक् कृतं औषधं ज्ञेयं क्रियाकालक्रमोत्तरा
त् ।६३। पित्तादेव महाघे वाहनं पुष्पं कथं चन । पुष्पस्नानोक्तविधिना
स्नापयेत् तम्रशांतये ।६४। यदि कन्याप्रसूः स्त्री स्यात् दुहिताग्नेः स्वकालतः ।
दद्याद्वै पिष्टयशेन सुतास्यात्स तु कालतः ।६५। अनवद्यान पिंडानां मध्य
मं पिंडमादयात् । मंत्रेणाधत्त पितरः ... सुरवीसतीः ।६६। व्यायामं
व्यवायायातिजीउत्ने रात्रिजागरं दिवास्वप्नं नयंशोकमभ्याघातोरोहणं
तथा ।६७। वेगधारणमस्यूष्णां कंऊकरासनमेव च । वर्जयेत् शुश्रूखातो

निगर्भाधानादिमानिवा॥१६॥गर्भेण्यायत्रियंमासाहृद्विमआदिकृंनवेतो
तस्यैदेयंप्रयत्नेनवीर्यवंतं॥विरासुषं॥१६॥पुत्रंजनयतीत्यक्तंसुश्रोत
नाच्यथास्मृतिः॥याज्ञवल्कीयववमावेकूपंतस्यवाभवेत्॥१७॥इतिगर्भ
कारिकायांगर्भाधानं॥ॐ॥अथपुंसवनंवक्ष्येप्रागार्भचलनोद्भवेत्
मासेद्वितीयेस्यात्तृतीयेवाशुभेदिनि॥१॥आपूर्यमाणस्यपक्षेस्यादि
तिष्योनक्षत्रतः॥गर्भसंस्कारएवायमितिकर्कस्यसंमतिः॥२॥प्रतः ५
स्तऊर्जसंस्काराऊर्जेगर्भेप्रयुज्यात॥हस्तश्रवणपुष्यमृगमूलेने
पुनर्वसौरविःजौमेज्यवारेषुत्रिकोणकेन्द्रगैःशुभैग्रहैःपुंलग्ने
कंटकस्त्रैवगुरोक्रूरारेर्विवर्जयेत्॥४॥कारयित्वोपवासंतांतदहःश्रा
दत्तर्वकंआह्लायपरिधाप्यनांवासस्फी॥अहतासितापवरावरोदा
ऊरफान्यात्रिविक्षोदकेनतानां॥ऋशाकंटकमोमांश्चान्विपद्यमालेषुनि

क्षिपेत्॥६॥दक्षिणस्यांतुनासायामाक्षिचेद्रसपानितंहिरण्यगर्भः॥अद्भ्यःसं
भृतः॥आभ्यांस्वयंपतिः॥७॥वीर्यवंतंयदीच्छेत्सःपश्चात्तकेनिधायतुउप
सूर्वंशाखावेतंगर्भेस्याम्यनुमंत्रयेत्तां॥८॥कुपत्नींसीतिगच्छस्कःपते
च्चेतेनमंत्रतःहिरण्यगर्भइत्यस्यमुनिरुक्तःप्रजापतिः॥९॥त्रिष्टुप्छंदो
देवताकोनियोगःपुत्रप्याहितो॥अद्भ्यःसंभृतइत्यस्यास्तुऋषिर्नारायण
लात्तरः॥१०॥पुत्रप्यादेवतात्रिष्टुप्विनियोगउपस्थितो॥सुपर्णोसिल
त्तिछंदस्तात्विरस्याःप्रजापतिः॥११॥गरुत्मान्देवताविष्णुक्रमेषुविनियु
छातएतनदेवपुत्रागर्भचलनात्पूर्वंतंयदि॥१२॥सीमंतात्प्राग्विधानतःयंस्यं
दितपिहृदस्पतिः॥गोवर्द्धनात्मजातनयश्रीनारेषुकेनउपरिकातीय
गप्तस्यहृत्तोकेप्रयोगविहृतिःसतांमुदेइतिपुंसवनं॥सीमंतोन्नयनंकार्यं
प्पष्टेमास्यथवाष्टमे॥गर्भसंस्कारएवायंकर्कोपाध्यायसंमतात्॥१॥

द्वितीयादिषु निनियम इति तस्य मतादपि। स्त्रियः संस्कार एवायमिति हारि
त देवस्वामि रसनमः संस्कृत संस्काराः सीमंतस्य द्विनास्त्रियः यं यं गर्भं
प्रसूयते तस्य सर्वः संस्कृतो भवति।३ विष्णुना गर्भसंस्कार एवायं प्र
तिपादितं सीमंतोन्नयनं कर्मन स्त्रीसंस्कार इत्युक्तं।४ केचित्तु गर्भसंस्का
र उत्तंगगर्भेष्वपुंजाता। स्त्रीसंस्कार इमाख्यानादिति नारायणो ब्रवीत्।
५ पुत्ररूपो विकल्पोयं नास्काराद्विसम्मतः। पुंसवनोक्तेनु रूपं तैकर्त
व्यं श्राद्धस्तूर्वकं।६ आज्ञाचपरिभाष्ये वं बहिःशालायां वद्विप्तन कालौ ६
पासिंदं कर्मसंस्था प्याग्नि वाल्लौकिकं।७ आसीनौ दंपती अग्नेः पश्चात्प
त्नी त्द दक्षिणे। प्राणानायम्य संकल्प्ये समारोद्दे कल्पिका नथा।८ अन्नोत्त
गमनाद्याये विकल्पाः प्रागुदीरिताः। नूनं तु वः स्ववीरतरोगाथास्या
ज्ञो मएवानो।९ अयमूर्जावतो वृक्ष इति सोमिरस्य प्रजापतिः। फलिनी दे

वताछंदस्तुरियं वलिबंधने।१० विनियोगां होम एवच्छूष्टिरस्याः प्रजाप
तिः देवता सोमराजास्याः गायत्री छंद घृतैविधि।११ विनियोगो जपे त्रोण्या
नृष्पाद्याद्याः स्फः पुरोहिता। देवताध्याने मध्यत्र घृतनेताः प्रजापति।
१२ इंद्रमग्निं ततः सोमं वरुणं तु प्रजापतिं। शाखादग्निं स्विष्टकृतं भूराद्या
श्च घृतनेताः।१३ अन्नोत्तगमनादाद्यन्नागांतं पूर्ववज्ञावत्तं तंदुलांश्च
दध्येनुगतिं नानामुपकल्प्यनं।१४ विशेष्य रुद्द पात्राणि स्यादधियोपक
ल्पयेत्तं अउंबरफलं ग्लुंक्क द्वयमेकत्र संयुतं।१५ त्रियष्णी शालतंत्री
लिचिंजुलानिक्ष शास्य वाशंकेः श्रीहरु सरुः सर्वावा त्रंमरेउ तथासनं।१६
श्रारण्येक्त शवाश्चंकेः कातीयपरिशिष्टता वद्दत्फीगाछिनो स्याता
माऽपनिर्वपाणं ततः।१७ तंडुलान्स्त्रक्षिपस्थालीपक्त्यांतिलमुद्गसंमिश्र
तानां। वक्ष्ये श्रपयेन्नु ज्ञातिलयोन्विधानता।१८ त्रेतरातावुपादयेव

मिश्रालस्योपदेशतः। कुर्यादाज्यभागौ तत्र स्वैवाचयं वं बरोः॥१९॥ प्रजाप
तये इत्येवं श्रोष्या तूष्णिं हुतं ततः। आज्येन तु वधूराघाः प्राशनाघा
विमौ कृतः॥२०॥ अग्नेः पश्चात्प्रतिष्ठाप्य मध्ये पीठं शुभ्रं जनौ। तस्यां तत्रो
पविष्टायां सीमंतं विनयोन्नतिः॥२१॥ ऊर्ध्वं भूरादिभिस्त्रिभिर्विनयामी
ति वां ततः। प्रत्येकं वा व्याहृतिभिस्त्राव्याहृतिभिर्वता॥२२॥ औदुंबरा
दिभिः पूर्णवात्रीं त्रिभिश्च शलीसतः। अयमूर्जेति त्वां वेल्लीं बध्नात्यत्रफ ७
लीति तान्॥२३॥ वध्नीगाथिना वा ह्यपत्रप्रेषं यथोदितं। यथार्थं गाय
त स्तौत्वततो गाथा विकल्प्यते॥२४॥ गायतास्त्रो सोमएव नो राजेमे यस्या
वितिस्थाने नामादिरोन्नघा यास्या समीपवर्त्तिनी॥२५॥ सीमंतोन्नयनं
गंतुततो आलग्ण जोजनं सीमंतोन्नयनं मुख्यकाले नस्याकथं चन
२६ कार्यमाप्रसवादेतदिति शंखो अब्रवीत्स्फुटं। प्रसवादापुरान स्याघपा

गर्भवतीपुनः॥२७॥ ऊर्ध्व स्वकाले एवैतदिति यच्च प्रतो अब्रवीत्। अंके गृही
तपुत्रायाः सीमंतमपि नन्मतान्॥२८॥ आत्तिप्राय हृयं तस्य वाक्यादेव
प्रतीयते। प्रथमादिषुमासेषु गर्भेबेज गर्भस्य वेदना॥२९॥ तत्रोपधा
दिविशेषं क्रियाकालं गुणेत्र मातां गर्भावस्था वगंतव्या शंकमो
त्मागमादिषु॥३०॥ अधुना तत्प्रसंगेन गर्भिण्या धर्मउच्यते। अंगार
तस्मास्थिकपालेषु ली सर्पादिके पुंपाविशेन्न नारी स्रोत सुखवतो
घेहण्य दादिके वायं त्रेतु प्यादिंजरको परिश्रातु॥३२॥ नोमार्जनीगो
मयपिंडकादौ कुर्यान्नवारिण्यगवाहनं सा। अंगारभस्यानं खेदि
रेव कुंभां कलिं चपुत्रं गमथोन कुर्यात्॥३३॥ नो मुक्तकेशी विवस्त्राथवा
स्यात्कुले नस्त्रं वस्त्रं वसरैन्नशेशात् स्तुप्याश्च याम्या वरणाइ पादनाधः
क्रियो छिन्नमनाः शुचिः स्यात्॥३४॥ नामंगलं वा शुचीरयेका शरन्याल्पयं

कृत्वा तत्तंनयायानुतिष्ठेत्र वल्मीकमथोन हापाद्दशान्विताजर्ईहिते
रतास्यात्॥२५॥ तिष्ठेन्मनुजु ष्मादिगुलिस्थपुत्रकाद्गु त्रंत्रपूर्या कुणशीज
सुरूंपपद्मोदितः कश्यपेन्नाहध नमै मान्ये पिजातःपुरगर्लिलीनांपुरु
यज्ञाज्ञो नेश्वरः श्रीमान लक्ष्मीपादाब्जपद्ददात स्तोत्रेण नुतामृ
लफारिफा विबुधप्रिया॥२६॥ इति श्रीमंतोन्नयनं॥७॥ जातकर्मधिकुनाव
द्देशस्य कृशास्त्रं विधियत्नु॥ प्रश्नवार्थं श्रुत्वयं तीमज्ञिरस्य कर्तति ८
स्त्रियां॥१॥ मंत्रेणेजातुदशमास्य एतान प्राक्रूनेन उयदाज राघधः पातः
प्रावेत्तुष्टाश्चिरियायां॥२॥ मंत्रं जपेत्स्तुतां ने कैका प्यंती दोष्पदर्शनात्
जातपुत्रेस्य व्विलंस्या स्नानंनैमित्तिकं पितुः॥३॥ तत्राथशीतरात्रावपि
वं जाबालिरब्रवीत्॥ दिवाहृतेन तोयेन स्नायात्स्वस्य पातन तु॥४॥ इति
स्तां रयायनः प्राहरात्रावनलसन्निधौ॥ अच्छिन्ननाभ्यो कर्तव्यं श्राद्धं

स्नानादनंतरं पुत्रनामरव्येण तत्कार्यं ववनान्तु प्रजापातः॥ हिरण्ये
ननाव क्ष्वा श्रामरद्यं रहेन वेत्॥६॥ इति याज्ञवल्क्यः श्रौतं पकान्नं
ननिष्पधति अत्रानं द्विगुणं श्रोष्ठं नो ज्यं हिरण्यं ववउत्सृजेत्॥७॥ दक्षिण
स्यानामिकया स्वर्णं तदि हितया शिशोर्लवा मधुघृतपात्रएक मिसृत्ते
गन्धादिको॥८॥ मिश्रि चप्राशयच्चैनं तयोरत्यतरं बकु॥ घृतं वा स्वस्व
यिददामीति मंत्रोप्यवाम्नतु॥९॥ प्राशनं प्रति वाक्यैः स्यादिति केचि
दिहाब्रवन्नामधाजननमेत स्य नामधेयं विदुर्बुधः॥१०॥ तस्य वद
क्षिणे कर्णे नान्यो वा त्रिर्जपेदमुं मंत्रंपि तान्त्रिराद्युं सुप्मानिति त्रिरथ
त्रियायुष्यं॥११॥ बुधः आयुष्यं मिच्चेतं ज्ञामध्ययं प्रवक्ष्यात॥ कामयेत यदि
स्वामीस्य सर्वमायुरियादयं॥१२॥ एनं क्रोशिमर्श दिका दशाजिस्तु दिवस्प
रिरित्यादि केः पंचदिशं पंचाव स्थापयतान् द्विजान्॥१३॥ भूर्यादिमम

नुप्रालिनतिस्यासीनतो द्विजः। प्रत्यगास्यः शुचिर्भूत्वा। प्राणेति प्राग
वस्थितः॥१४ व्यानेति दक्षिणे भूयादुदगास्यस्तथा परः। अपानेतित
तादाने रूप्तरो दक्षिणेनतः॥१५ उपरिष्टादीक्षमाणोनेर्ध्वं च
वस्थितः। एवमस्तु समानेतिसर्वात्रेस्च यो पिता॥१६ कुर्याद नुप
रिक्रामं दिशस्ताः प्रेण वर्जितं। विप्रा वस्थितापनं कार्या विश्य दात्रि
यद्योरिह॥१७ बालणाग्रहत्वं मूत्रेनेतरान्योऽक्रमर्हति। बालोयस्मिन्त्र ९
दक्षो भूतं दध्यामत्रि मंत्रयेत्॥१८ वेदतात्हृमिहृदयमितिमंत्रेण
वीक्ष्य वा। बालं स्तमूर्ध्नि जिघ्रेत् मंत्रेणाश्मा भवेति॥ तं॥१९ स्वकाले
न तत्तंगात कर्म दंनात्सूत्पादपि। दिवादती न कालं वे तदास्तुष्यादि
कूनवेत्॥२० अश्मा भवतिमंत्रां तान्निच्चूपाध्यायस्तं मतिः। कार्यं स्व
कालतो मे धाकृन नं नान्यकालतः॥२१ कुमारं जातमित्येष्वानाप्येक

तिरूदाकृता। अथास्य मातरं वेडा व्रीति नामासि मृश्योत्॥२२ आप्तीनः प्रा
क्सुखी मंस्त्रां वीक्ष्य तां मंत्र त्यां अंजलिः। उपेक्षित मुपाध्यायै रिदं मात्रम
न्त्रि मंत्रयत्तां॥२३ कृतिवाक्यादि त्रेरवीहस्तीन्त तं वेतदीर्य तः। प्रदाद्य
दक्षिणं तस्याः स्तनं तत्र प्रयच्छति॥२४ इमं स्तनमंत्रेण बालाय
थोत्र रं स्तनं। प्रयच्छति मंत्राभ्यां यस्ते स्तन इमं स्तनं॥२५ कालो त
रेदं कर्म नन्तवे कुतिकाकयतः। अत्रदघास्तु वर्ष वार्त्ममिं वाउर
णं रथां॥२६ छत्रं छागं वस्त्रमान्यं शय्यने वाग्ननं गृहं। धान्यं मेगुड
तिलान्न ष्पिरित्यदात्तिगृहे वस्तु॥२७ आयां ति पितरो दवाजात
पुत्रे गृहे प्रति। तस्मात्पुण्यमहः प्रोक्तं नाशत्वादि पर्वणि॥२८ घा
नं प्रतिग्रहे नान्याम छित्राप्यं तदक्षिवा। कुर्यादिन्यादनुःशेरवनुरं
नेविदायवे॥२९ आषोवतउधर्मुत्पन्नेपुत्रजन्मयदानवेत्ताकन्त

स्त्वाकालिकी शुद्धिः स्ववंशौचेनस्पृश्यति।२०।अष्टांगुलंपरि
त्यज्यनालंछिंद्यात्क्षुरादिना।उदपात्रंशिरस्थानेचसूया
सू।मोचनमृन्मयं।२१।आपादवीक्षितिस्थाप्यमास्तेतथावदु
।क्षिति।द्वारदेशेसमाधायसूतिकाग्निंसुसंस्कृतं।२२।उकु
यात्सर्षपांस्तत्रफलीकरणमिश्रितान्।शंडामर्काइति
द्वाभ्यांप्रतिमंत्रंपृथक्कृती।२३।संध्ययोरुभयोर्द्वादनि
त्यहोमादनंतरं।उत्थानादवहेकार्यंसंध्ययोस्थापनादि१०
कं।२४।आवपच्यपदेशोवनात्रस्यात्कुशकंडिका।अन
यो।देवता स्यान्मंत्रोक्ताःकिं दीरता।२५।एतदापिस्व
कालेस्यान्नियतयाज्ञकालतः।जन्मनोनंतरंकार्यंजातकर्मयथावि
धि।२६।दैवादतीतकालेवैदती।तस्मूतकेणवेतामहारदोविधीत

त्वापंचमेदशमेह्नि।२७।स्त्रज्यसूत्रगणाध्यक्षोगंधाधैर्जातहारिणीं।
तंवेक्तरपहोबालमुपद्रवतितत्पिता।२८।तंप्रक्षाधोत्तरीयेणमास्व
गालेनवास्वके।अंकमाधायउपतिमंत्रंकेरदयमुं।२९।मंत्रेननाम
रयकत्रोलिमृह्येद्धालकंततः।सूतिपंबंधिपन्यादिकर्मतलौकिक
नलै।४०।पर्वण्यपिचततयकृमस्त्रीयान्नेवदोष्वनाकुंकुर्यात्पितुर
भावेन्यःकुलवृद्धोपिगोत्रजः।४१।दशमेह्निस्नाम्नायाकुर्यार्थंस्न
बालकां।मृदुअक्षवर्णपिप्रवरेफहुष्विज्ञेयवर्केद्वगो।४२।तृगावाहेद्य
शुकाणांवास्करेजातकर्महि।क्रियतेलीतकालेयेदेवंनामसतावपि।
४३।स्त्रकालस्किविविवित्याहितफलीवहत्रेजेनवायस्कनारएकुकार्यला
रुतयेगृहकारिका।४४।इतिजातकर्म।।अततस्तुनामकुर्वीतपिति
वदशामेह्नि।उक्तापूर्वविश्वायाततः।पिंडवर्द्धनपूर्वकं।१।ब्राह्मणान्

नोऽपि त्रात्रीः प्रवृत्तीस्तत्र देवताः।९ एकादशे द्वादशे वाहन्यथवा
परे।२ अष्टादशेऽहनि तथा वदंत्यन्ये मनीषिणः। शततरात्रे व्यतीते
वाप्यूर्ध्वं वत्सरेऽथवा।३ तत्र घोषवदाद्यंतरंतस्थं वत्र्यरक्षरं द्व्य
क्षरं स्त्तां प्रत्ययांतं विपर्ययी तम तद्धितं।४ शर्म्मवद्ब्राह्मणस्यस्या
द्राज्ञो रक्षासमन्वितं। वैश्यस्य पुष्टिसंयुक्तं पदान्येतीयनं तरं।५।
शर्म्म रक्षा पुष्टियः स्युर्मनुराह पदानि वा। शर्म्मा देवश्च विप्राणां वर्म्मा ११
त्राता च भूभुजां। भूतिर्दत्तश्च वैश्यानां पदान्यूहस्तयंयमः। पित्र
र्व्हणादयत्राणि यमोस्यैहगम्यात।७ अथाप्निन्नपि संस्कारे तास्यै
वोऽग्रतः क्रिया। पितामहं वा नामस्यान्मातामहमथापि वा।८ कुलस्य
देवतायावाधिष्ण्यस्यं वंधि वा नवेत।९ तन्निउरलो वन्यः कुलदृष्ठो
पि कारयेत।१० आकारांतं त्रियो नाम तद्धितं चियुजाक्षरं। ईकारांतं

तुरां रवो क्यातन्न त्तस्याकुलं श्वविः।१० स्त्रीणां सुखोद्यमक्रूरं विस्पष्टार्थं
मनोहरं। मंगल्यं दीर्घवर्णांतमाशीर्वादाभिधानवत।११ तदक्षरा
दिकं नाम यस्मिन्विधिस्तस्य यदहारां शंकरोऽलागमादेत दुयायं कथया
स्य हो।१२ आश्विन्यामश्विपुगर्जतालरणी त्तत्तिकापुनः। लिपित्रयाहो
हितीवा। तत्परस्ताज्ञत्रुष्ट्याता।१३ एवं दितो मृगशीर्ष्णिर्द्दितदे चाश्वां
पुनर्वसु। क्रमश्लोके वत्नोयोगो रेवचयंतः पृथगमतः।१४ फतास्ति
ष्यतथाश्लेष्मारवगयोर्धडिःयो मघा। वतः पूर्वोउछडयोरुत्तराफ
भयोस्तथा।१५ हस्तश्चित्राउरठयो स्वातीडादद्विसादनूतां विशा
रवासुढलोत्पन्नात्तथदेव्योन्तुराधका।१६ ज्येष्ठाधका राम्मूलारव्योनप
फेन्यो बतस्तथा। पूर्वाषाढाजनतोन्याथप्तंजातः श्रवणामतः।१७ श्रवि
षावचराद्धिवतथाशतभिष्कुलतः। वशायोः प्रोष्ठपद्यशोप्यहेभ्यः

परा:स्मृता:॥१८॥ सुरस्य काले यदा नामधेयं कर्तुं न शक्यते तदोक्तो नामध्य
तस्तस्मिन्दिने स्यात्रगुणान्विता॥१९॥ कमान्नाचरणे यस्तोजेनिवसतिमधुपो
रेणु कार्यं: त्रीकृष्णतितन्दक्ष्य तयानात् तस्य मध्यकातीमस्त्रार्थे॥२०॥ इति
नामकरणं॥०॥ चतुर्थे मासि कर्तव्यं शिशोर्नि:क्रमणं गृहात्तो जन्मत:स्या
द्धपूर्वं तच्च कर्म पदे शस्तं हनि॥ मृगहस्तानुराधाश्विपुष्यापोष्णश्रवणेषु
च। पुनर्वसुश्रविष्ठायां जीवतोस्य। सि।न्हहनि।रतद्य हरिति मंत्रेण
तत्रादित्यमुदीक्षयेत्॥ तस्मिन्मासेस्तु नक्षत्रे कुर्याद्वै रस्यदर्शनं॥ तद्यस्ते १२
रितिमंत्रस्य दध्यंङ्गाथर्वणो मुनि:। आदित्यो देवतानुष्टुप्छंद: पुरउष्णिगिति
स्मृतं॥ विनियोग: श्रांतस्तातो कर्णवेधमथोच्यते। कार्तिके पौषमासे वा
चैत्रे वा फाल्गुनेपि वा॥ कर्णवेधं प्रशंसन्ति शुक्लपक्षे शुभे दिने। पुनर्ह
त्रेश्व त्रेवदरे स्वस्ते शीर्ष्णीदियेस्तु त्रोद्दिनाच्छिद्र यतीपातविष्टिवैधृतवर्जिते।

चित्रानुराधामृगरेवतीषु पुनर्वसौ पुष्यकराश्विनीषु श्रुतौ धनिष्ठातिसृष्टप्
त्रराश्च लग्नेगुरो लाभ तृगेषु तेनते॥१॥ केशरा। विशाविनेविद्धो कर्णौ सूमे
निवेतन्तः॥ निरंध्रो मंदविध्येव शोणं ध्यानरणान्वितो॥८॥ शिशारजातदंतस्य
मातुरुत्संगमर्प्विल:। श्रोविकोवेधयेत्कर्णौ सूच्या द्विगुणसूत्रया॥९॥ पंचमे
कृत्तीयेवापूर्वाह्णे प्राङ्मुखस्य तु। तस्मे प्राङ्मुखं दद्यापितान्यो वापि
कृष्ण॥१०॥ वध्यद्धाह्निलं पूर्वं वैक्रमात्रावजिमंत्रयेत्॥ तदंकर्णे जिर्वदृ
तीमंत्रान्यो प्रतिमंत्रत:॥११॥ कर्णवेधनिमित्तं च ब्राह्मणभोजनं। फेरिधा
नामुखं श्राद्धं मिहयेस्तं तिपूरय:॥१२॥ प्रजापतिर्सं ... दस्यादा
श्चमेधिके अनयोर्दैवनादेवा आधाप्याकार्मुकी नरा॥१३॥ इति कर्णवेधकर्म वे
धो॥ श्री पष्ठे पुंस: पंचमे षष्ठे मे वास्त्रीणाम न्नप्राशनं॥ मासिस्तोम्य: वारे वै
रर्ध: स्त्रीमामेत्रः शुवारयेच्छिपादिज्ञावेसवेवासवेच॥१॥ ऊर्ष्णी जन्मस्थितके

स्यान्नित्यरोगी कृशो न वेत्। वातकृन्नान्नुजो वेदेहि दासी स्यात्कनीथेगोरधि

कायां वतिछ्योतद्धन्मृतिथ्वेद्रे मेगिरे। केंद्रत्रिकोणकोमंदोविरोधोत्र

हरो बुधैः॥२॥ तत्राभ्युदयिकं श्राद्धं तत्र प्राशने स्तुपयं मेत्तां मूर्कत्योहं करि

ष्ये तत्र प्राशने बालकस्य॥३॥४ अस्त्रलोगमनाद्याये विकेल्पाः प्राशुदीरिताः

हंतानति प्राशनेतत्र देवताध्यानमुच्यते॥५ आद्यां सावाज्यजामोदेवीवावे

समरेस्तुनः। देवीवाचंततो वांगं आज्येनचरुणा ततः॥६ मरेत्वाणामपाने चे

वक्षुः श्रोत्रं क्रमादिमाः। अग्निस्विष्टकृतं शेषं क्तृसाद्याश्च हुते नताः॥७ तदे

अंगप्रधाननाथ श्रि हृदयश्च थ देवताः। बालन्नगमनाद्याज्यजातां तं चरुं च १३

द्वावताः॥८ पंचाशाद्विपिजुलि अग्नास्याः स्मार्त्तकर्मणि। सर्वत्रैव विदिशा ता

न्नेन्वारब्धे जुहुयात्ततः॥९ पात्राण्याकृष्य सर्वाण्यन्नमात्रं घृतं मधु। स्वर्णमं

लानि वा शस्त्र शास्त्रादीश्चोपकल्पयेत्॥१०॥ जुहुयादाज्यनागां तस्का ल्या

ज्येनाहुती॥ पृथक् देवीं वाचमिति होया प्रथमां तामृचं पुनः॥११॥ द्वा स्वाहे

विनावाजो नो घे तिद्वितीयका। अग्निघार्यविमतं नवतस्त्रोजुहुयादिमा॥१२

प्राणेतिप्रथमातद्वदपानेनापराकृतिः चक्षुष्येतितृतीयास्याच्छ्रोत्रेणे

तिचतुर्थिका॥१३ ततोन्वयेद्दैः स्विष्टकृत्तचरुशेषाद्यपूर्ववत् आज्येन

न वाकृताधाः प्राशनाद्याविनाकृतः॥१४ देवतांपुस्ताता माउरफेसंगेस्तं

स्थितस्य तु अलंकृतस्य दातव्यमन्नं स्वर्णादि नाजने॥१५ सर्वान्नरसो

मांसं वा परमान्नं निवेश तः। तं बालं प्राशयेत् सौमिमंत्रं हतातिवाद्वरनो

१६ मध्वाज्यकनकोपेतं सर्वेतिघृगपत्नभुः। मांस्यं तस्यानर्द्वाम्पायदिक्के द्वा

कप्रद्या रितां॥१७ कपिंजलं वेदन्नाद्यं मांस्यं वजवनं यदि। आयुश्च त्रस्पकाया

स्तदाद्यास्त्रे भ्रूलव र्चप्रं॥१८ सर्वं वे चर्वमां समानिष्ठ ह न्नेनाशयोच्छिष्टं। अंकं मा

तुपाद्याबामां स्तानिप्राशयेत्पृथक्॥१९ रेतत्प्राशमुद्धृत्यगा द्धात्री बालं समुद्र

जेत्। कार्यं तस्य परिज्ञानं जीविकायाः अनंतरं।२० देवताग्रे यथावि यस्य
शिल्पजातानि सर्वशः। शस्त्राणि च वस्त्राणि ततः पश्येत्तु जातकं।
२१ प्रथमं यत्स्पृशेद्बालस्तेनाजीव्यं तदा। जीविका तस्य बालस्य
तेनाजीवति भविष्यति।२२ एतत्कर्म्मांगभूतं तु ततो आप्लवनं जोऽज
नं। देवी वाचमिति छंदस्त्रिष्टुप् भार्गवो मुनिः।२३ देवी वाग्देवता
होमे विनियोग उदाहृतः। वाजस्य यज्ञ इत्यस्य त्रिष्टुप्नीमुनयो मरुतः। १५
२४ विनियोगोग्निविद्याऽऽप्रक्लवीयास्य कर्म्मणि। सर्वसंज्ञिकमंत्राणां
वृष्टाहुतीनां पुरोदिताः।२५ गर्भाधानादिअन्नप्राशनांतामजिन्तु
चा। अकस्य विधाः स्युः क्रियानान्याइयाछ नास्कराः।२६ गोवर्द्धनाच्च
ज्ञातनयरुद्धनारेणुकेन तु। कातीयगृह्यसूत्रोक्तप्रयोगविवृत्तिः स्मृताः।

२७ इत्यन्नप्राशनं। ततः संवत्सरे पूर्णे चूडाकर्म्म विधीयतां। तृतीये
वा प्रतिहत तत्र। पितृग्राम्यिगातस्फत्ति।१ यस्मिन्काले यदा चूडाक
र्त्तुमिच्छति देवस्य याचेत्। यथा मंगलसूत्राशौचशास्त्रांतरपरिपदं।२ चूडा
कुर्यं यपरेण्यूत्त्रविदोनेतीह शौनकः। अनन्तरं वत्सरास्यैतत्पं वने
हृदय वाल वेता।३ अश्विनीश्रवणस्वातिवित्राः पुष्यपुनर्वसुः। धनिष्ठा
रेवतीज्येष्ठामृगहस्तेषु कारयेत्।४ तिथिं प्रतिपदा रिक्तां विष्टिं च व
विवर्जयेत्।५ वारांशने शूरादित्यभौमानां रात्रिमेव वापसुनेकेरश्रि
कोणस्कोष्णस्य रिष्टविवर्ज्जयेत्।६ पापेक्षितः तयः शुक्रधनरिष्ट विवर्जि
ता।७ संज्ञेन वत्सेदगयनश्रु क्षपे दौ विशेषतः। बहिः शालादिके तत्र
चूडाकर्म्मनिमित्तकं।८ कुर्याद् दत्यदयश्राद्धं मातृपूजनपूर्वकं। आस

णान्तो जपेच्चाग्निः स्व सृतीनन्य पावकः ॥८॥ स्रूडाकर्म्म करिष्ये दहमिति
संकल्प्यमुद्धरेत्तु श्मशानायां लौकिकं वह्निं स्थापयित्वोद्धृ न स्थलेग्निं
मातान्तस्मात्समाप्ताद्य परिषिच्य प्रादक्षिणं करोत्तमादर्भौ कुमाक्षयपश्चा
दुपविश्य कुर्वः ॥१०॥ स्मरेद्धि कल्पिकांस्तत्र ब्राह्मणोगमनादिकान्॥
घृतमिश्रं दशं स्मरन्ति त्विं उं स्म कुशं प्रत्येते स्नानं ॥११॥ घसयेद्देवानथा
धारावाज्यनागो वसूर्वव तां सूराद्याः सर्वव स्विस्वस्नि दंताच्च युद्ध १५
तनताः ॥१२॥ ब्राह्मणो वरणं धाज्यनागांन्तं स्यात्स्वरूं चिना॥ पात्राण्या
ज्याघ्र्श्रीताद्दिनां उद्दे प्रक्ल्पनं ॥१३॥ शीतादत्तां उ नुसस्य नवनी
तं घृतं दधि। एष्वामन्यतमं शीतमुदकेन तं च वारि च ॥१४॥ त्रियेत्नी
शालनी दर्त्ति दक्षिणानां नवत्रिकं। द्रुरस्तां श्रमयः स्त्री दशंगोम

यं नापितो वरः ॥१५॥ कुर्याज्जेनाज्यनागांतं सूराद्याश्च दशाहुतीः। प्राशना
दि विमोकांतं नां उ शीतादकं क्षिपेत् ॥१६॥ उष्णोन वा प्रक्षरिच्य काग्निं वदु
स्मार्मि हो दकं। केशश्मश्रुमिति केशांतं तथा पात्तायं नवमनुः ॥१७॥ नव
नीतं क्षिपेत्तत्र घृतं वा दधि वा ततः। वार्या दापयक्षुरः पार्श्वे तेनास्यो
दति दक्षिणा ॥१८॥ सवित्रे प्रसूतरूमेत्यंतं त्र्योण्या विनियेन्नतः अंतद्
धाति दर्भस्य त्रीण्यत्र तक्षणानि च ॥१९॥ स्यकृत्तान्य स्य शिरोग्रापालीन्ये
वमा हत्रिविक्रमः। मंत्रर्मु पृथ्वेनाय स्य हिं सीरवस्नानतः ॥२०॥
गर्हीचानानि स्त थ्येन स्त केशानीतरेण तु। गर्हणीयासं दुरंतां त्रिंशिवो
नामेति मंत्रतः ॥२१॥ उक्लानिवर्त्स्यामीति मंत्रं तत्र कारयेत्। येना
वपदिति क्लिघास्य केशातक्षणानि तु ॥२२॥ त्रास्य यत्तरा ता ध्रियमाणओदके

त्तुगोमयं। एवं द्विरपरं तूष्णीं मुंडनादि यथोदितं।२३ तस्मिन्नेव शिरः
पार्श्वे तत्परस्तात्प्रदक्षिणं। ततः पश्चिमभागे स्यात् मंत्रवन्मुंडनादिकं।
२४ तूष्णीं तत्र क्षुरादानं मंत्रस्तद्दक्षिणस्य च। क्षुरं केशांतकरणं छेदे मंत्रो
यं स्यात्त्रियायुषं।२५ एवं द्विरपरं तूष्णीं तत्राथोत्तरतो नवेत्। तस्य
ण छेदने मंत्रो येन भूरिश्च यदिवं।२६ अत्रापि सर्वत्र तूष्णीं मुंडना
दि समाचरेत्। क्षुरेण त्रिः परिहरेत् शिरस्तेन प्रदक्षिणं।२७ यत्क्षुरे १९
णेति मंत्रेण केशांतं श्मश्रुखं शिरः। मा प्रमोष्णीः प्रदाद्ध्वं तत्पदेस्यै
क्षिरोमुखं।२८ ताभिः शिरः श्मश्रु चाद्भिर्भावितान्यार्पयेत्क्षुरं अप
दृश्य निच्यनेनाथ केशांतं श्मश्रुखं शिरः।२९ उदङ्मुखः प्राङ्मुखस्य
स्यत्तस्य शीर्ष्णि पद्मयोः। केशाशोषं ततः कुर्यात् घस्मिन्नोत्रेय यथोदितं।३०

वासिष्ठाः दक्षिणेन तु गतन्तु यत्रापि कश्यपाः। शिखां कुर्वंत्यंगिरसः शिखा
भिः पंच वसिष्ठा युताः।३१ पश्चात् केशापं क्यावा मुंडाश्च भृगवो मताः। अर्थं च
चैव शिखा मेत्रं नेम नाथ मिह क्वचित्।३२ स्केशं गोमयं पिंडं मनुगु
प्त तुपश्च लेगोष्ठे वाथोदकांते वा निधायेत् वा रिणि।३३ वरं यथो
दितं वान्यमाचार्याय प्रयच्छति। तास्येव कुर्यात् चायक केशांत दादाश
वर्तु।३४ परमेष्ठी समृषि छंदः प्रतिष्ठा देवता हि। उक्षेन वायुमंत्रस्य
निरासे के नियुज्यते।३५ पवित्रे यथास्था गायत्री छंदश्चापश्च देवताः छे
दने विनियोगः स्यात् दृष्टिरस्य प्रजापतिः।३६ तत्फणस्वधा ति देवा वस्य
हि छंदः अथ धृष्टा प्रजापतिस्वोन ध्वनियं विद्युज्यते।३७ शिवो नामेत्य
स्य मनो देवतास्यात् स्तु सोयजुः निवर्तयामि लिंगोत्तथा देवतं यजुरीरितं।
३८ सप्तिः पूर्वोक्त एवोष्ठा विनियोग उदाहृतः। दृष्टा नौ बायनः पांक्तः छंदः।

स्यात्सविता मरः॥३९॥ मंत्रे येनावपद्धास्मिन्नियोगच्छेदनेन्नवेत्तत्सपि
नीशायणस्त्वग्निहोत्वता स्यात्स्यायुष्यं॥४०॥ इयक्षमोंत्सिरेष्ठंदो विनि
योगो जापमता इत्वारूपां वाम देवस्मिन्स्याद्व्रतदर्शः॥४१॥ यज्ञमुख्ये
विनियोगो स्यादिहान्येष्वां पुरोदितः जातकर्मादिका स्त्रीणां शूद्र
कर्मान्तिकाः क्रियाः॥४२॥ तूष्णीं होममात्रं स्यादितिगोभिलनाषितं
षट्संस्कार इति पद्येरनस्व कालावेकथं च ना॥४३॥ ज्ञानादिष्टकं कार्य
ये पृथयनयनादयः॥ गणशः क्रियमाणेषु मातृणां पूजनं सकृत्॥४४॥ १७
सकृदेव न वैश्वाद्यं होममंत्राः पृथक्पृथक्॥ इतिश्राद्धादिकं सर्वं
शक्तितो दनवे पृथक्॥४५॥ यज्ञाप्रमं मया शंश्रीमान्लक्ष्मीपादाब्ज
षट्पदः तत्सूत्रेण संताग्रहसंकारिकाविबुधप्रिया॥४६॥ इति संगजंमी
जन्मानाष्टे सप्तमे गर्भाधानो द्वा चित्र जन्मनः॥ सांहे एकादशे गर्भ

धानाद्वा जन्मनो यथवा॥१॥ विश्यस्य द्वादशे तद्वदेतं नियो पनायनं यथा
मंगलेशाष्ट्रोत्रस्तभाद्यातरवाच्यपि॥ ब्रह्मवर्चसकामस्य पंचमे
द्वियजन्मनः॥ आयुःकामस्य नवमे कार्यं मौंज्यनिबंधनं॥२॥ षष्ठे क्रमा
द्वादशे च राज्ञो वृद्धिबलायुष्यो॥ इहायुष्मो च वैश्यस्य अष्टमे च
वतुर्दशे॥३॥ संख्याविकल्पो गर्भादिष्टेयः॥ पठीन सेर्मतातराजस्यो
पनयनं जन्मतो दशमे नवेत्॥४॥ विंशं पंचदशे तद्वदितिपठिनस्से
र्वयः॥ ब्रह्मवर्चसमायुष्यं तेजोन्नाद्यमथैंद्रियं॥५॥ पशवः सप्तमाष्टादे
मि स्वला बंधने फलं द्वादशाते तं तमे तद्वस्रामान्यं ब्राह्मणादिषु॥७॥
आपस्तंबीयसूत्रे तत्कात्यकारे विचारितं॥८॥ तत उर्ध्वं ततः श्रुतदो
यज्ञानांग्रीष्मो न्दृणां च शारद्वैश्यानां च॥ व्रतस्य बंधे यदि वा रविलानां
माघाद्यादयः पंच भवंति मासाः॥९॥ कुमार दो ह्रु रो संस्कृदरा प्र

थमष्टद्भिस्तु । तन्मूढा स्नानतः पुण्यं व्रतबंधं विदुर्बुधाः ॥१०॥ द्वादशाष्टम
बंधुस्थे मनस्तापिनं चिंतयेत् ॥११॥ अतीव दुष्टे गुरुराज पुत्रे जैमिनिः स्थि
तया द्विजन्मा गवानां व्रतस्य बंधः खलु मा प्रवित्रे मन्तस्य राशावसुख
श्रुनदं स्यात् ॥१२॥ वसंतएवोपनयेद्यजुष्यः शाखिनबटुं । पुनर्वसंत
ग्रहणाद्धर्मभिन्नाय निष्कृतं ॥१३॥ नष्टे चंद्रेस्तगे भृगौ नौनिरंशोविवर्ज्ञा १८
स्कारः कर्तव्यो नोपनयनं नाध्ययेग लग्ने हि ॥१४॥ त्रयोदशीय चतुष्कंजु
सप्तम्यादिनत्रये । चतुर्थ्यं काकिनीघोर अष्टावेत गलग्नकाः ॥१५॥ अने ॥
ध्यायेचतुर्दश्यां चलत्रपदे विशेषतः । अपराह्णे चोपनीतः पुनः सं
स्कारमर्हति ॥१६॥ नांदीश्राद्धे सति चेत्स्यादनध्यायः स्वकालिकः तदोपन
यनं कार्यं वदाडिनं नकारकः येतं ॥१७॥ लग्नाधिपे बलिनि गुरुसौम्य पदे द्वि
तं सुतं वि ऊजार्कि दिने शास्त्रं स्मगानां ऊजस्य उ ॥१८॥ गुरुदर्शे गुरुतोध्या

त्रीपुत्रः शाशाधरात्मजः । स्फुरेतस्तु यज्ञः स्मामाथर्वणमभिपाः क्रमात् ॥१९॥
नास्तंगते नीचराशिंगते जीवशशावपि । मेखलाबंधनं ज्ञेया भृगुचेत्तद्व
नाद्गावपि ॥२०॥ पौष्णोत्तराग्रपुष्ये मृगानुराधा श्राल्मार्कित्तादित्य प्रांतपुत्रे
पुष्पाशूर्ये दुवागीशाबले विधियं मांडी मे धेयजुष्यां हिताह्नि ॥२१॥ महिः
शालो दिफेतत्र व्रतबंधनिमित्तकं ऊर्ध्वदिक्फ दयश्राद्धं मारहाजनस्र
वर्फ ॥२२॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्तं चपर्युक्ताशिग्नं बटुं । शालोयांलौकिकं च
ह्निं स्थापयित्वाहुते स्थले ॥२३॥ उपविश्यानलं पश्चात्ततः संकल्पपूर्वके
तो उपनेष्ये बटुमिमं ततो वैकाल्पिकान्कुमारे तो ॥२४॥ मेखलाबंधनं स
ह्नौ दंडः पर्वमयस्तथा । मूर्ध्वादिमिमितो ब्रह्मगमनाद्यावसांतिका ॥२५॥
आश्मीनापादगायत्रीमडहे दत्त्वा विश्वयेोः दानं तयोश्च गायत्र्या एप्पा
तेषु मिदाहति ॥२६॥ मातुः पकाशाङ्कि स्वाधास्ताः पद्वाग्यमए वचायेने

ग्राये तिबृहतीछंदो स्य ऋषिरंगिराः॥२७॥ नियोगः परिधाने स्याद्देवता बृह
स्पतिः। वामदेव ऋषिश्छंदस्त्रिष्टुरंस्मिन्नामकृत्॥२८॥ मेखलाबं
धने योगः इयं दुरुक्तमिति यतः। विश्वामित्र ऋषिस्त्रिष्टुप् छंदः स्याद्वाग्वा
चा॥२९॥ आः परा च मन्त्रो यप्रपो विनियोगः परिग्रहे। परमेष्ठी ऋषिर्लि
र्लिंगदेवतास्त्रिष्टुप् छंदो मनुः॥३०॥ नियोगः इह मंत्रस्याद्युत्तरीयोपवीत
योः। ऋषिः प्रजापतिर्यो मदेः ब्रह्मवेद देवता॥३१॥ यज्ञः प्रतिग्रहे तस्य १९
विनियोग उदाहृतः। तच्चक्षुरित्येति गायत्रं छंदो योगस्तच्चक्षुषे॥३२॥ ऋषि
र्द्धवबृहर्वोकावापोहिष्ठेति सर्वदेवता तद्बद्धरिति सर्वो ऋषिः प्रजाप
तिर्ऋषिर्मर्मा॥३३॥ व्रात ति त्रिष्टुप् छंदो देवतास्याद्बृहस्पतिः। विनियो
गो हृदालंभे भूरादीनां प्रस्तोहिताः॥३४॥ विश्वामित्र ऋषिश्छंदो गायत्रं
सविता मरुः। गायत्र्या विनियोगः स्याद् दारंभे ब्रह्मकर्मणि॥३५॥ अग्नि

र्द्देवो यजुर्ब्रह्मा ऋषिर्मंत्रगणस्य वा। अग्ने सुश्रव इत्यादि विनियोगः स
मिंधने॥३६॥ ऋषिः प्रजापतिः श्रो कः समिदाधान मंत्रयोः। आस्तेति छंद
आघस्य छंदो नुष्टुब् बथोत्तरे॥३७॥ बृहद्देवा देवताग्निर्विनियोग उपस्थि
तौ। तनूपा अग्न इत्यादि यजुष्याहृष्यो मता॥३७॥ स्मिन्मकृत्समारव्या
ता नियोगः समिदाहितौ। तनूपा अग्न इत्यादि यजुष्याहृष्यो मता॥३८॥
बृहद्देवा देवताग्निर्विनियोग उपस्थितौ। स्नानं नु मंगल इत्येषः स
ग्नालाघेरस्यं ततः॥३९॥ आनयंतित दावाद्योपनीतास्तत्तसदंतिकं पश्चाद
ग्नेरवस्था प्यस्वाग्रतः प्रच्यगानने॥४०॥ आचार्यो वा च येनं पूत्रोक्तोनि
गद्यावितिं। भू र्लेनिको ततो वाससूत्रं परिधापयेत्। शायनेनेशायेति
मंत्रेण कुमारं मेखलामतः। बध्नीयात्त्रिगुणां मौंजीं इयं दुरुक्तात्
मुदुरन्तः॥४२॥ आचार्यस्यैव मंत्रो यं न बटो रात्मने पदातः। युवा सुवासा

इति वा रश्मी वा बंधनं तावत्।४३। अस्मिन्नवसरे यज्ञोपवीतं प्रतिमुंचति
यज्ञोपवीतं परममित्यृचा ७ कौ बद्धुवसः।४४। मित्रस्य चक्षुरित्यृचैतद्व
त्कृष्णाजिनं ततः दंडं प्रयच्छेदाचार्यः प्रतिगृह्णाति तं बटुः।४५। यो मे दं
डः परापतदिति मंत्रेण प्रोजनीतिर्यं वा प्रयच्छेत् तं गृहीत्वोच्छ्रये
द्बटुः।४६। उच्छ्रयस्वेति मंत्रेण दीक्षावदिति सूत्रितं दीक्षावदिति सूत्रो
क्तं किंचिन्नांगीकृतं यतः।४७। वाक्यस्यान्यपरत्वाद्दंडस्य ग्रहणं प्रति।
आदायांजलिनाचार्य अपस्तस्यांजलिं बटोः।४८। सूर्यं त्रिष्टुप् तस्याभि २०
रापो हि ष्ठादिभिस्त्रिभिः। ब्रूयात् सूर्यमुदीक्षस्व गुरुः प्रैषं बटुं प्रति।४९।
तच्चक्षुरिति मंत्रेण बटुः सूर्यमुदीक्षताम्। नीत्वा करं दक्षिणांसमधि ते
नात्तेन हृदि।५०। मम व्रते ते हृदयमिति मंत्रेण तिष्ठतः। गृहीत्वा द
क्षिणं हस्तं कुमारस्याह तं गुरुः।५१। को नामासीति तं विष्णुशर्म्मा हं नोव

दुर्वीदतः। आचार्योऽभिवदे कस्य ब्रह्मचार्यसीति तं बटुं। पररस बटुर्वदतो
ब्रूयादिंद्रस्येत्याह तं गुरुः। नामादिशत्यस्मै स्थानं तद्यथानुक्रमं
णः।५२। एनं कमप्यं ह्रातं न्यो गुरुः परिददात्यथ प्रजापतये त्वा परि
दाक्यैः पंक्तिरीयेः जपः।५४। प्रदक्षिणं परीत्याग्निं पश्चादुपाविशे बुधः
चूडाकरणवद् ब्रह्म वरणाद्याविमोकतः।५५। स्यात्कर्म्माचार्यकर्तृकं
सोनुशास्ति बटुं ततः। अपोशानांतके र्व्वल्याचार्यस्याभिधेय प्रश्नि
५६। त्रिष्प्वाक्यैरिमान्याह प्रतिप्रैष्यं बटुः क्रमात्। नवान्य आतिकर
वाणि नस्वपिमीत तं प्रति।५७। यच्छानि वाद धानीति ततो भ्रानीति मस्त
वि। अग्नेस्तरतः प्रत्यङ्मुखायानन्नमीक्षोत।५८। आसीनायसमीक्ष
ः पादोपगृह्य पूर्वकं गुरुः प्रयच्छेत्सावित्रीं गायत्रीं ब्रह्मचारिणे।५९।
प्रणवव्याहृतियुतामाश्वलायनसीमतः। अग्नेर्दक्षिणतो वा पविष्टाया

स्मिन्स्तिष्ठता।६०। पादं पादं प्रथमतो द्वितीयेऽर्द्धर्चशः पठेत्। गुरुः सवि
तृतीयेन बटोः स्फुटमानुवर्त्तयन्।६१ अनुष्टुभं पठेदेतां तृतीयां वर्त्ति
त्रिभिः। सावित्रीं त्रिष्टुभं राज्ञो विश्यायां जगतीं तथा।६२ एतां वै काश्चि
काः काठकेयाः क्षत्रियविश्ययोः। विप्राय एष एवानुब्रूयादन्य
पमंशकाः।६३ सर्वेषां वापि गायत्रीमग्निकार्यमथोच्यते। अस्मिन्नग्नौ
न्याव देतत्स्कंधुहस्ये कपाणिना।६४ प्रतिमंत्रं त्रिः काष्ठिरग्नेस्तु श्रावादि २१
भिः। अग्नेस्तु श्रवइत्येकं यथा वेंस्या द्वितीयकं।६५ यथात्वमग्ने देवा
नां मंत्रेणापि तृतीयकं। तवापर्युक्षणं वक्रेरूक्तायस्तमिध्याकृतिः।६६
स्तमिदाधानमेतद्वै सूचनात्तिष्ठति क्रिया। उत्तिष्ठ परिसंख्यानादि
प्राप्तानि वर्त्तेत।६७ कर्त्तेनिधायस्तमिधमोकेकामादधातिसः। अग्न
येस्तमिधं मंत्रं उच्चार्य स्यात् एव वा।६८ द्वाभ्यां वास्तमिधस्तिस्रः स्यः स्तोः

प्राग्लदक्षिणं श्वितां कर्त्ते निधानं स्तमिधां न वेधेस्यास्ति भूमिपः।६९ न
तु कर्त्तेनिधानस्य विधानं क्वापि दृश्यते। पुनः संधुक्षणादिस्याद्दक्षिणां
तं वपूर्ववत्।७० मुखं विमृज्यपाणिभ्यां तो प्रतपप्रतप्यस्तनूपा अ
नइत्याद्यैश्चतुर्भिः प्रतिवाक्यतः।७१ मेधां मेदेवइत्याद्यैः प्रतिमंत्रं त्रि
भिस्ततः। पूर्वयोस्तादृशात्वेष अध्याहारस्तु मंत्रयोः।७२ अंगानि च म
इत्याद्यैः पाद्यमाप्यायनं ततः। साध्याहारं यथालिंगं वाङ्म आस्य इ
तां यथा।७३ यस्तोमुखेचारं बाक्तो युगपं नापि च स्पृशेः जे देनाप्य
यनं बाक्कोस्शक्य शाश्वकर्म्मयोः।७४ नात्र प्रतपनं पाण्योस्तापनानु
पादशात्तः। जसा दति तेनकं ऊर्ध्वं ह्रीवायाम स्थभस्मनां।७५ दक्षिणे
लेथ हृदये प्रतिमंत्रं त्रिसायुषं। आचार्योमंत्रलिंगाद्वैनामानि स त
वा निहि।७६ समावारपरिप्राप्त रयाद्वौम्याद्यजिवादने। अग्न्यं तु प

ष्णूणां स्यान्मातुस्तन्यपो पितो।१७ वसिष्ठगोत्रस्त्रिप्रवरः पादं ततोऽभिवा
दयेत्। विष्णुशर्म्माहमस्मि भोऽइति प्रयोगमुच्चरेत।१८ प्रसार्य दक्षिणं बा
हुं विप्रः श्रोत्रसमन्वितः। नरेन्द्रमेतु राजन्यो वैश्यो नाभिसमं ततः।१९
तद्ध हस्तद्वयेन वा विदुष्टे विष्णुभामना तायस्य सर्वधर्मनाशः स्यादेक
हस्ताभिवादयेत।२० पद्माकर्मैकत्रिरे यो पादोपसंग्रहणं गुरोः। उ
त्तानाभ्यां च पाणिभ्यामिति चिंतीनस्ये वत्वः।२१ अज्ञाकर्मेन विदुरवः प्र
यच्छायाति वाद्येत्। आशिषं तत्र यच्छेत् पुरस्मि दोष्णोन्यथा जावत्ता।२२
आयुष्मान्भव सौम्येत्याथ पद्म दत्ता ऽइति श्रुतिः। नामधेयस्य ये केचिदभि
वादं न जानाता।२३ अभिवादयेद्यो तान् ब्रूयात्सर्वास्त्रियस्तथा। आस्मिन्न
वत्सरेति होवरणां स्यात्र दंगतः।२४ प्रतिगृह्णेप्सितं दण्डमुपस्थाय च
भास्करं। प्रदक्षिणं परीत्याग्निं चरेद्भैक्षं यथाविधि।२५ अश्रमणादिर्यथात्मा

त्तं पात्रमादाय यत्नतः। मातरं वा स्वसारं वा मातुर्वा भगिनीं निजां। इति स्मृ
तिः क्षोः। प्रथमं या चैनं न विमानयेत्।८६ द्वादशवार्षिकोः स्मर
मिता वा प्रयोगतः।८७ ततः प्रणम्य गुर्वायाभिवतिस्य इदं पदं। हिक्षां
देहीयथ ब्रूयात् क्षालनं श्रुतं विश्रुतौ।८८ क्षोत्रस्य अग्रणवं न प्रदक्षिणां
न वचनं तदं। देही यान यथा विश्यं स्कोऽदिश्च दो दक्षिणवयपि।८९ निवेद
ये तां गुरवे तस्मै तुं स्नातीति तत्र स्पः। गुरुणानुप्रयन्नुज्ञाता वाग्यतो वा
न्नावेदितः।९० सन्तिष्ठेद्दत्तः शेष्यं ब्रूयात्संनियमानथा। अदौरावे
वणाशी स्याद्दधः शायी जावदस्मै।९१ प्रवारनोऽजनं च काष्ठं र्य दंड
ज्ञिनेश दा स्नायं प्रातश्चाग्निकार्यं तत्तद्धस्ते पासना दिभिः।९२ कर्त्तव्यायु
ष्मं श्रुत्वा स्वाध्यायस्यानुरोधतः। सायं प्रातश्चाग्निदोत्तात्रिः स्थंन
गुरोर्गेहे।९३ पुराजगतो वि प्रचरन्हि समय न ब्रह्मचारिणां। अग्नि स्तंबी

ण्याद्वयामाप्त तस्मात्परिवर्जयेद्द्विजः। ९४ ब्रह्मचारी यदा त्वन्नादद्यात्स
मिक्षान्नहि। गृहस्थीयान्नं तदामृत्युरादद्यात्समिधस्ततः। ९५ आलग्नं तेत्रि
यविशाश्चरेस्तु नैष्ठिकमन्वहं। सजातीयगृहेष्वेव त्रिवर्षिकमथापि वा।
९६ वेदयज्ञैरहीनानां प्रशस्तानां स्वकर्मसु। ब्रह्मचर्याहरेद्भैक्षं गृ
हेभ्यः प्रयतोन्वहं। ९७ सर्वं वापि चरेद्ग्रामं पूर्वोक्तानामसंभवे। नि
यम्य प्रयतो वाचमभिशस्तांस्तु वर्जयेत्। ९८ अन्यत्र निजदाराजेतु
गुर्वादीनां गृहे चरेत्। पूर्वं पूर्वं परिहरेद्भिक्षास्यादुत्तरोत्तरं। ९९ दत्त २२
दत्तात्तु या भिक्षा लवणं व्यंजनानि वा। तुल्यास्ते स्मृतिवितां यांति दातारस्व
र्गं न गच्छति। १०० आहारमात्रादधिकं न क्वचिद्भैक्षमाहरेत्। युज्यते
स्तेयदोषेण कामतोऽधिकमाहरेत्। १ माधुकरीय आदाय आत्मनो
न्यः प्रयच्छति। स याति नरकं तो सर्वभुक् चाकिल्बिषं। २ अलया

पि च वरणमस्य मिधश्व पावकं। अनातुरः सप्तरात्रमवकीर्णिव्रतं चरे
त्। ३ गीतमाल्यं दिवास्वप्नं कृष्णं तन्मधुमांसादि वर्जितं। देवतीर्थेष्वदवापि
मर्जनं न समाचरेत्। ४ दंडवस्त्रोपवीतं वा स्यात्कार्यं यो हृतवारिणा। म
मृन्नादीनोपविशेत्स्त्रीणां मध्ये न दीव्यति। ५ प्रनृत्तं कर्त्तुं येनियं अद
त्तादानमेव च। वत्तुर्सामपि वेदानां ब्रह्मचर्यव्रतं चरेत्। ६ चत्वारिंश
त्तथाष्टौ च वर्षाण्येतद्व्रतादिषु। एष एव व्रतादेशस्तस्मिन्न्यदे पृथ
ग्वेतु। ७ प्रतिवेदं द्वादशवा तस्मिन्न्यदे पृथक् पृथक्। तदर्द्धं पादकं वेद
ग्रहणांतिकमेव वा। ८ दीर्घकालं ब्रह्मचर्यं न कालोस्यास्तु रागतः। दन्चे
तां नियमां स्त्वापन्नेशोऽथवा वाराश्च शिक्षयेत्। ९ स्वयं प्रशीर्ण आदाय यस्स
मिधः समिदादिभिः। क्षेर्पाशांश्च वर्जिताः व्रात्यावस्तां गात्तरावो। १० ई धनं
वारिसमिध उपकल्प्यायमे दहनानां करिष्येस्मि दाधाना मि तिसंकल्पमु

चरेन्नु ॥११॥ विसृजेच्च ततो वाचं गृहीतो वा गमो यदि । निर्दामन्नं ततोऽश्नी
याद्वाग्यतः प्राङ्मुखः शुचिः ॥१२॥ अपोशानक्रियापूर्वमनिंदन्नतिभक्ष
क्षितं । भिक्षापतनमुंजीत निषेधः श्रवणाकाले ॥१३॥ भिक्षापात्रमन
त्रादिश्रोक्तं तन्निरिणान्नावा । लोहे वा मृन्मये पात्रे भुक्तौ प्रक्षालने
स्वयं ॥१४॥ पस्सपोदावनिषिद्धे वा हारितो ऽप्यवीस्फुरां । एवमेव वा
नूहं ऊयदिधिकायधुनोच्यते ॥१५॥ पतिवोपनये सूत्रास्तदनावेपि २४
त्रुःपिता । तदनावेपिरे ग्रःस्यात्तदना वित्तेऽप्युदरः ॥१६॥ ब्राह्मणः क्षत्रि
यविशां वासांसि अन्त्रवासिनां । वैश्यावर्सानुपूर्व्येण शाणक्षौमावि
कानि तु ॥१७॥ शुक्लं कार्पासिकं विप्रो भूम्नुकं क्षौमं तु लोहितं । विशयः
पीतं तं त्वाकौशेयं वसिष्ठो त्वाचसीतस्सः ॥१८॥ कार्पासिकं तु सर्वेषाम
विकाय हितं त्वावृता । इच्छेवंजेन मःप्राह परिधानायसर्वदा ॥१९॥

क्षौमकार्पासमकृतप्रवर्मवल्ककं शाबलाः सर्वं तदारयेच्छुक्लं वास
स्तत्पारिधानिकं ॥२०॥ ब्राह्मणस्याजिनं कार्ष्णं रौरवं क्षत्रियस्य वाऽऽ
जं वैश्यस्य गव्यं वा उत्तरीयाणि तानि तु ॥२१॥ काष्ठाघपावेष सर्वेष्वां वा
गव्यं वा तत्प्रधानतः । प्राधस्त्यं पुरुषस्योक्तं गव्यं वा यद्धरस्कृतो ॥२२॥
तत्र्यं गुलं वहिर्लोमियं धार्यस्याद्धरे गुरुत्वां एकपंडं त्रिपिंडं वा धार्य
तदुपवीत वत्तु ॥२३॥ विप्रस्य मेखला मौंजी धनुर्ज्या क्षत्रियस्य तु
मौर्वी वैश्यस्य विज्ञेया समाश्वदश्चा अवी भनुः ॥२४॥ त्रिवृता ग्रंथि
निकनत्रिभिः पंचभिरेव वा । प्रवेववनादेष्या मेष्मला स्यात्प्रद
क्षिणा ॥२५॥ एतास्यामाप्यजालेऽतु कुशाश्मंतकवल्वजैः । विप्रस्य
दंडः पालाशो बिल्वश्चः स्यात्क्षत्रियस्य तु ॥२६॥ औदुंबरस्तु वैश्यस्य
सार्वंषां सर्वएव वा । एतेष्वामभ्यजालेऽतु सर्वेषां सर्वयज्ञियाः ॥२७॥

अनावविधिमामृत्युमाहस्तुर्यमगोतमौ। स्नृजवस्तेजसर्वेस्फ
रब्रह्मणः स्त्रीम्यदर्शनाः २८ अनुद्वेगकरा दंडाः सर्वे वोनोग्निदूषि
ताः। मूवत चनताग्राश्च नताधिरनावश्चिताः २९ कश्शांतिको ब्रा
ह्मणस्य दंडः कार्यः प्रमाणतः ललाटसंमितो क्षत्रियशैः केस्याके
नाशांतिको विशः ३० नसांतिको ब्राह्मणस्य राज्ञः स्यात्कोसस्यमि
तः। कुशांतिकस्तु वैश्यस्य वर्णादिष्ठो कालवैयमौ। ३१ केशावधिर्ल
लाटं सतुस्याः शंखोक्तितक्रमात्। गुरूणां हृतआसीनोबकुरुका २५
यतंप्रति। ३२ श्रृणुयाद्दवनं तस्य शयानश्चेद्दकुर्वस्यः। आसीनःप्र
तिश्रृणुयादुपविष्टोनावधिः ३३ तिष्ठंस्तत्प्रतिश्रृणुयाद्दकुतश्चे
स्थितानबद्धः। श्रृणुयात्तदनिक्रामंन्नाह्नाताभिक्रमन्नापि। ३४ श्रृणु
यादनिश्चावक्रस्तो न्वहं वर्त्ततवनी। अध्यार्थवादो विस्पष्टोपुत्राघ

वस्तीयये। ३५ स्नातस्य तस्य कीर्त्तिश्च लोके भवति स्नातक्षितः। त्रयः स्नाः
स्नातका विद्यास्नातकः प्रथमो मतः। ३६ व्रतस्नवौ द्वितीयस्स्याद्विघा
व्रतस्तृतीयकः। एतत्स्यांलेहाणं सम्यग्गार्ग्यायैणप्रपंचितं। ३७ गुरुस्य
फालेनरिः कर्म्मकर्त्तुं यदि न शक्यते। गौणकालेपि शत्रैयं तदनादि
कृत्स्नर्वकं। ३८ इदानीं गौणकालोत्रातत्स्यामेव निरूप्यते। आद्यत्रा
लिविधस्तेष्वेको वाक्यांतरनिरीक्षया। ३९ अपनायिनीकः कालः परः
ष्पोडशवार्षिकः। द्वाविंशतिःपरो न्यस्य स्याच्चतुर्विंशतिः परः। ४०
ब्राह्मणः क्षत्रियविशोकालश्चेदस्नगादयं। सावित्रीपतिताब्रा
त्याः परिहार्याः प्रयत्नतः। ४१ अतऊर्ध्वंस्त्वंयेतेसर्व धर्म्मबहिःकृ
ताः। स्नावित्रीपतिताब्रात्याब्रात्यस्तोमादृते क्रता। ४२ ब्रात्यस्यास्ते

तद्वियस्य न कार्यमुपनायनं। अथ पतनं याजनं च विवाहादि च वर्ज्यं
येत॥४३॥ सावित्रीपतितानां च ऊर्ध्वं येषां त्रिपुरुषं तत्र प्रायश्चित्तं स्का
रोऽध्यापनं च नाविघातः॥४४॥ ब्रात्या ब्रात्येन यज्ञेनाधीयीरन्निच्छया वात्।
वो द्दालकव्रतं तत्र वा थ वदायस्ति वं च यतः॥४५॥ व्रात्यस्तोमं विना न्यत्र
न तस्याधिकृतिर्न वेत्ता। अनार्यस्यानधीतस्य स्यादानं तदर्थं तत्ता॥ ४६॥
संध्या रावदपस्थानं ब्रह्मयज्ञोथ तर्पणं। गुरुरूपाद्वानमस्कारो ति
दो नुक्रोऽमुरो। स्थितिः॥४७॥ सायंसंध्याऽग्निकार्यं च नमस्कारोऽथ निदो २६
णं। भोजनं सर्वमिथ्येन अर्यादीश्वरस्तुष्यै॥४८॥ स्वयानि परमेस्कानं
यत्र प्रयोगे श्वरो हरिः॥ गोवर्द्धनात्मजाज्ञेन रेणु कार्यं तायल्लेना॥४९॥ फ
तीयगृह्यसूत्रोक्तप्रयोगविवृत्तिः कृता॥५०॥ इति मौंजीव्रतबंधनं॥ ॥ ॥
ब्रह्मचारी प्रसंगेन वेदारंभो कुनो च्यते। अथ शुभे हरोऽस्य स्यान्नामध्ये

ये शुभे हनि॥१॥ नास्तंगते जीवशुक्रे तथा बाले वृद्धे मलिम्लुचे। पूर्वाह्णे रिक्ताश
नि सोमं भौमं हि चैव रिक्ता कुहु॥२॥ मृगादिपंचधिष्ण्येषु मूलाश्विन्योः कर
त्रये। पूर्वाश्रुति मृषुपेंद्र त्रये केंद्रगैः शुभैः॥३॥ तादेशानिमित्तं तु मा
तृपूजनपूर्वकं श्राद्धं तत्र वा यमे स्माणानां स्तत: संकल्प्य गुरुस्ततः॥४॥ यजु
र्वेद व्रतादेशं करिष्ये। आचार्यवित्कल्पनं स्का पयेद्दत्तौ किकं वाक्यं स्थले भू
शुद्धिसर्वकं प्रथमाये दे वानथाघारावाज्य भागे यस्सर्व यत्ता अंतरिक्ष
ततो वायुं ब्रह्माणं तदनंतरं॥५॥ छंदांसि वस्मरे दत्त प्रजापतिमनुस्मरे
त् देवान् ध्यानी सत्तत्र ऋग्मेधां वरसदसस्पतिं॥६॥ ततोऽनुमतिमाज्येन यस्वी
कुर्यादि कस्ततः॥ अग्निः स्विष्टकृत् तेनांस्फरेनायदक्षेत्रदेवताः॥८॥ ब्रह्मलौ
वरणाघाज्यभागोत पूर्वं विज्ञावतो कुर्यादाज्यभागांतस्का ज्याज्य
ना कुतीरिमाः॥९॥ स्वाहान्विता तारिहोय वाप वे अस्तणे तथा॥ ततश्छंदो
र्ये वंप्रजापतयरच्यन्ते॥१०॥ देवेभ्यश्च ऋषिभ्यश्च श्रद्धायै तदनंतरं।

मेधायैचाभिषदस्तःस्पृतयेहूयातपिबा।११ ततोनुमतयेहूत्वाघाम्नेस्वि
ष्टकृतंतिकाः।प्राशनादिविमोकांतंयाविधेशास्त्रजं।१२ सरस्वतीं हरिं
लक्ष्मींस्वविद्यांस्त्रजयेद्विजः।ऋग्वेदेधीयमानेस्यात्पृथिव्याअग्नयेहु
तः।१३ ततोब्राह्मणइत्यादिविमोकांतंवपूर्ववत्।सामवेदादिवेस्वा
हासूर्यायेतिथपूर्ववत्।१४ दिग्भ्यश्चंद्रमसेस्वाहाथर्ववेदेपिहूय
त।एकएवव्रतादेशोयदिस्याद्ब्रह्मचारिणां।१५ आघारावाज्यभागौ
तुपृथिव्याअग्नयेततः।ब्रह्मणेचनुश्छंदोभ्योथांतरिक्षायवायवे।१६ २७
पुनर्ब्रह्मणेछंदोभ्योदिवेतदनंतरं।सूर्यायब्रह्मणेनश्छंदोभ्य
श्चपुनः।।हुतंनः।१७ दिग्भ्यश्चंद्रमसेनक्षत्रलले देकृतो यथा।प्रजापत
यइत्याघारस्फस्तत्रेणात्रयसाज्ञावे।१८ सर्वत्रेतिशत्रयगंगकरणादिष्य
यंक्रमः।ऊर्ध्वकर्मैतदावार्यैश्वृथादिश्रुतसंस्कृतिं।१९ तत्रप्रयच्छ

रवायोपविष्टायानन्नमीक्षतां।वेदारंभमत्रूयाद्यथाशास्त्रमतंद्रितः।
२० अध्येष्यमाणस्त्वाचांतोयथाविधिबद्धुःस्यादुदङ्मुखः।गुरोर्दक्षिणदि
ग्भागेइतिगौतमवाक्यतः।२१ प्रागग्रान्दर्भान्पर्युपासीनःपवित्रैश्चैवपा
वितः।प्राणायामैस्त्रिभिःपूतोब्रह्मणोमुखमुद्धारतं।२२ प्राणोपस्प
र्शनंदर्भैःपावनंगौतमोक्तितः।चक्षुरादीनिवप्राणःशीर्षण्यानीं
द्रियाणिवा।२३ उंकारपूर्विकास्तिस्रोमहाव्याहृतयोव्ययाः।त्रिपदा
चैवसावित्रीविज्ञेयंब्रह्मणोमुखं।२४ अधीयीततततोवेदंवीक्ष्य
माणोगुरोर्मुखं।हस्तौसुसंयतौकार्यौजानुभ्यामुपरिस्थितौ।२५।
ब्रह्मणःप्रणवंकुर्यादादावंतेचसर्वदा।स्रवत्यनोंकृतंपूर्वं
परस्ताच्चविशीर्यते।२६ ब्रह्मारंभेवसानेचपादौग्राह्यौगुरोःस
दा।संनिधानेगुरास्तेनाधेतव्यंतदनुज्ञया।२७ उंकारंव्याहृतीःपंच

स्यां तास्त्रिपदाम् ततः। उकारं नैव सृष्टांतं मध्यदं गोतमोऽब्रवीत्॥२८
अध्येष्यमाणं तु गुरुर्नित्यकालमतंद्रितः। अधीष्व भो इति ब्रूयाद्विरा
मोस्त्विति चारमेत्॥२९ मेखलाजिनदंडानां धारणं ब्रह्मचारिभिः।
वद्भिः स्नातकोऽधिगंतव्यः स्वहस्ताद्धि कृतातिजिः॥३० त्रिरात्रं त्रिगुरो नि
त्यं शुश्रूषापरमस्तथा। आसमावर्तनं कुर्याद्वेदस्य विधिवद्द्विजः।
३१ पारंपर्यागतो येषां वेदः सपरिबृंहणः। तच्छाखं कर्म कुर्वीत
तच्छाखाध्ययनं तथा॥३२ अधीत्य शाखामात्मीयां परशाखां ततः प २८
ठेत्। स्वशाखां उपरित्यज्य परशाखारतः स उच्यते॥३३ एवमध्ययनं कुर्वन्
ब्रह्मसायुज्यमाप्नुयात्। अस्कंदयंस्तथा रेतो वासुदेवपरायणः॥३४
कुंडे वा जुहुयाल्लौ वा स्याद्यथ वा स्या। द्विरवाडरां। कामात्संस्कंदयन् रेतो
हि नास्ति व्रतमात्मनः॥३५ तत्र दोषोपनुत्यर्थं निर्वपिन्नैर्ऋतं चरुं। स्वप्ने

सिक्त्वा ब्रह्मचारी यदि शुक्रमकामतः॥३६ स्नात्वार्कमर्च्य। त्रिः पु
नर्मामित्यृचं जपेत्। शुश्रूषाद्यैर्गुरुतारैः कार्यं येव तया बटोः॥३७
स्पृष्टसत्रं ते तल्लोपेनापद्यं नीध न स्य वा। अवकीर्णिव्रतोऽकं य
आज्यहोममुपस्थितं॥३८ कुर्याद्विधौ व्रतमिदं परस्तादग्नि धास्य
त्ते अध्ययतो नापदिस्याद्वेदवकीर्णिव्रतं चरेत्॥३९ उपवीतादिना
शीस्यान्मनोऽकृतिरिहाकृतिः॥ स्त्रैधसन्नि कार्यलोपे वास्नायायोष्ट
सहस्रकं॥४० जपेन्मालिगवादीनां वास्तसां वयपरिग्रहे। स्वस्कोनिक्षां
नकुर्यात्वकुत्रपादेर्विलोपने॥४१ उपेदष्टशतं तल्लोभमधुमांसादि
रुदेशे॥४२ दंडोपवीताजिनमेखलानां लोपे हुतं व्याहृतिभिर्जुहुनेत्सः।
प्राणं चमात्रिषुगां हुतेवातो धारयेत्सद्धिविवस्त्रयुक्तो ना॥४३ पुन
सारस्नातवेदाध्ययनं गुरुस्सादिनः। वेधयो कारु तीदु चाप्युतास्ते ब्रह्म

तान्मेधलवारितः।४४ इत्युक्तेश्चौ नक्तं नोपाकर्म्म ततो नैनरंजयेत्।
एतत्प्रथमतो विदारंजणं प्राहगौतमः।४५ यज्ञो सोमेश्वरो श्रीमान्
लक्ष्मीपादाब्जषट्पदः। तत्पौत्रेण लसता गृह्यकारिकाविबुधप्रिया
४६ इति वेदारंजणं। अथ यानानुपाकर्म्म। श्रावण्यां श्रवणे नक्षत्रे
मासे हस्तेषु कामीपंचम्यां वा तदुच्यते।१ ग्रहणे संक्रांतिहीना यत्नो
ष्वधीनां समुत्क्रमे। त्रायः स्यादुत्कर्षे योगस्तादेष्वधिसमुत्क्रमः।२। २९
कर्कि तथा वितदुज्जयं पौर्णमास्या विशेषणं। अनादरतयोर्यस्मा
न्निश्चयादस्य कर्म्मणः।३ पंचम्यां प्रायकोहस्तेह्यकपाद्यस्य समंवि
तः पंचमी हस्तयुक्ते वया ह्रव्वलका दिसंमतं।४ अष्टाष्ट्योष्वधयस्त
स्मिन्मासे पिनजवंति वेत्। ओष्ठं पदांतादेवव्याप्तेदितिमत्वादिशास्त
नोपमूर्सि मासूति पघकातत्रोपाकर्म्मणः। क्रियाउत्कोर्थे यं प्रसंगेन

न विष्णोन्नरसंहिके।६ उपाकरण
ग इति प्राहसूर्वाह्निनक्रियामत
संमतिः। समग्रगथ्ययनेक्षो
वारपरिप्राप्तां कुर्याद्दक्षंगनाक्षि
पूर्वकं।९ गुरोसूदा न्नसंस्कारान
रंजननिमित्तं गमिनादयेत्।१० दि
स्तु। तदेवमारक्षसूर्वै स्यादात्मसं
स्त्वा व्याग्रह्यविधिनादेवर्षिपितृ
मृणि तर्पणं।१२ कवीनवेदानुरि
थ हस्ते वाकुर्युरो ष्वमिसं तावा।१३
ज्ञानपति अग्निं पश्चादुपविश्य चैकाग्र्यात्मसमीपतः।१४ तिथ्यादिक

तस्मिन्नेव जलवारितं॥४४॥ इत्युक्तं शौनकेनोपाकर्म तत्रानंतरं जपवेत्॥
एतत्प्रथममतो वेदारंभणं प्राह गौतमः॥४५॥ यज्ञो मे मेघरो श्रीमान्
लक्ष्मीपादाक्रुप्य च्यवदः॥ तत्तो त्रेतास्नेता गृह्यकारिकावि कुथप्रिया
॥४६॥ इति वेदारंभणं॥ अथ यानामुपाकर्म॥ श्रावण्यां श्रवणे नक्षत्र
मात्रे हस्ते ख कार्यो पंचम्यां वा तदुच्यते॥१॥ प्रहर्त्तेकां तिथीनाय त्वो
प्यधीनां समनुक्रमे॥ त्रायः स्याद्दुक्तं योगस्तद्यो प्यधिषसमुक्रमः॥२॥ २९
ककीर्त्याविततदुत्तयं पोर्णमास्या विशेषणं॥ अनादरतयो यस्मा
न्निश्चयवादस्य कर्म्मणः॥३॥ पंचम्यां प्रायको हस्तस्य पाश्च यस्य मंत्रि
तः॥ पंचमी हस्तयुक्तेव याज्ञवल्क्यादिभिर्मता॥४॥ अशाष्ट्रो प्यधयस्त
स्मिन्मासेपि न जवंति वेत्॥ श्रोष्ठं पद्यां तादिवक्ष्यादितिम यादिशाप्स
नोपमूर्त्तिप्रतिपञ्चकात् तत्रोपाकर्म्मणः॥ क्रियाउक्तो थोयं प्रसंगेन

नविष्णोत्तरसंहिके॥६॥ उपाकरणशक्षेन वेदारंभणमुच्यते जवना
ग इति प्राह स्मृर्वाक्तिन क्रियामता॥७॥ अग्निमानधिकारी हे तरः कर्म
स्मतिः॥ स्मर्यागध्यायने प्रोपि प्रष्टत्रस्यैः स्तस्यस्या क्रियाता॥ समा
वारपरि प्राप्तां कुर्यादध्ययं ग नाक्रियां ततो नांदीमुखे श्राद्धं मातृपूजन
पूर्वकं॥९॥ गुरो सूक्तात्मसंस्कारानशिष्यां परार्थतः॥ उपाकर्मक्रि... या
रंभनिमित्तांगमिनोदये॥१०॥ देवपूर्वं जवे श्राद्धं स्मृतसंस्कारकर्म
स्तु॥ तदेवमाह स्मृर्वे स्यादात्मसंस्कारकर्मसु॥११॥ त्रिदंडधर्मशानिबंधे
स्ना त्वा गृह्यविधिना देवर्षिपितृतर्पणं॥ उपाकर्म स्वशाखोक्तं वै शस्त
मृणि तर्पणं॥१२॥ कुर्वीत वेदानुद्दिष्य श्राद्धमात्मदयिकं वयनं॥ पंचम्या
श्च हस्ते वा कुर्युरेतोप्यभिसंताव॥१३॥ शालाग्नौ स्यादिदं कर्म गृह्योक्तं श्राद्धे
लानपतिरग्निं प्रश्याद्रपविश्येक्षिप्यामि स्मरमी पतः॥१४॥ तिथ्यादिक

ब्रार्थं सदसस्पतिं।३१।स्वयमेव तमन्वभुयुः सदशिष्या उपोषितः। आदध्याः
समिधः स्तिस्त्रो जपन्तो बटुं वरीयुतः।३२ सावित्र्यात ह्ताक्षराः स्वाः सावि
त्री ब्रह्मचारिणां। अग्निकार्यं च दाधानं सावित्री हुतदांतिकाः।३३ एवं द्विज
परं कर्म धनाद्धोमादिकं जवेत्। प्राग्नौ स्थितततोध्यानात् अग्नेरवादेनं तं समु
द्धरेत्।३४ शान्तो न वेति मनुर्दधिक्रावा सह्स्तथा दधि। एवं तं गणनि के
ऋशिष्याणां नावतनस्ति लाना।३५ अनन्वारब्धः पाकर्म फलकेन जुहोय ३१
थः अनुवाकेन शुक्रेतिस्मावि व्यापानस्यं स्त्रवः।३६ धानान्यः स्त्रिष्टलक्षोमो
त्तरिच्याद्यसूर्ववत्। प्राशनादिविमो कांत ऋशे पुस्तरोक्तितः।३७ जो
नेशादिक्षुरवेन्यः स आप्नीनेन्यो गुरुस्तथा। तुकारमुक्त्वा सावित्री पठेद्या
हृति पूर्वकं।३८ अप्रद्विशिरस्तकाराद्यां ब्रूयात्सर्वं तथैव सः। अत्राहतुः स्मृ
तृतरं जवनागत्रिविक्रामो।३९ अथ धर्म याद्दीस्ततो ब्रूयान्मंत्रब्राह्मणयोरिह।

रण्येचेत्यादिलक्षो स्थितान्येव व्रतमुपेष्यन्।४० तस्व देधीयमानेतान् ब्रूया
द्दर्भिमुखानपि। पर्वाणि स्मामावदाक्षु स्त्रकान्याथर्वणो यदि।जो सार्वज्ञपति
स हनोस्त्विति मंत्रं स्महे वाता। प्रदानमुपवीतानां जयनागो ब्रवीस्य दां।४१
वदानुद्दिश्य सस्याद्दं ऊवीततदनेतरां अन्त ऊर्द्धं मनध्यायः त्रिरात्रमनिः
तनं।४२ नरवलो म्राम थो प्रागुस्तरगां द्वाष्यनिलं तनं अन्त ऊर्द्धं मधीयीरप्रागु
त्तरगां यथा विधि।४४ ते ब्रह्मचारिकृत्येन तत्र ये स्य स्यमाहृताः। मधु मांसा
दिनयाणां वर्ज्ययांतानृतो स्त्रियं।४५ इत्यादयः स्य नियमानस्य स्तकेरव
नोदयः तत्रानस्य यथान्यायं पठेयुर्ब्रह्मचारिणः।४६ एतस्य कर्म्मणः सं
शां वार्ष्मिकांशेन कोब्रवीत् वर्ज्ययेयुरनध्यायान्मंत्रब्राह्मणयोरिह।४७
अध्येष्यमाणस्त छात्रे गुरुः शिष्यैः समन्वितः। उपाकर्मक्रियां ले वा काले
वोस्मर्जनं तथा।४८ समावारप्रमाणं यान्मौजीरं जोपवीतकं। तनं धारयंती

हडीलंचयज्ञद्विरवर्त्त्वा॥९ उपाकरणकालोयं च उत्सर्गः क्रियते बुधैः। विरक्ता
श्रमनश्चयां श्राकं दोषात्सातर्न विद्यते॥१० यदुपाकृतिकाले च तदाद्यं ब्रह्मचा
रिणां उपाकरणमेव स्यान्नोत्सर्ग इति बह्वृचाः॥११ उपाकरणमारभ्य प्रदे
ष्णप्रपद्य इष्टता। नाधीत यं मासमेकमापस्तंबनिरूपितं॥१२ इत्युपाकर्म
णो ष्णमारभ्य स्य रोहिण्यां तत्स्नात्वा मामथापि वा। माघस्या घतिथौ तत्र स्व
र्गकृत्येपाठ्यन्नुनस्यत्र॥१३ उत्सर्गं विधिवत्कुर्यात् जितो तत्छंदसां बलिः। नागानां मा ३२
तृप्तजादि श्राद्धं नवा गुरुः समाहर न्दिनत्रसत ऊर्ध्वं प्रवीपामार्ग्ये न मर्ध्येति ला
नायज्ञोपवीतं गं ध्यायमादाय तु स्विज्जं तैः॥ तिथ्यादिकं चितं कालं स्मृत्वा
त्रिःप्रोक्ष्य ऋषयः सहा वा दद्या गुरुं महदायो त्सर्गं करिष्य इत्यनुज्ञा॥१४ उपतिष्ठेत
वार्येणानुमंत्रमनुतां कुर्वीत। इतः प्रभृति सर्वेषां त्रिरात्रं स्यादनध्यायो नियमो
थ यथेष्टं स्याद्धि प्रतिष्ठान्तु वादतः। न वात्र विधिवन्नानां नित्यकर्म विधिं यथा॥

६ कश्यपादीन् ऋषीन् सप्त ऊर्ध्वं दर्भमयान् गुरुः। कश्यपोथ भरद्वाज अंगिरा
गौतमो मुनिः॥७ वसिष्ठः परास्त्रराच्च वामो ऽत्र यः सप्तमस्तथा। प्रतिष्ठाप्यम
नो जूतिरिति मंत्रं समुच्चरन्॥८ मंत्राभ्यां सप्तलप्य यदीदं विष्णुर्विचक्रमे।
अर्वाच्य हि स्मृषीन्स्नानं गंधाद्यैः सोपवीतकैः॥९ उदकांतप्रमाणस्थानाः
ऊर्ध्वरूपमर्तिषत्तो। अङ्गिरस्ततमिश्रा विधिर्वादीनां समाहिताः॥१० अना
ज्यामपिपाणिभ्यां मपराजितदिङ्मुखाः। उत्थेस्तर्पणी मंत्र यस्सकटमास्त्रि
विक्रमः॥११ दत्वा छंदसि विवदां सम्यक् तदनंतरं। ततः पुराण आचार्य
गंधर्वाश्च तर्प्येत्ततः॥१२ आचार्या अनुक्रमः संवत्सरस्तावयवो पिता। प्रयोगई
शास्ताहेदवास्तृप्यं चितीरितः॥१३ आचार्यस्यच पित्रादींस्तर्पयेद्युतीर्थेना विधिः
तिलमिश्रा निरद्भिस्तानन्तेजीव पितरका अपि॥१४ आचार्यापितरस्तृप्यंत्वित्यस्य

तिप्रयोगतः। पितुः पितरश्चैवं स्याज्जीवपितृको यदि॥१५॥ उत्सर्गतर्पणं
केचित्कुर्वंति जलसंस्थिताः। नैवमुत्सर्गश्लोकव्याख्या गौणवचनादपि॥१६॥
किं चात्राकुशस्तैत्तिरीयवचनागात्रिविक्रमात्। श्लोकात्र्यव्यवेत्याथं मंगीकु
र्वंतिनेतरे॥१७॥ उपाकर्मणि चोत्सर्गे यथाशाश्रमे च चवा। सर्पीन दृष्टिमया
त्कृत्वा पूजयेत्तर्पयेत्ततः॥१८॥ सर्पीन त्रिमुखाः सर्वे कुर्युर्वै शास्त्रमुक्तितः। ता २२
नेवाग्निमुखं तद्वदपामुद्दिंगनं ततः॥१९॥ स्नात्वि त्रीतवन्तुः सवौ श्रूयु र्यान
तिवर्जितं॥ विरताः स्वसृत्वेतितततः प्रयजुखादिकं॥२०॥ उपं चिना नवेदे
तात्रिरात्रनियमांतिकं। ततो विसर्जनं कुर्युरुत्तिष्ठ ब्राह्मणस्य तत॥२१॥ सर्पी
णां स्नात्वा वनतद्वदा वम्योयुर्गृहं ततः। अतऊर्ध्वं तु छंदांसि शुक्लेषु नियतः प
ठेतु॥२२॥ वेदांगानि तु सर्वाणि कृष्णपक्षेषु संपठेत्। शुक्लपक्षे च नध्याये स्वा

नध्यायमंतरा॥२३॥ वसिष्ठवचनात्कर्त्तव्य सूत्राण्येवानि संपठेत्। ग्रन्थ छंदय
दुपाकर्म्म सोत्सर्गं विधिवद्द्विजैः॥२४॥ क्रियात छंदसां तत्र पुनराध्यायनं भ
वेत्। अयातयामे छंदोभिर्यत्कर्म क्रियते द्विजैः॥२५॥ क्रीडमानि रपिसदा
तत्तेषां सिद्धिकारणं॥२६॥ इति उत्सर्गविधिः। अथानध्यायान्त्रवक्ष्ये। प्रथमे धामा
युः प्रज्ञां पशून्। अनध्यायेष्वध्ययतां रक्षांस्यपहरंति तत्॥१॥ अमावास्या
पौर्णमास्योः प्रतिपद्यष्टमीषु तत्। सर्वानध्यायएतेषु शिष्यविद्यादिके च
॥२॥ फलान्यापास्ति सान्ध्र यज्ञान्यश्राद्धिकं नवेनां प्रतिग्रहस्तथा श्रा
द्धे भुक्तापार्वणादिके॥३॥ उल्कापाते भूमिकंपे रुधिरादिप्रवर्षणे। चोररूप
हतग्रामे संभ्रमे वाग्निकारिते॥४॥ आकालिकमनध्यायं निर्घातवातुतपि
ता। यं ध्वस्फालेच्छताव प्रदर्शनेगर्जित तथा॥५॥ विधत्यातरुले स्वातावत्रिसंध्यं
मुनिरब्रवीत्। पिक्रगर्ज्जितवृष्ट्यादि संनिपाते दिनत्रयं॥६॥ कोद्दिष्टादिके श्राद्धे

ऽनुक्तायमनुरब्रवीत्॥ प्रातःकाले च संध्यायां विद्युत्स्तनितनिस्वने।
७ अनध्यायस्तु रात्रौ स्यात्पूर्णिमायां च द्विविवज्रगर्जिते। तस्तनितत
त्रिरात्रौ नाध्ययनं तवेत्॥ ८ कृष्णायां च दलेरात्रं हारितवचनाद
।पि। संध्यायां न द्विरात्रे वैजात्मनमध्ये चतुः प्रचे॥ ९ नाधीयीत पाणि नार्द्र
स्तु भुक्त्वा वा यद्वदर्शनेऽप्यामो ततः शब्दे कामशब्दे आर्तस्वाने पिव
१० वीणाभेरीमृदंगानां निःस्वने वचनेतथा। बालेवीक्षणाशवंतर्द्दे २४
दृष्ट्वा वा स्मशानाद्व्रातु॥ ११ खरोष्ट्रगर्दभोलूकवृकाणां निःस्वनेतथा।
अमेध्यशवशूद्रां च श्मशानपतितांतिके॥ १२ तथाऽशिशास्ता चनी
दारेष्वावतोऽपि वा। अध्यायश्चापि विवादादायुः उत्सवशिष्टआगमे।
१३ नात्राब्दमधीयीरन्नेतांस्ताकालिकान्विदुः। दशरात्रं गुरा

प्रोत न ध्यायो ध दिनत्रयं॥ १४ सतानूनं त्रिलिपिोक्तं तथाप्त ब्रह्मवा
रिणी एकरात्रमस्तु ब्रह्मचारिण्येकतंत्रं संगतः॥ १५ उल्का विद्युत् भू
मिकंपस्तंनिपाते दिनत्रयं। अष्टम्यां च चतुर्दश्यां मन्वादिषु युगा
दिषु॥ १६ श्वो न ध्याये अथश्राद्धं यन्नाधीयीत कदाचन। अयने विष
वत्सोपपदायामष्टकासु च॥ १७ तेसापदो द्वितीया च चेत्कूर्क्कि
तपस्ययोः। पशुमंडूकनकुलश्वाहिमार्जारसूकरैः॥ १८ सांतर्यं
तरेचहोरात्रं शक्रपाते तथोच्छ्रये। मेधा कामस्त्रयोदश्यां सप्तम्यां
च विशेषतः॥ १९ चतुर्थ्यां तु प्रदोषे तु न स्मरे न्नवकीर्तयेत्ताप
श्री च द्वादशीचैव अर्द्धरात्रेऽनना ड़िका॥ २० प्रदोषेन वधीयीत तद्
तीयानवनाड़िका। अधीयारण्यकं चैव तथा वेदं समाप्य वा॥ २१

उपरागनिर्घातोस्याद्द्वितीयायां तथैव च। शयने बोधने विष्णोः छ
द्धितेष्ठ। निशां तथा॥२२ छर्द्दिश्राद्धनृपशेत्सु नोऽनेनानमोत्क्षि
तः। श्लेष्मांतकस्य छायायां शाल्मलेर्मधुकस्य च॥२३ कदा वि
दपि नाध्येयं कोविदारकपित्थयोः॥ सत्रे रपरजागेवेदत्रैम्या
द्धनगाऽर्जितं॥२४ अनध्यायः स्मृदोष्पमहरिश्याहरिश्याहते
त्रिरिः। समनुरवेकमुक्रानां वत्रिरांत वेन्निश्चिर्न वेतो॥२५ तदहनि ३५
पठे ब्रह्मपठना छ्लद्दानवेत्॥ यन्निमित्तमनध्यायस्तत्कुद्दू
त्रयं यति॥२६ दिनां नरपिदृश्येत तत्रानध्याय इष्यते। चतुर्द्दश्यां
यदा पर्व प्रागस्ताद्दृश्यते रविः॥२७ अनध्यायं प्रकुर्वीत त्रयोद
श्यां तदा द्विज॥ अष्टिश्राष्ये तानि विप्राणां येनध्यायाः प्रकीर्तिताः॥२८
छिद्रन्याः स्रवति ब्रह्मचारिणेनयदर्जितं॥ तत्कालेतस्यरक्षांसि

श्रियं ब्रह्मयशो बलं॥२९ सर्वमादाय गच्छंति वर्ज्जयंतीक्षितं फलं॥
३०॥ इति अनध्यायः॥ केशांतः षोडशे वर्षे ब्राह्मणस्य विधीयते॥ राजन्य
बंधोर्द्वाविंशे विशस्य व्यधिके ततः॥१॥ यथा मंगलपाठं च ब्राह्मणा
र्थ्यं विनियोजितं॥ केशांताख्यं निदकर्म व्याख्यानं चोलकर्मणा॥२
विशेषेण वरोगोः स्यात् अजु वर्धयेति मंत्रितेः॥ स्नं वस्त्रं ब्रह्मवर्धंत्र
तस्यादुक्तं वर्जितं॥३ सत्रा रैत्तनिमित्तांगं गावन्नो दीमुखं गुरोः।
तत्रेयं त्ववेदागूहिं रिमं केशांतकर्मत्त॥४ करिष्ये इति तत्कुलेऽपदेस्या
दुत्तरायणे। वा लद्वैषु नृगुहे दुगुरूवारेषु तोदये॥५ इति केशां
तः॥ विविच्याधुनाहं समावर्त्तनाख्यं ब्रवीमि द्विरापरस्पोऽडंप्रगम्य।
नमद्रक्तभृंगच्छकाशिप्रमस्त्रं मनःप्रोद्धसत्पद्धाः स्मरोराजहंसं॥१॥

दयमास्त्रेन किंचिदध्याहमनुः स्मृतंतत्।६ स्नानस्याभिनोस्नादि ९

स्तमाप्यांगयुग्वेदमेकं अतं वा समाप्योत यं वा गमअस्तवर्यं समग्राग्नेर्वो
पठि वार्थस्त्रिकं न स्मृतातुमानो क्रमाच्यां गहीनता।२ कद्दंक कर्म्मकं
र्याद्विर्युर्व्रल वारी समेव वाधिकारीन वर्ग्गैश्च मात्रां स्नवेधाहि कः कामतः क
र्म्म योग्यो विधियो विधिः स्याद्धार्यावदशाद्यः।३ द्वितीयाश्रमं स्नानशब्दे
न विघाकुरोः प्रीतये दक्षिणां तस्य दद्या। हिरण्यं धरित्र्या तपत्रं गहंगो
र्यवडी स्तुपुनद्वयं वा पिशत्कं।४ अभावे छिन्नानां तदा गोतमोक्तेरनुशो २९
तण्वा श्रयं ग्रहक पयातु।। गुरोः पादयुग्मं नमस्कृत्य मूर्ध्ना समावर्त्त-
नो गामनुशीस्यावेत्।५ समाप्य वेदं गुरावस्त दद्याद्धनं गवाधन्यतमे
नमूर्वं स्मृतिप्रदानेम तिकृत्स्नमाहकुर्यो द्वितीयाश्रमतस्तदंगं फाले
यथोक्ते व्रतबंधनिस्यन दोत्रशास्त्रवाधिपस्तस्तुतां वा।७ ऊर्यद्विलदुताप
यथोक्ते व्रतबंधनिस्यन देत्र शास्त्रवाधि पस्त स्तुता।। समं नवे कर्म्मस्तमत्रा।८ आ
ताथवा प्रामानं परिस्मृतं तत्रस्तुरक्षिस्त्रमूत्रं

वार्यव्रतिनो तत्रोपविश्येत समाहितोऽव्रती प्राङ्मुख आचार्यः ऊश्यासी
नउदङ्मुखः।९ स्नाचाकथा नंनियता स्तुराहस्नास्येहमि त्यागुरुमीक्ष
श्रां स्तः पादोपसंग्रहस्तगुरोरथाग्निमंस्थाप्य मूश्शुद्धिपुरः सरं वा।१० वेद
।स्त्रिताब्रह्मलगात्तर्वसा ताव्वेदबुतां तवरसमाहृतिः स्याद्द ज्ञोधातंवस्त्रं
मामोत्राक्षेत मे तां स्मरेद्धेदम् प्यां श्वादवानं।११ येम्र्वंतर्ष्टयोरापो
दवतार्थं प्रजापातः यजुष्पी विनियोगो पोग्र हत्ते वाजिम वानां।१२
आपोहिष्ठेतितिसृणांदवाधकं मुरिवतु।उ दुत्तमं शुनः शेपऋषिः
र्वरुणदेवतं।१३ त्रिष्टुप्छंदो नियोग आपाशोन्मोकउदाहृतः आर्षं प्र
जापातरूघ ज्ञातेयस्यातिशकरी।१४ छंदो देवस्तथादित्यो विनियोग
उपाक्रितो। आथर्वणस्ताम्पि सोमोदवतानुष्टुत्तोमनुः।।१५ अंत्राघा
यतिदंतानांधावनेविनियुज्यात यजुः प्रजापातराष्णप्राणापानौ वदेवता।१६

वंदनोपत्रद्धेशाणापानादिविनियुज्यते। आर्षे प्रजापतिराश्चिस्मरस्येतं
इद्देवतं।१७ यजुः। पितर इत्येतस्यौत्रामण्यांनियुज्यते। देवताशीः सुव
कोहं यजुरार्षं प्रजापतिः।१८ विनियोगेऽपेमुरपस्पृशेत्। बायानजवे
ता। परिधाप्यइति छंदः पांक्तं वासोस्यादेवता।१९ यशस्मामे यथव
र्णसप्तिलिंगोक्तादेवता। वासः परिहिते। युक्तो विनियोगोनयोर्बु
ध्येः।२० या आहरद्वयो छंदोनुष्टुप् सुमनस्योमराः। ऊरद्वाजऋषिः। ३१
ऋष्यग्नस्लेबधनेयुज्जिः।२१ युवासुवासाइत्यस्यप्रागर्क्ष्यंदेवतादि
कं। आरं करणमि यस्यभरद्वाजऋषिः स्मृतः।२२ ताम्रिक्कंदोलंकर
णं देवतं धारणेयुजिः। सप्तिः प्रजापतिर्ऋत्रस्येयस्मिन्देवतांजनै।२३
गायत्री छंद आरख्यानेयुज्जिः। स्पाद्यसुरअने आदर्शादेवता छंदउ
क्तारोविसृरियापि।२४ मुनिरोचिष्मूरियस्यदर्पणावेक्षणेयुजिः।

दृहस्पतिछंदादिछत्रंदेवता गोतमो मुनिः।२५ निदृछंदस्तुगायत्री युज्जिछत्र
तिग्रहे। प्रतिष्ठेस्थइति विसर्गान्ति त्रऋषिः स्मृतः।२६ लिंगोक्ते देवतेयु ऋः प्रति
मोकूउपानहोः। याशवक्त्रो मुनिस्त्रिष्टुप् छंदो दंभ्रेस्यदेवता।२७ विश्वान्य
इति मंत्रस्य दंगदाने युज्जिर्नावतो। आघारा घाऽर्गे ध्यसयेत्। ताः पंचदशादे
वताः।२८ युता देशानवन्नत्रपदेताः स्त्रकृतो स्मृताः। द्वौ त्रयस्त्रय यथा वेदं नूरा
घाः पूर्ववन्नतः।२९ विस्नुधाम्नत्रिहंसास्येब्रह्मा व्रं तत्रमेण वा। ब्रह्मणो
क्तेन वानीतिस्याद्वदा कुतिकर्म्म वता।३० पवित्रादिवरांतानि स्फादयित्वोपक
ल्पयेत्। अग्निकार्ये धनं वारिस्कांत्रिधे हरितान्कुशान्।३१ प्रादेशेव वारिवर्जि
तान्त्वाशोयपधि वा तिलान। स्नापितं स्नानवायों दुंबरं काष्ठं दशांगुलं।३२
दशांगुलं तु विप्राणां क्षत्रियाणां नवांगुलं। अष्टांगुलं तु वैश्यानां विप्रेवाद्वाद
शांगुलं।३३ दयमुत्पादनीयं स्याद्वंदनं वाहनं भार। प्रण्याणि वेष्टने शीर्षे वे

ष्टकावंजनेष्टकिः ।३४ दर्पणंकृतनं छत्रं उपानाद्वेनवं तथा ।सएतान्यु
पस्तेवंपवित्रंकरणादिकं ।३५ कूर्चपात्रमदानां तं ऊवीतगुरुसंनिधौ ।
एवनंकेचिदिच्छेखुराचार्यस्यैवगांतिका ।३६ अग्नेः कार्यं ततः ऊयी
घस्तस्याग्निःश्रातः परिश्रितस्योत्तरतो ऊर्जं ऊर्जान्निधायस्तः ।३७ उद
ग्रीच्यां थवा प्रोक्षातम्पुरस्ताऊ शेषुवा प्रागग्रेषुस्थितः ऊंपादक
त्तां ज्वलिनाजलं ।३८ येस्वंतरितिमंत्रेणगृहीवाप्राङ्मुखोब्रती ।नेभा ३८
ज्जिपिंचाततेनमामनीयादिमंत्रतः ।३९ तदक्षिणायशोंतनतेनेयस्मा
र्धेउयातास्तंनिक्षनप्रधानवात्तछद्मोवारिवाचकः ।४० अप्रधानथ
वहितमायंस्याद्युरवावकःलिंगच्युयपएविकंप्रथमेदूष्याणंम
वतां ।४१ अत्रशाद्वगतेलिंगंजवेत्राथगतंयतः । अप्रधानंथवहती
द्वितीयेदूष्याणंद्वयं ।४२ आपोहिष्ठेतितिसृभिः प्रत्यृचंतुत्रिभिर्घटैः ।व

त्तिरितरेसृक्षीमाजिपिं चेतमूर्द्धनि ।४३ त्रिजित्तथेतारेसूत्रशष्पात्रा
दोणिकाङ्गावतां प्रतिऊं तंयमादायऊर्ध्वं धार्यत्तिप्येवनं ।४४ मंत्रेतद्व
दणं ।कवितउ अपोऊ ते पुरुस्तस्तु । त्रक्षीमिच्यपरेभूस्थस्तन्मंत्रान्नुपद
शातः ।४५ मेखलोन्मोचनं ऊर्ध्वं दुदुत्तममितिस्वयं ।उपवीतं विनादं
डाज्जिनादीनिपरेत्यजेत् ।४६ तत्रक्षीनिक्षयवाम्भोन्य न्यपरिधायोपतिष्ठ
त्ता ।उद्यन्नाजेतिमार्तंडं प्राशयेद्दधिवातिलानां ।४७ वपनं श्मश्रुकेशानां
नखानांस्यान्निकृंतनं । हस्तयोःपादयोरेककनिष्टाद्यविशेषतः ।४८
ततःद्वरंनिमित्तंस्यात्स्नानेशीततनवारिणा । कनिष्ठिकाग्रस्थूलेनका
ष्ठेनोंदुंबरेणतु ।४९ ओं नाद्याद्येतिधावेन दंतानप्राइ्खीवरः । प्राग्वोद
ग्वास्तस्यद्ऊंत्वाप्रक्षाल्य पुरतस्त्यजेत् ।५० उद्वर्तनं सुगंधेन द्रव्येणसर्वा
निशादिना । पुनःस्नानंसुखोषेणवारिणाथनरोरतु ।५१ चंदनंत्वपण
क्लीतमुखस्यतु पृथक्मात् लिंगात्पाणिद्वयेनेमं प्राणापानाविनीरयन्तु ।५२

Upper folio

ततः पितरश्चकुमास पाथोरवनेजनं। अनुग्निं वति पाणिन्यां प्रागासना:
ग्रेतरा द्विशिः॥५३ ततो वारि स्पृशेदस्य गुणमान्त्राप्य यवतां अनुलि
प्यजाप्पन्नं त्रं स्नुवदा अहमितिमुं॥५४ परिधत्ते हत्तं वासः परिधास्य
इतीरयन्तो अमित्रेणाथवा ध्येतं अहतं चेत्र विधाता॥५५ द्वितीयमु
त्तरीयं स्यात्परिधत्तेति वेन्नवं। मंत्रेण यशसामेति स्याद्विरा चमनं
ततः॥५६ एकं वेदथराद्यं स्यात्तास्य वोत्तरं ततः। प्रच्छादयीत मंत्रोपि
त्वा तरचात्र योजवेत॥५७ बन्धस्त्रि धुंगुणं वस्त्रात्तति वाजलमन्त्र ३९
कौ। अत्रापि यशसामेति कायपि स्नेर्मनुर्जवितां॥५८ ततः स्नुमनसो हृ
घाग्रकृणो वचसमर्पिताः॥ उड्डार्यं प्रतिगृह्णानीया आहारदिमं मन्त्रं।
५९ स्नामस्याउपसर्गस्य नादत्ते स्वयमेव तः॥ ततः शिरस्ति बध्नीत यद्
यशोऽस्मरस्माभिति॥६० उष्णीषं नूतनं वासः स्तेन वेष्ट्य यतश्शिरः॥ युवा
सुवासाश्चकुको देववद्धस्त वर्मकौ॥६१ वासरा जद्वृणं याति विशोभिता

Lower folio

अकीर्त्तितां अरत्नं करणमित्यकथानि धत्ते कर्णविष्टकौ॥६२ जेदेनमंत्रव
वनं क्रमाद्दक्षिणस्य यथोः॥ छत्रस्य चक्षाणी अंके लंजनेनाक्तिनाक्ति
कं॥६३ सव्यं प्रथममित्येवं स्नूयात बकचक्षुतो या विमृरिति मंत्रे
णादर्शं आलानमीक्षेत॥६४ प्रदत्तगुरुणा छत्रं प्रतिगृह्णाति मंत्रतः
बृहस्पतेछदिरिति ततो नूत्नेउपानहौ॥६५ शाक्य वाघकृगपं मंत्र
लिंगात्तेप्रतिमुंचात इतीरितमुपाध्यायप्रतिष्ठे स्थ इति ब्रुवन्॥६६
श्रद्दधं वैणवं समादत्ते विश्वाभ्य इति वैणवं। दंतप्रक्षालनादीनि नियंत्र
र्यो यथाविधि॥६७ उपानछत्रवासांसि वेदसूत्रलि मंत्रतः॥ वदयमाण
विधानेन गुरुस्तं वार्हयेत्ततः॥६८ स्रग्विणं तत्पुरआसीनमित्येवं मनुर
ब्रवीत्। वसे त्वग्निनहनिर्मनि ताता गुरुरुपं निक्षेः॥६९ अनुज्ञातोथवाग
छेमधुपर्केणि वेन्नूततः॥ उपक्रम वणिकास्य नतुक्तं व्रतविसर्जनं॥७० नाने

ष्ठिकिः स्याद्द्विविधो ब्रह्मचारी स्मृतो बुधैः। संध्याग्निकार्यस्वाध्यायसपर्याजिता
धःशयनं दयं।७१ आमृत्योर्नैष्ठिकः कुर्वन्नुब्रह्मलोकमवाप्नुयात्॥ नै
ष्ठिको ब्रह्मचारी तु वानप्रस्थार्यसंनिधौ।७२ तद्दत्तो विस्यतनयोपसमी
विश्वानारपि वा। उपकुर्वाणकस्योक्तविधिनागमयस्यय पस्य।७३ उ यान्त
नैष्ठिकस्तेन निष्ठानुक्रांतिमात्मनः। पथ्यादीनामसत्वात्तदग्राममध्या
श्रमस्थतः।७४ नियतं नैष्ठिकं नस्यात्कर्मस्यनधिकारतः।७५ प्रतिनि ४०
मावर्त्तनं। समावर्त्तनादूर्ध्वं कुर्वीत नियमानिमान्। शूद्रस्योपपयमेवा
धिकारः कामाद्भावदिह।१ वादित्रनृत्यगीतादि न कुर्यान्नियतो द्विजः।
क्रियमाणानि तानैव न गच्छेत्स कदाचन।२ कामतः क्रियमाणानि निग
च्छन्नीतानि गायनं। कर्मण्येपपयिकत्वाद्वा बालको न्य इति श्रुतः।३ अप
रं च वनं वास्ति गीतवाद्यमात इति। ग्रामांतरं न गच्छेत्स हैमेशात्रो कदा
चन।४ हेमप्रतिनिधा वेद्वनकूपादेर्दृष्टक्रियां। नद्दृष्टो तो दृष्टं कुर्या

कृत्प्रपतनं यथा।५ न कुद्धारेण सर्व्वस्मिन्न स्नायाद्बुधदिगंबरः। नाश्री
लं तु वदेद्वाक्यं विप्रमंत्रं न विलंघयेत्।६ नेक्षेतोद्यंतमादित्यं नास्तं यंतं
कदाचन। नोपसृष्टं न वारिस्थं न मध्ये नभसो गतं।७ न कुर्यात्ह्रिदशां
जाउञ्छतिवाक्यमनुदाहृतं। योत्र दृष्टार्थविषयः प्रतिषेधश्च दाहृतः।
८ तत्र दृष्टार्थतो प्राप्तकरणे स्यांपराधिकं। प्रतिषेधविधानस्य साम
र्थ्यादनुमीयते।९ अस्पृश्यं स्पर्शनं कुर्याद्दैवं पर्य्यापतो व्रजेत्। आत्मा
नमस्तु नेहेत मयिचित्तजो श्रावयेत्।१० अज्ञानतो स्त्री प्रमदां ताश्च वसु
स्पृशेत्ततिं। स्वं दैवनोपगच्छेत्स्वमात्मास्त्रावधिगर्हितां।११ न वग छेद्दि
कुन्येतितां ब्रूयान्न कदाचन। न कुर्य्यांच न वक्तव्यं स्वकुलेस्मतिः सर्वदा।१२
धनुरिंद्रस्य दृष्टं चेत्तस्मिन्न मणिधनुर्वदेत्। अन्यस्मैतस्य धयंतीं गां नात
दीत कदाचन।१३ अवानो मस्यमालिन्यं चिल्मूत्रं नोत्सृजेद्बुधः। अन्य
स्यामतिरस्कृत्य तृणाद्यैश्चर्मनसंस्कृतं।१४ नोत्सर्गविधिरन्योस्मिन्नमा

दिनैरन्त्यालिप्तः। स्वयं प्रक्षालिकाछेन प्रमृज्जीत मृदे तथा।१५ नाछाद
यीत नीलाद्यादिरक्तं वासः कदाचन। न कुर्वीत निषिद्धे त्र प्रशस्तं तदु
दाहृतं।१६ व्रतमंगीनं तं यत्र तावत्तत्र हृद व्रतत्र समित्रमिव सर्वेभ्यो
स्त्र्यग्न्य वहरेच्छदा।१७ तथा ततबालिणीमे त्रोत्र वयधिकनोत्यात।
वक्ष्यमाणास्त्रिरात्रं स्यान्नियमास्तावद्दिवदृक्ष्ये।१८ श्रमं आशीताप्येवा
मृन्मयपायीयदशनां। स्त्री शूद्रश्रावकाणां श्रुत्वामंत्र्यावसायि
नां।१९ अस्पृश्यं तास्पृशमेति स्नयादृश्यस्य चयेन ततो। नाप्यलंप्रतिपि ६१
ण्डं स्यात् शुद्धालोतीदृत्वाप्पततो।२० न घोकूद्र शाखां न्त्रानिमूतकान्त्र
नियत्रतत्र उच्यतेतच्छिवस्यात्रंकीबालस्त्रैयदधात।२१ सूद्रान्नस्या
पिनोप्यस्यनीपितादनिषिध्यातं। मृतकान्नं मृतजातस्य यां व कृ
स्यादहनहतः।२२ न कुर्यात्येमूत्रपुरीषोष्णीवनादिकं। श्रुतं तरासूये
मात्मानं छत्रादिनविध्वारयेत्।२३ उदकार्थान्प्रकुर्वीत स्नातकस्तत्रवा

रिणा। अश्लीयांन्कृप्त्रदोस्यादोना वज्योच्येवदेन्निशो।२४ कर्त्तव्यं सत्यवद
नं नियमेनेव कारणात्। नाधस्तनाः स्पर्शनियमाविकल्पः प्रति नाय
यं।२५ दीक्षितस्नातपादौ स्वन कुर्यात् त्रव चप्रवानत्। एवंसमाहृतो
धर्माः सुखसंतानमृद्धये।२६ ऊर्ध्वो कामनुरूपां सलक्षणां धामथो
द्वहेत। गौरी वाथ रोहिणीं कन्यां सवर्णां निरजस्कां।२७ इत्याद्यद्वि
तृगुर्विप्रपश्यन्यग्रस्थामि तद्विधिं।२८ इति स्नातकधर्माः। ज्येष्ठे मा
घे फाल्गुने माघवे वाकाचिन्मार्गे कार्त्तिके स्याद्विवाहः। चारेश्वकेदि
ष्पास्यो रीदुमुत्रेऽन्योऽन्यासो रीवकुर्यियुः श्राश्रुणंकां।१ स्वातौ मृगे मूलमघा
नुराधापौष्णोत्तरा बालकरे षु ने षु। केरेरविद्बसुनलतयावहात
नोत्पातेविद्युज्जितस्यात।२ न प्रेंडु व्यतीपातावैधृति हरिस्वापाधिमासा
मघ्नाप्ना वसुरदेवमंत्रिखवरहृद्वित्रि संधयम्न्नित्रिषु। गंडांतायनसंधि
विच्छित्करणानि विवहारोरीस्थितजीवप्रसूदिनानिवप्रहणत्रिध

स्पृशिस्यान्नसत्यमृशृणोद पापाग्रहयं द्वयोगे वर्ज्यी त्रिनागं मालिनस्य
पदो। नीचार्कगो जन्मविलग्ननाथो जन्मादपत्यप्रथमस्य शुक्रौ ॥८
सम्यक्ज्योतिःशास्त्रतो ज्ञेयमित्याह कुलं किंचित्तत्र तावद्गुणैः वि
प्रैः सम्यग्मार्गितथा कुमारी द्वयं दृष्टा कन्यादानदीनो स्पणकाप
नु जंगधान्यां द्विपसंज्ञितास्यान्नरारातिर्या कापिला वदीर्घाविक
जौनी याः सुखमिच्छति सः समुद्रवाक्यादवगम्यतेन्यतः ॥ स शास्त्रि
कृदादिविधिं यमादावष्टप्रकारं मुनिनिर्दिष्टौ शुक्रौ द्वयोः कुमारीव ५२
रयोर्मिथोथवा गाधिकां गां जननी सगोत्रां ॥७ यजेत्समानप्रवरां
सगोत्रां मातुः सपिंडामविकित्स्यरोगां। अज्ञातलोम्नीं व तथाव
वंसितुतनहीनस्य सुतां सुलक्षां ॥८ एकाण्ववर्षे ऋषिर्यत्र प्रवरेषुत्रु
वर्तीता। तावत्समानगोत्र वसूनात्रिगवंगिरोगणात् ॥९ प्रवानां त्रिषु
सामान्यादविवाहस्त्रिषुद्वयोः। भृग्वंगिरोगणेष्वेवं शेषेष्वेकोपि वा

विवाहादिकी क्रिया। प्राप्तात तत्र निर्ण
रयेत ॥१० प्रवराणां विकल्पः स्याद्यत्र कन्यामूढोपगम्य वा।
सार्थ समानाम्नुदाहृतं ॥११ समानगोत्रप्रवरां स्त्रीसंततिनथांशुसा
तस्यामुत्पाद्य चांडालं ब्राह्मण्यादेव हीयते ॥१२ समात्परः ॥१३
मविवाह्येतु जेगतः। स्त्रीपुंसोस्तु विवाहः स्यात्स्त्रमात्वे गुरुतल्पी स विज्ञेय इति
पंचमात्सप्तमाहीनां कन्यामुद्वहेत द्विजः पितृमातृतः ब्रह्म
विस्मृत्यादिशास्त्रने ॥१४ सप्तमी नवमी वा षष्ठी वतुर्थी याज्ञवल्क्यीयवचसा समा
हे स्वर्थात्नाज इति केश्चित्सप्तमीरितं ॥१५ वयस्समा ॥१६ इति अ
नार्थमिदं वचः अतीत्य पंचमीं मातुः पितृपद्यो वचनैर्दशाक्रे
च त्रिधर्मर्द्धि रादसासुत्रि सादतं। तत्रानार्षेयमित्यादि वर्जयेत्। हीनक्रियं
नोनिवि ॥१७ मत्वं यापि समंधा नियमप्रोक्तानि पस्मात्किंश्चित्र ऊशि
निष्फलत्वं निच्छेदो रोमशास्त्रने ॥१८ हृत्याद्यात्याद्य याथाशीला
कुलानि वा मातृतोजातपुत्रः कंन्यकाऽनातपितृं नः ॥१९

नवेन्माता तथाशौचो नावम्रुतः उत्तमेफलामेनिर्यर्यं संबंधानाव
रकुधः॥२० निनीयुः क्रमनुकर्मं मध्यमानधमास्त्यजेत्॥ कथं विज्ञा
स्ता ताहात्वं शक्ता तल्लक्षणानि वा॥२१ दुर्विज्ञेयानि यानि तत्राणि तत्रोपा
यमहं ब्रुवे॥२२ दोत्राद्यधस्तूप्परा ज्ञोकृनमेविघास्थग मार्गाता
कृतनूनामा मृतिः स्थानतः मृत्तिकास्तं हस्तैश्च रोचातु तत्पिंडकान टास्मं
रख्यानु॥२३ संसृष्टपिंडान्प्रत्येकं तं तमग्रे कि ज प्यथा स तमग्रे प्रथमं
ग्रहेतात्स यं प्रतिष्ठितं॥२४ यदि यं कुमार्यं गक्ति जाता तद्दिहमि ४२
हप्रतीन्निधतां धन्यं तद्दश्यतामिति॥२५ एष्यामेकं गृहाण्यमिति
तां पुनर्ण्मो वदेत्॥ आदत्तो द्वे कुत्र पिंडं हि कस्यां न्यास्तस्यास्तो कान्यत्र
पुरा नि संतु ति॥२६ क्षादद्पिंडमंपदां चेन्निधानं॥ आदत्तोवादोरवरं स्या
दतो का॥२७ गोजि पुत्र गोत्र पिंडो हि सा ये द्वेधाः पिंडं ब्रह्मवद्धांस्चिनी
स्यात्॥ वा तु व्यथं चेत्परिब्राजका स्याद्योतं पिंडं घूतिनी पापपत्रका॥२८

अप्रत्तेव चेत्तन्नामहंति पिंडं न तन्नास्ति स्यात्स्मर्शमाप्नोति नाशं॥ मिश्रातिपिं
डान्मिश्रितं चेत्फलं स्याद्धर्षं सूत्रेव कृत्यानां तु॥२९ स॥२८ सवर्णा
क्षत्रियो विश्या मुद्वह ब्राह्मणः क्रमात्॥ क्षत्रियः क्षत्रियां विश्यांवि
श्यः स्वामेव धर्मतः॥३० सवर्णाग्रे द्विजातीनां प्रशस्ता दारकर्मणि॥
कामतस्तु प्रवृत्तानामिमाः स्युः क्रमतो वराः॥३१ सार्वभौमपि नार्या
ष्ठिप्रसङ्गान्न कुर्वन्ति केचनाप्रजोत्पत्तिनिषेधात्कारमणाय्येवकेव
लं॥३२ भार्या द्विजस्य शूद्रा तु न धर्मार्थं निवेशिता॥ रत्यर्थमेव
सा तस्य रागांधस्य प्रकीर्त्तिता॥३३ शूद्रावेदी पतत्यत्रेरुतथ्यतन
यस्य वा॥ शौनकस्य सुतोत्पत्त्या तदपत्यतया भृगोः॥३४ कन्याना
मसवर्णानां विवाहश्च द्विजातिभिः॥ कलौ युगे निषिद्धस्तेन कर्त
व्य इति स्मृतिः॥३५ वरो वरयितव्योऽर्थी कुलशीलसमन्वितः रूपवानयं

ऽितः प्राशो सुवादोष्पाविवर्जितः ॥३६॥ उन्मत्तः पतितः कुष्टी तथा षं
ढः स्वगोत्रजः । चक्षुःश्रोत्रविहीनश्च तथापस्मारदूषितः ॥३७॥ व
रदोषाः स्मृता ह्येते कन्यादोषाश्च कीर्तिताः । पुत्रान्परीक्षितः
सुं स्त्रैः प्रशस्तालिजनान्वितः ॥३८॥ सर्वलक्षणसंयुक्तः कृपन्नः सुचा
रित्रजनप्रियः । यस्यास्तु न वात बीजं क्रदिम्रलैं त्रंवफेनिजं ।
३९ पुमांस्याद्धत्र दोतोरातिविपारितस्तु पंडकः । क्लादिकोनिजम्‌ ५४
त्रस्तु गुरुस्तु को वृषस्वनः ॥४०॥ पुमांस्यादन्यथा पंडो दुश्चिकि
त्स्यो मुखेनगः । अपायाथ्यै स्त्रियः सृष्टा स्त्री हि क्षेत्रं बीजिनो नराः ।
४१ क्षेत्रं बीजवते देयं नाबीजी क्षेत्रमर्हति । ४२ कुलं च शीलं च
वपुर्वयश्च विद्या च वित्तं च सनाथता च । एतान्गुणान्सप्त निरी
क्ष्य देया कन्या बुधैः शेषमचिंतनीयं ॥४३॥ दूरस्थानामविद्या

नां मोक्षमार्गानुरागिणां । शूराणां वह्नतानां च न देया कन्यका बुधैः ॥
४४ अष्टवर्षा भवेद्गौरी नववर्षा च रोहिणी । दशवर्षा भवेत्कन्या
अत ऊर्ध्वं रजस्वला ॥४५ दशमे नग्निका वा स्याद्द्वादशे वृषली स्मृ
ताः । वंधस्रव हूष्णाली ह्येया वै वृषली वमृतं समृजा ॥४६॥ अप्रदाय वृष
ली ह्येया कुमारी या रजस्वला ॥४७॥ प्राप्ते तु द्वादशे वर्षे यः कन्यां न प्र
यच्छति मासि मासि रजस्तस्याः पिता पिबति शोणितं ॥४८॥ एतत्प्रा
यिकं ह्येयं न रजोदर्शनं भवेत् । कामं विदर्भे स्मिन्नभालिमन्तुना
पितत ॥४९॥ उद्वहेत्त्रिंशद्वर्षस्तु कन्यां द्वादशवार्षिकीं । त्र्यष्टवर्षो
ऽष्टवर्षां सा धर्मे सीदति सत्वरः ॥५०॥ एकविंशति वर्षो वा सप्तवर्षामवा
प्नुयात् । वर्षैरेकगुणां भार्यामुद्वहेत्त्रिगुणः स्वयं ॥५१॥ त्रिंशद्वर्षो दि

शास्त्रं वस्त्रार्थं विंदति नग्निकां। तस्मादुद्वाहयेत्कन्यां यावन्नर्तुमती
भावता।५२। प्रदानं प्राग्ऋतोस्तस्याऽऋतुं कुर्वीत दोषजा। कांचनो
त्रातापितामाता दृष्ट्वा कन्यां रजस्वलां।५३। त्रयस्ते नरकं यांति स्व
यमित्यब्रवीत् धर्मः। यस्तां विवाहयेत्कन्यां ब्राह्मणो मदमोहितः।
५४ असंभाष्यो ह्यपांक्तेयः स विप्रो वृषलीपतिः। वृषलीसंग्र
हीतायो ब्राह्मणो मदमोहितः।५५। स ततं सूतकं तस्य ब्रह्महत्या
दिने दिने पितुर्गृहे तु या कन्या रजः पश्यत्यसंस्कृता।५६। भ्रूण ८५
हत्या पितुस्तस्य सा कन्या वृषली स्मृता। दद्याद्गुणवते कन्यां नग्नि
कां ब्रह्मचारिणे।५७। अपि वा गुणहीनाय नोपरुंध्याद्रजस्वलां।
एवं निश्चित्य पुण्याहे वेदज्ञैर्ब्राह्मणैः सह।५८। वरायेति पिता कन्या
वरणार्थं समंगलैः। प्रयच्छ सुरवः सान्निविष्टैः फलैस्तां मंत्रोनुचितः

स्मृतिमंत्रपाठैः।५९। ऐंद्रीं दिगास्यां तु तथाक्षरूपा मातोर्ध्वघोषि
र्मनुनक्षत्रवस्त्रा।६०। द्वाहे सुपुष्पा हस्तस्पर्शं पाणिं निमित्तशुद्धीं
क्ष्यां वरयेत्कुमारी। पूर्वात्रयस्वातिकृत्ताश्च मैत्रवस्त्रसगो विंदस्य
विश्वश्रवणेषु।६१। लग्नाद्धि त्रिगातैः पापैः सौम्यैः केंद्रत्रिकोणगैः गुरो
र्वाप्यवये लग्ने भृगोर्वा सौम्यवासरे।६२। एवं वृत्वा कुमारी तां वरं तद्वद्
पिता। वरस्य पूजितो श्लोकं समयार्थं पठेदिति।६३। तस्मिन्काले नि
क्षानिधे स्नातस्नातां ससेगिरिः अर्थं गेपतितन्क्लीवे चापि कन्याभविष्य
ति।६४। प्रतिश्रुत्यैव यः कन्यां वराय न ददाति तां। अदुष्टे दुष्टे चेद्दस्ये राजा स
दंड्यस्तत्राविरवतां।६५। वरणानंतरं दोषो विज्ञायेत कथंचन। वाग्दत्तामपि
पिता कन्यां न दद्यादिति गौतमः।६६। कन्यादुर्भाग्ये स्तु यत्र बेध्यस्त करणं ब्राह्मि
धीयता वरणात्करणं पाणेः स्वर्णं स्वाक्षरो हि लक्षणः।६७। तयोरनियतं

प्रोक्तं वराणां दोषदर्शनात्॥ अवोचन्नारदः स्मृत्यौ च यां नाद्य वात्र यमोऽब्र
वीत्॥६८ नोदकेन न वाचा वा कन्यायाः पतिरिष्यते। पाणिग्रहणसंस्का
रात्पतित्वं सप्तमे पदे॥६९ नष्टे मृते प्रव्रजिते क्लीबे च पतिते पतौ।
पंचस्वापत्सु नारीणां पतिरन्यो विधीयते॥७० कन्यायां दत्तशुल्कायां
म्रियते यदि शुल्कदः। देवराय प्रदातव्या यदि कन्याऽनुमन्यते॥७१
विधिवत्प्रतिगृह्यापि त्यजेत्कन्यां विगर्हितां। व्याधितां विप्रदुष्टां वा
छद्मना चोपपादितां॥७२ नादुष्टां दूषयेत्कन्यां नादुष्टं दूषयेद्वरं
तौ दोषे स्पृशति न दोषः स्यादन्योन्यं त्यजतोर्द्वयोः॥७३ वाग्दानानंतरं त
स्य प्राक्सप्तपदी विधेः। मरणादिसमुत्पन्ने देयान्यस्मै न दोषभा
क्॥७४ ऊर्ध्वं संस्कारतो यातिनि विवाहविपर्यये। वाक्यान्यदत्त
योन्यास्तु तानि स्युः फलिमंतरा॥७५ आद्यो विवाहस्य रथोत्क कालेव ५६

चार आद्यास्तु नवं ति तेष्वपि सर्वेषु कालेषु तथासुराद्या गर्गादयोऽपि नि
ष्पिकाः अवोचत्॥७६ आलोदिवः काप्य ज्ञात्वा कुर्यैव गांधर्वो न्योरादृष्टः स्या
त्पैशाचः गांधर्वी ताः अन्नगानां तु वेदुः शस्त्रास्त्रेष्वांतत्र वचार स्नाद्या॥७७
पिशाचां तासुराद्यान्यप्यांशस्तां कुक्षौ मध्यमौ तत्रातप्यां। विप्रा
णां तत्र तत्रासुरस्तेषोशास्त्रस्त्रैषामिच्यचौ व न्यनुः स्यात्॥७८ आच्छाद्य
ऽर्चयित्वा च श्रुतशीलवते स्वयं। आहूय दानं कन्याया विवाहो ब्राह्म उच्य
ते॥७९ यज्ञे तु वितते सम्यगृत्विजे कर्म कुर्वते। अलंकृत्य सुतादानं दैवं
हि दैव उच्यते॥८० सहोभौ चरतां धर्ममिति वाचानुभाष्य च। कन्याप्रदा
नमभ्यर्च्य प्राजापत्योऽयमुच्यते॥८१ एकं गोमिथुनं द्वे वा वरादादाय धर्मतः।
कन्याप्रदानं विधिवदार्षो धर्मः स उच्यते॥८२ ज्ञातिभ्यो द्रविणं दत्वा कं
न्यायै चैव शक्तितः। कन्याप्रदानं स्वाच्छंदादासुरो धर्म उच्यते॥८३ इच्छ
यान्योन्यसंयोगः कन्यायाश्च वरस्य च। गांधर्वः स तु विज्ञेयो मैथुन्यः का

ममं भवः॥८४॥ ब्राह्मो वा वह्निसाक्षिको वा ... दतीगहन्यः प्रसन्न क...
समवर्णानां न्यायदत्तां विवाहो यादौ समीरितः॥८५॥ प्रमत्तानां प्रमत्तानां कन्यामप
हरन्ति हि। ...स्य च यद्वरस्तां सुप्तिर्वा ब्राह्मविधिरुच्यते॥८६॥ गांधर्वादिवि
वाहेषु पुनर्वैवाहिको विधिः। कर्तव्यः सत्रिजिर्वर्णैः समयेनाग्निसाक्षि
कः॥८७॥ गांधर्वासुरपैशाचा विवाहेषु समस्तु यः। सर्वं परित्यज्य स्त्रीणां
पश्चाद्धोमो विधीयते॥८८॥ श्रीताइ योगपानारीनसापप्रस्ति धीयते।
दिवे कर्मालिपिश्रेयवदाम्यो तां कश्यपोऽब्रवीत्॥८९॥ इति वाक्यानि यान्य
त्र मुनिभिः कथितानि वै। प्रशस्तो ब्राह्मणं वतिस्यालीक उदाहृतं॥९०॥ ४७
ब्राह्मो दैवः स्यादिदिश्यती ताद्दश्या वरान्येव पुनातिदुष्टः स्याव
सामप्र परांश्चादिवगीतः परानुणदुतथा वरांश्चार्षं॥९१॥ काप्तो दत्तस्त्रीन
वसान्पसांस्त्रीनाष्टौ हि दत्तश्चैव प्रपुनातिधर्म्मी। आह्लादिकेषु दत्ते नेषु जा
ताः पुत्राः श्रुतिशीलाः पुष्टास्ते॥९२॥ विद्याविनिताः परलीलयुक्ता वर्द्धयन्ति

नो धान्यधनान्विताः स्युः। अन्येषु विटेषु तथा नराः साबलहिंसकर्मनुनि
व पुत्रकाः॥९३॥ उक्ते काले विवाहं तु कुर्यान्नान्दीमुखं पिता। दशान्तरे विवाह
श्चेत्तं त्रागण्य यावदिदं॥९४॥ यवधानेमहानघागिरेर्वा य वधानतः। वाची
पत्र विघ्नं तत्र द्वेषं नरमुच्यता॥९५॥ प्रविघ्नकारणं देवं विघ्नराजं प्रपूज
च। ...स्तत्रिकं कुर्यात् ...रोपस्तोजितां॥९६॥ मंडपं तोरणोयुक्तं तत्राव
दीं प्रकल्पयेत्। ...हस्तो नवेद्यापि मंडपो वाद्विपद्कुरः॥९७॥ पृथुर्वा देध्यी
...कुरा विधयादस्तोद्धयापकत्रदिक्काजिः। बध्नारहां निर्गमदक्षिणेन
विवाहवेदीं विकृतोपकीर्णा॥९८॥ आद्या वेदी ब्राह्मणस्योपदिष्टा द्वाभ्या
मूना क्षत्रियस्यां पुजान्यां विश्येश्याद्रुश्चश्चैहीनाहि ... व वेदीमानं विवधि
प्लेन द्वो कं॥९९॥ मंडपस्थापनं कुर्यात्स्वस्तिवाचनपूर्वकं। चतुरो ब्राह्मणांस्तत्र
पूजयेद्दक्षिणादिभिः॥१००॥ कर्मादितः सर्वे मातरः सगणाधिपाः पूजनीयाः

प्रयत्नेन पूजिताः पूजयंति ताः ॥३॥ पतिमातृस्वश्रूभ्रातृसुलिखिता वा परादिषु ॥ अ
थवा दत्तपुंगेषु नित्य वधै श्रष्टथग्विधैः ॥ गौरी पद्मा शची मेधा सावित्री विज
या जया ॥ देवसेना स्वधा स्वाहा मातरो लोकमातरः ॥४॥ धृतिः पुष्टिस्तथा तुष्टि
रात्मदेवतया सह ॥ आद्यास्तु क्रमाद्विश्वनो देवतानां हरिद्रारजोभिर्लिखि
स्तु वस्त्रे प्रतीचीमुखाः स्थापयित्वा तु ऊर्ध्वे स्थिताः प्राङ्मुखाः पूजयेत्तु पृथक्पृ
थि ॥५॥ अथालम्ब सोर्ध्वरेणः सम्बधाराघातनतु ॥ कारयेत्पंच वसुधारा वानाति
नीचा न चोच्छ्रिताः ॥६॥ आयुष्याणि च शांत्यर्थं जपेद्दद्यं ततः ॥ एकं वधूपितालि ४८
चोद्वाहादि निमित्तकं ॥७॥ नांदीश्राद्धत्रयं कुर्यात्तस्मिन्नहनि यत्नतः ॥ नमंड
पादिकं कर्म वरस्य श्राद्धमंतरा ॥८॥ पित्रोस्तु जीवतोः पुत्र कृतदारसंप
ह ॥ पितुरेव न तत्वेकाढं न पुत्रस्य कदाचन ॥९॥ सुतस्य प्रथमोद्वाहे पिता
कुर्यात्तु नांदीकं ॥ द्वितीयादि विवाहेषु ततो जीव्यपि स्वयं ॥१०॥ पितृस्थितातु

रैवेस्या कथं विकारणं तरातु विवाहो दक्षिणे कुले गो तस्यातेतरत्र
तु ॥११॥ वृद्धिर्यस्या न विधेत कंन्यायां वक्रनृत्र रो ॥ तदा तत्पूजयाशु
शुद्धिर्न बिंबस्कृ मरिष्कगा ॥१२॥ अति कालाद्वरत्नोनार्ऽः जिंतोद्वश
वित्वावाताद्द्वे तिद्धि गुणं पूजां विवाहगालवादयः ॥१३॥ ततः को
तुकमंगला वारचतुः ततवाव न मार्टयाजिः पुरतः श्रुतिषोप्य वि
नादितरतति वरोस्तुदितः सवधूपित्रा वस्त्रं ॥१४॥ यंप्राणोन्नुरक्षक
पात्रिबस्वलणा निर्मित घटी ॥ दंपत्योः शुज कालात्तिं कुर्यात् मृत्तिका
राका ॥१५॥ प्रस्तुत्यैवं घटीनीर प्रक्षिपेत्कुंडिके शुभे ॥ अर्द्धोदितार्द्धास्त
मितसूर्यबिंबे हरांगते ॥१६॥ वरं वरात्रासनमाहारे सवधूपिता
कूप्ताणमुपविताग ॥ स्त्रिताब्रह्याध्य तमर्हयेत द्विधानतो धर्मिण

पकल्पयिता।१७। कौशेयौ विष्टरौ द्वौ जलमथ चरणं क्षालनार्थं
सुखोष्णं पात्रस्थं निरमर्घ्यं त्रिफलवमलयाक्तैर्दूर्वरास्त्रजम्‌देयः।१८
अंभोन्यच्च द्वाचमनीयं विमलमगुरुणा वासितं वस्त्रपूतं कांस्ये स
वाऽप्यमुक्तं दधिमधुपिहितं कांस्यपात्रेण सम्यक्।१९। मधुपर्कमि
दं वसनाहितयंत्रितं ददनन्तुष्यमथैलंकरणं। अथ साधुजवा
नखिलं निगदेत् स्थितमाह वरं सवधूजनकः।२०। अर्हयति प्रतिप्रे ४९
ष्यं प्राहेत् तं प्राङ्मुखो वरश्च कर्तुः सं अंधिनोस्य स्यापणाद्दरं विष्टरां
तिकं।२१। प्राहान्योर्घ्यायितानुत्रिः स्वीविष्टरादीनितं वरं। विष्टरो विष्ट
रो विष्टरः स्वस्तेत्प्रतिगृह्णातां।२२। अर्घ्यार्घ्यापितामास्मै विष्टरं तं
प्रयच्छति। इदं स्त्री सप्रतिगृह्णीयादुदगग्रं तमासनो।२३। निधायोपवि

शेद् स्त्रीसि ब्रम्होस्मीत्यादिमंत्रतश्च अंतरापठितो मंत्र उपादानोप
वेशने।२४। अपिये तं मंत्रलिंगात्मनियोज्य उपावेशने एवं पादा
र्थमनुदकं त्रिः स्वस्ते प्रतिगृह्णातां।२५। विराजः इति मंत्रेण तदुदीयो द
कं वरः। पादौ प्रक्षालयेदत्र स्नीं स्नातनस्य चपमात्मनः।२६। प्रथमं
दक्षिणं पादं ब्राह्मणो घोक्षावद्यादिस्यातां क्षत्रियविश्यौ वदितरं
प्रथमं तयोः।२७। द्वितीयं विष्टरं पद्यं पूर्ववत्तं प्रयच्छति। गृह्णीया
पूर्ववत्क्रमाद्युदगग्रं निधाय तु।२८। स्त्रवर्ष्मास्मीति मंत्रेण तस्मि
न्पादौ क्षेपयथा। प्रादेशमात्रं त्रिवृत्तं कौशं वा कार्यानिर्मितं।२९
विष्टरं सूरयः प्राहुरन्नावबद्धवनादिभिः। यज्ञवास्तुनि मुष्टि
वस्त्रं वेदर्भ बारितथा।३०। दर्भसंख्यान विहिता विष्टरास्तरणे

पुवा। त्रिराचा घोर्घद्विःमन्यत्रार्घ्यापाद्यधियितानतः।२१ अमहीमयप्रात
स्थमर्घं तास्मिन्प्रयच्छति। तं गृह्णाति स आपस्थयुष्मानिरिति मं
त्रेतः।२२ मूर्द्धतिमंत्रि वधाय्यनिनयन्नुजिमत्रायतो ब्राह्मणद्वा
समुद्रं वः प्रहिणोमीति मंत्रतः।२३ ऊर्जं तद्दर्घपश्चोद्दिष्टेनालिंग
देवावगम्यात। त्रिराचायमनीयं तत्पूर्ववदस्य प्रयच्छति।२४
समहीवावमनमनेनमंत्रेणामागन्यशसेति वामधुपर्कं त्रिराचा
न्यःसंप्रयच्छति पूर्ववतु।२५ मित्रस्यचेतिमंत्रेणमधुपर्कं प्रतीक्षाता।५०
करकैः फरस्थितं कांस्ये दधिमध्वाज्यसंयुतं।२६ देवस्यत्वेति मंत्रेणप्रति
गृह्णामीति तं वरः। सव्येन याकरेण त्रिरुद्वालयति मंत्रतः।२७ नमःश्या
विविस्तं च्युस्कंदद्दिणमाहणाघतः। त्रिरेवानामिकांगुष्ठेन तस्याभ्यनि
स्फुरति।२८ ननिदध्यात्तिपुवनं वशट्करणादिहि। मंत्रात्परिषर्दे वेत्रसु

ह्वानेनं यवधानतः।३९ निरुद्धाणेन तस्य त्रिःप्राश्नाययवपुवं ततः। मूमोनि
धायतन्मात्रस्यमधुनद्दद्यतः।४० आनवति प्रतिजदत्तं स्यानं दस्य दद्य
नेदतः। उच्छिष्टस्य न वन्नं अोआरणं मनुरब्रवीत।४१ यद्यामधुमति
निःस्तंत्रमूर्वं प्राशयेनमधुवाता सेतायते तिस्रोमधुम यज्ञदाहृतः।४२।।
द्रघास्वत्रायतस्वोपमस्तिस्तमस्मीपतः। आमीनापोतरेय द्वाशिप्यायत
दनीवतः।४३ एवंवाइयमम्नीयान्क्षिपेद्वाम्नागसंवरे। हितवमेसपु
त्रार्थं प्राणसंमर्थनं क्रमात।४४ स्याद्वाज्ञ आस्य इत्याद्यैरत्रा स्वाध्यस हति
नावत। स्याकोह्ववान्प्रयोगस्यान्मोमें प्राणो अस्त्विति।४५ मयियत्रानु
ष्ठंगः स्यद्दक्षोमें चक्षुर्मेरियतः। कस्यिोश्रोत्रमित्येवं। ततोबाह्वोबलं
तथा।४६ नेदनिवप्रयोगःस्याद्धिशानह्यादिहि। जे वोर्मेऊजोस्त्विति स्य
त्रदक्षिणेन वपाणिना।४७ विनियोगोयथालिंगं मंत्राणामनुपूर्वशः।
अरिष्टानीतियत्वेतं मंत्रेणंगानिसंस्पृशेत।४८ आचांतमुदकं येनस्त्रा

वां तादृकां न वेतां अस्मां अर्द्धयिता तात समादाया लं जनाय गोः ४९ त्रिः स्
चो गोसिति ब्रूयात् दालभ्येति मयश्च तत अर्घ्याःश्र्यात् एतं माता रुद्राणामि
यमुं मन्त्रं ५० मम चामुष्य वारन्य पाप्मानं हनो ततः ऊरुतयंनमाल
न्य मानायां गावि सो पितं । ५१ आमुष्या ण्यि तुं नामादिशायमुकशर्मणः ।
तस्यामुत्सृजमानायां मम पाप्मा हतः शनैः ५२ गउत्सृजथे कूद्धे नि
गद्येयं यो जवेतुं आचांतयहृणाके विदिछं यायमन क्रियां ५३ आ
चार्यऋत्विक्श्वशुरेस्तदर्थ विशेषणे । आलंभनं गोरथितं यथ यज्ञमावश्य ५१
कं स्याद्व्रतथा विवाहे ५४ तस्यादमां सोर्घ इति ब्रवीति पारस्करो ऽद्य विवा
हस्तत्रे ५५ कृतो विवाहस्य धन्य त्राःतं जननं पादिकं नावतां गोसाले नानि
व्येषास्या स्व वत्रो स उत्सर्जनं कलौ ५६ अनेन विधिना विद्वानाचार्यादीन् स
मलंयतां प्रतिसंवत्सरनेता स्नात्र आवसथमागतान् ५७ ऋत्विक्सुराजा
प्रियाचार्याविवाह्यस्नातकास्समे । पक्षे वाद्यमिति प्रोक्तं प्रियस्नातकयो

रपि । ५८ षडिति गृह्णा सूत्रे पृथक्कृषापनायवा । स च्चितो यद्यमाणोऽस्नान
र्चयेत्तु यथाविधि ५९ उद्वाहे च विवाहे विधां तेष्वातकं तथा सोमेन यष्ठ
प्य पत्तन द्वर्यश्चं वच्मरा यद्गजे तां ६० सता यद्ध्यायजनं येनं नासता यद्भिति
ऋातनःस्यावेदालंभनं तत्र पश्व कर्म विधानतः ६१ वराणादि विमोकाते
मां स्मनागां सम पर्व ये तां अर्घ्याय यमनुश्राप्ताय जेतिव वादिमां ६२ तत्रे
तादेवता ज्ञेया आचार्ये बृहस्पतिः ब्रह्मणे वरमा अग्निर्ऋत्त्रे वायरि
थाश्विनो ६३ उ कृत्रेविव वपर्ज्जन्यो विवाह्याय प्रजापतिः इंद्रो राज्ञोऽपि
याये च मित्रो विश्वेदेवदेवता ६४ स्नातकायाथ वेंद्राग्नी नियोज्याः प्रोक्षणा
दिषु । समां सोर्धश्च उत्स्नांस्यात् कुलादीनां मद्दर्विजां ६५ उत्सर्जनांते स
वसाय वा सर्पीरधा मधु गंधं कुसुमानि वेष्टकौ धत्तेपसवविधिवद्धरा
त्रु मेः ६६ पर्स्काप्यै पयोष्ठ्रो किकमग्निमुद्धातं ६७ विवाहे वेधामथवा

माथित्वायतामुमास्सगृहमीदृशं ततः। धर्मार्थकामायविवाहयिष्यगौ
रीमीमांवे दध्यरोहिणी वा।६० उपजिह्वाघ्रूपानाकैवित्पद्मिसमूहनं।
वर्जयेयुरगस्ताथमांरंतोयमथापरे।६१ विवाहास्यगत्सात्निविध्यया
इत्यदाहृतां मयियत्रकविद्योमः स्मृत्राघस्मात्मिरिण्यता।७० मस्मृद
नादिपंवानां स्कालीपाकादिषु स्फ ८। अप्रास्यैन त्रतेप्यामिच्यप
दिष्टादिस्मृत्रिता।७१ ह्मापितंमथितायैः स्याद्दोहिण्याः पाणिपीड ५२
न। परिधानादिकं विधायाॐन ह्यवग्निमुसमंरी प्रदृयचवकदेअस्त
गमनादिवहर्यवत्। अस्यातानांजयानांस्याद्धोमोराष्ट्रभृतां तथा।
७३ प्राशनांतपरंस्त्रयवुदीच्यानुप्रवेशनं। संवत्सरंमिथुनमेता
न्युकादिकान्मरेत्।७४ कर्युः स्थालिकर्माणिदिवानीच्यतरा
यणे। अविशेषादितिबुधाः सर्वत्रोदडीतिश्रुति।७५ उदाहासय

तेतस्यानारीयाविंशातिप्रसूः। तंनिषेधाथमासूर्यमालेयत्रापिसूत्रिकं।
७६ वादित्रघोषेःश्रुतिमंत्रपाठैः पाणिग्रहं दुर्जनानामनेति। उभौ
शुभेऽप्यातिथिके विजन्मनेगृह्णातिपाणिं तु दिनायुवयाः।७७ हीनवर्णा
द्विः प्राप्नुयात्पि प्रयत्नकरग्रहे। तावच्चाध्यच्छदाःत्रो कृः पावत्रिंशति
गारजाः।७८ ह्रस्वपदेनिषेधेषु वारधिष्ण्यलग्नादिषु। संकीर्णानांग्र
तिदारकर्म मत्रवर्ज्यधः।७९ परिधाप्याहतं वास्योज सांगछेतिमंत्रतः।
उत्तरीयेवतांकन्यांयाज्जलेसंतंममुद्धरन।८० श्रमंत्रवद्भवेकर्म
शूद्राणांवेदुपयच्छति। पाणिग्रहणाः सवर्णायाएकीयाक्षत्रियाशरं
८१ विश्याः प्रतोदमादद्याद्धेदानमयंविधिः स्मृतः। मंत्रिवसनात्पितात
स्याअभ्युपयतिदंपती।८२ परस्परंसमंजेथां नोऽस्तमंगच्छतस्ततः।स
मंजंत्विति मंत्रेण पश्चात्तुरंगुगालोनवेत।८३ विवाहेयो विधिःश्रोको मंत्रा

दंपत्य वाचकाः॥ वरस्तु ज्ञातोपेक्ष्य वर्णान्नृपिपाज्ञयावेश्ययोः॥ १८४ पितादद्
द्याद्गतः कन्यां भ्राता वानुमते पितुः॥ मातामहो मातुलो वा सकुल्यो
बांधवोपि वा॥ १८५ माता त्वभावे सर्वेषां प्रकृतौ यदि वर्त्तते॥ तस्या
मप्रकृतिस्थायां दद्युः कन्यां सजातयः॥ १८६ यदा तु नैव कश्चित्स्या
त्कन्या राजानमाव्रजेत्॥ अनुज्ञया वरं तस्य प्रतीयं वरयेत्स्वयं
॥ १८७॥ प्रकृतिस्थः पितामुख्यः स्वदत्ताचेपितामहः॥ भ्रातादयस्त ५२
स्य नाशे प्रकृतिस्थाय थाक्रमं॥ १८८ स्वतंत्रोऽह्रियः काश्चित्कन्या
दप्रकृतिं यतः॥ तदप्यस्तमेवस्यादस्यातंत्र्यस्य हेतुतः॥ १८
९॥ अधिकारी भवेत्पत्नी कोदंपत्योरुपतिष्ठयोः॥ जन्मेशादिष्णु
रवीदद्यात्साम्मुखापप्रयोगतः॥ १९० कांस्येनच्छिन्नपावारि
धारयास्त्री प्रदत्तया॥ वसिष्ठगोत्रां त्रिःप्रवरां प्रपौत्रीं विष्णुशर्मणः॥ १९१
मुरारि

शर्मणः पौत्रीं पुत्रीं केशवशर्मणः॥ पाराशरसगोत्राय प्रवराय शेशशर्म
णः॥ १९२ प्रपौत्राय पौत्राय पुत्राय अमुकशर्मणः॥ यज्ञेशशर्मणे तुभ्यं
गौरीं सालंकृतां यामिमां॥ १९३ लक्ष्मीनाम्नीमहं संप्रददे विष्णुप्रीतये सुतां।
वरहस्ते निक्षिपेच्च कुशपूतं सार्घ्ययाज्जलं॥ १९४ नामगोत्रमनुच्चार्य संप्रदा
नस्य वाक्यतः॥ एवं प्रदेयं प्रयच्छेति कन्यादानेवतुं स्मृतं॥ १९५ गोत्रावार
स्यौ परिवर्त्तं गोत्रमनुच्चार्य प्रपितामहपूर्वकं॥ नाममंत्रं कीर्त्तयेद्विधा क
न्यायाश्चैवमेव हि॥ १९६ नांदीमुखे विवाहे च प्रपितामहपूर्वकं॥ नामसं
कीर्त्तयेद्विद्वान्नान्यत्र पितृपूर्वकं॥ १९७ चस्र यन्निश्चेश्वरं देवमीश्वरः श्री
यतामिति॥ उत्तच्चस्तीतीवरो ब्रूयाधर्मश्चेतिव दे पिता॥ १९८ धर्मार्थं चका
मेवनातिचरितव्या त्वया॥ वरोपि बाढमित्युक्त्वा घोरस्त्रेय जिन्मृथेवदेत्॥ १९९
कारयंति स्त्रियो वृद्धाय कर्त्तव्यमिति हि वर्णि यतः। प्रमाणं वचनं तासां
वर्णनाद्यातरि॥ २०० अन्यत्रापि ह्युपापेय्यरच्यवोऽच्युत्रिविक्रमैः॥ वाम

हस्तेगृहीत्वातांप्रयात्येवमूर्ध्वंवरः।१ यद्देविमनन्धकान्तानिःक्रामति
गृहांततः।अप्रतिग्रहयोग्यस्यप्रग्रहविधानतः।२ हास्त्रिपादेर्घ्यथ्या
दानंस्फटदायेतिसूत्रितां।लक्ष्मीनाम्नीचपूर्वोक्तानेवधूनामादि
शेद्वरः।३ लयांसेदक्षिणेऽंसंप्रवालप्रवसौचितां।वारिस्थलेदिगो
न्योपिनिक्रामेदनुदंपती।४ सोम्येरुत्तरतोवात्तिवाग्यतोदक्षिणे
थवा।संनिधानात्पिनातस्याःअथोप्यपतिदंपती।५ परस्परंसमीक्षे
यामितिवेदिपत्नीपुनः।अघोरचक्षुरित्याद्यैरन्योन्यंतत्समीक्षतः।५
हावरस्यमंत्रपाठो।निविष्टाहय्यवधानतः।वेदिमासेद्यतःसवेत ५८
रपादेनदंपती।७ दक्षिणेत्वासेदत्पत्नीनाग्निंनामानीयत्रदक्षिणे।मंडप
स्यनदर्भव्याहेघाथाग्नीपत्नीपतः।८ इहेतिकृचिदाचार्याःपरिधाना
दिकर्मवतां।अथोपविश्यततःपश्चादग्निंसव्येतरांघ्रिणा।९ करंवाद
णमूलेवाप्रवृत्तयवकेशाःसूनां।एकस्मिन्नासनेतत्रवधूस्तस्याउदक्षिणे।१०

ऊर्ध्वेकर्मण्यचकृपस्यस्मरेद्द्वंवदेवतां।इत्यादिवतत्कपचाकर्मणो
थतदुच्यतां।११ आघारावाज्यभागौवाहुतीःसर्वप्रायश्चित्तस्यदेवतां।होमेरा
ष्ट्रभृतांवेस्याद्दताप्याठांस्मरेद्दिमाः।१२ ऋतांघसत्यधामानमग्निंगंध
र्वमोप्यधीः।अविश्वेभ्याद्यातानितोताःस्मरेद्द्रसरोमुदः।१३ संहितंविश्व
सामानंसूर्यगंधर्वमिन्द्रितः।मरीचीरप्सरसोथप्यस्ताष्टुक्रंकमथस्त
तः।१४ सूर्यरश्मिंचंद्रमसंगंधर्वंचपुनःस्मरेत्।नक्षत्राणिचअप्सर
सोभेकुरीनिष्फिरंततः।१५ स्याद्भिश्चवश्यववर्षंवातंगंधर्वंवकमादयः।
पुनरप्सरसोनूर्जोभुज्यूःभुपर्णमग्निमाः।१६ स्मरेद्यज्ञंचगंधर्वंदक्षि
णास्सरसःपुनः।स्तावाप्रजापतिंविश्वकर्माणंमनएवच।१७ गंधर्वंच
ततस्तकृकामानिवाप्सरसःपुनः।एकपीले तारागृह्णतोवदमालोजयः
स्मरेत्।१८ विशेवविक्रिमश्रकृतंमाकूतिंतदनंतरं।विज्ञानंचततोविश्व
तंमनःशाक्वरीस्तथा।१९ दर्शंचपौर्णमासंचबृहद्रथंतरंप्रजापतिं

घृतेनितानजयारव्वानास्वयोदा।२०।अथाभ्यातायथालिंगमन्याधास्ता
धैतनजुा।अत्राधिपतिसंयुक्तंशेयंतद्देवतापदं।२१।अग्निंभिंइंयमं
वायुंसूर्यंवंइममस्तंकमाता।बृहस्पतिंततोमित्रंवरुणंवसमुद्रकं।२२
अर्न्नंसोमसवितारंरुद्रंयष्टारमेवच।विस्नुंयमदतोत्रेवविश्वे
प्रोधिपतीनिति।२३।सालाज्ञाड्यानामधिपतिस्याव्रसुंमकृतिंगतः।पि
तृन्पिनामहांश्चाथपसवपवसांस्तताना।२४।ततोमहांस्त्रिरग्निंचविव ५५
स्वतमनुस्मरेतु।२५।मृत्युंचोततोनाकेस्त्रिरग्निंवनगंमलतु।प्रजा
पतिमथाड्येनस्मरेश्चित्रिष्टलतितथा।२६।मृत्युंवागप्रधमनाथश्चिपहंच
द्येत्रदेवताः।विस्नुशर्म्मविवाहांगंहोमंकदिष्यदृतिपितः।२७।तत्रमेवे
नवप्रस्लानवामीतिहतोवदेता।प्रलोपावश्यानाघाड्यजागांतामिले
कर्म्मवितां।२८।पवित्रादिवसांतोनिसादपिबोधक।ल्पाता।सूर्पेजाज्ञा
नशमीपत्रमिश्रितान्दपदंतथा।२९।कर्त्तोद्भुहिदमांश्चेस्पाइथाधिक

शतंगवां।स्तुकुर्यादाड्यजागांततिस्रःस्थालीघृताहुती।३०।याहूतिस्त्रिस्ता
तःपंचयंनदृत्यादिपंचवारुणः।ततोराष्ट्रभृतःस्थालीघृतेनद्वादशाहुतीः
।३१।प्रतिमंत्रमहताप्याद्विन्याघैर्द्विपश्चानिश्चालो।अनाणिनाथकारेण
राष्ट्रभृन्मंत्रलक्षणं।३२।तानिवाड्येनविश्वंबस्वाहेत्याघाजुहोयथा।अ
त्रप्रयोगसिद्धंतितत्रुथ्यंतिकेवनां।३३।नदेवतापदानिस्फमंत्रांस्तेत
यतःस्मृताः।वषाड्डोराष्ट्रभृक्तिस्तुसंयोगार्थंस्मभीरितः।३४।येनेक्केकर्म्म
णासिद्धिंतच्चेवजुहुयाज्जुयाः।ततोन्यत्रजयाहोमःकर्त्तव्यस्सिद्धिमिच्छता
।३५।अन्यतानांजयानांचहोमोविकल्पिकोभवेत्।ज्ञानक्केविकल्पार्थं
सूत्रितःकतिम्नत्तुना।३६।द्वाविंशतिरथाभ्याताज्जुहुयात्सहतेनताः।अग्नि
भूतानामित्याघास्ताअष्टादशास्वपि।३७।अनुष्टुंगोजवच्य।श्रीब्रललीया
दिश्राप्यतत्रसर्वत्राधिपतिंतुर्वंस्ममावचनुष्टुप्।३८।परंमृत्यवथाजी
नप्राशनांतत्थवाहुतिः।नपुंसकत्वाषदन्नाद्यत्राधिपतिनजावतां।३९

रोहिणीं त्रित्रीं हुतिं कृत्वा स्रुवेणोत्पाणीतकं गृहीत्वा। वधूमंजलौ तस्या लाजानं
ज्ञातिना वपेत्।४० तिष्ठंत्या। स्तिष्ठता पत्या गृहीतांजलिनि वपान्गुतेऽर्य
मणं देवमित्याद्येस्त्रिस्त्रिरेवतानुं।४१ अंजलिस्थांस्त्रीश्चास्र वनपाकंतु
रवी प्रतिमंत्रं ततः। प्राक्पश्येन तीर्थेनादेवोनिवेति ब्रह्महताः।४२ अन्यो भ्रा
तुरभावे स्या ज्ञां धवो ज्ञातिर्वा वाम्यां गृहीत्वं हस्तमुत्तानं गृह्णात्यस्याः पति
स्ततः।४३ गृह्णामि ते सौभगत्वायेति मंत्रेण दक्षिणांगुष्ठो वा कुत्तरेण
गिंतस्याः सव्येतरं करं।४४ सव्येनादाय हस्तेन वधूपादं तु दक्षिणं। शि ५६
लामारोहयेत्सागायतां दक्षिणपाणिना।४५ आरोहयेयमुं मंत्रमुच्चा
गाथां सगायति। सरस्वत्यादिकां तिष्ठ वरए वाधिकारतः।४६ पुनर्हस्तं प
मादाय दक्षिणेन वदाहिणं। तिपरिक्रामस्तुभ्यमग्रेपर्यवहंनिति।४७ स
वलिंगाद्दरस्यैवमंत्रपाठो न वैदिति। एवं द्वितीयपरं कर्म लाजाहोमादि
कं न वेत्।४८ आवध्यरवि। लाजानुलाजाश्चतुर्थे स्रूर्प्पकोणतया। तां जुहोति नगा

यतिसर्वाज्ञैव यस्तस्ततः।४९ हस्तग्रहणान्तस्तूष्णीं न वेदत्र परिक्रमः। दंप
योर्गच्छतास्तत्र ब्रूयात्प्रस्तं तस्मातिः।५० दक्षिणेनापदं ... स्यात्तदुत्तरेण
तदंतरा। तस्यादितरस्थाहुतिस्त्रिः परीत्यादिसूत्रणात्।५१ सत्त्याज्ञवे
वो मोयथाक्रमः प्रजापातः। अथाग्निमुत्तरेण दक्षु रवीस सप्तपदानितां
।५२ प्रक्रामयेद्वरा रोहातां स्कंदं चिव संस्थ यां। यथा प्रजं याः स योद्भिनां
तिक्रामति दक्षिणं।५३ मंत्रैकमिष्वे विष्णुस्त्वानयत्वेवमादिभिः। सप्तभिः
प्रतिमंत्रं तिस्तद्विष्णुस्त्वानयत्विति ५४ सर्वत्रानुष्पञ्ज्यंते ततस्तामनसिर्पि
वति उपविष्टां वधूं मूर्ध्नि प्रवालिस्फदकं न ततः।५६ आपः शिवाः शिवतमा इति
मंत्रं समुच्चरन् आपो हिष्ठेति तिसृभिर्द्वितीयमनिर्ष्ये वनो।५७ ततः सूर्य
मुदीक्षस्वेत्याह वनांसमितं वधूं। तच्चक्षुरादीक्षते सूर्यतच्छुरिति मंत्रतः
।५८ नीवाकरं दक्षिणं स मधितनालने हृदि। मम व्रात ते हृदयमिति मंत्रेण

कामिनी।५८ पाणिन्यां संहिताभ्यां वसतामेवाग्निमंत्रयेत्। स्तुमंगलैरि
तिमंत्रेण च वधूवरः। स्त्रियः।६० पतिपुत्रान्वितानथ्यास्वतस्त्रः स्तुमंगलाश्च
पि। सौभाग्यमनस्त्विदं दत्त्वामं गत्वा वारस्तूर्वकौ।६१ ततः प्राच्यामुदीच्यां वा
नुगुप्तेनिजयेवरः। वस्त्रीण्यानडुहे रक्ते नामुक्तिं च्योपवेशयेत्।६२ रहगा
वहतिश्रोक्तात तत्स्विष्टस्तताकृतिः। प्राशनादिप्रणीतानांविमोकांतं निवेदनः
।६३ अहुं तं चेत्परं मृत्यवाग्र शेष्येणकूपात। संस्त्रवप्राशानंतत्र स्याद्धवना
तितिनाप्युतेन तु।६४ आचार्याय वस्तु वर्णं गां दद्याद्द्विजोत्तमः। क्षत्रियश्चे ५८
द्ग्रामं विश्यो दद्यात्तुरंगनं।६५ अपुत्रश्चेत्पितातस्यास्तत्सुतस्य रथा ध्वि
कं शतं।। गवादद्यात्रिमिच्छाक्तायाधिरथा दाम्मम नालितनतां।६६ तस्या असत्
मितत्स्त्रूयेंवरो दश्यितिश्च वां। कृवमस्त्रीतिमंत्रेण स्थाव धूर्केवमीश्वर तां।६७
स्तातं यदि निपश्येत्तत्पश्यामीयेवतं वादतः। यच्चाद्यादशायत्रं स्याष्टद

रात्रं वा तद्दर्द्धकौ।६८ अनेन विधिना कन्यां संस्कृतामुपयच्छति। स धर्मचारि
णीतस्य दाशीस्यादन्यथावधूः।६९ योदद्याद्विधिना कन्यां द्विजाय गुणशालि
ने। स तत्र फलमाप्नोतित्त चतस्तदहं श्रुव।७० ऽप्नोति प्सोमाति रात्राभ्यां श
तंश्चातगुली लतो। प्राप्नोति फन्यकांदत्वा होमं।मंत्रे स्वसंस्कृतं।७१ दशानां उ
सहस्राणां युक्तानां धुर्यवाजिनां सुपात्रे विनियुक्तानां कन्यां विद्याद्भतस्स
मं।७२ गौरीं ददन्नाकपृष्ठं वैकुंठं रोहिणीं ददत्। कन्यां ददद्ब्रह्मलोकं रौ
रवं तु रजस्वलां।७३ प्रदातरं कन्यां पुनर्दीसं कथं चिकारणं तरान्। यदी श्च
दग्निमान्कर्ज्जक होमोस्य विधीयातं।७४ स्वेन्नायवनवेशोमोलो किं केन क
दाचन। न स्याहिताग्निना कर्म्मनौ किं केनो विधीयात।७५ जार्यायांविधम
नायां अन्यां यः ऊढा तग्निमान्। विवाहआवसथ्येग्नौ अन्यथा पुनराहि
तिः।७६ उद्वाहस्तु पुनराधानं मारभ्याऽर्द्धं प्रवर्त्तितं। पदरक्षाप्तहोमणिकाधानेमहा
यज्ञेतथैवच।७७ अग्नीनाश्च यविधिवत्पुनर्दारक्रियायदि। पुनरग्नीसमा

अथ तावत्स्नाहरेक्रूरन्ना॥७८॥ विवाहे वितते तंत्रे होमकाल उपस्थिता कन्यका
स्नुमागच्छेत्कथं ऊर्ध्वंतिया शिकाः॥७९॥ आपायित्वाउतां कन्यामर्ध्यं विचरेद्यथा
विधि। सुंज्ञानमाकृतिं कुर्यात्तदस्तु त्र प्रवर्तते॥८०॥ विष्णुर्देवता छंदोनुष्टु
बाथर्वणो मुनिः। वर्ष्मास्मीत्यादि मंत्रस्य विष्टरग्रहणे युजिः॥८१॥ अष्टेवात
द्धयजुर्मो विराजोदोहमित्यतः। आर्षं प्रजापतेरं त्रिष्टुप् छंदो जनेग्रहणे युजिः।
८२॥ आपोस्य देवता छंदोनुष्टुबाथर्वणो मुनिः। विनियोगः समुद्रं वः इति स्पा
दनिमंत्रतो॥८३॥ आपोस्य देवता छंदो बृहती परमेष्ठिनः। आर्षं मा वमने ५८
योग आमागन्यशसा इति वा॥८४॥ मुनि ईरं स्यतिर्मित्रस्य चैतियजुरीरितं दे
वतामधुपर्कस्तदीक्षणे विनियुज्यते॥८५॥ देवस्यत्वेति सविता देव आर्षं प्र
जापतेः। गायत्री छंदः इत्यस्य ग्रहणे विनियुज्यते॥८६॥ युजि। त्रिफ सोपदेवः
सविता आर्षं प्रजापतेः। छंदो हीनं नमः श्यावास्यायानि यस्य मंत्रतः॥८७॥
सप्पिं। ऊ सोयन्मधुन इत्यस्य मधुदेवतं जगती छंद इत्यत्र मधुपर्काशने

युजिः॥८८॥ गौतमस्यार्षकं छंदो गायत्र्या मधुमन्यूचां॥ विश्वेदेवा देवतास्य
युजिः स्याकछयां जने॥८९॥ छंदस्त्रिष्टुबार्षमर्थस्यादेवता गोरुदा
हृता। युजिरुत्क्रोण वेन्माता रुद्राणामिति मंत्रतः॥९०॥ स्यर्षिः प्रजापतिस्त्रि
ष्टुप् छंदो दावाग्नोस्य देवता युजिः परिताकुत्क्रोड स्रांगच्छेति मंत्रयोः।
९१॥ स्त्र मंर्जं श्वनयो छंदोनुष्टुबाथर्वणो मुनिः। लिंगोक्तदेवतास्तत्र
युजि रंजने निष्क्रमे॥९२॥ अघोरचक्षुरित्यादि चतुर्णां स्यात्प्रजापतिः।
आद्यं तयोर्जने त्रिष्टुप् छंदो नुष्टुप्परमध्ययोः॥९३॥ कुमारी देवता तेषां
मन्त्रोन्यत्रेप्सितं युजिः। यंन्नइत्यादि पंचानां याहुतीनां उदीरितं
॥९४॥ अथ राष्ट्रभृन्नांमा ध्यसंख्यया वा प्रजापतिः। लिंगोक्तादेवताश्छं
दो हीनाहोमयजुर्मे वेत्युत॥९५॥ ऊर्ज्ञा छंदो जयानां स्यादार्षं च परमेष्ठिनः।

लिंगोक्ता देवताश्चांति त्रिष्टुप् छंदश्चो युग्जिः ॥१६॥ अन्यातानां ज वे त्रिष्टुप् छंदस्त्रा
र्षं प्रजापतिः । लिंगोक्ता देवता होमे विनियोगः स्मृता बुधैः ॥१७॥ परं मृ
त्यविति त्रिष्टुप् छंदः संकसुको मुनिः पितरो देवता मृत्यु विनियोगः पितृक्र
तौ ॥१८॥ सोम्यिराथर्वणो नुष्टुप् छंदो ग्निर्देवता ना वता ऊमारी होममंत्रा
णां त्रयाणां स्यादाहुतौ युग्जिः ॥१९॥ याज्ञवल्क्य जर दाजोवाथर्वणः प्रजापती ।
र ला मित चत्वार्स्यश्च सप्तयः क्रमशः स्मृताः ॥२००॥ त्रिष्टुबुष्णि ऋथानुष्टु
प् छंदांसि हीना यथाक्रमं । जगाद्या देवता अत्र युग्जिः स्याल्लाजपीडने ॥१२॥ सो ५९
म्यिराथर्वणोनुष्टुप् छंदो वध्वेवदेवता । आरोहे यस्य मंत्रस्य सप्तपदारो
हणे युग्जिः ॥२॥ आस्त्रिष्टुप् छंदः सोम्यि विश्वावसुर्ऋषिः सरस्वती । सरस्वती
प्रदमिति विनियोगोऽपेलवे तूरिदेवता ग्निस्तुभ्यमिति मुनिराथर्वणो
नावता । छंद आनुष्टुभं वा स्मस्यात् परिक्रमणे युग्जिः ॥४॥ सोम्यिः प्रजापति

छंदः सुप्रतिष्ठेति देवता लिंगोक्ता आपश्च यस्य युग्जिर्मूर्द्ध्नि स्यावने ॥५॥ आ
पो हिष्ठादि पंचानां त्र्यक्षं मौंजीनिबंधने । सोम्यिः स्कुमंगलीरित्यादिकोता
नां प्रजापतिः ॥६॥ छंदोनुष्टुब्द्वयोरंत्ये पंक्तिर्लिंगोक्तदेवता उपोपवेशने
नाद्दो विनियोगः क्रमाद्वावता ॥७॥ केचिदोत्पत्तिकं योगमिहने छेतिम्मूरयः ।
स्मारकत्वा त्वमंत्राणां युक्तमाभाति नस्फुटं ॥८॥ सोप्पीमाद्दो नियुंजीत छंदो
मध्ये नियोजयेत् । देवतामवस्थाने तु मंत्रशोमे त्रस्मिन्द्वयो ॥९॥ सोम्यि छंदो
देवतानि नामइत्थं वा देवता । नः स्मरे कर्म्मकात्यायः सोंच्च नमाह्लिम ऋति
॥१०॥ इति मयाथर्वसंप्रसूत्र रेणुकार्येण यज्वना । कातीयगृह्यसूत्रोक्तैः प्रयोगवि
वृतिः सता ॥२१॥ इति विवाहः ॥ अथ गृह्य विवाहांगं चतुर्थीकर्म्म विस्तरात् ।
विवाहतश्चतुर्थ्यह्नि रात्रे स्य परस्ना गतः ॥१॥ होमांतं नरत स्त स्याद थैगवा
त्रमंडपा । स्मार्त्तेन तदा दरे कर्म्मिचैवं कात्यायनो ब्रवीत् ॥२॥ विवाहाग्नौ नवे
कर्म्म दंपती जातवेदसं । पश्चादुपविशेयाताम मने ऊथ यास्थितौ ॥३॥ स्व

द्दक्षिणतस्तत्र ततः संकल्पमुच्चरेत् करिष्यद्विवाहांगं वन्ह्याकर्मस्थंयतः
४ अथाग्निस्थापये द्रुत्लगमनादिवसांतिकानां । वैकल्पिका स्मरेद्दवांन
छंदांसि च देवताः ५ अग्नइत्यादिपंचानामांस्यान्प्रजापतिः । लिंगोक्तदे
वता त्रिष्टुप्छंदो होमे युजिर्नियितो ६ भूरा छन्द मध्य त्रिष्टुप्छंदा वाय्ववादव
ता । आद्यं प्रजापतिर्याति युजिःस्यादग्निप्रियाचने ७ स्विष्टः प्रजापति छंदोदी
नं वह्निर्वा देवता । प्राणोस्त इति मंत्रस्य पाकश्रोष्टाशने युजिः ८ शान्ति
कर्मस्वरूपस्य स्मरेद्दुयंवद्देवतां आघारावाज्यभागौ तस्मरेदाज्येन दे ६०
वताः ९ अग्निर्वायुस्ततः भूर्भुवंयंगं सर्वमेवच । प्रजापतिं च वरुणमथशे
ष्यास्विष्टकृतं स्मरेत् १० नवाहुतीस्तथा द्वौ जपन् भूराद्याः षोडशैव तु । ए
ता अंगप्रधानार्थश्चेह यद्वैवत्रा देवताः ११ करिष्ये ह विवाहांगं वन्हथा
कर्म तत्र मे । विकुशा मलिवद्वल्याप्रक्षोपविशेदास्ले । १२ न्याजेदुत्तर
तावर्द्धिनीवारिपूरितां । ततः प्राणयनादिस्यादाज्यभागावसानतः १३ न

मश्रवणमत्रस्यात्तद्वपहोमादिकर्मवत् । अनुकृयादाज्यभागांत पंचवस्क्रा
लीघ्रातनताः १४ आद्धेतिरग्नइत्याद्या ऋचा रं नवि वार्जीतां प्रजापत
यइत्यरक्ता वसोरवयवं ततः १५ अग्निस्विष्टकृतं शेष्याद्भूराद्याः स्रव
वहुतानां । अग्नइत्यादि प्रम्सोतादुत्याद्गुत्विवेदस्रंस्रवात् १६ वर्द्धन्यां प्र
क्षिपदाकुः के विस्विष्टकृतापि तु । अन्याज्यांप्रोक्षणीपात्रे प्राशना
द्यविमोकतः १७ अग्निर्वि चेद्धर्द्धो भ्रूमूर्ध्नि प्रवालेर्वर्द्धिनी जलैः ।
यातेपतिघ्नीमंत्रेण तस्याः नाभ्यादिशच्यस्लो १८ तेन नेहरि प्रियानाम्नी
चक्रशोष्यं ततो वधूं । प्राणेस्त इति मंत्रेण प्राशयेत्सलादवधाः १९ वधू
संस्कार एवायं प्रतिपत्तिरियं न तु । अतोऽकृत्यविनाशे पादौ द्वये णान्ये
न तत्क्षावताः २० । शाप्यद्रव्यविनाशे तादौ पुण्यांनप्रतिपत्तयः । विविक्तेप्रा
शनं न तु स्यादवमेकुद्धिदेतवा २१ आवस्थ्यं ततः ऊर्यं च्छिवेदन्त्रारभा

न्द्विजः। वर्स्तोचिकर्म्म शरीरस्य मंडपं कंडकाद्धिकं।२२ कृतैश्चं विवाहकेधि
ष्ण्ये विदधीत मुखाह्वये। एकस्मिन्वत्सरे गेन वा सरे मंडपे तथा।२३
कर्त्तव्यमुभयोः स्वस्रोर्भ्रात्रोर्यमलं जातयोः। एकप्रयोजना निःस्पृहः पृथ
क्कर्म्माणियानि वि।२४ एकं नांदीमुखं तप्यामेवमूत्रेत्रिविक्रमः। स्वस्र
द्वयेभ्रातृयुगे स्वस्रृभ्रात्रा द्वये तथा।२५ नजातु मंगलं कुर्यादेकस्मिन्मं
डपे हनि।२६ एकोदरभ्रातृविवाक लये स्वसुर्न पाणिग्रहणं विधेयं।२ ६१
ण्मासमध्ये मुनयः मृकुःर्नमंडनं वापि हि मुंडनाद्यं।२७ इति वधूगृही
कर्म्म॥ ततो वधूप्रवेशानं वरालये पितृगृहान्नाविवाहने विधै
श्च नप्वहैः समीहात।१ अजस्रमाग्निधारणं गवैह्विवाहहोमतः। तदग्नि
नाम्हवन्डेत्रयाणकालतो वरः।२ कथं विदग्निनाशनं भावस्वयोनि
निर्ह्वतिः। ततोत्र जेप्पानींजं रुवेधयोः क्रममस्य मोदतः।३ यन्मयनं पा

क्षिकमुक्तमस्मिन्विवाहरूये कर्मनुना ततो जातारणिस्यानिति के
विदाकुत स्तत्र्यापयजा वा न विवाहकाले।४ गोदानकां तानिख
ला। क्रियास्ता जातारणीप्य भाथितस्फुरन्तो। जातक्रियायां गृही
तवदितनिरूपितत्वादितियज्ञपार्श्वी।५ रूक्षी सभासेदूणमे
व तया कुर्म्मात्म्विवक्षानेनवनाग आह। तदर्थनोमंथनमेतदग्नौ
पाणिग्रहोतात्र्यपितम्न तेस्पृहः।६ वसौ धूवारोरथेथवाहयादि
कथरोहतः। प्रयाणकालतस्तयोरर्थो।क्रु नेदनं भवेत्तु।७ रथस्य
बंधमोक्षणं ह्ययाद्धिकेविपर्ययात्तु जवेदनिष्पमेवा वाद्युगदिवें
निमित्ततः।८ प्रायश्चित्तं जवेदत्राम्या गृह्यविकाप्यस्तविंका। प्रायश्चि
त्तं करिष्यहं ततो विवाहिकानलं।९ स्थापयेस्मिं सैस्कृते देशे स्मरे

द्धिकल्पिकान्यथा। ब्राह्मणो गमनाधां स्ता घर्रे स्वसवि वर्जितान्॥१०॥
हरति र्ह्वयो देवा स्तप्पयो ग्निश्च देवताः। प्रति छाछं द आघस्य रोप्य
स्यो क्षिगु दाहृतं॥११॥ स्त्रो ज्ञानेन नियोगः स्यादाघं वापस्तु देवतं।
त्रिष्टुप्छंदः प्रतिक्षत्रे तुप्पयोश्चि सरस्वती॥१२॥ प्रजापतिश्च वि
स्फाद्देवता उपवेशने। छंदोनुष्टुप्प्रक्रो वा देवश्चाद्ये याथर्वणो
मुनिः॥१३॥ युजि विष्णुक्रमे सूरि याादीनां प्रागुदीरितं। इद्यादेवान्यथ ६२
ध्यसये द्विरग्निं च प्रजापतिं॥१४॥ इदमग्निं ततः सोमं सूराघाश्च घृत
नताः। वरणादियथोक्तं स्यात्स्थालीपाकत्रिवर्जितं॥१५॥ आज्यादये
घरस्थाने धुर्याः पर्युक्षणं ततः। स्थाली घृतनं कुर्यादन्चारं जवि
वर्जितं॥१६॥ हरति रिति द्वाभ्यां स्वाहां ताभ्यां पृथग्घुती। आकुतयो

पूर्वकालतां स्थापनाय वै॥१७॥ आघार होमादवायें लाजासंस्तूय
हूत्रितं। ततः स्विष्टकृदंता स्युराघाराघाश्चतुर्दश॥१८॥ दघात्कुर्याद्व
न जुह्ल पवित्राणि तस्य यं जुवा हमो। तत्प्रातग्र सेतां ब्रह्मा कुर्या वि
तिष्कुवन्॥१९॥ विमोकां तणि तानामन्यधानोपकल्पनं। यशांत
नप्रति क्षत्रर्याच्चा दत्त्वा पीमित्युचा॥२०॥ वरं उच्छिष्यतां तस्मा वधूं
तत्रोपविश्ययेता। परादिनात्र स्रुवनिात्त मंत्रनमांशयो॥२१॥ इति
सूत्रत्रता स्वकृत्यशांतान तिसृत्रितं। एत कर्मांगि भूतं स्यात्ततो
ब्राह्मणभोजनं॥२२॥ प्रायश्चित्ती द्रियं संज्ञा कर्मणोस्य बुधैः। तता
त नान्नैमित्तिकौ चाद्यनां दिश्राद्धं नावदित्॥२३॥ इदं च धूप वेशभं
त्रिविक्रमादिसूरयः। चतुर्थकर्मणः प्रावदंति सोम्यवारे॥२४

ण्याणकालतोराशा मेवमघादि जेदनं तत्रायं स्याद्विधिः जेनाव
क्तो पोरोहितस्य वा। २५ अन्यथा यानेऽस राज्ञानं मंत्राभ्यामुपवेशये
त्। गर्भनिष्पुंसवनं सीमंतान्नयनं ततः। २६ जातकर्माभिधानं वा
निःक्रमः प्राशनं क्रमात्। चूडोपनयनं व्रतानां वै चतुष्टयं। २७ गो
दानमेष्टजो मौकौ विवाहः षोडशः क्रियाः। त्रयोदशानामाद्या
नमधिकारी पिता जावत्। २८ इतरेषां त्रयाणां स्यादधिकारी स्वयं ६२
सुतः। गर्भाधानादिसंस्कारैर्विवाहांतैः समानतां। २९ गच्छेत्साधु
ष्पतां विप्रो मुनीनां वचसा लोककर्ता। विदितैः कर्मभिः। पुण्यैर्निषे
कादि द्विजन्मनो। ३० कार्यः शारीरसंस्कारः पावनः प्रेत्य चेह वा। ३१
इति षोडशक्रियाः।। छ।। समाप्त।। गरुडकारिकायां षोडशक्रियाः।।

शाचार्वर्सादिकं कीर्तिमुखायु विंशतद्वये। विदधीत गृहस्कोयथा
लाकर्म यथोदितं। १ न नक्षिस्त हर्म्ये सहस्ये माघे वा तपस्ये बु
धगुरुशुक्रवार मंदिरारंभणं स्यात्। २ फ्रव मृदु वरुण पुष्य स्वाति
वस्वर्दोहस्तेन तु दशानमुखवणायायं स्थितैः कामरवेः। ३ चित्रे
ज्येष्ठापाढाश्च युग्मे न तस्य भुमाघकार्त्तिकयोः। गृहधारणं नृप
तीनां नेच्छे धोगीश्वरावार्यः। ४ यत्रापन्नाः कंटकिनो बुधैः कार्यं न
मंदिरं। शत्रुसंजयमाकुर्सी दीप्तिणो वित्तनाशकाः। ५ प्रजाद्वरक
रापेच फलिनस्तान्वि वर्जयेत्। शाकबिल्वपरियाश्चपामार्गा
दीश्च प्रतिफानो। ६ उद्धर्त्तव्याः समुत्खास्ते भूतवित्तविशुद्धये। अ
थवा पूजिताष्टसास्वपेत्तान् गृहमंतरा। ७ अरिष्टापूगकबकुल
पुंनागस्नुरमाशमी। शालाद्याः तरवः शस्ताः गदगादिष्वथापरे। ८

पुण्याहेनारचयेत्तां यामस्मिन्नुत्पो ॥९॥ यद्वा दृश्यक्रमपदो दगयनादपराथेथि
मीरितां रविप्रादीनां सितारक्ता पीतासंश्वावनिः स्मृताः ॥ घृता मृगन्नम
घानां गन्धश्च क्रमशो जवेत् ॥१०॥ मधुरास्या क्षाया चाम्ला कटुका चानुपूर्वशः ।
कुशयुक्ता शरैर्युक्ता दूर्वा काशान्विता च भूः ॥११॥ उदकंच्च वा दिविप्रादेर्न
स्यादि वस्तुनुवि जानुदघ्नं तैरवने स्वभ्रं परीक्षां ॐ गहानंततः ॥१२॥ स्तनमात्रे
वज्रः स्वाक्षिपां श्रुजिः स्रवत्येद्रस्तु । अधिके रिद्धिमयां ह्लोकीर्त्तिमभ्येन्मध्यम ६४
न मे ॥१३॥ अप्रशस्तं तथा न्यूने कुत्सितं शोनको ब्रवीत् । अथ वा स्तं मिते
श्वभ्रं तु रचयेचोदकेन तत् ॥१४॥ रात्रिं नां वा नयेत्तस्या दुष्टायां प्रदिशोकदे ।
प्रशस्तं मध्यमं वाई श्रुष्कं स्यात्कुत्सितं गृहं ॥१५॥ एवं परीक्षितां भूमिं सुष्टां पर्यु
प्तबीजकां । तथा गोध्युषितां विप्रैः प्रशस्तां चरवने स्वयं ॥१६॥ कालेपां वम
रोद्दिष्टेन दैवैर्गो नाविधेर्दध्या । अक्षताः कुसुमे धूप्पैः सुगन्धिवैवदेवता ॥१७

अभ्यर्च्य स्थपतीन विप्रान् स्तुतिघोषविनादितः । विप्रादयः शिरोव
दत ऊरोपादौ यथाक्रमं ॥१८॥ स्पृष्ट्वा कुर्युर्गृहारंभं नैरृत्यामि यअवीनु
निः ॥ वत्तुरस्त्रं वा तुर्दिक्षु यमं सूत्रं निपातयेत् ॥१९॥ प्रदक्षिणं तथाग्र
थिहीनमत्रुटितं शुक्लं । यद्यापतत वज्रः प्राक्ति तत्र कोणेषु शांकरः ॥२०॥
मृतिर्गृहपतिः सूत्रछेदे स्याद्वेदथोमुखः । कीलेरोगो महत्स्तस्य प्राप्ति
त्रंशोत वेधादि ॥२१॥ स्थपतेर्गृहनाथस्य मृत्युस्तत्र विनिर्दिशेत् । अंगु
कृकेन वांगुल्या रेष्पा कुर्वीत सूत्रतः ॥२२॥ स्वर्णेन मालिनाद्रूप्यमुक्ता
दधिफलाक्षतैः । कुसुमैर्वनिशास्त्रेण न लोहेन नजस्मना ॥२३॥ काष्ठा
दित्रिनष्पिसथं नवक्रां दोषदर्शनात् । शास्त्रेण शस्त्रमृत्युः स्यादिया
दिस्रक्षमीरितां ॥२४॥ वस्ताहमिविदिरावावायेस्ततो । स्मिन्छल्यनुद्धरेत्तां तन्मि
कालेनुवाप्नोति हस्त्यश्वश्वादयो यदि ॥२५॥ न दक्षिण तत्र निर्दिशेद्वक्रीना
न्त्रो निवातदा । श्वसृगालादिभिः स्तत्रे तेंधिनशल्यमादिशेत् ॥२६॥ अथ

स्तस्मिन्निर्निर्दिष्टो ध्रुवो गोति वे न्म ध्रुवं खगः ॥ शांता द्योदि । शितस्य च लाविष्य
ति नमः शयः ॥२७ ख वल्य माने य दारे श्रीपादाग्राः प्राप्य ते तदा ध्वनादिः कि
र ता स्य स्यादि कृ का स्तु ध्वना गमः ॥२८ कपालं नागार के शादि व्याधिनाशी
ऽितो जवेत् ॥ आयास्तत्र प्रशस्ताः स्फ धर्जयंति दैन्य घोरं रुजाः ॥२९ त्र प्रश
स्ताः खर ध्वंसं दक्षे धूम स्थान हृद्रो दिताः ॥ आयामादत विस्तारे तत्र दो त्र
फलं लजेत् ॥३० अष्टनिर्विजज्ञ तद्य शेष्य मा या ध्वजादयः ॥ अष्टाहते
दोत्र फलं विनाक्षे धिष्ण्यप्रं ख्याय्या ॥३१ रोपभं स्यात्तलो धिष्ण्ये ग ऊशे ६५
प्य यये ध्वजवेत् ॥ जन यद्यं गरहे ऊ यद्धिकायं नयमां शकां ॥३२ यया ६५
। चितदो त्रफलेग हु ना मा सो रे पुंला ॥ त्रिजकै क्रम थः शक्रो यमोप
यां शकाह्मे ॥३३ दो त्रफलें ३ वस्तु ध्र० खय मस्मा ॥३० नाति ऊनवया
युः ॥ आस्तु । पिपं चावि जले क्रमात्म हा स्तु त विशेष्य तः ॥३४ ध्रुवं धन्यं ऊ
यं नंदं खरं कांतं मनोरमं । सुमुखं दुर्मुखं क्रूरं विपक्षं धनदं जयं ॥३५

आक्रंदं विपुलं विवा विजयं ष्वोऽशंगृहे । वाच्य प्रस्तारमेतेष्वां ब्रूलघो
वृद्धये धुना ॥३६ लघुर्नि धेयो गुरोर धस्ता द्यथो परि शेषं गुरुस्ता ष्वि
वेवा । लघो स्तुष्ट छेद्गुरु रेव नान्यो नवंति यावं लघवो त्र याव ता ॥३७ पूर्व
दितो दि गृह स्य वक्रा दि क्रं लघुस्त्वानगा लेर लिं दः ॥ प्रदक्षिणास्त
वि विधैः क्रमेण ध्रुवादि वेश्मान्यपि ष्वोऽशः स्युः ॥३८ द्वारघे कं द्वितयं वे
दा वसव : प्रदक्षिणं । दिक्षु शाला नादिगं क याग ये का वेश्म ध्रुवादि ज
वितां ॥३९ यंशा ३ न्य फलानि स्फुरेतान्क मानि सूरिजिः ॥ स्व जानि दशानि
द्वादें स्व हा दे रि त सालि न्द ॥४० ॥ ध्रुवं ॥ धन्यं ॥ ऊ यं ॥ नंदं ॥ खरं ॥ कांतं ॥

ध्रुवं SSSS	धन्यं ISSS	ऊ यं SISS	नंदं IISS	खरं SSIS	कांतं ISIS

मनोरमं SIIS	सुमुखं IIIS	दुर्मुखं SSSI	क्रूरं ISSI	विपक्षं ISSI	धनदं SISSI	जयं SSII	आक्रंदं ISII

विपुलं SII	विजयं IIII	श्रीः ॥ IIIIII	गुरो पदा संवेक्ष्य शीर्षाने स्व दा स तंग रहे गु नज्ञा उत्पंवले न दयं हि पृष्ठ तो जवेत् ॥४१

स्यादेव मध्यजनयः॥ शुभं हि पार्श्वसंस्थितं॥ सिंहे कुलीरे मकरे च कुंभे
॥ स्थितिरवौ प्रागपराननानि मेषे वृषे धन्विगते लिंगं ते च गृहाणि याम्योत्तरा
स्याद्वदनानि कुर्यात्॥४४॥ यद्यन्यथा मंदमतिर्विधत्ते रोगं शुचं निर्धन
तामुपैति कन्याधनुर्वृश्चिक मीनसंस्थिते दिवाकरे निवगृहाणि कु
र्यात्॥४५॥ दिशा घ सद्राशिकृतेरगारमन्वितं॥ त्रिपंचमं ततारं च
नं विरुद्धं विवर्जयेत्॥४६॥ त्रिशत्रुशुक्लं लग्नस्थे सूर्यात्पंचमे स्थितेर्न ६६
चिता॥ प्रारंभः सद्म तो यस्य तस्यायुर्द्दं स्यात्कुहं ईतदा॥४७॥ स्थितो लग्ने गु
रुः केंद्रे रवेश्चैव शुभे रविरायगः॥ निवेशो यस्य तस्यायुर्वर्षमानः शरदो शतं॥ ६६
४८ राशौ शुभो वर्गो॥ स्थिरे लग्ने शुभे युक्ते विलोकिते॥ निर्माणं भवनस्या
युः शतं कर्मस्थितिः शुभैः॥४९॥ यद्येकोपि परस्थांशः स विप्राणां स्तत्र स्या
त्पांशाः संयुतां॥ दीर्घं विश्यस्य सप्तवर्षाणि भवति॥ वहस्पतेः पादयुतां॥५०

नवेत्स्पष्टतरं दीर्घ्यं हीन जाते गृहं सदा॥ तथान्ते लोगजाते सुबालत्व
दिविदिष्यात॥५१॥ न हस्तमानेन गुणान्वितं स्याद्यदा तत्र गुणितं शुतत्तया॥
प्रदापद्विचाप दिवांगुलानि प्रस्थाय येत्रैत्र फलं हितायः॥५२॥ विशोध्य
तप्रदीपांत ये वायास्ताडितांशिनिः॥ इक्षेत रकारेण त्राश्च गुणानि
रिणं धनं॥५३॥ ध्वजाये प्रतीच्यां मुखं आललना गुदग्वक्र मुखीश्च
राणां मृगारे॥ विशां प्राङ्मुखं स्याद्गजाये गृहं स्यादवाचीमुखं शूद्रगो
त्तर्गजाये॥५४॥ सर्वद्वारोत्र शुभो द्वाडांशुपालो विलय॥ सिंहोपि॥ प्राग्वा
वृषभः स्याद्दक्षिणेन पूर्वामुखो हस्ती॥५५॥ समं तत्राष्टभागं तत्कृत्वा
सम्मुख दक्षिणं॥ द्वाराणि विभजेद्धि द्वायथानि परिधीयात॥५६॥ त्रि
चतुर्थे हितं द्वारं द्विष्वाष्टदक्षिणे हितं॥ त्रिः चतुः पंचमे पश्चास्या
चतुः पंच वोत्तरा॥५७॥ न वभागं समं रूपा॥ त्रिभागं सच्छतो द्वारा पंच
भागं दक्षिणतः॥ शाप्सं द्वारं विनिर्द्दिशेत्॥५८॥ विद्धं रूपतपतरस्कं न

पश्चिमे कोः सा देवताः॥ तद्वारमस्तु प्रोक्तमन्यां तीयमेव वा ५८
मूर्त्ति स्थितिविधानेन संस्कृत्य कुण्डं कृतं। ऐशान्यां वा कृतायेति
सोपानस्तु वस्तु पूर्वपि। ६० प्राक्शिखा अवटाम्बूल स्तंभानां प्रासादस्य
हो शिलाः स्थानस्तु सम्पः स्या दाग्नेय्यादि कोणतः। ६१ प्रदक्षिणा
मियं कार्यं शिलायात्र वय पंस्कृतिः पूर्वारंभे शिलान्यासस्तत्र
स्तंभानां समुत्कृष्येतु। ६२ एकैकस्तु कृष्येत्स्तंभं मंत्रारतैः शिलात
ले। ६३ श्रेयो वस्थानमिदं तिरिमामित्यादि निर्गतो। ६४ आग्नेय्या ६१
दिक्षु कोणे तु मंत्रोरातिः शिलानां न्यसेत्तु। हर्म्ये च यं विशेषः स्या
त्तुल्मी तत्रो ऋ्ये च तान्। ६५ गत्यर्थं लेख्ये हृद्यान्दि विवनिशिव
जितान्। ६५ देवालय श्मशान स्थान्दधानं मुष्कं वर्जयेत्। विने
तकधवस्तीरतन्तूनि बारफांस्तथा। ६६ उदक्या कांतनं तण्यं प्रथ
स्तं नान्यतोऽन्तवेतु। अर्द्धनिष्क्रशाला संशालाग्निं स्थापयेद्दिशि ६७

अग्निं पश्चादुपविशेत् ततः संकल्पमुच्चरेत्। शालाकर्म करि
ष्येहं ततो विकृच्चिकाः स्मरेत्। ६८ तत्र नान्दीमुखं श्राद्धं स्यात्प्रा
गवट्पं स्कृतः। सर्पिश्मश्रूति मत्रि धानमन्ति मग्नीं स्मरेत्ततः।
६९ वास्तोः पतिं वत्तु मूचस्तत आघार देवता। अग्निं सोमं प्र
त्तानेता देवताश्च ऋणा ततः। ७० अग्निमिंद्रं बृहस्पतिं विश्वान्दे
वास्मरस्वतीं। वाणान्सर्व्वदेवजनान्हिमवंतं सुदर्शनं। ७१ वसू
न्रुद्रांस्तथादित्यानीशानं दिग्गदानपि। पूर्व्वाक्रमपराकं वस्म
रेत्सर्वं दिनं तथा। ७२ प्रदोषमर्द्धरात्रं च वधूकां देवीं महापथं।
कर्तारं च विकर्त्तारं विश्वकर्माणमोषधीः। ७३ वनस्पतीं श्च म
रं विधारं विधातारमनुस्मरन्। एष्वंशुदेवता एताः शोभाक्षि

पृतं तं ततः।७४ नृपादीन्पूर्ववाञ्चामिति हं यदूये त्रादवताः।७५ शाला
कर्म्म करिष्ये हं अत्लायं तत्र मे नवान कौनवान्यौ प्रविशेकुर्यान्निम
पस्तेणवा।७६ उदपात्रं प्रणीतान्तो स्थानमुत्तर रातान्यस्ये तु कर्म्म प्रण
यनाघत्रस्यवद्भ्रपणं नावत्।७७ प्रोह्यन्यत्यवनाह्नेयनिष्क्राम
तिरहां ततः। द्वारदेशोस्थितो ब्रह्मप्रविश्यामीति तं वदेत्।७८ प्रवि
शेयन्यनुज्ञातः स्मस्तामिन्प्रविशति स्वयं। सर्वं प्रपद्य इत्येकां पुनो ६८
पप्रमनादिकं।७९ कर्म्म पर्युक्षणं तं स्याः स्थाल्याज्येनष्यडाकुती।ः कु
होति हराति द्वाभ्यां स्थालां ताभ्यां पृथग्युती।।८० वास्तोष्पतेत्युतत्स्रः
स्मृत्स्रभ्भिः प्रतिमंत्रं ततः। पथाघारावाज्यभागा वाज्ये पंचकं यम्नृत्रणा
ता।८१ स्थालीपाकेन जुहुयात्स्ववयवल्लवदक्षिणः। प्रतिमंत्रं ततः फड्डि
रिश्मन्निं वृहस्पति।।८२ विश्वानि यादिभिर्मंत्रैः शेषा त्स्विष्टेर्तदाहुतिं।

शात दक्षिणपार्श्वस्था वामपार्श्वे स्थिताः परे। अंघ्री वपिटालिः मिदृडय
रुद्रो वकोन्हदि।९९ संपातावंशनाम च यानि समानि यानि वपदानां।
मर्माणि तानि विधान्न तानि परिपीडयेत्प्राज्ञः।१०० तान्यनुविजांडकी
देस्तें नाघ्रैः पीडितानि क्षिल्वैश्च गृहस्वामिकुत्सि कुल्ये पीडामंगे प्रयच्छति।
१रोगाद्यापुंपिटाता कुताशानं शोपसूत्रमापिचितथ्यं। सुरक्षाद्भ्रशाजयं
ताडूंगचद्दितत्रपकुपीवं।२ तथैं पातान वापि वास्तोर्मर्माणि संप्रादिष्टा
नि। यश्चपस्याष्टोशः स्त्रकोकं मर्मपरिमाणं।२ खाप्तायामांकूनागोयं
पदमिन्यनिधीयता पद्यदाघं पदमध्ये चपीडयेत्त्रउलादिलिः।४गा
वादं नागदंता अपदाग्रमदमध्ययो।४ मध्ये दंतास्तु लाश्चापि मर्मपीडो
नऊर्द्धतापनिर्घूनि नागदंतोत्सोथ उत नागदंतवदन्तो शेयं मस्यपुर
णोकं तघावत्रीदिलक्षणं।६ निर्यूढानिर्गमालिंदा प्राग्ग्रीवोर्द्धशा। प्रासाद
नूष्पणोर्थाय नातवास्तु परिग्रहे।७ देवालयं गृहेशान्यामाग्नेय्यां स्या

महानसो धनं धान्यं समारूढ्यां पांडौ धार्थे वनिर्दिता। ८ उत्तरे देशायनी
यं स्यात्स्वच्छाद्वाधिपतेर्गृहं। सुतपीडा नवास्त्राचामाग्नेय्यां नयम
न्नितः ९ याम्यां रिपुजयं नाम कलहः स्याद्वा नैर्ऋता। स्त्रीदोषं पश्चि
मे नैःस्वं वायव्ये चितयान्वितः १० उदीच्यां पुत्रवृद्धिः स्यादीशान्यां म
णिकस्थितः। अन्यदोषं गुणश्रेष्ठं दोषायनं च वेऊहं ११ आयव्य
योः प्रयत्नेन विरुद्धं न च वर्जयेत्। शल्यं परिसमाप्तानां प्रसन्नः प्रवि १०
शेत्यानि। गत्वे परिवृताताधर्म्मस्थूणाराजेतिमंत्र तत्र १२ पूरि पुष्पाति फलं
तातारणं तोयपूर्णं कलशोपशोभितो धूपगंधबलिप्रजितामरं बाल्य
णाधानिश्च तं रत्नेऊहं १४ विधाय पूर्वं वायरेपवास्तुपूजनादिकं। दि
नेषु न क्षेत्रमिते प्रवेशानैर्विक्षेबलिं १५ अरिकायां तिथ्यो पुष्पस्तु
स्याति वसुधरावि। सवारूणोर्द्धरधिष्ण्यैः तया क्रवामतो बुधः १६ धिष्ण्या

निम्नपूर्णस्वात्र रत्निकादीनि विन्यस्तेत्। प्राग्गादितश्चउदिश्चुत द्वारे क्षीरकं भवे
त् १७ द्वद्वे प्राग्गादितो दिक्षु द्विजन्मादव्वान्गृहे। एकैकं कोणसंस्थं तु नस्मात्पूर्यं
विविंतयेत्। १८ पाधर्म्मकूटकर्पूरतिलबुधजी वस्त्रं स्त्र त्र व्ययापापम चउस्थ
विम्वपाप्तः प्राप्यस्थितपांच घराशीगातवितेगर्भे श्रेष्ठो विधात्तु पययेप्रविशे
दगारं १९ स्मृतिकारूहमेतान्मिन्वि दधीत पुनर्वसौ। अश्वगणपतिजितामध्ये
विहितं सुतवृद्धये २० मत्रैश्नूयोत्त वश्वात्राकुर्कटनाशमाक्रयात्। तुला
द्येन वेद्याधिपर्ण्यश्रृनिशैमृगोदये २१ अन्योयराशयश्चाष्टा प्रावस्तेते
श्रुत्वावहाः। रतिष्णां नवांशकायात्सु नागास्तउ त्यपाकदाः २२ याधि
दघेतदाचेववित्तादोवुंधुनाशानः सुतहा शत्रुदा स्त्रीघ्नः प्राणहावि
टकघपिद्धिस्वन तकै श्चिवजमसर्ककन्याराशितः २३ अथ धातिधास्य
तस्मात्कुविधिवद्वास्तुपूजनं। २८ मध्ये धात्वेश्यन्योमालिखेद्वास्तुमं

मंडलं॥२४॥ शान्तिपीठेन वा शुचिस्तं तुलिं॥ अथ पतः स्वयं यत्र रत्नीश्वत
दैत्यं वितस्तिद्वयप्रमाणितं॥२५॥ हस्तद्वयमितं वा स्यात् समस्तं त्र प्रमंततत॥
नवतिं विभजेज्जातो रेखिकं नवधा कृतः॥२६॥ एकाशीतिपदानि स्युः
॥ एवं तत्र विभाजितान्मध्येन व पदो भवेत् मलात सुरक्षितपदोर्यना॥२७॥
वितादक्षिणे च द्वि वस्त्रान्यास्त्रिमेन तथा॥ विबुधाधिपतिस्तस्मा उ
त्तरे त्रिपदामता॥२८॥ आग्नेय्यां बलं मित्रो राजयक्ष्मावाने स्मिता॥ ७१
पृथ्वीधरस्तु वायव्ये आपवत्सस्तथैशाने॥२९॥ चत्वारः पदिकास्तेन
दात्रिंशाद्बाह्यतः सुराः॥ शिखिपर्जन्यनामानौ जयंत कुलिशायुधौ॥
३०॥ सूर्यसत्यभृशाकाशा वायुः पूषा च वितथा॥ क्रमादीशानकोणादि
वितथं गृहक्षतः॥३१॥ यमगंधर्वनामानौ भृंगराजमृगौ ततः॥ पित्र
दौवारिकास्तद्वत् सुग्रीवपुष्पदंतकः॥३२॥ वरुणासुरशोषाश्च रोगाख्यः पा

परोगःपदेव॥ क्रमात् मुख्यभल्लाटसोमारव्या तस्पर्शास्तथा वादितिर्दितिः॥३३॥
ईशानादि चतुःकोणेष्वापापाद्याः स्युः पदेषु वा॥ आपः सावित्रनामानौ जय
रुद्रौ क्रमादितिः॥३४॥ दितिशिखिनो पर्जन्याश्चत्वारः स्युः पदानुगाः॥
एवं कोणेषु सर्वत्र द्वे द्वे स्युर्द्विपदानुगाः॥ अर्यमाः माहिनः क्रमात्
त्र वाशिखिविनं वा क्रमेण तु॥३५॥ प्राणवाधिनीमयं त्रैमेघे नमोत्तैः पूजये
दिमान्तां आवाहनादिभिः सर्वरूपचारैः समाहिता॥३६॥ चरकी च विदा
री च पूतना च पापराक्षसी॥ ईशानादिचतुःकोणराक्षसीनां चतुष्टयं॥३८॥
मंडपाद्बाह्यतः पूजां ततः प्रागादि दिक्षु वै॥ स्कंदोर्यमा च जंभकः पिलि
पिच्छकः॥३९॥ क्रमेण पूजनीयं तत् क्षेत्रपालं चतुष्पथे तद्बाह्य
लोकपालांश्च यथास्थानं पूजयेत॥४०॥ अग्नेस्ते नोजाव स्मायां दक्षिणस्यां
जयदेनाः॥ पश्चिमायां महाकालः पिलिपिच्छस्तथोत्तरे॥४१॥ तेमास्त्रिमे

खनेऽंगुष्ठं डिनेरत्निमात्रके। तत्राधारोऽस्य नागांतहृज्जये द्वेवताह्मे
।४३। प्रक्लिन्नचरणा वास्तोः प्रतपद्यनयाऽस्तु वा। अष्टोत्तरशतं कुर्यात
त्रिवमधुसर्पिष्मान्। चरुयवैः ससितातिलैस्तद्वमद्भिः क्षीरिणां ततः स
कुशीरघृताक्ताभिः खादिराभिरन्या वतः।४४। अपामार्गसमिद्भिर्वा
कोशीतिलैस्तदनान्नतः। दूर्वाभिर्वाथ तथा बिल्वैः पंचगव्यवा॥
४५ अथवा बिल्वबीजैस्तु जुहोत्यष्टोत्तरशतं। विष्ण्वादिनाममंत्रैः १२
स्वाहांतैः प्राणवादिभिः।४६। यथाशक्तितिलैर्होमे ऊर्ध्वदानौ कृपा
ततः। त्र्यंबकोऽथवा होमश्च क्रमे सोमशंतनुमो।४७। अघोरेणाथ मंत्रे
णाघृतेनाष्टोत्तरशतं। जुहुयाद्वास्तुपुंसोऽपि संधानार्थं क्रमर्मणां।४८
होमांते जन्देनोज्ज्यस्य वास्तुदेवबलिं हरेत्। तद्विशेष्य निवेद्य मिमं

दद्यात्क्रमेण तु।४९। घृताक्तं तास्तु शिखिनेऽपक्वं न्यायघृताक्तौदनं सोऽप्य
नं दद्यात्क्रमयंताय ततः परं।५०। धृतं पिपीतं तथापिष्टं कूर्मं संधिविनिवेदये
तु। इंद्राय पंचरत्नानि पिष्टं वज्रलिंगं तथा।५१। धूम्रांविताने सूर्याय पिष्ट
शक्तिसुतं तथा। सत्याय घृतगोधूमान्नामनस्यान्तु भृगाय यवापरगदहतं
यमखङ्गं यमाय पिष्टितौदनं। गंधौदनं वगंधर्वे भृंगे मेषस्य जिह्विकां
।५२। मृगाय यावकं दद्यात्पितृभ्यः तशांतशा। दौवारिके दंतकाष्ठं पि
ष्टं तन्नसम बलिं तथा।५४। सुग्रीवे हरपक्वं दद्यात्पुष्पदंताय पायसं। ॐशं
स्तं वेनस्येषुकं दद्यात्प्रसूनं पंचवारुणे।५५। पाशं हिरण्मयं वापि असुराय
कुसुमं वं। घृतौदनं वशोषाय यवान्वितपायसं रोगेणा।५६। घृतमोदकान्नौ
गाय अहिपनागकेसरं। तद्वयं मुख्याय भल्लाटे माषमोदनमानयेत्।५७
सोमाय मधुसंयुक्तं पायसं विनिवेदयेत्। अनु जं गे भल्ला/लिजं पिष्टमदिति

नविलेपिकां। पद्मरागिकां दितये दद्यादिच्चैवं बालतालानालिकेर
नुपाय्यदा तथ्यमापवस्त्रायवेदधिपा८८ सावित्रेमो दक्षं दद्यामृमर
वकृश्चेदक्षं। सवित्रे गुडपूपांश्च ज्यायप्यष्ट तवंदनं। ९० विवस्वातपुन
र्दद्याद्रक्तचंदनपायसं। हरितालोदनं स्वाड्यं बिबुधाधिपतिर्जावेत्।
९१ घृतोदनं तु मित्राय पकृशायष्ट तपायसं। अमंपक्कं तथा मांसं द
द्याद्विराजयतमलो। ९२ पृथ्वीधराय मांसानि कूष्मांडाय समर्पयेत्। ९३
शर्करापायसं दद्याद्दर्यम्णे पुनरेव तु। ९३ पंचगव्यं यवांश्चैव तिलादी
तद्विश्वकर्मणे दत्तं नोज्यं चविविधं बललोविनिवेदयेत्। ९४ एवं मंत्र
क्रितादेवाः शांतिकुर्वंति सर्वदा। सार्वज्यः कां वदं दद्याद्बलिलोगां पय
श्चिनी। ९५ मांसोदनं तु स्कंदाय पर्यं यश्चैव शरपोलिकाः। मांसमांसमधि
रं दद्यात्जंभकाय तु पाक्षिने। ९६ पिलिपिच्छाय रक्तान्नं तपिनानि विनिवेदयेत्।

न दधनोज्ये। हिंगीरानां तन्नमंत्रिबलिं हरेत्। ९७ सर्वेभ्यां पायसं साज्यं पयो
बल्यसं तदतावेपुष्पदर्नादश्च तत घृतिबलिः। ९८ गोमयेनोपलिप्तायां मंडला
तूर्वतः स्थितां। गंधादिसर्वकं सर्वजातिकं बलिं हरेत्। ९९ नूतन्यो यपि
न्त्रस्वयस्वस्वेभ्यो नमः पृथक्। पिशाचेभ्यो थमा रक्षोगणेभ्यश्च पृथ
क्पृथक्। १०० द्विजांस्तु भोजये त्याये वान्योगस्वमागतान्। ए तद्वास्तु
प्रशमनं तत्र वाकर्मसमाचरेत्। १०१ ग्रासादनवनोद्यानप्राकारं तेपरिव
र्तने। पुरवेश्मप्रवेशे च यस्यविद्युत्प्रामनुत्तये। १०२ वस्तूपशमनं तत्र चाशुद्धे
लपरिवेष्टयेत्। सदो घृपावमानेन सूक्तेन जवनीतके। १०३ न्द्रयमं
गलवाघं वकूर्या ब्राह्मणवाचनं। अनेन विधिना यस्तु प्रातिसंवत्स
रं बुधः। १०४ गृहेवायतने कुर्यान्न स दुःखमवाप्नुयात्। तानवग्रहविधिन्
यं तस्य न च बंधुधनक्षयः। १०५ जीवच्छ्राद्धप्रभातं स्मात्रे स्वर्गे स्वर्गे कल्प्यं
वतिष्ठति। अष्टाष्टपदकोरवास्तुमवेद्यान्नरक्षस्ते मतातां। १०६ चतुःषष्टि

पदो वास्याद्युक्तं माहेशाप इतौ। चतुःपंक्तिः पद वास्तोष्पत्यानवनाविव
नु ।७७ ब्रह्मा चतुःपदो वार्द्ध कोष्ठ काकोणस्य स्थितौ। तस्मान्मुरुयतो वा
त्व देवाः साद्धपदा स्मृताः ।७८ अर्यमा चाउयं ताद्या। द्विपदा विंशति स्मृ
ताः कोणेश्च द्विपदा वास्फुरर्यमाद्याश्च तुष्पदाः ।७९ पर्जन्याद्याश्च तु वि
शत्याद्विका बाह्यतः सुराः। अष्टौ तु द्विपदाश्चैया विशेष्य परवनावि
ष्म ।८० चत्वारिंशत्तथा पंचपंचदेवतानां पदा विविधौ प्लेउनायच्चत्वं १४
चाप्यमेवं स्मर्वे घुवास्तुगु ।८१ इमामित्यादिमंत्राणां विश्वकर्म्मा मु
निः स्मृताः। त्रिष्टुप्पंक्तिजगत्यश्च छंदोनुष्टुप्क्रमेण तु ।८२ शतैष्णां
देवनातत्र जवेत्तं नो कृयेप्तुजिः सतंप्रपद्य इदयस्मात् छंदो अस्त्वानु
निर्द्दिष्टे तु ।८३ शतानां स्य देवतानस्याः प्रवेशे विनियुज्यतां इदस्ति
द्योद्कं देवनाय ह्मजे दने ।८४ वास्तोष्पते स्कन्नौ णी परमेष्ठी मु

निर्जीवितो वास्तोष्पतिर्द्देवतास्मा। त्रिष्टुप्छंदस्तु यपि ।८५ गायत्री छंद
इत्यास्य विनियोगात्कृतोन्नवेत्तौ। अग्निमित्यादिमंत्राणां मुनिराथर्वणो
जावतो ।८६ लिंगोक्ता देवतास्तेषां छंदोनुष्टुप्प्रकीर्त्तितं। स्मारकृत्यासमं
त्राणां विनियोगात्कृतोन्नवे ।८७ याहूतीनां चतुःस्मृणां सप्तिर्देवश्च जोप
तिः नाएवदेवतागप्यदक्र त्रिगनुष्टुब्बवा ।८८ याहुतीनां ऽतिस्मृणां
विनियोगोनवाहितो। त्वं नो अग्ने वतस्मृणां वामदेव स्मृषिर्द्द्योः ।८९
त्रिष्टुप्छंदस्तयोर्देवगनी वरुणो तत्र देवता। आग्नेय्यानुष्टुभी वान्यावा
रुणी त्रिष्टुभी परे ।९० उदुत्तमस्तु नःशेफो वारुणी। त्रिष्टुभीतथा। प्राय
श्चित्तात्कृतोतानां विनियोगः स्मृतो बुधैः ।९१ श्रीश्चते यादिमं त्रेष्टुव विश्वा
कर्म्मा मुनिः स्मृतः। पतिप्रतिष्ठा छंद एतत्सु याज्ञो यजुष्णी देवता ।९२ के
तावमास्तु केतादिविनियोगो जिमर्शनां धर्म्मस्थितो णोतिमंत्रस्य विश्वक

मस्तिनिर्ज्जविता॥९४॥ शल्यो ऽस्त्येव देवताळं दोहीनं योगः प्रवेशानो नवे
ऊहस्तशिल्यं वे कुरिष्ट फलप्रदं॥९५॥ त्रिपुष्टं दस्तयोदम्भीवक्ष्याणो
तत्र देवेतस्मादिहफलेते स्मृः ऊर्ध्वं छ च्यो भूति बुधः शल्यो हस्यानुपा
योपि किंपानत्र प्रदर्शनो॥९६॥ सिद्धाजामं गमसिद्धां वाइ ष्टोयं प्रद
क्षणः॥ वकवतर हाः स प्पायन वंशमी वर्मा॥९७॥ न वश्चास्ततामू
नागेशल्यं हवदिनमूत्रा विष्टोऽश्वं वप्र के मानुष्य शल्यं तु सार्द्ध
करमात्रे॥९८॥ विदधातिमनुजमरणं तऊ वनस्छंनर्पादहः॥ आग्ने ७५
य्यां कप्र श्रेखशल्यं नवति करिमात्रे॥९९॥ ऊर्ध्वतन्त्रप दंडो रगज
यनुं नमंस्थितं मदनो। दक्षिणो दिशि नरशल्यं वघ्राग्रे जायते कु
करिमात्रे॥१००॥ जनयति तद्रूवनगतं मृत्युं गहनायकस्यापि॥ रा
तमक्षि तं प्राप्नश्वाक्षिनाव शार्द्ध हस्तमात्रेण॥१०१॥ तन्नंदिरस्छम

विराकमविराकरोतिदिंन तदयं नूनं॥ एकशांश्ववारुणयां शिरा श्व श
ल्यं नवति सार्द्धहस्तमात्रेण॥२॥ पयः प्रवासमनिशं स्वनं वकरोति
ताऽहंहं॥ वायव्यां हप्र श्रे पुरुषाकारां श्वउः कार विवि छिंरुं कुः स्वप्नदर्श
नं तत चित्रविनाशं वकुर्वंति द्विजशल्यं वाको वेयां सप्रश्रे नवति न
ग्र करिमात्रे॥४॥ धनर्र्मनापितं दृः हस्तं ऊर्ध्वमेषु रूपं तिनिर्द्धनं उशी
घ्रं॥ ईशिं क्षेवप्रश्नगोशल्यं सार्द्धमात्रेण॥५॥ नवनगतंतऊर्ध्वते
गोधननाशंनशंदेहः॥ विद्वांतमध्यश्रे नरवाऽपाऽजमस्तो दमयं
६॥ तद्दो मात्रं ऊर्ध्वतऊलतेयं तऊहावस्छं॥ एवं शल्यो भूतिनेया
तथा ऽत्रमेऽश्वो धनं॥७॥ हस्तोऽनादिलिस्तत्रप्रारंने मंदिरश्व नौ॥ ह
घामयम॥ तिशोकददयदायतमन्तोकिसिद्धिकराः॥८॥ अशो स्व वा

धरयोः क्रमेण स्ववद्दितो जेता। इति मत्वार्थमं स्वस्वरि एकु कार्यपक्षे
नः॥२०९ कातीपगरलस्त्रो क्रमप्रयोगविहितिः स्र ताः॥ इतिश्रा
लोकप्रस्तमाहः॥२१०॥ ७॥ स्वकीयां शाखिमाश्रिय रूयी कर्म्माणि
यो द्विजः॥ गृहेवस्मन फलं च्यकामगच्छे द्वित्सवं पदं॥१ विप्रस्य इत्तयस्त्रि
स्रो योजनाध्यापने तथा॥ शुद्धः प्रतिग्रहो मुख्यः स तु राज्या ऋतिग्रहः॥२
प्रभाणं क्षत्रियेकर्म प्रजानां परिपालनं॥ अस्त्रास्त्रनृत्वं क्षेत्रस्थान ९६
जिप्सिकस्य जीविका॥४ ऊशीदं तान्नि वाणिज्यं विपस्यात्यशुपालनं।
अतो इतीव वृतानाम नत्सौ हेतवा श्रुनः॥४ यो इत्तिस्तां स मास्काय
विश्रो जीव दन्तापादि क्रमस्त्र ऊजीध्यन्यो वात्स्य ६ कोश्वस्त नोपि वा॥५
जीव प्राप्सिसि लो छे नक्रियाने ज्यां परः परः॥ ऊश्रलं कोष्ट कं ऊजीया

नवेतद्दुष्किका॥६ ऊ दुं बपो न्नाणयालं यद्वादश दिनांत तताधनं
ऊश्रलध्यन्यं स्यात् ऊजीध्यन्यस्तंदर्हिन॥७ शालाद्यादिपतितं च्यकं व
कश्रलध्यन्यं स्यात्...
धरीग्रहणं शर्वं। लं एकिकस्य परिच्यकरकणस्यादानमुच्छकं
॥ यायावरः कुलो छेनाविप्रा जीवदनां पदि क्रमाक्रू ऊलध्यन्या
पि: शालिनस्तु वां लु विधः॥१० ज्यां ऊश्रलं ध्यन्यादि न तु स्पां यः प
रः परः॥ प्रशास्ततरश्चैव मृवे योगी श्चसो मुनिः॥११ यायावरश्च श
लिनो गृहस्थो द्विविधः स्मृतः॥ तयोर्यायावरः श्रेष्ठः शालिनस्य व
रस्ततः॥११ यायावरो याजनाहि कृत्ते वयवर्जयेत्॥ पद्ध स्मीश्लिष्टितः
शांत इति दिवालनाखितं॥१२ लाषित्वश्च उप्प दग्रामबनध्यन्यग्रहे
स्तुतः॥ लोकानुवर्त्ती शालिनः श्रुनः स्ववचउर्विध्य॥१३ प्रतिग्रहाध्यप
नयाजानवीवणि ऊक्पित्यां पशुपालनेन॥ एते स्तपायेः प्रथमः

स्त्रीवा। द्विजिस्तथाद्यैः कथितो द्वितीयः।१४ सयाज नाथ्रअपनय
तृतीयः पाथ्रअयाननिवकरीयन्नुरूः।जवाश्रयेदापदिविश्यह
न्निं द्वात्रीक्रमा तत्रना।निंदितो तो।१५ पशालिनः द्वित्रियोविश्यःर
प्पिं ऊयरिदेदृश्यो प्रथमं मात्स्यजादिस्त्रा दंशवायथोदितं।१६
तिश्यादिकल्पितं कालं स्मृ वासंकल्पमुद्धरेतां करिष्यधन्यसं
पया।आहत्तोंगतत्ययोजनं।१७ तान्याहृशह्योयारख्यातस्ततज्पछया
जावता होता द्वितीयात धिस्सम्मिंद्रदेव यम्नियनः।१८ इंद्रायस ७७
प्पिरिच्येतत्क्षमरणांस्तनविधातागामयंतोदत्ताः शुरूगंधानि
दाघतंकुलानां।१९ बलीवर्द्दानम्धुघृतैः युगयोक्रादिसंयुतंशा
रघघरिमालोदिमंऽस्तान्यप कल्पयेत्।२० उपलिप्यारत्निमात्रं
स्थंडिलं गोमयांबुना। दध्यादिकिः स्मरैदिंकुपञ्जं न्यं वततोऽग्निनोऽरी

मकृतस्तंकुलाकाश्यपं ततोस्वाति कार्यपिपासीनाम धुमतिं वाप्ना
वितायहेत्रदेवता।२१ दधसदिमि।श्रीतिईविश्वड्जिस्थंडिलेवाति।
दघात्प्रावादेवेनो त्रानपाणिना।२२ इंद्रादिनमइत्यादिपञ्जन्याय
नमस्तंततः।अग्निनित्यं वमदृष्ट्वा ध्यात्वा दलोकाश्यपायवा।२३ स्वाति
कार्येवशीतापाऽनुमान्येन मः ईश्वकूोकुर्याननन्दुहः सर्वान्प्राशी
येन्मधुसर्पिष्पा।२४ पश्चात्पुनर्तन्नद्द्वा हंसीरा स्पृजंतिमंत्रतः।
तानिवदक्षिणंतद्धाक्रांतवनुनरन्यथा।२५ स्तुनां स्तुफालावित्ते
प्पलिंगाद्धाफालमालज्जेतोनावेउविर्योक्रौंचोमंत्रावास्फः पदेशा
तः।उपदिष्टोहितावण्प्रोतचपाठात्रयारिहा।२६ नाप्देशोनातिदे
शेतु जावद्वयनमेतरा।किंवपधातिदेशोत्रप्राप्नोति पवनेमति।२७
उक्तिमंत्रानुप्वं गोह्नानध्यातनदजा वतः। द्वितीयो द्वे उफकोपंकुनि

नान्यो यस्य त्र तत्र।२९। भोजनं कर्ण्णवेधे तु सीमंतस्या कृते त्र दयादि हान्य
त्रियो वध्नजोनद्वा तस्या त्वं करणं जावतां।३०। श्टंगघर्घर्म्माला
धिरितरेण्या मश्चेठया। आननिवप्रकारणं प्रातः प्रन्यस्तु रवः
स्थितः।३१। अथ मंयदनस्पृंततनूणे स्त्रियमोन्यदामुकुश्रावव
राज्ञि प्रविशारवा मूलत्येपि ई क्लि।३२। विदध्यस्य त्रथमंगीरप्रवाहं
स्त्रोम्यवासरिग्नाशायानकुरुनगतागत पुत्रंलेनातुसुकें।३३।
ततो ह्याद्ये त्रीणि नवाथ कर्णक परिध्वंसाय स्त्रत्रयो। स्तुगमंपेव १८
कयोस्तदंतरं युक्तं नेहामनुत्पत्रये। वक्रेलोंगादनास्ति तत्रयम
तः सर्वार्थसिद्धिप्रदं।३४। श्राद्धं कुशुद्धितं प्रिवं स्पृष्टिते ध्याधितं तथा।
क्लीवं हृद्वेतु हीनां गमनद्रोहेन वाहयेत्।३५। स्थिरागं निरुद्धं रस
मनरवंडविवर्जितं। वाहयेद्दिवसस्यार्द्धं स्नानादीनावरेन्नतु।३६।

धर्म्मसंग्रहं प्रोक्तं पक्वं वृत्तिलेखानां वत्तुर्गं वंनृशासनां द्विगवं
गोद्विघांपिनो।३७। श्रीहीणां वपने श्राद्धं मारणं तन्निमित्तकं। सवाग्नि
मपरेणांतस्पदारम्य वनुश्चरेत्।३८। श्रीहीणां वपनमहं करिष्ये थवि
कल्पकाः। श्रुत्वा योगमनाघ्राये द्देवताध्यस नैमित्यतः।३९। आघारावा
ज्यभागांतसिद्धेन वह्नाण्यसरेत्। इंद्रुपर्जन्यमित्याष्ट्रो शेषान्स्विष्ट
स तंततः।४०। आज्येन नवपूराघाएतायहोत्र देवताः। ब्राह्मणो वर
णाघाज्याभागांते श्रपणं विना।४१। विशेषंन द्वत स्थाने स्त्रिद्धि आघा
घातवक्तः। प्रोक्षात वाष्टभागांतस्मिद्धेन यक्षणा कुतो।४२। ह्याद्ये रष्टसि
र्कुयास्वाहांतिदेवतापदैः। शेषान्स्विष्ट सनंतत कृता पूराघाश्च धृतान्न
या।४३। प्राशनादि विमोकांते स्थाश्चालिपभोजनं। यवानां वपने वैवं
मारभ्य जादिकं चरेत्।४४। पुष्पोत्तराहस्तमृगानुराधा प्राजेशाधिष्ण्यं सितं

। श्विनापोस्त्रियाम्को। पित्रानत्र विधानि जनाथमूलेकृतं फलं भूमिरि
ददाति बीजं ।४५। कवीतरेषा त्रयमूर्द्धगानि पद्मानि त्रिशिखासहितं त्रि
शूलेन पद्हीयमानं मद्धितयं विरिंचिं बीजोद्भिवर्कं भूतामनदा द्दौः।४६।
मूर्द्धकिंपुरुषं सगतान् जन्मभूर्तने कारणानि निजं तिपार्श्वस्थितंस
यफलं तत्पद्म कं फलं न यच्छंति नवापराणि स्मायांक्षे प्रत्यक्षु खेनैव
बीजात्प्रारंभणं हितं। एतत्क्रूरप्रवृत्तस्य स्वपक्षप्रथमतो जावतो ।४७। १९
वरुपीहीमयः पिठं तनयत्राविशेषतः। सीतायहीन वेद्धी हीरटना
रंभकालतः।४८। स्वप्नकसंप्रवृत्तस्य नगो गानि जादिभूप्रत्यक्षि
मारस्सजादिश्राद्धं तचोपकल्पयेत् ।४९। गर्भः पात्राणि स्मिश्रमाजपं
वबदतं कुलाः। सिद्धस्वरूपं दक्षिणा वल्लगोमयं कुर्यात् ।५०। अभिजपरत्न
कं गृहीत्वा पीधनानि च। सूर्यादिविवर्णं पात्रं बलिं परलकं स्मृतं ।५१। सप

त्नीकदयादेत्रं तन्मात्रं ब्राह्मणत्रयेथवा। नष्टे स्तुवाप्रदेशेव तत्फलानुप्र
रोध ततः परस्थोपयेदनलं तत्र पंचवर्णं स्कारयं सूक्ष्मैः तो। ग्रामवोत्पयं
योगात् तयाजावत् ।५२। फलानुराधः स्पष्टे वेश्यजयस्त्राविरोधतःत
स्मान्तुल्यविफलोयं जाप्यकारेण दर्शितः।५३। एप्प एवविधिः कृत्वात्मा
सर्वाकृमिपं स्कृता। अपि नष्टे यथा स्यादिष्टं नतिर्षादि कृत्रितो।५४। उ
पविश्यानलं पश्चात् दारदमनुश्रेतो। जीताप हीनयदैव हंत तो विक
ल्पिका स्मरेत् ।५५। देत्रे क्रियाग्रह्मगते रावराज्यागतां बालिः। पृथिवी
घोस्तुपंचानामृषिरेषां प्रजापतिः।५६। इदं त्रहमाविंदस्तम्य श्रीश्च
देवताः। अनुष्टुजो प्रतिष्ठा च पंक्तिश्च जगती क्रमात् ।५७। विनियोगो जवे
श्रीमोघुरस्त्रादेन आत्मने। इत्यादीनां वनुसंस्थित्यात्परमेष्ठी मुनिर्नतिवतो
पच्यजं भिदवतं श्रोत्रयमोवदनाएववा। सोमः क्रमाद्धलिक्रतो स्मारक

याद्रिष्टिर्निर्वप्ता ।६० क्षूरादीनां पुरोडाशस्यादेवताध्यननिर्मित्यतः आघारा
वाज्यभागांत इ इ हत्रहत्वं स्मरेत् ।६१ इ इ तथैं इपत्नीवशीनामुमिदुपतेत
ताः सीतांयजंास्तमां कृतिवफलेता श्रद्देवताः ।६२ इ इ पर्जन्यमित्यत्प्रो
क्षिदेनवरणात ततः श्रेष्ठादन्निस्विष्टकृतं क्षूराद्याश्च घृतेन ताः ।६३ इ इ य
मेवव्यग्णं सोमेव बलिदानं ताः इ इ पर्जन्यमित्यत्प्रोक्षूर्वं वल्कजिदान
ताः ।६४ एता अंगत्रद्धस्तनाथाश्रि ई यक्षैत्रदेवताः वरुणाद्याज्यभागांत ८०
विशेषस्तमहं काचा ।६५ व्रीहिकाले व्रीहिभिस्तस्य मित्रो ई लिर्शिविनर्वेत
यवकाले यवानां चरुस्तेषस्तत्तरपणक्रियां ।६६ व्रीहीनां लवने कार्यो वृत्सवि
हियम श्वव्यः यवानां लवने तद्वदलतं यं नवां शाकं ।६७ स्थालीपाके श्रुम
र्वत्रपदला दित्रतूतिश्चपि विकल्पात व्रीहियवानां न्यत्रापीति सूत्रणात् ।६८
व्रीहीन्यवान्वा हविष्पीत्येत स्वं हिर्यो दितं अतो नि वसव कथं प्राप्तवान्या

यकृत्रतः ।६९ किं यथायथस्य वसेविनिर्वृत्तिः स्यात्तवात् । पक्के विशदसिद्धे
तत्पजपाके तस्मिन्स्मरणात् ।७० अनवस्थावितत ह्रेय यद्याशृष्टः प्रयुज्यात् । यथ
रात्रेवयावस्यादन्यत्रायावद्द्यतः ।७१ अपि सिद्धेः स यारंतो निधमायै
तिसूत्रणात् । कुकु पादाज्यभागांत स्थाल्यास्येनाकृतीक्ष्मात् ।७२ पृथिवी
धिरिमांपंवाजः प्रतिमंत्रतः । स्थालीपाकेन कुकुपाश्च तत्स्कं कमस्कोपयाः ।
७३ सीताय्यैवयफल्याध्ये वस्तमात्येनपदनं तरो क्षूराद्या इति तन्सिद्धं वरुणोद्य
दिदेवताः ।७४ अनुमनयवस्यानास्तायजे इन्द्रोत थैतनयोः शेषात्स्विष्टकृतं
कुर्यात् क्षूरिस्थाघ्यपि पूर्ववत् ।७५ प्राशनादि विमोकांतं वरुणास्तोत नावे
स्कवेणसीतागोपृथ्व्यस्तुतिश्रोणरणे पायि ।७६ बलिं हरेत्सहवादिदिक्षु दैत्र
स्यमंत्रतः । पुरस्ताद्येतद्याद्येश्च तुर्णिस्तिय थोदितं ।७७ मंत्राणां विनियोगो
त्र वत्तुसां लिंगिकोनावतां स्कंडिलेष्वर्ववत्रेन्य इंद्रादिभ्यो बलिं हरेत् ।७८

श्राद्धोदनाद्यपशेष्यात्यादिनोत्ररतोनजाता।सा।स्त्रियोपि बलिं दद्युरिंद्रादि
भ्यस्तुतत्रावै।७९।कृष्माण्डोदनसंयुक्तं। बलिं प्रदानकादिदं। आयरंति स्त्रियो
यावद्धृतायां चवृहोरतः।८०।योगिनीक्षेत्रपालेभ्यः सिंदूरं तगणायवा
कृविकुर्युरनेनैव वदंति बलिकर्म्म वत्।८१।पीतायाद्द्धितिमंत्रेणुप्रदानमं
त्रयज्ञवेत्तान स्यादात्रप्रयोक्ष्यातस्यप्रयोग कृतानवेत्।८२।वध्वंटतेतेः
स्तादवर्यद्विण्पक्वारेणवाक्रूतः।यावत्साधिवाविष्णुकारस्तत्साग्निरिद्ध्ल्वे ८१
नात।८३।स्वात्मकारोविशेषस्या कोमत्र वक्षिति पूर्वनात।अर्धस्तनं पूणपति
वियन्तिवदन्तुनिः।८४।स्मृत्रमं त्र वादियेवद्दाद्दांस्वा सप्रधानतां।आद्याणा
ज्ञोरुपेत्राम्निन सद्दादेकर्म्मणिद्विजः।८५।एवं यंवेणुकर्द्धयंततः कार्य नवा
शनं।क्षत्रियोपि तस्मिंकुर्याद्विजोदेवांश्चसुजयेत्।८६।विप्रपः शूद्रोपि कुर्या
त्तां वाजेप्पं शास्यमेवयः।स्वयं तत्रपि स्तथाहेत्रिर्धान्यश्चस्वयमर्जितैः।८७।एक

द्वित्रिवर्त्तविप्रान्नोदये स्नातकान्द्विजान्।निर्वपित्वंवयसां सकलदी
क्षां करोति यः।८८।न विक्रयेत्तिलादीश्च धर्म्मार्थं धान्यतस्समात्।रा शेद
त्रिवप्पट्टजागादवतान्यश्चविं शति।८९।त्रयस्त्रिंशद्विप्रेभ्यः रूबिक
र्त्तानिलिप्यात।नूमिंजिच्चोप्पधीछ्यादचाकीटपिपीलिका।९०।पुनंति
खलयद्देन कर्तुकानात्रसंशयः।एवं वसरेणपत्पापं मरू्यहापमवा
कृयातां।९१।एकाकृतदवाप्नोति पन्ते द्विनेनलोंगलौ।योनदद्याद्विजाति
भ्यो राजोमूत्रमुपागात।९२।सवोरःप्रवपापि बो अलघ्नं तं विनिर्दिशेतां
दौ त्रेणकर्म्मणोज्ञोवेद्विशुनंमंधौ।वाप्या पदिद्विजः।९३।निस्तीर्यतामथात्मा
नं पावपिचान्यसेत्पथि।उनान्यामपिजीव मक्कथं स्यादिति वेज्ञावतां।९४
त्पितरद्वेमान्हायजीवद्विष्पस्यजीविको।उक्तं द्वाप रूष्टं वा तयोः क
र्म्मनिविघात।९५।मथमेकर्म्मणि द्विया सर्वमाधप्रतोदितं।रूपहोमिरं

पिच्येनो याङ्नाथस्य पानिः तेनो।६। प्रतिप्रहन्ति मितं तु याजनेन तपस्सि वर्वा।
विघाशिल्पं वृत्तिः सेवा गार दृशा विपत्तिः सम्भिः।७। गिरिजैं दं ऊषी दं वदश
जीवनहेतवः। तस्य वृत्ते ऊर्ध्वं श्री लेम्रूतमथ्यपनं तपः।८। शावाराजा ऊर्ध्वं
वधम्या क्षत्रिय प्रकृत्यये तु। यस्य राष्ट्रे सुविशेष्य पेश्रोत्रियः सीदति दुधा।९।
तस्यपि दतितद्राष्ट्रं दुर्भिक्ष व्याधिपीडनं। इति यथमं ह्रस्य रेणुकार्यणय
कृता।१००कातीयसूत्रोक्त प्रयोगविवृतिः। तता।उ रूज्ञोग हदास स्या दशी ८२
करागकुव्यातातस्य मणश्रीलस्य दुर्विनीतस्याविदितानि।११वापि जीव
तः श्रृंगमादाय सुखिरं गृहीत। तस्मिस्थं एव मारिस्य च स्पतस्तस्य तेन वि
२।परिविधिं वत्परीयात्रिः स परिचारा ग रेरहं। इत्यादिना पसर्पत छी ल्पे आदि
स रुन्मनुः।३। निधायेति रथादृत्रिविद्यशिष्यानां द्विरथा च मेतु। स वेष्टन्याः स
माद्र यवनवह्निं तद्ागृहीत।४। स्थापयेत्संस्कृत दशोततः सेकल्पमुद्रेरेत॥

तामे करिष्ये इदं दासत्वमनिवर्त्याप विकल्पिक तत्पिद्धं दोदेवताधसन
मियतः। यत्तु इदं श्रुकुतीनां वज्राङ्गाप याद्दिदवनाः।६। अग्निस्त्विष्टन्त इदं तास्ताः
स निच्याविंशति स्मारन्तो ततः इदं ऊर्ध्वं इश्च बृहल्लतो वरणाघतनः।७। स्काली
पाकं विनास्य वंशे चोपनयनादिको यत्तु इदं श्रा तीकां तदूर्ध्वं श्रोड्डूप कल्पितैः
टाघ्रातनालोकिकेनोक्तेरितरस्य प्रयोगतः। आंगं उ यात्रित्रिर्हेमिः। पारि
याकल्पतो कल्पो।९। इत्यादिनास्य त्यागः प्राशनाद्यावि[illegible]मो कृतः। नि
मित्तिकमिदं दासः सेमोत्त्वे वसते जवेन।१०। पारिचेनिपरिवेति परमे
छी स्मुनिर्देयो।। ब्रगाछंद आघस्य परस्यानुपुने मतं।११। दवसैं दोस्त ने
इंशा वसुजिरासे वनाकुलातो। गृप्सते श्रीमरिसोगत्ण[illegible]श्रेष्ठत्णजं तदा।१२
पालिप्रदाल्पस्यां श्योता तद्वे विमाऊर्मिं जावतो वदेजुर्मी मितिमित्रेणश्वा
कत्राघगपरायोः।१३। यथैनस्य यां नेमाल्फ्टे दिर्हितेन तदहिणं। अर्धव

छोऽप्यशितोऽणगच्छात तदनेन त्वि। १४ अथ जेदकमेत्रेणत द्विमार्ज्जनं
जुवा। एवं ज्ञातहेमए वन वेदितिविनिश्चिय: १५ विश्वानिद वस्त्रवि
तारिमम्मष्ट शतं जपेता निच्चं सूर्यदयेष्वध्ययन शिरसोगान्त्रस्तुयात्
१६ एतन्माधरागं कुर्मी सर्व वस्त्रश्चियेषु याइतिरस्तकारिकायां गेष
त्पकर्म। १७। का दुश्चिकिच्छिमर्मेहारोगे: पीडितस्तु पुमान पि शाता
रिष्टादिदिनर्भ्ययं स्वर्ण्णेकदितमाचरेत्। १८ पितापितामहितयत्रसंग ८२
ततत्राह्कृताश्रोदिवमुत्पन्नंति। येवेतत्त्वं विस्मृडंतिधा रात्सोवेमता
श्रोमृतयंजङ्रंता। २ साविद्दिपविरक्तस्पष्टवस्यमृतकर्म्मण: यप्याधि
तस्य म्मृतितस्यस्मृतंतीथमरणं तपकोधि। २१ अप्राध्यव्याधिनायुक्त
स्यद्या पारादेस्म: पुमानो प्रविशाद्यनलं दीप्तं करोथै अनशनं तु वा। ८

अगाधंतोयराशिं वा भृगो: पतनमेव वा। गच्छेन्महापथं वापि तुखारगि
रिमादरात्। पप्रयाप्तक्टगवट श्रृगरवाग्रादह यागं करोति वा स्वपाद्
विनाशस्य कालेप्राप्ते महामति। ६ उत्तमाश्राक्षयाद्योकाश्वामघाती नवे
कवित्। महापापहृत्या स्वर्ग्गं दिव्यान् जोगान् समश्नुता। ७ एतत्पामधिका
रो स्ति सर्वेष्षां सर्वडिं तु पुं। नराणामथ नारीणां सर्व वर्ण्णेषु सर्वदा। ८
अविकिच्छामयस्तगस्तोदशां व दशामीगत:। तयोर्विशेषेर्विविधै:
स्वयदेहमात्मन:। ९ अनुष्टानासमर्थस्य वानप्रस्थस्य जीर्यत:। डोता
नाश्रकत्गृगच्चिमहाप्रस्थानमिष्यते। १० समा: सह स्त्राणि तु सत्रवि
डलेदर्शि। कमात्रोपतने यस्योडशां महापथे प्राप्ति रशीतिराहवेजवेद
नाश्नादिहियादेहयागति: ११ आत्मनमेश्रयूनादयागोरेकाविजवान्विता।
तदानाजैतुगारवनरकोदता यावि। १२ तदायदिनशक्नौतिदातुं वि.

रणीं तु गां। शक्तो न्यो स्फुत्कृदा दद्यान्नो चेत्स्वस्मृत तम्यवा।१३ ये पिप्पंकीर्ति
कम्मणि राजा नोद्दीश्च रोहक्कर्म्मणः नेन्मः पवित्रमाख्येयं भूमिदानम
नुत्तमं।१४ दद्याद्मन्नमृत्यु र्धः लोपस्कारां सदक्षिणां गंगादितीर्थमा
श्रियरु क्रांवितरणीं तु गां।१५ तनाशोप्याद्युनिः सा चैदानान्यन्यानि
शक्तितः यमद्वारे महाघोरे घोरां वितरणीं नदी।१६ तर्तुकामः श्रय
कामि रुक्मां वितरणीं तु गां। पठिंश्चैवं प्रदातव्या स्तुवर्ण नपमन्विता।१७ ८४
श्याम्भो वस्त्रयुग्मेन सप्तधान्येन वा सह। आमन्त्र मा मनः काले ज्ञाचा
प्राहेः समाहितेः।१८ सम न्यर्व सप्पीकेशं पुण्य धूपादिभिस्ततः प्रति
पातिः स्नाविः पुष्पैर्णे धनियोगेन पूजयेत्।१९ दद्यादानं च विप्रेभ्यो दी
नानाथेभ्य एव च। बांधवपुत्रेकलत्रेवदौत्रे धान्य धनादिषु।२० मि
त्रवर्गे च सर्वत्र समवं विनिवर्तयेत्। यजैदनशानक्रोपि प्राणानुपं

स्मरन् हरिं नरः।२१ स याति विष्णुसायोज्यं यावदिन्द्राश्चतुर्दश।२३ नमो वासु
देवाय चैतद्ब्रह्म तत्त्वं वदेत्तथा। यद्दीरयतुं नाम स्नानमथ स्तद्युदीरयेत्तारु
श्रूयते तु देववदेवस्यरूपं विष्णोर्म्मनोरमं। अयं तव यशाश्चाध्यायाधिना
... क्रोतिशयीतादक्षिणांगः क्षितो। दक्षिण
वापपीडितः।२४ यदि स्वातुं नशक्रोतिशयीतादक्षिणा
त्रेषु दर्त्तेषु शयीतप्राकृशिरा अपि चिरपविस्त्रानोमानि संश्राद्धे कायदा
रल्पकं स्तुतः। यं यं नावमनुपाश्रियम्रज त्रास्ते कलेवरं।२६ स उत्तमायतो
याः तिविस्पृहः पोमणि र्थिया। स्पृशां कश्चिम संयोद्वंद्वकांतो मालिः पयः।२७
समु स्पृजति योगुक्कः सोममा यैयोगिनः स्मृताः। यथा क्रैरश्मिसर्वे योगा
दर्के कांतोहुताशनः।२८ यमुस्पृजतिनिःसगमुपमासापियोगिनः।२९
रडतकनकमुक्ताराजपद्मपवालानि माणिक रकतानो क्रांतिकालेद्द
कृत्वो प्रवणार्श्वदनवक्रघ्राणनाजीतुपाणी शिरश्चिवरणमूल्योपदेशां।

प्रदधाना ॥३०॥ ऊर्ध्वं जिह्वा प्रतिष्ठंति प्राणाः क्षुत्परीतानां। मध्यतो म
मध्यगुल्फा मध्ये दुःकृतकर्मणां ॥३१॥ स्वयं होमात्म मर्थद्य समीपस्थ
परस्पर्शनां। तथाप्यशक्तस्य सतः शायनेवोपवेशनं ॥३२॥ क्रियमाणो
बहिर्नयः स्नाप्यः स्पृश्य गृहे च वा। नृनम याच्यपि जानं निसर्वाणि तु
समुत्सृजेत ॥३३॥ तस्मात्प्रजापितकायेतीव्रवायुः समीरितं। जिनत्ति
मर्मस्थानानि दीप्यमानो निरिंधनः ॥३४॥ उदानो नाम पवनस्ततो ८५
र्ध्वं प्रवर्त्तते। अनुभाता मंबुजन्मनां मध्ये गतिनिरोधकृत ॥३५॥
ततो येनांबुदानानि सर्वान्नं तस्मात्तथा। दत्ताः स तस्य मंक्षायना
नापदि प्रतिपद्यते ॥३६॥ अन्नानि येन दत्तानि श्रद्धापूतेन चेतसा।
सोपि तृप्तिमवाप्नोति विनाप्यन्नेन वै तदा ॥३७॥ येनानृतानि नोक्तानि
प्रीतिभेदः कृतो न च। आस्तिकः श्रद्दधानश्च स सुखं मृत्युमृच्छति ॥३८

देवब्राह्मणपूजायां ये रताः श्वानसूयवः। शक्तानां वदंतो ह्रीमंतस्ते
नराः सुखमृत्यवः ॥३९॥ यो न कामान्न संरंभान्न द्वेषाद्धर्ममुत्सृजे
त्। यथोक्तकारी सौम्यश्च स सुखं मृत्युमृच्छति ॥४०॥ आवासदायि
नो दुःखं न दुष्टस्य वा अन्नदायिनः। प्राप्नुवंति नराः काले तस्मिन्मृत्याकु
पास्थिता ॥४१॥ स्थीतं ज यंतिधनदास्तापं चंदनदायिनः। प्राणघ्नीं वेद
नां काष्ठां ये तीव्रोद्वेगकारिणः ॥४२॥ कूटसाक्षी मृषावादी प्रशास्त
दनुशास्ति वा। ते मोहमृत्यवः सर्वे तथा ये वेदनिंदकाः ॥४३॥ विलो
चनाः पूतिगंधाः स्फुटमुक्रूरपाणयः। आगच्छंति दुरात्मानो यमस्य
पुरुषास्तथा ॥४४॥ प्राप्तेषु दृष्टपातेषु जायाते तस्य वेपथुः। क्रंदत्यवि
रतं सोमः भ्राता माता पिता पुत्रं तथा ॥४५॥ सा स्यवाग स्फुरात्तनये कवर्षावि
नाद्यता दृष्टिर्विभ्राम्यति ततः। श्वासाकुष्यत्य नेत्रे ॥४६॥ ऊर्ध्वश्वासान्वितः

सोपि दृष्टिष्टं तु गांतः संमन्वितः। ततः स वेदेनाविष्टः सशरीरं विशुं
वति।४७ यस्य नारायणं सर्वं मकरं वाययजे दरूनागणानयंतिच
चारस्तत्र दाक्षुश्वशूष्पणः।४८ अश्लाघाः प्रकन्यादेवी वा शरीररदे
लेरक्षाः। नक्षीरक्षरदेहवादक्षरां तत्परोक्षरिः।४९ हुतायां सायं
माहुत्यां दुर्बल्ले हीनावतो प्रातर्होमस्तदेव स्याज्जीवेद्यज्ञ
नर्नवा।५० अग्निहोत्रस्य तन्त्रं स्यात् श्रूतैर्नोपासनावने। पौर्णमायं ८९
सातर्कं दर्शस्थिरमीनुमूर्ष्तिति।५१ अपिंडपितृयज्ञः स्याद्दर्शेर्ष्येवं
तदेवतु विघ्वदेवेनोतोप्यवं वातुर्मस्यपस्मापनं।५२ उपक्रांतान्य
नेकाकुर्ष्णे पार्श्वांन्येवमेवतु। ग्रेयां प्रसंस्थामितंशायाकर्त्तव्यानिसुता
दिसि।५३ तत्र वं क्रियमाणेतु हविरासादनात्पुरा। मल्लां चेदवी
प्सिनार्यपाह्निपसंदहेत्।५४ तद्दाहवनीये तान्मूर्च्छिमापादनात्पू

र्णात्। मरणांतं हितकर्मकर्त्ता वा न समाप्यते।५५ अग्निहोत्रेप्यतिक्रां
तस्वामी यदि चिनिपद्यते। प्राग्दहेन्नयतो मध्यदहेद्धास्यतदुत्तरं।
५६ दाहवनीयेत्रतकर्म समाप्यते। इष्टिपश्वादिकं तत्र कालो
पयान्निमंत्रवेत्।५७ देवतानां प्रधानानामेकैकस्य पृथक् पृथ
क्। पुरोनुवाक्या याज्या न्याय तु राज्यघृताहुतीः।५८ हुतुप्रादेवम
न्यत्र सर्वेषामपदिह्यते। अथैष्टयनमध्ये स्यात्प्रमरणं प्रश
यः।५९ अवशिष्टिष्टिदेवेभ्यः स्तत्संख्यानि घृतानि वा चतुर्गृहीतान्ये
कत्र गृहीतावसानेः सहा।६० पुरोनुवाक्यायाज्याभिः पूर्ववर्त्तहुया
त्पृथक्। दुर्बलं स्नापयित्वा तं शुद्धचेलाभिसंवृतां।६१ निवेशयेद्दक्षि
णायां दक्षिणापवयच्छितो विगतासुं तमाच्छाद्य अपवस्त्रमुपवीतिनं।
६२ चंदनोक्षितसर्वांगं सुमनोभिर्विभूषयेत्। प्रेतपं बंधिय कर्मसर्वं

तदपत्यस्य वक्तु॥६३॥ उद्धृत्याहवनीयस्याग्निं स्वस्थाने दक्षिणेन तस्य।
मतं सतत्समुत्थाग्निं संस्थाप्य दक्षिणामुखः॥६४॥ कर्ता वीक्ष्य यथाविधि
त्रियम्बकं गोमयसंयुताः। कार्प्पासादिनिरामय्यै स्वस्थाने स्तेगुप्त
पयेत्॥६५॥ अत्राश्रद्धं त्वदेवस्य प्रेतोक्तान्तनिमित्तकं। एकोद्दिष्टवि
धानेन तत्पाशौः स्वस्तिवर्जितं॥६६॥ अर्घ्यपाद्यकरं बंधरहितं प्रेत ८१
शाद्धवतं धनिष्ठापंचकमृतप्रेतरत्नानि तन्मुखे॥६७॥ न्यासाकु
तित्रयं स्वधाद्यष्टाद्वदवपामिति। ततो निर्हरणं कुर्यादेवं साग्नेर्वि
धिः स्मृतः॥६८॥ वज्रमौक्तिकवैदूर्य्यपुष्परागेंद्रनीलकं। पंचरत्नमि
ति प्रोक्तं नारदेन महर्षिणा॥६९॥ ततः संनिरवनोदवदनेवा प्रतिपा
दयेत्। त्रिपादर्द्धमात्रं तत्रद्विहिरण्यशाकस्यानुमुखे॥७०॥ नास्य पिण्डम
यं कुर्यात्स्त्रिकपत्रितयं ततः। होमः प्रतिमुखं तत्र भवेद्वहवपामिति॥७१॥

आस्यं एवमेत कर्प्पासं कुसुमं प्रतिपद्यते। निर्याय साग्निसे कुर्यात्क्रिया
ग्नौ वान्यमुखे स्ते॥७२॥ कुर्यात्स्त्रीत्रितयं पिष्टमयं सान्त्वमृतो स्त्रियो। हरि
द्रांबरस्यं छत्रं निर्हीरसुः सुतादयः॥७३॥ स्कापर्यंच नाम्निखेतमेताग्निंव
करादिषु। शिविकायां विमाने वा प्रवेतो ववनादिह॥७४॥ पृथकुरतेताप
गानत्ती नाम पात्रे षथा हरेत्। पच्याग्निमावेमथ्यां वसया पात्रांतरे
क्षिपेत्॥७५॥ विधुरस्य कपालाग्निमामपात्रेण नेनयेत्। पृथ्वदास्ये
घृतं पत्नीश्चितोः पात्रात्मिष सवा॥७६॥ हिरण्यानि घटाघत्रवंदनानौ ध
नानि वा। अन्यस्य नानि लच्चैवं अविप्रदक्षिणां दिशं॥७७॥ अनस्थास
हस्ते यांति यमहस्तानि पाठकाः। अपेतो धूमसर्पद्यत्र यमहृत्कंवि
दुर्बुधाः॥७८॥ एकाग्निमितरं पुष्पमालादिभिरलंकृतेः। करादिभिरपि
स्कंधेः मालादिभिरलंकृते॥७९॥ एवं वा रस्तेव देवं पुस्ते पंचमः पुत्रतोनारं।

त्रियष्टितन्नांऽतैस्कंस वीपस्करस्तं प्रकुर्त्।८०। दाक्षिणेन मृतं शूद्रं पुरद्वारेण
निर्हरेत्। पश्चिमोत्तरतः पूर्वैस्तु यथासंख्यं द्विजन्मनः।८१। विहितं यदि
ऽस्य प्रेतनिर्हरणादिकं। दोषः स्यादाम विंऽस्य तत्रानाथ क्रियां विना।८२।
स्कंधस्थितं मार्गदानागतं यन्नेतं समनुज्ञायस्तु विप्रदेशे। पाप्यात्पुनर्भव
त एव कुर्युः शेषं ततो वर्मशानिर्वहेयुः।८३। मृतं शूद्रं न हि द्विजस्तु निर्हरे
युः कदाचनं न शूद्रस्तु द्विजातीनां निर्हार्यो न कथंचन।८४। मातरं पि ८८
तरं पुत्रा निर्हरेयुः सबांधवाः न शूद्राः पितरं पुत्रा निर्हरंति सबांधवाः।८५।
आचार्यं पि न्युपाध्यायो निर्हृत्यापि व्रती व्रती। सकरान्नं न वाश्नीयान्न य
तिःसह वसं विशेत।८६। न विप्रं स्वेषु तिष्ठत्सु मृतं शूद्रेण नीयात। अस्वर्ग्या सा
हुतिः सा स्याच्छूद्रसंस्पृश्य दूषिता।८७। यस्यानयति शूद्रो ग्निं तृणकाष्ठह
वींषि वा प्रेतत्वं हि चिरं तस्य स्याद्धर्मेण लिप्यते।८८। अनुव्रजंति तत्सर्वे प्रेतं
हृदप्तुरःस्थ राः। श्मशाननूर्मो न तथो बांधवैर नदंतातैः।८९। चतुर्विधेन

वाद्येन कृत्वं कोलाहलं पतः। पूर्वाभिमुखो गत्वा द्विजोऽत्तरानि मुखो नृपः।९०।
विश्यः प्रत्यङ्मुखो नेयः शूद्रस्तु दक्षिणामुखः। भूमौ शनैर्निधातव्यो प्रेयः
प्रेतः सजीववत्।९१। गतेसु तवनिःप्राच्यां स्योदहेन्न भुंजति। सर्वे प्यामे
वभूतानां सर्वथा पूर्वनिं नयः।९२। प्रीच्यप्रीतिविशेषेण शूद्रशतानि हृदयस्थि
तः। ध्वनिस्ताल्कोटनं कंपकं सेतिगुणपेशायः।९३। शंतीम वाशानिस्त्वापदूरुपः
प्रानादिनिशाबः। समिषुन्वा विहृन्यामीन्वै तानाचरत्सुते।९४। उत्कृष्ट यष्ठीस्तं
स्तुमोपधीमाश्रुपर्णिकां। पुं दूर्वास्तु गंधवा वा यंऽधा प्याद्धतः।९५। अथांस
ज्वालदंडी नृणिपः पुरुषाहुती। न्यग्रोधस्त्व हारिद्रतिलकस्फूर्जि
कादयः।९६। दूरेऽयाज्या स्तत्तो नीना मंतरा वितनुभिः स्थितं। केशश्मश्रूणि
लोमानि नखानि वनितं ततिः।९७। पुरुषं चापि निर्यन्य केशादी निखने
ततः। प्रेतदेहं ततः संस्नात्वा सतनांतरजाक्षितं।९८। विपरीणस्य पदेतं तःय

सर्पिष्मांश्च नमिष्यता। हरिद्रं वस्त्रयुग्मं च सर्वं च पात्रं विधानतः॥९९॥ विद्यां
वीवरमास्तीर्यं ज्ञिनमुत्तरलोमकं। तन्मिन्नाकृष्ण रक्तं प्रेतेभ्यु स्थानं विनि
पादयेत्॥१००॥ अपसव्यं च विप्रश्च प्राचीदिग्वानिः कुशास्तरणे तु स्त्रिः न कानिः क्रो
तिसमयेच्छेदयेदश्रुनिवर्तताः॥१॥ हिरण्यशकलान्यस्य मुखे नासिक
योस्तथा। वक्तुण्ठोः कर्णयोस्तद्वदेकैकं तत्र विन्यसेत्॥२॥ गुह्यमाज्येन
भूसिंतां स्नापयेद्धृद्धिलकरासम्यग्ग्वोपवृतं रिक्तां श्रवामुरसि विन्य ८९
सेत्॥३॥ एकैकं कृतशिरोग्रंन्तु दक्षिणायां न्यसेत्सुवां सर्वाल्पे वामरोग्रा
णिपात्राणी आहमोजितेत्॥४॥ प्रादित्रं कर्णयोर्मूर्ध्नि रिक्तं पाणीतकं न्यसे
त्। कृपाणानि विकल्पेन हृद्भू पार्श्वयोः क्रमात्॥५॥ प्रघामसमस्तं प
स्पिन स्थेघात कथं चन। छन्नेपधीयात छिन्द्रे विकृंति निरिपात तः॥६
उरेपादयेत्तस्य पृष्ठदाज्यवतीमिडां। शम्यां शिश्नेरणि द्वंद्वमनुदग्मृष्प

णकोरथः॥७॥ मुशलेन सत्कृत्तं तत्रैवोलूखलं न्यसेत्॥८॥ प्रघापिकानिस
र्वाणि तत्रैवोपासकान्यपि। उत्सादायरं ततो गोभूस्थानानवगमाघतः
मृन्मयांस्मनयानां वदानं विप्राय प्रदापयेत्॥९॥ शालाघस्य यं पात्रं सुविजी
वात्रमोरयत् तद्धृद्धिप्राय प्रदातव्यं नो वेदं जमिद्विपेत्॥१०॥ यघनुत्तरलोप
दस्त तज्जानीततामपिण्डं पश्चात्कूर्मामाहूयत न्मामा न्यप्ति होत्रिणः॥११
त्रन्यग्नमुपधीयात् हस्तयोः कृष्णिनलाको। मुखं च द्वपयाच्छाघततोग्नी
नां स्वसिंधनेत्॥१२॥ गोरनुस्तरणी प्रोक्ता नपकोयं कर्णेजवेत्। मूर्ध्नि णाग्नि
स्वसिंधनीयाद्याम्सम्यानमुखेन तु॥१३॥ आज्येन सम्मदात्तेन जुहुयाद्याहुतिं
ततः। सस्त्रोस्कृवा समित्सूर्वादिवचोपि तदिष्णुरखं॥१४॥ प्रातनमहितां
पुत्रो भ्राता वा तदजावनतः। अन्यो वा आलापः कश्चित्स पिंडादेरनावृतः
॥१५॥ नीनज्ञान्योवृदाम्पाधदातादोञ्जारपुत्रयोः। आलापणग्रहणं तत्रे

यावदीयत्रनाश्यसत्।१६ अस्मात्वमिति मंत्रेण न्याहितनाऽस्त्रियाः अपि
ततः प्रवरणी मासि च खादिरं नाग्निके स्मृतं।१७ वर्णं दक्षिणं दक्षिणं चयो ऽ
ये दग्निहोत्रिणः। उक्तानानि तु पात्राणि वा वदीयत्र गोजिलः।१८ स्या
द्वितीयो न तनिर्दिष्टः प्रतिपत्तिरियं स्मृता।। गुह्यं स्मादयत्नीयाहः पात्रा
णां वचनाद्यपि।१९ अग्निर्निर्यत्पात्रैस्तं आहिताग्निं दहं यतः पात्राणां
करणं तां स्पृष्टां प्रतिपेनापि प्रसादने।२० प्रतिपत्तिर्द्वितीयो न निर्दिष्टा ८०
द्विशेषतः तेषां तु प्रतिपन्नानां दाहे करण भावना।२१ अतः पात्र
विनाशे च नोत्पत्तिः प्रतिपत्तितः प्रेय द्यादि पुनर्दाहो वत्तस्मिन्नपि स्मृ
तः।२२ एवं गृहपतिर्दग्धः पत्नीं तरति दुःखतां यास्येनं दाहये सोपि प्रजां
प्राप्तोयनिंदितां।२३ एवमेव्याग्निनादग्धः पात्रायुधविभूषितः। लोका
न्यानतिक्रम्यपरं ब्रह्मत्वविंदति।२४ सा च्या वक्ष्याम्यो द्विति मुत्तारणं

संस्थापनीयो सत्रिदिक्षु खेनाग्नसत्यस्तत्पं स्नात न्यप्रदेशोपदेशुम
र्भस्य पिगोजिलारख्या।२५ पवित्रिमास्तीर्य तां दर्भैर्दक्षिणाग्रैः प्रपन्नतः
कुल्यां लोकम्प्राप्तिं ज्ञानीयाद्याज्ञमानिकं।२६ उदग्रीवां वामविच्छिन्नां
दिं वंचान्यप्रदक्षिणां। स्कंधवाम्रक्कं जेनपाददतः परितश्चितः।२७ तं प्र
विश्य श्मशानान्तान्येवति छन्ने श्लोक जे न ततः वेष्टुरः पतितश्च यान्याश्वि
मे नवे तां।२८ प्रपिंडा अनुतं स्नावपानपे द्वं ततोग्नुः अनाहिताग्नेरित
रस्य दाहे क्रियाविशेषः प्रतिपाद्यते मः।२९ विदश्मश्चयोरपि बालका
नां रज्ञस्वलादेविविधयम्यकृ।३० आहिताग्निर्यथान्यायं दग्धयात्रिभि
रग्निभिः। अनाहिताग्निरेकेन लौकिकेनेतरो जनः।३१ अपपुत्रादिश
कृच्यकृपद्यि मधयं यकृतुः। भूप्रदेशोश्मा चो दशोपशान्ति यादिके पणो।३२
नत्रो स्नानं निपान्यमंदक्षिणं शिरस्तं तथा। न्यस्ना हिरण्यं शिरश्मिप्रणीते च

समं तथा।२३ स्रुच्चैतन्यामर्घ्यपात्रेकं द्विधा पूर्ववन्न्यसेत्।। अग्रवाम कर्म
ण्येवं वै द्वितीयं पिंडयज्ञियं।२४ नापि त्रं स्रुच्च मन्यत्र ऊर्ध्वं दिनं तिदेश
तः। आं ऽयोररत्नीत दक्षोत्तराणि पात्रमादितः।२५ पात्राणि चा स्तरेत्तो
दर्भान्पया दां जासिद्दिपेत्। अथाग्निसमीपं गत्वा क्रौदधा दक्षिणतः शनैः।
२६ पूर्ववत्कुरुष्या दग्नौ समिद्ध ओं स्वाहा वेणमः। दक्षिणायां स्रुवं दधा
न्नासिस्यां दक्षिणे करे।२७ समिंधीयात्ततो वह्निं श्रौतं स्यादाहिताग्निवत्।। ५१
एवमेवाग्न्याहिताग्नेः प्रेतस्य विधिरिष्यते।२८ तत्र संस्थानं वे स्य वं पात्र
विन्यासमंतरा न तु देहे दहेत्। निवह्निं विवाहं परित्यजेत्।२९ एकं विदे
यं प्रेतवास्त्रिकादशं परित्यजेत्।। अश्म शानावाग्निनाम थैष वैतो वचना
दि।३० दाम्पत्नि निष्प्यं। तत्तद्द समानेकुलेवरं। नद्यन्या नापित क्षिं धा
ततो स्मानु दुःखम क्रातां।३१ यजमाने क्षितारूढे पात्रन्यासे तु तत्पतिः।

वर्ण्याद्यग्निदत्तवानो तावं पृच्छामि याज्ञिकान्।४२ विधकष्टा ईदग्धेन मंथनं
तत्र कारयेत्।। तत्क्षेप्या जलान्तात्।। न्यन दग्धेषो पिण्णत स्तुनः।४३ अस्तु प्रास्य
तिशेषं तदाग्निया स्ताः स्मृता कुर्धेः। कुत्राव लौकिके वह्नौ भूर्भुवः स्व घृता
हुतिः।४४ स्रुवापणवास्रुवातेन दग्धशेषं दहेत्ततः। आहिताग्नेस्तु दं पयो
र्यस्त्वाद्यो म्रियते यदि।४५ तस्य देहः स पिंडैस्तु दग्धव्यस्त्रिभिरग्निभिः।
पश्चान्मृतस्य देहस्तु दग्धव्यो लौकिकाग्निना।४६ दंपत्योरनयोर्मध्ये पूर्व
स्वामी मृतो यदि। नार्यास्तु कं पृथक्कृत्य यायसमारोपितानलं श्रुतिः।४७।
धारयेद्दक्षिणस्कंधे तदा प्रयाणत्रयं ततः। मृतातिर्मंथ्या दग्धव्या तेन
पत्नीस्तु तादिति।४८ यदि पूर्वं मृता पत्नी दाहयित्वाग्निभिस्त्रिभिः। पुन
र्दारतयां तु याच पुनराधानमेव वा।४९ न दहेदग्निलोत्रेणापूर्वपत्नी
मृताग्नितानिष्प्यधः श्रूयात श्मशाने द्वितीया विप्रयोगतः।५० द्वितीयो

विवयोनार्यं दहेद्दितानिकाग्निभिः। जीवं चात्र प्रथमायां तु सुरापानस्प-
मं हितत्॥५१॥ तस्मान्नार्येकदेशेन दग्धव्या पूर्वमात्मनो। पत्नी ज्येष्ठेत
सा वापि यस्य पार्श्वे निस्थापितं॥५२॥ मृता या मपि जा पर्यायां विदिकाग्नीन
हि यजेत्॥ उपाधिनापि तत्कर्म्म याज्ञवल्कीयं समाचरेत्॥५३॥ उपा
धिकुशपत्यादिर्विस्मृनोक्तानि युज्यात॥ द्वितीया विणय चेत्तु प्रथमा
विघते यतः॥५४॥ पुनः परिणयाधानेनारण्यां स्तं जूत्रिष्यतत्र तेन पत्न्या ८२
ग्निहोत्रेण दासामत्वादिशास्त्रनात्॥५५॥ पुनः परिणयाधानेनसिद्धेत
न तावस्मा गार्हपत्यैकदेशेन दास्ना निर्मथ्य वाक्तं ततः॥५६॥ शालाग्नि
नावसत्थेन पद्धेतः पुनराकृतिः॥ सूतिकामृतायां तु कथं कुर्वीतिया
ज्ञिकाः॥५७॥ कुंभे सलिलमादाय पंचगव्यं द्विपादिहा ऋग्भिर्गवांसदे
था। दिग्रुण्ये ग्निरलिमं त्रयेत्॥५८॥ विप्राणं वचनात्तद्वा प्रायश्चित्तं यथे

दितां स्नयाधिचादिच्चावास्तक्ष्माः। पंचदशात्रवो॥५९॥ उदक्या सूतिका
वापि यदि प्रेतं स्पृशंति हि। तस्यैव विधिरादिष्टो वास्येनापि महात्म
ना॥६०॥ तेनिवशतस्य यस्नाप्यापयेद्विधिना हरेत्॥ प्रदद्यात्पंचगवि
नप्नापपि चारजस्वलां॥६१॥ स्नापयेत्पूर्ववन्मृतां प्रायश्चित्तेनातम
ति। वस्त्रांतराहृतां स्नयाविधिवत्तां दहेद्बुधः॥६२॥ चतुर्थे हनि सम्प्राप्ते
क्षरितां तु रजस्वलां। ऋवगात्सान्यास्त्वितात्स्त्री स्पृशेत्तु तां॥६३॥ सता
क्रो। वां तथायमप्या यमप्य दादशावारतः। दशाहे चोथवां तिस्नान्यजे
दास्नो रजस्वला॥६४॥ शास्त्रादानं ततः कुर्यात्सुमात्मा हेतुर्विशेष्यतः
रजस्वलायाः प्रेतायाः संस्कारं न समाचरेत्॥६५॥ स्नापयित्वात्रिसा
त्रोर्ध्वं शास्त्रवधर्म्मेण दाहयेत्॥ एष एव विधिः सूत्यां कार्य एकादशा
हनि॥६६॥ अन्यत्राशक्तरमाण नयसतिविधीयतां प्रोद्दिष्टं तत्रोक्तं तस्मा

स्य विशेषः प्रतिपाद्यते ॥६८॥ प्राचीनावीतिनः सर्वे सव्यमेवोद्वर्तते ।
खरे ॥ स्पादनाज्जवनः कुर्वन् स्थापनं ननु वेदिदा ॥६९॥ दक्षिणायांगु
रः पश्चाल्लत्न्याद्दक्षिणोत्तरे सव्यमेवपरिस्तीर्य भोद्ध्याराज्जवे
दिदा ॥७०॥ पर्युक्षणं तास्यैव कार्यमित्राप्रदक्षिणं । नार्यादक्षिणतोन
स्मानि स्मृतं वसंधिनी ॥७१॥ उग्चाजस्मन्याधिग्निच्य वज्ञानाप्तेकवज्जि
तांउद्वास्यस्कन्दास्नान दक्षिणं स्कन्धं कृत्वं ततः ॥७२॥ अत पात्रे ८३
सहितं तत्पयः स तदन्नवत् ॥ धारयेत्स्मिश्रबं धोनयंदक्षिण
तानयेत् ॥७३॥ स्त्रीसमिधमाधाय पश्चांज्ञानुनिपातयेत् । अपप्म
ग्रं स्कंधं संस्थाप्य ततः सर्वं स्नानिक्षिपेत ॥७४॥ ततः सक्ताजिने स्त्रीनि
पुरुषाकारविंन्यसेत् ॥ अस्मिजिह्वादयेत्तानि ग्रातनाज्यहे
र्वंवत् ॥७५॥ पात्राणि योजयेद्यातं दहेत्स्मंतापआग्निभिः । अनाहि

ताग्निमध्ये वैनिरग्निं सदहेदपि ॥७६॥ मंत्रर्द्धदेन वा यथा शास्त्रं हि
स्नं वयः ॥ अस्त्रीनिये न्नतस्येतप्रोक्षितस्याग्निहोत्रिणः ॥७७॥ अथप
पुत्तलकविधिः ॥ ब्राप तोशापत्र हंतानां षष्ठ्यधिकशततत्रयं तैः
क्षाजिने नराकारं सयावेष्ट्याजिनेन तं ॥७८॥ अस्मिसूत्रेण बध्वैव
यवैपिष्टैः अन्नेपयेत् ॥ निद्दिश्याद्वदत तोयं नाम्ने याद्दाश्वला
यनः ॥७९॥ एककाष्ठेन दहेत्स वा मृद्विग्वं स्वं वंयः स्ततः । दशांतरप्र
मीतस्य साग्निकस्य द्विजन्मनः ॥८०॥ यदा प्रतिकृतिर्दहेत्तदहस्त
क्रियामतान्तदहश्चैस्रकुष्येत केनवितू सूतकादिना ॥८१॥ सूतका
नंतरं कुर्यात् ॥ पुत्रान्नस्तदहरेव वा ॥ अथ पस्मिनिरे दग्धे पात्रन्याग्ने
रातस्मति ॥८२॥ गातघाग्निषु तद्दिहार्द्धवैध्रन्यातकचितातदादर्दि
ग्यकाष्ठानि तानि निर्मथ्य नं दहेत् ॥८३॥ यद्यर्द्धदग्धकाष्ठं तु तदीयं

नेनान्यतेन दातदस्थिरत्वं ऽतुनिर्दोषत्वं सताजनो। ८४ नराका
रविनाणित्रवृद्धानां प्रतिपाद्यते। निगमेयरूपार्श्वे वनस्पतिसंस्का
रकर्म्मणि। ८५ वद्याद्विंशाद्धि रक्षानेषीवा यां चदाशे वद्धं ऽर
क्षानेशातं दद्यात्सक्रि श्रज ठरोदरे। ८६ वक्रो रक्षानेशातं दद्यात्रिं
शाजिक्षी नुङं घयोः। दद्याद्य यारि त्रिंशे तु तथा वत्सप्पाण द्वये। ८७
पादांगुलीषु यद दशाक न्यपे दस्थिसं ग्रहे। संचयः। पितरमेधस्य
स्मृतस्तत्रापि पाह्निकः। ८८ पालाशवृंतेर्द्धः स्यादस्यालो लेनं ८४
ग्निहोत्रिण। दर्लैर नाहिताग्नेस्यादितरस्येति वकरणः। ८९ प्रमादा
दपि निःशंकस्तुकस्माद्विधि चोदितः। शृंगि दंष्ट्रि नखि व्याल वि
खविषजलोऽग्निभिः। ९० चांडालैर्ब्राह्मणैश्चौरैर्निहतो यत्र कु
त्रचित। दाहायणं प्रवृत्तेऽष्टघपंतस्य विशुद्धये। ९१ यदा तत्रो
पंचदशात्र योक्ताविधिनादहेत्। ऽस्थीन्यविश्वधरा छिस्पोलयोद्धि

ष्टपुंसस्वपि। ९२ अष्टदशयस्य ष्टमरणोपवन्मा यो निगडादिषु
श्रीमत्द्वादशवापं वदशान्त कृच्छ्राचि धापतु। ९३ रदीयाविप्रार्थ
वनात्रिमितस्यानुपारतः। शक्तितो दिवस कृच्छ्राणां प्रत्याम्नायं प्र
यच्छंति। ९४ धेनुगोभूधान्य धन वस्त्रादिकं वपनं तदानीं शुद्धि
स्तं पघदहनादिय थोदितं। ९५ सर्वात्मना शुद्धिमिच्छेत्तिर्त्रादेः
पापकर्म्मणः तद्वहेद्विधिना स्याद्यात योग्यं सुजतेज्जनं। ९६ एव
मवात्मनः शुद्धिं स्यावेत्यापत्सुम्लवेता। प्रेतस्य वात्मनः शुद्धिः
मनापापोदकादिके। ९७ ज्ञानादिना रातरूर्वमंतरितो विनश्य
ति। नोपतिष्ठेत तद तन्मुनयो नरिष्यं कृ वे। ९८ असृतं मृतमाकर्ण्य
संतं यस्योर्द्धदेहिकं। आगतेत पुनस्तस्य घृतकुंडनिमज्जतु।
९९ जातकर्म्मादि संस्कारा स्त्र पुनः स यायजा यथा। विवाहश्च फते।

घ्रस्ततोग्न्याधेयमेव वा।२०० होममात्रं न वेतेषु होममंत्रेषु कर्म्म स्यु। द्वा
त्रिंस्या सहस्रं वा तं वयत्रिरात्रमथवा स्मृतं।१ अग्नीनाधाय विधिवद्ब्रा
यस्तोमेन वा यजेत्।।२ तथैंद्राग्नेन पशुना वेष्टिम्मा हिण्मतीरवेत्।।३।।
महाव्याहृतिहोमः स्यात्कृतकर्म्मादिषु त्रिषु। न ते पश्चादयश्राद्धं
तस्यानिमित्तिकं ततः।३ स्यादाद्याधुष्णीतिष्टिंपुनराधानपावकान्
अन्वारंभणयुक्तां तामाहुश्राद्धं विना ततः।४ हुतेनिमासादिकाः सर्वाः ८५
क्रियाः कार्य्या यथोदिताः। तत्राग्नये आयुष्मते ऽष्टाकपालं नानिर्वपेत।५
अनुवाक्याग्न आयूंषि आयुष्मान् न त इत्यतः। अत्र सर्वत्र वक्तः शो
णस्यात्सोमिभासवता।६ दूरदेशांतरगतश्री वहारेंधुनः पुनः। अहति
तत्र मुखं तिष्ठेत्पर्य्यतो यगतागतिः।७ तस्याम स्मूयमाणायां वयःकानं
विशेषतः। तस्य सर्वं वयास्तस्याद्विंशयद्गादतः। क्रिया।८ नोर्ध्वपंचदशा

ष्टा न मध्यमे वयसि स्मृताः। चेद्यथाणत्रयं सत्यात्रिंशतु तः सकाणि वा श्रुते।
९ औरोः प्रभृति तस्य दग्धादि श्रोत्रादिकाः क्रियाः। एवं सातग्न आगच्छेत्तस्य
स्यात्सर्वं वा द्विधिः।१० अग्निनाशे मृतिश्चेत्स्याद्वाहितानेस्तदोचतानयोस्तु
कं कश्चिद्विनं संस्कार्यस्तदनावत।११ तद्भस्मास्पृष्टकाष्ठेन मथियानिर्दि
ह्कृतो सा वह्निच्छिन्नवह्निः स्याद्धवकालं ततो मृतः।१२ स्तत्रांतरा क्रसाथ
नं संस्काराय तदुत्पातप्रायीनाधीतवान्कुर्यात् दैन्यांगारेन योः स्वरातो
१३ प्रेताग्नीनां वपं सूत्र प्रेतं स्वास्यासनिह्निपेतानर्यात्रये संगीस्कारमं
घस्येति मंत्रतः।१४ यस्यासंयोत्कृतोमांसकामांसकयेते। यजमा
नमांसजायं तु तत्हविष्येस्वर्गलोकमिमं प्रेतं नयंतु इति मंत्रतम्मंत्रः।१५ रू
क्षीमुखेधूमयस्यात्त्रियं स्कातन च सपिंडिजा। तस्य कुर्या सकृद्वाररक्षी गृही
वा द्वादशास्तु वा।१६ दक्षिणाग्निं समुत्पद्य निर्द्दहेत्सर्वं वह्निवौ तु सत्यामेर्नृत

स्याद्धनकृष्णार्वयसदारणि।१७ आनीयान्येतयोः श्रेतपाणिस्त्वाप्यथपद्धि
णः। अयेतइतिश्रुत्यादिस्मापीरोपपस्तुर्जपिता।१८ मृतानस्याधानवन्सवं
सञ्चातत्पूर्ववद्दहेत्। अनाहिताग्नेरप्येवं मृतौधानं यथोदितं।१९ अथा
न्वारोहणं सर्वजातीस्त्रीणां प्रशस्यते। पतिव्रतानां सर्वासामात्मनो नर्कु
रवतता।२० अनेकस्वर्गफलदं महानंदफलप्रदं। स्वर्गेति आयुरारोगै
श्वर्यपुत्रादिसंपदं।२१ प्रपछेदुरवदारिद्र्यविधवादिद्रंयंतथा। इतिस्मृ ९६
तिपुराणेषु श्रूयतेजारतादिषु।२२ निषिद्धंतद्धर्मीर्णांयामहदेनोन्यथा
जावता। स्वजातिवधतुल्येन ख्यापाख्यातं तोद्धरादिभिः।२३ मृतानुगमनं ना
स्तिब्राह्मण्या ब्रह्मशासनात्। इतरेषां सवर्णानां स्त्रीधर्मोयं परः स्मृतः।२४
इत्यादिस्मृतिवाक्येभ्यो निषेधः श्रूयते स्फुटं। गर्भिणीविप्रयोषा नोपयस्या
पिष्टकवितः।२५ मैथुनत्यागशक्तेस्यादेशेकर्षितस्य वा। स्त्रीशरीरं

द्विमुक्तस्याद्विप्रयोषानपेक्षिणी।२६ युक्तोन्याविप्रयोषा वास्यानिछेदः स्त्रीमरणं
वृथा। आत्मानं सर्वत एव गोपाययतिवदितिश्रुतिः।२७ तथान्यवचनं प्रेयान्नात्म
कामीपुरायुषः। वनस्पतीरसिंगपाद्द विदध्यानाघस्याविमृता।२८ अग्निप्रवे
शनाद्येन स्वकामीयनिषेधनं। स्त्रीविप्रयोगोजितस्ताविप्रयोत्रनवेदिता।२९
ख्याख्यातं विश्वरूपेण तोद्धरटेनवशंभुना। त्रकूवंता पद्मपादामेधातिथि
रपिस्वयं।३० सर्वस्त्रीणामयं नाग्निप्रवेशो धर्म इष्यते। कामंतु श्रवणाद्धेो
केननियं तन्मगतस्थितं।३१ कामंतु पदयेद्देहं पुष्पमूलफलैः शुभैः। नतुनाम
पि गृह्णीयात्पत्यौ प्रेते परस्य तु।३२ ननियवदवशं तद्धि घातत्रफलश्रुतिः।
फलाति लाखवयोगेन प्रतिषेधव्यवस्थ्यपि।३३ मृतिप्रशंसारूपपक्षेन शास्त्रीय
मिद्धं जावता। अतोस्यैव प्रतिषेधः स्त्रीणामग्निप्रवेशने।३४ किं च तस्मात्कुह
स्वन कामी प्रेयात्पुरायुषः। प्र यदृचा कुतान स्यात् स्मृतिरेवावरीयसी।३५।

अपस्मृतिकस्येयितु मन्यथाशाकातयतः। यथा वेदमधीत्यैवं स्नायादध्यय
नादथायुः ३६ अस्ततांश्चैव बोधस्य स्नानस्मृतिरुदाहृता। वनस्यादेर्विशीर्णस्या
न्यथाप्यास्तन्नमृयतः। ३७ मुमूर्षस्य विनश्यतेनप्रियाम्बुपः। स्वकामीशादे
नमृतनिर्जिह्मो बुद्धिपूर्वतः। ३८ एवं मेध्यतिथिस्तत्र युक्तकार्यविचारतः। अ
नेध्या वस्तातस्त्रीणां धर्मोयमितितत्राव। ३९ यास्पृष्टा वर्ण्यायाश्चियारोहण
मिष्यते। आरोहणं च सवर्णाविन्नपृथक्चितिमितिस्मृतिः। ४० आलप्यापि कविं ५७
यारोहणं नपृथक्कविता। तत्राचारो हणमहं करिष्यां यागुरुं वादता। ४१ नम
स्तूयपतिं श्रसस्कुपमाद्दसस्ताविता। पात्रमन्यादिकं सर्वं प्रयोगं कारयेदि
हा। ४२ यद्वा गृह्यस्तात पुत्रैः प्रयोगे तं प्रणम्यसा। यथोक्तं प्राविशेदग्निं दह्य
मानेवमन्त्रैर्हि। ४३ मोहाद्धि बालितानरीविति भ्रष्टा कथं वना। प्राजापत्यं चरे
त्पादियवहार्याजावदतः। ४४ पृथक्चितियारोहणे तां दहेन्नाग्निकदेशतः।

उपासनेनाग्नुकेनापितद्धेकाग्निराम्ना भवेत्। ४५ माजिनादिविभिस्तस्यांसहाव
लौकिकाग्निना। स्वशानुरनुगच्छेद्धि कथं चिन्नयमंतशान्यचयोनेशानर
चैवस्तत्संतापज्ञाग्निषु। मध्यिध्यानायसं ऊर्ध्वनिर्गच्छेदनुगच्छति। ४७
चास्त्राद्धिरूपकुलोक्ते समंथनाद्धामहानपातोत्। आहितादक्षिणाग्नि
स्त्रेत्रमानीयस्वयोनितः। ४८ स्वधानिमित्तिकं तत्र ऊर्ध्वसंतापजानलं।
स्त्रानीस्थेनुगतेवक्रौ स्त्रोत्रीस्थे दक्षिणानलौ। ४९ ऊर्ध्वनिमित्तिकं
त्रिवहस्ववाग्निना चापापसंजवातो। अन्यैवायसातन्तूतोवह्निं स्वत्वेतिके
ष्पकं। ५० संतापजाग्निं स्कारोदाहार्थचादाप्तो यतः। बालानां दा
हस्तं प्राप्तो ज्ञातारण्याग्निनिवसः। ५१ गृहीतोयघयंपदोनाचे
स्त्रामरणाग्निनः। विकल्पः स्यात्पत्र बालेखननदाहयोः। ५२

सज्ञातारणि सद्भाव दाहस्यादन्यथेतरत्॥ घ वस्थितावि कल्पोयमि
त्ति केचिन्मनुचिरा॥५३॥ स्वयं यः प्रविशेद्वान्हौ विधिस्तस्याथ तथुना
विचास्तु मृत्पूर्णविधिवद्वित्तिं स्वमग्निं प्रहायाध्व पतो पि तिष्ठेत्तापैर्वा
वयंसं नियं तं हि यो सा व गृह्य मुक्तो यस्च मुखेन वह्नि॥५४॥ आदीप
मानाद्भवनीद्रकिं वि दाहतस्या कुप्र विशेत्स्वकामं॥ यस्य पनुहरि ९८
सर्वगतं तदेतस्मै कंहि सूत्राचारकेपि दिक्पार्थप्रकं सुः स्मृता घाउद
कप्रदानं महापथे वक्षाति यो विशेषः॥ आगृह्य तत्रानशनव्रतकः
पूर्वोत्तराशां सद्वा दष्टछन्ना मार्गे शरीरस्यर्णा स्मृता घास्तदेहमु
स्मृतमनुव्रजन् स्मु॥५६॥ दत्ता हादि पर्वतं तनु पुर्यथो कं नस्यादिशो
णोहि महाजलोदयो॥ मृतो पयोगत्प्रतिपत्तिरागतो याः स्त्रानस्मृतानां

आसीनस्य वा तानुवादयुस्तेनु याज्ञिनः॥ माशोकं कुरु तानि जन्मेऽस्य वैस्मिन्प्राण
धर्मालिः॥७५॥ धर्मं कुरु तयत्नेन यो वस्यहागमिष्यति॥ मातुः पक्षे कदलीस्तंभ
निःसारमार्गणा॥७६॥ करोति यः समं मूढो जलबुद्बुदसंनिभं॥ गंत्रीवसुमती
नाशमुदधे दैवतानि च॥७७॥ फेनप्रख्यः कथं नाशं मर्त्यलोको न यास्यति॥
पंचधा पंचभूतः कायो यदि पंचत्वमागतः॥७८॥ कर्मभिः स्वशरीरोत्थैस्त
त्र का परिवेदना॥ सर्वे क्षयांता निचयाः पतनांताः समुच्छ्रयाः॥७९॥ संयोग
विप्रयोगांता मरणांतं हि जीवितं॥ श्लेष्माश्रु बांधवैर्मुक्तं प्रेतो भुंक्ते यतो
वशः॥८०॥ अतो न रोदितव्यं हि क्रियाः कार्याः प्रयत्नतः॥ एवं संबोधितास्त
द्विर्यपुर्बालपुरस्कृताः॥८१॥ पृष्टपस्तेयनी होतरी भूताश्वतउदहं॥ ग्रा
ष्याधित्वि ववासांसि शिष्ट्वा तानि स्नानकालतः॥८२॥ परिधायान्यवासांसि निः
पीड्य ता नि विशेरन्ततो विप्रउपोदकं च स्थानी सुरिच्येवं शौनको ब्रवीता॥८३॥
गत्वा बहिः स्थितो द्वारि विश्रमनस्थितथाल घृः॥ विदश्य निंब पत्राणि गीणि

त्रीण्यपि वा गृहतः ॥८४ आचामाम्लानिमुदकं गोमयं गोरसं पर्णपानीयं ततं
गा गृह्णंतं द्वौ वत्सि वालादी भ्राति नपि ॥८५ आलस्य प्रविशन्सु तेगृहं बाल
पुरं स्ससया ॥ शांतिः स्त्री धर्मनिपदं द्वारि दर्शितस्थितां ॥८६ तस्मिन्न हनिश
कादावाका ष्टैशोभृन्मयेडलो प्राचीनावीतीनां स्कोपयेत्रेतात्रम्ला हिमं
त्रतः ॥८७ पात्रांतरेन तथा द्वीरं त्रोतदेपि बमं त्रतः ॥ न पवेत्सुर्गहेतस्मि
न्नने केनापि किं वना ॥८८ अपावित्रा हृताय गृहेपक्केन गोत्रजाः ॥ अ १००
तान्नेनापि वर्तेत्स्त्रिरात्रं स्पाग्निका अपि ॥८९ नवर्ण कोरमारवात्राप्तु
प्यामां यातिपायस्यं वर्ज्यं यच्च हृतान्नेष्वबालवृद्धातुरं विना ॥९० उप
वासो गुरो प्रेतेषु त्रस्य वा नवैतामहाक्रमान तद्वदद्वारानवाप्या
श्रिनः ॥९१ यद्यपि कं दशरात्रं स्याद्दानाध्ययनवर्जिताः ॥ क्रीतलब्धाश
नास्तामिन्यहनी ऋषानोवव ॥९२ जावधुर्मि तीनादीनां सर्व जोगविव

ऽर्जिताः ॥ अतैजसेषु पात्रेषु पालो वा मृन्मयेषु वा ॥९४ पर्णपात्रेषु वा भोजी युक्तिस्या
त्रमेकरात्रतः ॥ स्वाध्यायस्त्रिजागेन यदंगस्पृशनिम्मनं ॥९५ वदता कलि
धर्मांस्तिमनुनात्र निष्ठमितां न प्रेतस्पर्शिनो ग्रामं प्रविशेत्सुर्द्धि विव ॥९६
आदि यदस्तिनी सर्वं रात्रोवे हहनं जावतां बालानुमातवापि प्रविशति
दिवानिशिं ॥९७ इतिहारितवचनात्कल्पः ॥ प्रतिनाच्यये प्रविशो क्रांति मू
मिं तिः संस्कुर्यमार्जनादिभिः ॥९८ तत्र प्रेतोपसंतये पदेशा सात्र खंडितं ऊ
यत्रि दीप्तं तिले नवारिपात्रं च मार्त्तिकं ॥९९ जोऽस्माफ्राज नकालेस भकुष्ठ
क्षिं व निर्वपेत् ॥ नामगोत्रेण संबुध्य धरित्र्यां पिंड यद्भवतां ॥१०० प्रथमेऽह्नि
तृतीयपंचमे नवपत्रहमे ॥ ग्रामश्राद्धानि तन्नस्फ मार्कंडेयो ब्रवीदिति ॥
१ तृतीयपंचमे पत्रहनवत्सिकादशतणुवा ॥ तृतीयपंचपत्रशानामे तस्मि
न्प्रथमे हनिार नवमे वजावधघ्न तृतीयेन वमन्थावौ ॥ नवपत्रत्रयोरेकं

तस्य दर्शलसंज्ञिकं।६ नवश्राद्धानि सर्वाणि कुर्यात्प्रेतस्य मुक्तये। इति
हृदयस्मि छोकेरकोद्दिष्टविधानतः।७ पिंडनिर्वपणार्थं वित्तस्य
णामस्तु। अस्तु दकुमस्तु पंचगंधमाला माविवर्जितं।८ नवश्राद्धमनेव
पिंडादकविवर्जितं अन्नेनविकीरदूर्भोगरहणे यथा न्यायतिस्त्वा नतु।९ पात्रा
लंजोनवाहस्पंमार्जनादिप्रयोगतः। नाम गोत्रेणसंबंधरहितं प्रेतश
ब्दवता।७ नवश्राद्धं गृहे कार्यं स्त्रीयापि ब्राह्मण्योपि वा। प्रथमादिषु प्रको
कस्मितितिपिठीनस्येव च।८ देवान यो न दीतिसेन्द्रसूत्रेण नाश्रये। पुराण १०
स्थानेथावेतस्यादितिमन्वादिशासनः।९ पिंडीकरणं तानि प्रेतश्रा
द्धानि यानि वै। तानि स्फुलिंगिके वक्रौकं यथाशास्त्रं ... यन:।१० न तु
जं तिनवश्राद्धे दीनार्थं विलिख्य च।११ तेन्यो नोऽन्नपात्राणि पाकजोडा
नितत्रावि।११ दधारा छोप्यमनं बहिरन्या यदि दक्षिणां। प्रतिश्राद्धं नि
युंजीतविप्रं प्रवमि नोज्जितं।१२ अन्ना वस्त्रो कुत्तास्मिन्पिंडमेव हि निर्वपेत्।

सर्वाणि सहस्रविकल्पिनुदिने स्फरितिबद्धवा।१३ पिंडनिर्वपणं कुर्यात्स
मूलेषु ऊर्ध्वसपि। श्राद्धनौ कुरिमं प्रोक्तं स्वस्थाश्चितिविसर्जनं।१४ श्राद्ध
मग्निमतः कार्यं दाहादुक्ते षष्ठे स्वपि। अनग्निमतउक्तं तहितिदिनमूर्द्धस्या
दितिशंखो ब्रवीद्वचः।१६ तत्र संनिहितैः सर्वैर्जपवितथ्यं हि बंधुभिः। विष्णुन्
दक्षरियरूपतः कर्तै कुएव वा।१७ प्रेतक्रियायामाद्यत्रैरनिष्टत्वादितिस्क
तिः। यत्र त्रिरात्रमाशौचे द्वितीयेह्नि लिख्यते वयः।१८ नवश्राद्धं वृष्णोत्सर्गेव
तुर्थेह्नि समाचरेत्। श्राद्धं चतुर्थदास घोनवैघंत्रकृत्यं चनः।१९ यथा
कालेन वश्राद्धमिति स्मयवतोब्रवीत्। वृष्णोत्सर्गादि यत्रत्र ऊर्ध्वदिकादशो
हनि।२० हिंसाहवविघृतावराजगोविप्रघातने। सद्यःशौचं मृतः स्याद्दुरुम
हंवान्तेमहर्ष्यः।२१ दातव्योनुदिनं पिंडः शरीरावयवार्थतः। आश्रौचव
संख्ययाकेवितु पार्वणं नंदप्रीवृजुः।२२ पुत्रोभ्राता पिता वापि माउनोगुरुक्
रववा।९ ततपिंडप्रदाहैयाः समोत्रास्त्रे वबांधवाः।२३ सर्वैरनुमतिं सबा

ज्येष्ठेन वा तु यत्तत्तं द्वयेन वा विना क्रमेण सर्वैरेव तु तं भावतः ॥२४॥ पुत्रेषु
विद्यमानेषु नान्यं वै कारयेद्धि ह ॥ अनुकल्पाद्य पुत्रस्य सगोत्रे बन्धु वा बां-
धवः ॥२५॥ प्रेतानां मृतपिंडं हि न दास्यंती ह येन राः ॥ आत्मानं च तथा प्रेतं
नयेयुर्नरके ध्रुवं ॥२६॥ गृहद्वारे श्मशाने च तीर्थे देवालयेपि वा ॥ यत्रै-
को दीयते पिंडस्तत्र समापयेत् ॥२७॥ द्वादशं तु प्रदातव्याः पिंडाः द्विजातीनां मृत्ति-
कां ॥ मृन्मये भाजने दद्यात्पायसं नव हृत्त्वः सुलंपतः ॥२८॥ ऊर्ध्वं दशाहं सर्वं तद्दाप्यं ग्रंग-
ही याती यमानये न्ते ततश्चितिरसं सर्वमग्निसंस्कारो येनैव हि गिरा रचितं कुल १०२
प्रकृतिं तत्र प्रदो ॥ यद्दि हि स्त्रियं प्रयेत ॥ स्वयं नान्यो निधार्यते ॥ स्त्रीत्वमुद्वास्य
दद्यात् ॥३०॥ प्रेतस्य यस्य गोत्रस्य मृद्विधिवद्यथार्थतः ॥ पिंडदानं करिष्ये-
हमिति संकल्प्य मुद्धारेत् ॥३१॥ दक्षिणाग्रेषु दर्भेषु स्तरस्तीत्रा व नेजनं तत्र
त्र्याख्य मादायतिलं स्थं गंधं च घृतं ॥३२॥ वसनाग्रान्मुकप्रेतस्य पात पिंडद्वयं तु ॥
ददात्यमुद्दायसन्नं ऊर्ध्वेष्वपि इदं य इव तु ॥३३॥ धारेश्चरादिभिः श्रोत्रैः प्रयोग्या

यं समीरितः ॥ पात हं तु वा पिंडं यद्दुतस्य पूरकं ॥३४॥ तस्मीप्रत्येकं गंधं
वपुष्प धूपं प्रदीपकं ॥ तिलैः सर्पिर्मधुक्षीरैः फलमूलगुडैरपि ॥३५॥ आर्द्र-
कृसर्पि मत्स्यैः शुद्धिर्वा ... पिंडमर्चयेत् ॥ प्रत्याति प्रावदा काशं पिंडा
द्ध पमपी शिरवा ॥३६॥ तावत्प्रेतोमुखं वेति ... तोये क्षिप्तव्यौ ततः गृहे पिं-
डः प्रदातव्या नदीकूलेथवा ध्रुवं ॥३७॥ हृदे कूपे तडागे वा यत्र वा रोचते
मनः ॥ अरण्ये पिंडदानं तु कर्तुं गच्छंति येन राः ॥३८॥ निःक्रामंति गृहात्तेवि-
क्रोशान्तरं चापुरः स्थितात् ॥ कनिष्ठान्यतः रुद्याप्रविशेति गृहे जातः ॥३९॥
रात्रौ वारात्रिशेषे वा मृयते तयो द्विजातयः ॥ दाहं ते चायथा स्या मं द्वौ
पिंडौ निर्वपेन्मृतः ॥४०॥ शालिनासक्तुभिर्वापि पिंडं मूलफलादिभिः ॥ प्रथ-
मे ह नियद्दत्तं तदेवस्याद्दशाहिके ॥४१॥ अन्यगोत्रो सगोत्रो वा प्रेतस्या-
ग्निं ददाति यः ॥ पिंडं चोदकदानं च स दशाहं समापयेत् ॥४२॥ प्रिरस्त्या घे-
न पिंडं न प्रेतस्य कीर्त्यतत्र तु ॥ द्वितीयेन तु कर्मांगानि नासिकां च समा

सतः ।४३। कंठास्यन्तु जवत्वौ स्मि द्वितीयेन यथाक्रमं । चतुर्थे नैव पिंडे
न नाभिलिंगगुदानि च ।४४। जानुजंघे तथा पादौ पंचमेन च वर्तंति वो ।
सर्वमर्माणि षष्ठेन सप्तमे नाडिलोमशिराः ।४५। दंतलोमान्यष्टमेन
वीर्यं तु नवमेन वा । दशमेन तु पूर्णत्वं तृप्तता क्षुद्विपर्ययः ।४६। आशौ
चांतं क्रि वर्णानां दशानां पिंडमुत्सृजेत् । आद्यात पिंडदानांतं तस्मान्नांशु
च्छ धर्मा वरेत् ।४७। पाषाणांघ्र रतः पिंडं दूर कं तु दिने दिने दद्यादेकैक १०३
मश्मानं पिंडपत्रकं ठयेन्न वा ।४८। तोयपूर्णांजलिं दद्यात्पाषाणे पितृदा
दशाय द्वाशौ च दिने धत्रयं यद् दिन संख्यया ।४९। शतांजलयः एव
स्फुरथवादि पुरातनाः । एकांतांजलि पूर्वाघे पादत्रमेकं च दीयतां ।५०।
द्वितीये द्वौ द्वितीये त्रीन् चतुर्थे चतुरस्तथा । पंचमे पंचषष्ठे षट्स
मेषु तावद्वाहि ।५१। अष्टमेष्टौ च नवमे नावेव दशमे दश । येन स्फु पं
चपंचाशतोय स्यांजलयः क्रमात् ।५२। तोयपात्राणि तावंति संपूज्यानि

ति तोयादिभिः । एवं त्रीन्पंच सप्तापि नव वैकादश क्रमात् ।५३। त्रयोदश तथा
पंचदश सप्तदशांजलीन् । एकोनविंशति स्पष्टा क्रमाद्वृध्यसजलांजलीन्
५४ अत्र स्थाप्यपात्रीमध्याव पिंडप्रदानवत् । मध्याव पिंडादानं शेतां चाम
काहेनि च निर्वपेत् ।५५। पत्रात्रिं सात्रमात्ो वं तत्राद्ये त्रीन्प्रदापयेत् । चतु
रस्तु द्वितीये क्रि द्वितीये त्रीन्तथैव च ।५६। दशांजलयः एवं स्फुः शतांजलय
एव वा । तत्राद्ये जलयास्त्रिंशद्वितीये त्रिंशदेव तु ।५७। तृतीये विंशद्वितीये
क्रि शतांजलिविधिः क्रमः । सप्तधा कोविपि सप्तधाः स्फुः पिंडलानोदकानि च
५८ अशक्तन्त शूद्रायैश्चालायेचगतानाहि निःस्ता मृता अनुपवीतायेचान्दू
ढाः पितृकन्यकाः ।५९। तेषां पिंडं न दद्याद्धर्मं त्रविवर्जितं । जातिवाहि
कदेहस्तु प्रेतपिंडान्विधानतः ।६०। नहि मोक्षमवाप्नोति पिंडास्तत्र च यो
क्षाता तात स्मापिंडीकरतीनरः । पंच संवत्सरांः ।६१। प्रेतदेहं समुत्सृज्य पुनो
गदेहं प्रपद्यते । छिन्ने वा दग्धदेहे वा स्थापयेद्दर्भ हिताविना ।६२। दहमुत्स

घाततस्य पिंडेन बिंदत्वा द्वितीयके। ततो बलं समुत्पन्नं तस्मादं कं पिंडमेव
तु।६३ त्वचमांसकारं च प्रसूते तृतीये द्वारं नकारयेत्। पक्षनखा यातगोत्रंना
म्नापिंडं चानिर्वपेत्।६४ नाडी वापिंडं पतितं द्वादश घाकृत्यं जार्यविपुत्रिला। पिं
डं सर्वमृतस्यादाद्वितीयस्य ततः मृतं।६५ तृतीयस्य ततः कार्यं स्त्रंनि
पातत्र्यपंचविधिः। प्रथमे ह्नि तृतीये वा सप्तमे नवमे तथा।६६ अस्थिसंच
यनं कुर्याद्दिवा तस्तो त्राजेः सह। द्वितीये वा चतुर्थे वा दातव्यं दियानाय
नः।६७ एकादेहे स्त्रं वयस्को तु अहं देवे स्नूतकं नवे नासघः। शेषा वं ताथ वा दे १०४
सघः। संवयनं न वेत्।६८ अत्वाहो यं द्वितीये ह्नि यत्रार्थे यत्र दिने त्रिणां। फा
ठकस्मृति रित्याद्ध्यवस्कामा स्थिसंचयो।६९ श्मशाने वाग्निनो देवाः शिव
सोमप्रकीर्तिताः। तेषां यागनिमित्तार्थं प्रेतशुद्धिकृदा ह्रदा।७० अस्थिसं
चयने या गौ देवानां परिकीर्तिताः। प्रेतनः तंतथो द्विश्यस शुद्धिं करोति
वे तू।७१ देवतानां चयजनं प्रशापंच यथा दिवताः। यथोक्ते काले सर्वाक्षेत

वश्राद्ध विधानतः।७२ न कुर्यात्तं चयप श्राद्धमित्याह हरिणी सुतः। स्नानोत
सर्वचक्रे यो घन क्षीरादिसंस्कृतं।७३ अन्नं पानं अंशगंधं मालं चं धूपं घय
त्तिचासर्वमादाय गच्छेयुरनी हतं सुपृष्ठ ततः।७४ श्मशानं बांधवाः सर्व
प्राचीनावीतिनो पिया स्नानिःस्नु स्पवस्त्रेस्तेः श्मशानस्य समीपगेः।७५
स्वजातिविहितेर्दीयेर्यथा शास्त्या सनाहूतेः। मृन्मयेषु चभांडेषु न ह घेषु च
नवेषु पि।७६ स्नुपक्केर्जलं तो अपेक्ष पायसैः पानकैस्तथा। फलेर्मूलैः स्व
द शाक्किं पूरपाः कुर्यात् देवताः।७७ क्षीरं दग्धं प्रदातव्यं क्षीरं मुषं सुश्रो
जनं। धूपं दीपं तथा माल्यं क्षीरं दधि वसान्वितेः।७८ ततः शराग्नि सर्वा
णि श्मशानाग्निसमं ततः। क्षीराद्य पानि सर्वाणि पानि पानिरे तानि च।
७९ निवेदयेद्भिर्वक्ष्ये ते सावित्रेन देतरते। नमः कुर्यात् सुरेभ्यो देवे
भ्यो तिसर्वदा।८० पश्चिमश्मशानेदेवाः स्फर्जगवंत सनातनाः। ते स्मसका
शात्कल्पं तु बलि मह्ण गमादयां।८१ प्रेतस्यास्य शुभं लोकाश्रय छं तु पि

शास्त्रतानां अमा कमायुरारोग्यं सुखं च वदन्ती वरा ।३८२। वसुकोऽब्दिं
दद्याद्यात्पिंडत्रयं ततः । एकेश्मशाने वा स्थितः प्रेताय वक्तुमध्यमो ।३८३
तृतीयं तस्य खिन्यश्च दद्यात् तत्संख्यमाददानो अन्यस्माऽपय योऽस्या तस्मै
वं पितृवनं ततः ।३८४ कर्तव्यं वाग्यतैः प्रसतनिर्निमिंड्याछिविन्नस्येतद्द्वि
दाह्निरं गोतं रंच यो । ततो यष्टिर्यष्ट दौ छां शारवामादाय वाग्यतः ।३८५ अप
सव्यं क्रमाद्दस्युं दद्यात्काष्ठं गोत्रजः । प्रेतस्यास्थीनि निर्हृतीया आयाम्ने १०५
गोद्गवानि च ।३८६ अस्थीनि परिवस्यापि शारवयांवा कुमात्रया पात्रा शाहे
तनास्थीनि परिवयांन्तिले त्रिजां ।३८७ गृहीयास कनिष्ठनागुष्ठेन पितृ
दिङ्मुखः । निक्षिप्य मन्मयेपात्रे जातं ऽनूतनेसादितन्तुनो ।३८८ पुरातोमृ
न्मये जोऽदृय वोवन्तुराशिकाः ।३८९ प्राप्ये त्पसिपुटे स्थीनिविशोप्य
सुश्चिहोत्रिजां क्षिरणो वदेस्वः पाणिपादयो व पादयः ।३९० अग्रदद
क्षिणमस्थीनि गृहीत्वातीथ्याहगोजितः । स्नापयेत् पंचगव्येनतानिगोमय

गंधवा ।३९१ अथवास्थीनि निर्धूतनाथ कर्पूराद्यैर्विलेपयेत् । वाग्यतः दौ
मवस्त्रेण तद्भांडं परिवेष्टयेत् ।३९२ आरामे द्रुममूले वा शुचौ स्थाने
विधीयतां । अरत्निमात्रमवटं खात्वा गोजिनं वाग्यतः ।३९३ स्थापयेयाव
पंकपिंडं स्वेवालप्रंपुतौ । दद्याद्यौपरिसर्वमंश्रांप्रंतयाप्रवाहकर्मणि ।३९४
स्थानास्थानांतरं नीत्वा कदाचिदज्ञानतोऽकस्माद्धि पतिस सूत्रोदो
हित्रोऽपि वा पिस्त्रोदरः ।३९५ गृहीत्वास्थीनि तत्रस्थानि नीत्वा तो य विनि क्षि
पेत् । तदन्यमन्यज्ञानीनां दघादं नाम्नि निक्षिपेत् ।३९६ ततः संमार्जनं भू
मेः कर्तव्यं गोमयांबुभिः । प्रज्ञातपुष्पधूपाद्यैर्बलिभिः सर्वव क्रमा
त् ।३९७ भूमेराछादनार्थाय वृद्दगपुच्छरिपीठवा पट्टकं वा प्रकर्तव्यं त
त्र जात्वित्सुखं धुरिः ।३९८ पंकपिंडेपरि घटं स च्छायावारितिलिसुतां । शमी
शां खो वाकुमात्रों निख्यान तस्य दाहितो ।३९९ सार्वप्रामाचिवस्मिनामेप्र
स्यास्थिसातो विधिः । आहिताग्नेर्निपातः स्याच्छुक्लो दशेऽन्तोतिको ।४००

अंजनादिविलेपांतं मन्त्रांपस्मृतिदेनावा। अरात्रिमात्रं कर्पूरं खाद्यावा
स्पृतिदिक्षु रवे।१ तीर्थो तांयवम। थसेवमाध्यनावद्वो। कि रते दत्तनि
स्नीर्यक्षारिद्रं वस्त्रं रवं ऽयतत्रावार तस्यां नागिति मंत्रेण निवपच्य
स्थिसंगृहं। वाग्निरेकाद्शेमं त्रोद्याहीतिर्निवपाम्यतः।३ यक्षाद्याम
नस्नामाश्रीन च कृत्वा। स्थि। निवापनां संबोधनां तं प्रेतस्यनामादिशा
च्यमावितिं।४ प्रथमांतं पदं के। चित्कुर्वं त्यत्रद्वियाहि। पितामधवि
कीर्षु सेकुं ते दत्तादिद्रर्व यत्।५ क्रचात्स्थीन्यपिमंत्रेण निवपेत्संवि १०६
धाय तु। भुवि दे श्रीवानिरवने त्कुभ्यां कुंभे प्रयपन्नतः।६ ग्रामीपात्रा
णि ये वा तं कर्द्दमं वा गताभुरा। कुर्युराच्छिद्युने च नच्चे विशेषतः दंअ
नादिनि:।७ अवकादिवितिस्थाने स्याद्दात्रौ यद्वाच्छितं। अग्नि होत्र
मतामिप्पयाप्रः धारणे विधि:।८ अंत्रं गोवः स्तु वर्स्म च वस्त्राण्या

चरणं निवाएतद्विधावदानयम स्थि स्नं ययने :ऽतां।९ स्या। धीतं वस्यवि
भागेन स्पर्शा वस्यायथा क्रमं। केचिस्य स्नेनांति श्वं तिशुद्धो निःप्रपुण
बुधयः।११ तपस्त्रस्तु विप्रेभ्यः प्रार्थयेदंगशोधनां आलाणानां प्रसा
दनं अंगस्यस्पर्शमाचरेत्।१२ प्रथमे द्वितीये द्विनवमे तथा। कु
तिभिः फल्गे क्रुथमेतच्चेतेषु दुर्मलं।१३ वस्त्रत्यागं बहि: स्नायात्कुर्यु:
स्तेषु दिने तु ना। हारीवचनाशानिदधः स्त्रं शोधनाय वे।१४ यस्यप
रवा तु वर्म्मस्यय घस्पात्याश्विनं च हा। यन्नत्र वस्त्रद्विदिनं रहस्तुद्विक
रोच्यपि।१५ गवा ग्रामा द्वहिः सर्वेपिंडशेषं य समाप्य तु। अत्रैनैमित्तिकं
क्षौरं निषेधपिदि दर्शयत्।१६ गुरोः प्रेते जननं त्यां च नरवं नोमनि सं तनेः।
वपनं च मृता: कुर्यु: श्रा द्वान्त्राश्चिष्यने द्वि वा।१७ यक्ष्ये वा यस्य प्रेत
स्पृष्टे स्थापु निमितं तः। अन्नपिंडं त्रयं दक्षस्तत्र फारविधिस्तथादिने।१८

प्रेतायसमभ्यमन्तं दद्यात् तृतीयं चयमायचापि। गोरसाभ्य पक्वकेनतिलक
ल्केन संयुतं।२०। शिरः स्नानं पुनः कुर्यात्तोयेनारण्यवासिता। वासो
युग्मं नवं शुक्लं मदत्तं शुद्धिमवाप्नुयात्।२१। गृहीत्वा गां पुच्छमूले च मंगलानि
निःसृत्यांन्य विप्रश्च ब्राह्मणं कीर्त्य विद्यावान् पश्चात् तत्र स्नात्वा चन्द्रः।२२। विप्रो
गत्वाग्नीन् संस्पृश्य सज्जावाहनमायुधं। वैश्यः प्रतोदं रश्मीं वा शूद्रो य
ष्टिं वंशपात्रात्।२३। तिलान्यंगो वांधवानां मंगलं पावनं यदुक्तं तेन याप्य १०७
यातस्तु यच्च स्नाति सर्वांधवाः।२४। नवतंत्रमधुमांसं च दारदृष्टं सव
र्जयेत्। संवत्सरं प्रेतपत्नी शय्यीनाधः से वेदृ वत्सरं।२५। पत्नी च पंच पनं च
पादिति यावन्नावाप्तितो कर्त्ता च प्राप्तितोऽपि तन्। हातिसं वंधि बांधवाग
।२६। घृतस्यांगतः पूर्वं स्त्री स्त्रीत्वं धर्मोदयं। कार्या न पूर्ववन्नाम गोत्राभ्यां
नियमो नव वाऽऽश्मनः।२७। विशेषः पुत्राग्निन्यो निन्न स्नातां शुक्ले बाल

प्रवर्ज्यः पूर्णघटः स्वगृहे तु विनूपिताः।२८। शक्तोऽपि गन्धपुष्पैश्च कुर्यात् दो
यदकं गृहे। ज्ञात्वा प्रतिष्ठ्यादि स्यादिति पिठीनरं वंशर्वदानं स्वस्त्ययनं
शान्तिं ब्राह्मणानां च भूजनं उत्सर्गं दुःखः सुतः तत् अपातरण बोधाज्ञितः।
३०। दानं पानमाहतिस्त्रीयैः पाकं कुर्युरतं द्विजाः। अपरस्तोयातिदिनकालमं
तत्त्वाहिरनग्निकेः।३१। अन्याधानं नवाशौचं तदर्धं तु निदर्शनात्।
नवतिः द्विवाप्ते दद्यात् नवपिंडान् समाहितः।३२। दशमे पिंडं सुपूज्य दिन
शेष्वे शुचि र्वदेत्। यावत् प्राश्यं च तत्रस्याद्ब्राह्मणानां निमंत्रणं।३३। अन
ताधानपदेस्याल्पूर्वं धार्यन्निमंत्रणं। प्रातरेव तरः कुर्यात्प्रेतश्राद्धनिमं
त्रणं।३४। कृष्णपक्षे नवश्राद्धं च दितस्त्रथमादिकं। एकादशे हि कुर्वीत
सर्वं वर्षं विधिं पूर्वं।३५। मासिकानि तथाकाले मेकोद्दिष्टानि षोडश।

प्रतिमासं मृताहे स्युः द्वादशैतानि वत्सरे ।३९। उत्क्रम्यात हि तत्राद्यं कुर्यादि
कादशेऽह्नि ततः । ऊनाब्दे न्यूनषण्मासे त्रिपक्षे द्वादशाहनि ।४०। प्रोक्तानि
मुनिभिः पत्वैरिको द्विषष्टानि षोडश । एकादशे द्वादशेऽह्नि द्विमासे च त्रिप
क्षतः ।४२ तृतीये च चतुर्थे च पंचमे षष्ठमासि च । न्यूनाब्दाख्येन सप्तमे स्या
दष्टमेन नवमे तथा ।४३ दशमे एकादशे मासि द्वादशे न्यूनवत्सरे । ततो प १०८
रस्परं शांतस्य पिंडीकरणं भवेत् ।४४ ततः परे च द्वितीय वत्सरादौ त
थाब्दिकं । तृतीय वत्सरादौ स्यात्त्र्याब्दिकमिति क्रमः ।४५ अयं क्रम यंथ
स्मारारब्धे ग्रंथे अप्य तृतीयकोश मासि श्रीधरार्येण श्रुतिस्मृतिवदा
क्रमः ।४५ उत्कृष्टं चैव नवश्राद्धं कुर्यादेकादशेऽह्नि । आद्ये न मासिकेन
कतं त्रमासीत्रयवद्भवेत् ।४६ पृथग्वाक्रियात च द्व्य मासिकं प्रतिपोणकी ।

अतस्तस्य द्वितीयादि मासिकान्ते कृतं त्रता ।४८ नवश्राद्धानि तत्र स्फूय
न्नसंस्कारणाय तु । स्नानाचापाकपये स्मघ श्राहुतिरंभुजिवैधृः ।४९ अ
पराक्तेनावकुर्याद्धमापस्तंबमतादिदं । एकाद्धि प्रभुस्तार्चपुनस्तच
मनिरम्यतो ।५० नाग्निज्योह्नि गुणा दर्भाः स्वस्वसूत्रं प्रणवस्तथा । विकि
रं पिंडहरान्मिं तु श्राद्धमामाविस्तरुं ययेत् ।५१ आशीर्नांतं स्वस्तिवाच्यं पिं
डानां च नमस्कृतिः नपुष्पं पिंडमूर्द्धि स्वक्षेवं देहि प्रत्येकं रक्तनो ।५२ सर्वव
सिंधु स्वर्वत्राप्येष स्याधारणो विधिः । पूर्वाङ्कस्य हृष्णा स्वर्गं कुर्यात्प्रेत म
चमुरूपो ।५४ मारुश्राद्धं तु नैनस्यादिच्य वो च त्रिविक्रमैः । एकादशाह
श्राद्धस्य प्रयोगः प्रतितन्यता ।५५ निमंत्र्य एकं । द्विजं प्रेतमंप्रराकुष्मनर्व
यतां गंधपुष्पं तथाधूपं दीपं स्व चास्य मंत्रकं ।५६ तिलोपिप्रेतादेवयः
प्रेतांध्रोद्विनोत्तिकं । मंत्रमुक्ता तिलानेव प्रक्षिपेदथ वा ततः ।५७ अमं

त्रनामागोत्रेण दत्वार्घ्यमनुमंत्रयेत् । दद्यादाच्छादनं त ।मे श्राद्धशेषं स्य
माप्य वा ।५९ प्रेतस्यं वेधि वस्त्रान्नं कारयानादिभिः सहा दक्षिणामुपक्रं
भं च पात्रं दद्यानाथ्येवगां ।६० तस्मै दद्यात्कुरुश्रेष्ठं न ङे ऽन्यपि जाज
ं । न कुर्यान्निश्रेष्ठानि च्छायामपामं ताविनिक्षिपेत् ।६१ रुप्यं चैतिनतं
स्थायाग्रहमत्स्ये यवागतः । पुण्याहयुक्ते संकौलदी तेघ पियमंगलं ।
६२ स्पृष्ट्वा स्पृष्ट्वा च भुंजीत स्वयं सैगलत्तोऽन्नं । तस्मिन्नहनि शय्यां १०९
विदद्यात्स्योपस्करां शुभां ।६३ वस्त्रोपानच्छत्रकांस्यं भोजनादिविभूषि
तां । कांचनं युग्मं तत्र फलं च सत्समाचितां ।६४ तं स्वस्पद्विजदंपत्यो
नानाभरणभूषणेः । दक्षिणासहितां शय्यां ब्राह्मणाय महात्मने ।६५
एकादशाहविधानं पृथक्कपाकेन तोऽन्यतां फ ।ोद्देशेन वामरस्यं
प्रेतस्यानानपि ।६६ प्रेतोद्देशेन तस्मै श्राद्धार्थमुपवेशयेत् । तत्रो

दकपूर्णकुंभान् दद्याद्वादशसंख्यया ।६७ नानान्नफलमापूर्णान्वितानि यत्र
नो ब्रवीत् । उदकुंभप्रदानं च भोज्यसमन्वितं ।६८ यावदब्दं मृतः प्रेते
सति जोदकपूर्वकं । प्रेतश्राद्धेषु यच्छिष्टं गृहे पर्युषितं च यत् ।७० दंपत्योर्न
कृतोप्यं यत्र न भुंजीत कर्हिचित् । क्रमेत्र कानि पंचदश नव श्रानि तानि वो
पच्छंस मंत्रकेन त्रकविकांतो ब्रवीस्फुटं । मंत्रयं यंपि पर्वाणि मासिकानि
स्मृतं बलानां ।७२ रुत्रादिषु द्वादशाहस्थाने स्यात् न्यूनमासिको द्वादशाहे
त्रिपक्षे वा वृद्धिर्वा तिदहर्जीवतां ।७४ पूर्णे संवत्सरे वापि पिंडीकरणं भवेत् ।
यजमानोऽग्निमांस्तत्र प्रेतश्चाप्यग्निमान्भवेत् ।७६ द्वादशाहे कृतं तस्य सपि
डीकरणं बुधैः । अनग्निमान्यदा कर्ता प्रेत अपास्तनाग्निमान् ।७७ सपिंडीकर
णं न स्यात्स्यस्मिन्निष्टे नात्र संशयः । भविष्यत्संक्रिके यथश्यं वाच्छितं स्युमंत्रना
७८ श्राद्धानि षोडशापाद्य विदधीत सपिंडनं । तान्यदत्वा न कुर्वीत वपिंडो

वृद्धश्राद्धं ततः॥८०॥ यस्य संवत्सरादर्वाक्सपिंडीकरणं भवेत्। मासिकं चो
दकुंभं च देयं तस्यापि वत्सरं॥८१॥ सपिंडीकरणादूर्ध्वं यदि स्युर्मासिका
नि वा। प्रत्यब्दं यो यथा कुर्यात्तथा कुर्वीत नान्यथा॥८२॥ मासिकानि यथा का
लं कुर्यादेकादशेऽहनि। आनंत्यात्कुलधर्माणां पुंसां चैवायुषः क्षयात्।
८३॥ अस्थितत्वाच्छरीरस्य द्वादशाहे विशिष्यते। तस्यैकादशाहेऽपि मा
सिकानां विशिष्यते॥८४॥ मासिकानि द्वादशाहे सपिंडनं त्रयोदशे इति बौ ११०
धायनः। प्राहुर्निकाम्ये दिवसे द्वयं॥८५॥ यथोक्तकालादन्यस्मिन्दिने स्यात्प्रे
तकर्मवत्। दिनशुद्ध्यापि कर्तव्यमिति ज्योतिर्विदां श्रुतं॥८६॥ भरणीत
त्रिकाश्लेषामघार्द्रामूलपंचके। परिघे विष्टिकरणे व्यतीपाते तथा विधृतौ।
८८ रिक्तबंधुः क्षत्रिये शीघ्रपितृतथा श्रुतः स्थानेश्चराः। त्रिपुष्करं तु पादाः तीव्र दुष्टा
८८ नंदायां भार्गवदिने त्रयोदश्यां त्रिजन्मनि। प्रेतश्राद्धं
नि प्रेतकर्माणि॥८९॥ नंदायां भार्गवदिने त्रयोदश्यां त्रिजन्मनि। प्रेतश्राद्धं

न कर्तव्यं कुलक्षय करं हि तत्॥९०॥ विशाखा रोहिणी चित्रा मूलाषाढा
पुनर्वसुः। आषाढः स्वाती नाराश्वत्थोऽष्टाः न्युपितानि विदुः॥९१॥ वर्ज्यानि
स न वेतानि विधिसाध्यानि नाप्यतः। नवाहं उत्सवे संक्रांतौ मघादिषु
गादिषु॥९२॥ न किंचिदपि संकल्प्यं व्रतं सत्यस्य तद्दिने। जाता नो वाप्यात्
पुत्रो वा सपिंडः शिष्य एव वा॥९४॥ सपिंडीकरणं कुर्यात्पुत्रहीनः स्थात
पतिः। सर्वबंधुविहीनस्य पत्नी कुर्यात्सपिंडनं॥९५॥ साचेज्जं कारपेद्वा
पि पुरोहितमथापि वा। कात्यायनमतात्पिंडकरणं प्रथमासिकी॥९६॥
सपिंडनं न कुर्वीत पुत्रहीनस्तु पुत्रिणा। एवं विधेन निषेधे सपत्यपु
त्रस्य सपिंडना॥९७॥ विकल्पः स वतत्राप दनाय द्विष्यात्वतः। क्वचात्कि
तो वा प्रेतोपकारक सत्रे सातानाम वतां॥९८॥ अस्ततो प्रत्यवायः स्यादावः
किंचिच्छावस्थितः। पुत्रस्यापि शिष्यस्य सब्रह्मचारिकब्रह्मपुरोहितेः॥५००

कारयित क्रियाः सर्वास्य पिंडीकरणं विना। यस्तु रुद्रादिन्य स्तुतिः कार्या
तत्मां सपिंडता।१ अक्रमाच्च प्रमीतायेन द्विनाप्रेतमातृकं वा पुनः स
पिंडनं तत्स्यां कुर्यात्प्रोत पितामहे।२ मातादि त्रिरस्पुत्रस्य सपिंडीकर
णं स्मृतं। एकोद्दिष्टं तृणां यतः कार्यं तासि वै वत्सरं दा।३ अन्नाणि ना
प्युकारेण तस्य कातीयसूत्रणात्।४ अपुत्रा यातु मृता यां पतिः कु
र्यात्सपिंडनं। अपतिपुत्रविहीना यां त्रितु कुर्यादिति स्मृतः। कार्यं छ्यायां 111
गतो विंशभागो वा द्वादशाहविशेष वानापरा जादेवो पश्चात्ता द्वा मासि तान्य
दत्तानि चेत्।५ तथा सपिंडनं वृद्धि कर्मस्यात्माषिकान्यतः।६ अधुना
कर्मानन्तरस्य प्रयोगः प्रवितन्यते। पार्वणस्य दर्वादिपद्धिर्यांस
निमंत्रयेत्।७ दिवद्धादु पावश्यपाय प्रेतादेकतु दद्धायुखां ततस्त्रीन् सर्व
वाम्नि त्रेकूपछिद्रछद्रयंस्तु ततः।८ प्रेतस्यानुकमात्रस्य प्रेतस्य तिलकुये।

सपिंडीकरणश्राद्धं करिष्ये इदमथागुरुते तत्।१० विश्वेदेवाः कालकाम सं
हिकानेतरेत्र वो। पितृनावाहयेत्त्र तिलैः सर्वानथार्चयेत्।११ प्रेत
पात्रं तत्र रूसी पूरयेत्तत्र वितिलान्तु निक्षिपेन्मंत्ररहितं गंधपुष्पा
णि वक्रमात्।१२ तस्तु रस्तात्रिरणं स्यान्मंत्रवत्पात्रपूरणं। अमंत्रं प्रे
तपात्रार्घ्यं चतुर्थ्यां पिंडप्रप छतां।१३ प्रेतस्य नाम गोत्राभ्यां तान्को विप्र
कुरे ततः पेयसमानाइति धान्यामवमि प्रे त्रिपुर्द्धिपेत्।१४ पितृपात्रे
पुतानि च न शोच्यां तत्स सार्थं ततः। वत्स गोत्रं शिवप्रेतं गोत्रेणा तु कशर्म
णा।१६ मंत्रांतर इदमस्तु श्रायतितस्त्रित्रास्य रुसं सृजेत्। एवं पात्रद्वये सर्वं
तथामंत्रादिषु स्कृतं।१७ ततो मे धातिथी कृतामामासि कोद्दिष्टं दिनंतरं।
सावर्वा विन्याद्धु गोविंदराजश्रो स्वधरा विति।१९ नायमं गीसततः शिखे
रक्ष दीप्ये श्विरंतानेः। विश्वे घर्पादि चरप्यं तं नव श्राद्धवदोष्मकं।२०॥

पिंडं विप्रकरे होमः साग्नेरपि न वेदितः । साग्नौ करणं होमं तु पितृक्रो
लणं जोजनेः।२१ निकोद्दिष्टे विहितं कर्तृ तस्मिन्नियोगतः । सेवाव
नेऽज्ञ न प्रेतपिंडं दद्यात् स्थेतरान्नोः।२२ पितृपिंडान्न व्याप्तिर्मेरव्यास्त
थाप्रत्यवनिजितान्नो प्रेतपिंडान्नु रस्त्रा हानि येवं पाठकक्रुतिः।२४
प्रेतपिंडं त्रेधस्यस्थानि दद्यात् दर्भपात्रवत्नो त्रिषु पिंडेष्वनुशाता
शाल्लाणेः श्राद्धतर्पणेः।२५ पिंडोर्थं संस्कृत्य विधिवद्दत्तिमृत्स्वेदनुसरन् ११२
एष्यवोनुगतः प्रेतः पितरस्तं दधामि वः।२६ शिववाक्यं इति शेष्याणां ज्ञाय
तां स्त्रिरजीविनः समानावः प्रोक्तिना निसमानाहद्यानि वः।२७ स
मानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहासहेति। एवं श्राद्धद्वये ऽपि कार्यं
क्याद्दकपाकतः।२८ एकोद्दिष्टं पार्वणं तच्छेषं प्रेतस्ति वर्ज्येत् पिता
महेस्तेषु मध्ये कस्यचित्कर्तव्यं तेषु सपिंडनं।२९ प्रेतसंबंधिनः पोत्रः पितु

रास्न्य तत्क्रियां। प्रजापतिश्च वपश्च घे समानावस्तु मुनो।३० दवताः
पितरो जीवानियोगः पिंडः संस्कृत्ते मासवश्राद्धमेतस्य तांश्च बेकादशे
हनि।३१ रागस्वाप स्थविवश्वानां द्याणो पंसुपासतिः सयां। सयानघं तरेशो
व्यमां सेन श्राद्धमावारतो।३२ पितामहः पितुः पश्चात्संबंधद्गच्छति।
पोत्रेणेकादशे वाह्नि कर्तव्यं श्राद्धषोडशं।३४ नितल्पो त्रेणकर्तव्यं पु
त्रवांश्च पितामहः। पितुः सपिंडनं सद्यः कुर्यान्मासानुमासिकान्।३५
पापिष्टमपि शुद्धं च शुद्धं पापकृतावपि। पितामहेन पितरं संस्कुर्या
दिति निश्चयः।३६ पापिष्टो निर्गुणत्ते नापि पातित्यादिसमन्वितः। न पा
पिनः सुसंसृज्य श्च स्वपञ्च द्यानि वारिणी।३७ तत्सापक्षे पत्नीं संवाप्राय
श्चित्तेन संसृजेत जीव त्पितापितामस्याः मातुः कुर्यात् सपिंडनं।३८ प्रमी
तपितृकापित्रा तत्पित्रा पुत्रिकासुतः। मातुः प्रथमतः पिंडं निर्वपेत्

त्रिकास्तु ततः।४० द्वितीयं तु पितुस्तस्यास्तृतीयं तु पितुः पितुः। पृथक्कृवि
यां महायज्ञानमृतया नु मृता पि वा।४१ प्रत्याब्दिके न कर्तव्यं तस्याश्चापि
सपिंडनं। एकविंशा महायज्ञा यया नारी च पतिव्रता।४२ स्वामिनः स
सपिंडत्वे तस्याश्चापि स तं न वेदं दंपत्यद्विडं विकं जो डपत्नीस्तथो
द्वतेरा।४३ तयोः सपिंडीकरणं न स्त्री दंपति पिंडयोः। उत्तरेषु कृणां ११३
दद्यामं त्रव स्त सपिंडनं।४४ स्वस्कृतिः स्तिमूर्तिः स्मार्द्दमत्र त्रायाः स
पिंडनं। पुत्रिकापुत्र विषयं हि वा न्वा सेहणं तथा।४५ पितामहस्यादि
लिंगीभर्तुः सर्वपदे सपिंडनं। अन्ये त्वाव हलन्यूनं पुत्रमेत्तस्य पिंड
नं।४६ देवस्वामीनमन्येन तद्दर्शनात तद्विष्यति कामोदकानां सर्वेषां
मातुलाचार्यपोस्तथा।४७ पृथक्क्रिया कुमाताप्रमीतानां नैव कार्या सपिंडी

ता। प्रेतोपकारकरणे प्रत्यवायोस्ति नारता।४८ न श्वशुरं वचनाच्छ
स्त्रहतस्याः सपिंडनं तद्दयोस्तत्कृतो स्याद्धितानां निगमं वचः।५१।
टातसंचयने स्याद्प्रेतलोकं हि गच्छतः। मनुष्यलोकात्याश्चेयमामे
वप्रथमाद्वत्सरात्सपिंडीकरणे पितृलोकं हि गच्छतः। प्रेत
लोकास्तथा मे न पाथेयं पार्वणं जावत्तापरं पुण्याहे वत्तेत कुर्या
दत्त्वं गच्छा न सर्वकं। यदि स्तं व स्यादर्वाक्तसपिंडीकरणं तावत्।५४
तत्रानुमासिकानिः स्फुः स्यात्र कुर्याद्ववत्पृथक् अतो नुमासिकं
तत्रानुमासिकानिः स्फुः स्यात्र कुर्याद्ववत्पृथक्। अतोनुमासिकं
तवकुर्याद्दृष्टविमोचनं।५६ पुण्याहे वचनं वापियत्नीनां पार्वणान्यपि।
मासिकानि समस्तानि नापितण्वां सपिंडता।५७ श्राद्धलोके सत्यवष
स्यपः कस्मात्सूर्द्धदिहिकं। तद्वर्षसमतामेति नर्विदं तिपरां गतिं।५८

स्त्रीपुंसोर्मरणे तत्रिकर्म्मिन् दहनकालं ततः आह समानं धर्म्मिणां
सपत्नीनां वयोज्जितः ।५९ पत्न्याः सहैव दहनं पृथकू पिंडोदकादि
कं पत्न्या वा सहपिंडयमिति तासां विनिर्णयः ।६० पत्न्याः पिंड्याद पिन्
न्यो तत्पूर्वं तत्कृत्या नावसां पत्नीनामसवर्णानां नाच वर्णस्य धर्म्म
ततः ।६१ पृथगेव नवैक कर्म्म दहनाद्या सपिंडनात्तां सधर्म्मिणां सव
र्णानां सपत्नीनां सहैव तत्ता ।६२ दहनं पिंडनोदानादि क्रमेण पूर्वं पृ ११४
थकू पृथकू समानधर्म्मयोस्तद्वत् तथा जनकपुत्रयोः ।६४ पृथकदा
हस्तयोरन्यधर्म्मयोरसवर्णयोः । ब्राह्मणा वसवर्णानां सधर्म्मिणां
सहैव तु ।६५ दहनं पिंडदानादि क्रमेण पूर्वं पृथकू पृथकू तत्प्रामे
वा समानानां दहनादि पृथकू नावता ।६६ पुंबालानां ब्राह्मणां स्त्रीबा

नानां तासामेव वा सहैव दहने तत्पां पिंडश्राद्धादि पृथक्क तां ।६७ पाके
कं कालं कात्रिकं श्रीधराचार्येण प्रज्ञेना दशाहाद्यंतरमृत ततन्नना
शाः क्रियाः स्मृताः ।६८ न दहेत्तं निमित्तं चादिति नाशौचमेव । कि तः । स
र्वत्र पिंडदानादिको योऽप्याधिक्ये यातमुत्तः ।६९ दंपती तदना वेव
सपत्न्यश्च परस्परं । तदना वेना वेन्याटपुत्रश्चातानावेस्तु स्वामुतः ।
७० दुहिता च यथादौहित्रः सगोत्रो व्यसपिंडदः । स अस्तवाप्तित्रं च
शिष्य आचार्य बांधवः ।७२ अनावेधनस्य बंधीतत्पाम त्रो त्रस्तोत्तरः ।
नपुत्रस्य पिता दद्यानानुजस्य तथाग्रजः ।७३ अदत्तानां च कन्यानां
दत्तस्तत्पितरसेऽत्यं अन्याना वेपि दत्तानां तासां च पितरावपि ।७४
दत्तं परस्परं मातामहादौहित्रिकोऽत्यं मातामहश्च दौहित्रेऽज्ञा
मात्रिश्च स्तुरोमिथः ।७५ स्वसृस्तु त्यावत तदस्या ज्ञातं वं परस्परं गु

रोशिष्यो वतत्रो ह्यो कर्त्ता वैपि कश्चन ॥७७॥ ऊर्ध्वं कुर्वंत तस्तस्य सर्व
स्वं पकरं जावता ॥ एकादिक्ष्यां समाकृत्य द्वितीये ह्निपत्निस्रता ॥७८॥ त
स्याः पिंडोदकं पुत्रः प्रऊयात्स्वित्र वासरे ॥ दंपती वै न कौ तो कश्चिद
न्यावेक वितत्तदैनो ॥७९॥ तयोः पुत्रेण कर्त्तव्या पृथक् पिंडोदकक्रि
या ॥ मातुः गयाष्टकाश्राद्धो मृताहे यमहालये ॥८०॥ अत्रश्राद्धं पृथग्दै
वं तत्रं वानुगता दपि ॥ अस्थीनि त्वेनयेस्तु त्रोगंगायां वा तीर्थ नेवनु ॥८१॥ ११५
तेनाप वायो विष्णु शंभुविः स्यं सजयेत तन्देवान्पित्रन्समन्यपि गं
के श्राध्य वनेवतात्तु ॥८२॥ गंगोदकं पियस्या स्थितिष्ठायनेति पृथक् नतः ॥
न तस्य पुनरावृत्तिर्ब्रह्मलोकात्कदाचन ॥८३॥ मातुः कुल्यं पितृकुल्यं वर्ज
यित्वा नराधमः ॥ अस्थीन्यन्यकुलोत्थस्य नीत्वा चांद्रायणं शुचिः ॥८४॥
यस्याधिकारो यत्रस्यात्तस्मिन्तस्मिन्कृते तस्य यो न दोषस्ततिमेतयोः श्रो

त्रदोहि रेपित्रकेः ॥८६॥ नराणां मथनारीणां दग्धानस्थीनि वह्निना ॥ प
स्मिन्काले तु गंगायां निःक्षिप्यांतस्य गोत्रजेः ॥८७॥ तस्मात्कालात्समारभ्य स्व
र्गलोके वसंतिता ॥ दिव्यानत्र ष्ट सहस्राणि तस्मुखं वमतावि दुः ॥८८॥ अथा
शौचं वक्ष्यामि केषांचित्कर्मनियोग्यतां ॥ आतुरस्यैव प्रनिर्यांति निमित्तें पातकं
बुधाः ॥८९॥ तथा चोक्तं तत्त्वपादादिषुविधं शुद्धिशास्त्र सेः ॥ पापकृत्पोहि स्युरुच्चें
धर्मयोगप्रत्वमेव वा ॥९०॥ त्वाध्य स दिनिष्कृति स्त्राकर्मयोग्यत्वमत्र हि ॥ तत्पा
पक्षाकृत्स्ने योगात्पापमुत्पद्यतेपि हि ॥९१॥ न वर्द्ध्येद् घाहानिरनुरुंध्य स
दघत्र्यहं ॥ अघशाद्दः पापं नाम प्रसिद्धं लोकतोपि वा ॥९२॥ तेनैव कर्मयो
ग्यत्वं तद्घातो पीतिगम्यतां ॥ पापिकृ योग्यत्वौ नामात्रेनैव धुर्व तन्निर्मितो तत्र
तत्पापकृत्वाण्णे तः ॥९३॥ स्नानाद्यः शयनादीनां विरुद्धं नमुपपद्यते ॥ स्नानोच्च योग्य
तामात्रेनैवाधः शयनादयः ॥९४॥ अपरे रूप्य तत्रापि पापोत्पत्तिं वदंति हि ॥

ज्ञनने प्येवमेतस्मात्कुर्याच्चैव हि प्रतीयात्।९६ अस्पृश्यं चैत्रिरात्रं स्यात्सूतके नने
मरणे तथा। प्रेतशुद्धिं प्रवक्ष्यामि मनुनायदुदीरितं।९७ चतुर्णामपि वर्णानां
यथावदनुपूर्वशः। आस्थिव सूरिभिः केचित्कुर्यात्तो विप्रयसेतः।९८ अस्मापि
डेषुष्वेषु प्रोषितस्मात्रिये कारो। आनीतस्य पतितं तस्य तु कालेन तु यो ज्ञितां।९९
अप्रस्त्याज्ञाप्कु तथा स्त्रीषु मातुले बांधवेषु च। एवमादावशौचस्य चतुर्णामपि
पि उच्यते।१०० वर्णानामेष्यात् सिद्धि चतुर्णामपि कीर्तितं नातः प्रेतशुद्धिं प्र ११६
वक्ष्यामि द्रव्यशुद्धिं करणानुनः।१ चतुर्णामपि वर्णानामविशेषमार्थमनुष्यात्।
तस्माद्यत्र क्षत्रियादेर्न विशेषोऽस्ति हमानवे।२ शुद्धिकालस्य चउन्प चैवं वर्णा
नां तत्र तद्यथा। गर्भमासस्समा रात्रिः स्रुतिः कादाप्य विचयहं।३ एत त्रिशतापक्षे
पस्यां वेलायां प्रथमवादि के। एकादशे द्विमितां वेलोमयादथ्य व विशुद्ध्यति।४
रात्रिशेषे तथा द्वाभ्यां प्रजातस्मृतिर्द्विहा। एतस्मात्तु शावपकाशादशाहे

होरात्रवावकः।५ रात्रिशः पुत्तवाथ्य विदहेशेषा होरात्रवावकः। अहोरात्रैकदे
शेपिनिमित्तं यदि जायात्।६ तस्सांतक ण्यातम्रो वं प्रमोदग्वः परोपधा। आया
र्थस्यचत कालप्रतिशाय त्रस्संगताः।७ आकालिकमनवस्य यानिति तत्रो कूवानु
स्वयं। पूर्वोदयादहोरात्रस्यान्नोजशापकं स्फुटं।८ प्रजातमपि सद्यावत्तावस्को
स्यतिपूर्वकं। प्रजात पुनरायात ऊनस्यादघलाघवं।९ अहः प्रभृत्यत नंश
ष्ट्वार्थशापनायत्तु। अंत्याद्यादिकमजयातार्द्धरात्रमिति विस्मृतं।१० आप्रजातात्रि
रात्रेण शुध्यात स्त्रीरजस्वला। सर्वेषामेव वर्णानां त्रिरात्रेण द्यदेन तु।११ अप्मि
न्नर्थे आलले न शूल वर्त्तनि चाग्नि ना। त्रिस्रो कि पठि ताशद्वैस्तत्रान्यैश्चाप्यतु ह्रि
ता।१२ उप्यमः प्राकृ रजोयस्मात्तु कुर्व्यात्पूर्वकं दिनं। अर्द्धरात्रविधेः कालमूत
ता।१३ उष्णमः प्राक् रजो... कादो विधीयात।१४ अहोरात्रावधिकालमिति केचित्पठंति हि। त्रिनागीत
यरात्रि तु द्वो नागो पूर्वमेव तु।१५ तृतीयांशः प्रजाते यदि तस्यां स्यात्स्मृत

कोरात्रावेव समुत्पन्ने मृते रजसि सूतके।१७ पूर्वमेव दिनं ग्राह्यं याव
न्नोदितो रविः। उदिते तु यदा सूर्ये नारीणां दृश्यते रजः।१८ जननं वा विप
त्तिर्वा यस्याहः स्तस्य सर्वरी। गर्भस्रावे माससमा स्त्रावं मातुरेव तु।१९
स्नानेनैव सपिंडानां सद्यः शौचं विधीयते। पाते माससमं दिनमाशौ
चं मातुरेव तत्।२० सपिंडानां त्रिरात्रेण शुद्धिरुक्ता मनीषिभिः। गर्भनाशा
त्प्रयुक्तं तत्तु सर्ववर्ण्येषु स्मृतं।२१ आचतुर्थाद्भवेत्स्रावः पातः पंचमषष्ठ ११७
योः। अत ऊर्ध्वं प्रसूतिः स्याद्दशाहं सूतकं तावत्।२२ द्विजातेः सूतिकाया
स्यात्स्याद्दशाहेन शुध्यति। त्रयोदशे क्षत्रियस्य द्वादशे शूद्रः शुध्यं पक्षेशयः।
२४ सूतिकावासनिलया जन्मदामादेवताः। तासां यागनिमित्तार्थं
शुद्धिर्जन्मनि कीर्तिता।२५ रुद्री ली यान्तथा षष्ठीनिशां तत्र विशेषतः।
रात्रौ जागरणं कार्यं जन्मदानां तथा बलिः।२६ पुरुषाः शस्त्रहस्ताश्च रक्ष

गीतैश्च वोचिताः। रात्रिजागरणं ऊर्ध्वं धर्म्यां विवसूतिका।२८ जातस्तेषु
नकुर्वीत सूतकं पुत्रजन्मनि। प्रथमे दिवसे षष्ठे दशमे चैव सर्वदा।
२९ जातशुचौ पितुः स्नानं सचैलं तु विधीयते। माता तु शुद्धा दशाहेन
स्नातस्य स्पर्शनं पितुः।३० तदहः कुस्पर्शनान्मातुरस्पर्शश्चेतावप्रौवं
इति योगेश्वरः प्राह छिन्ने नाले च सूतकं।३१ जन्माशौचस्य मध्ये तच्छि
सूनां प्रस्यात मृतो। नाले छिन्ने मृतिश्चेत्स्यात् ऊर्ध्वं छेदे वा मृते शिशौ।३२
सपिंडानां जनननिमित्ताशौचमस्ति तत्तु दशाहिकं तु मरणनिमित्तं
सद्य एव तत्।३४ यतः प्रवृत्तिर्गता न विशेषो जायते त्र्यहे। सकृदेक
तमारभ्य गणिताः सप्तसप्तमाः।३५ पारस्परं सपिंडास्ते सहस्रैर्दे मावतु
द्दशानां। तस्य मानोदकाः प्रोक्तास्तत्परं गोत्रमनुष्याणां।३६ ज्ञातानां शौचं त्रिरात्रं
स्यात्स्यात्रा जिच्छेदनान्मृतो। सपिंडानां तु मरणनिमित्तं सद्य एव तु।३७।

मातुःसपत्न्यां यथावर्णं ज्ञात्याशौचं भावदिहाग्नताग्नेरावं त्र्यहमघः स्याद्देवहवा
मीरुगादहा।३९ मृतो प्राग्नामरणात्तु ऊर्ध्वं यदि निखननं श। श्लोः॥ नयान्तुगम
नं नाग्न्युदकदानादिकं यावत्॥४० स्त्रीनामप्यघः सपिंडानां शुद्धिरुत्क्राम
नीविधिः प्राग्दंतजननाद्वै स्यान्निखननं तु सर्वबंधुभिः॥४१ दहनोदकदा
नादिस्त्रीवा कार्यमस्य ततो दाहपक्षेनुगमनं च वेदत्रतताततो।४२
खननेस्यघः स्याशौचं वमेकाहं दहनेत्तवेतु॥ शावं निर्मिउपमासं स्त्राघ्र
तनाप्त्यपवासस्या।४४ गंधमाल्यादिभिः शच्याः तं स्यनी खनेद्द्विः॥ ११८
ग्रामांश्च विप्रदेशे वदहने च्यैवमेवतत्।४५ ज्ञातारणिभ्यां निर्मथ्य
दहनं लौकिकेन वा।४६ चेद्दंतजननादूर्ध्वं मार्ह्य वर्ण्णाच्छिशुर्मृतो।न
स्यवततस्यचूडस्य दहनं खननं तु वा।४७ एकाहे खनने कार्यं त्रिरात्रं

दहनेत्त वेतो जननाद्वि वर्ष्यपर्यंतं मंत्रानुगमनं न यावत्।४८ ततो न तं
व्रतपुंसि तद्दहनियमेवतत्।चेद्दंतजननादूर्ध्वं त्रिवर्षात् तत्त्रिशौचं च वेत।
४९ ततश्चूडस्य मरणे त्र्यहं स्याद्दहनादिकं। अत्र त्रिरात्रमाशौचमि
यपि। मरणे त्वनुपनीतस्य मातापित्रोरनादत:५० दशाहाशौचपक्षोयंरि
रंतननिवृत्तिः नातीताशौचमत्रास्ति स्नानमेवविधीयते।५१ वप:घमु
क्ताशौ। वस्याः सर्ववर्णसमं हित तु। आशौचांते द्विजः स्नात्वा स्वस्तिवाचन
पूर्वकं।५२ श्राद्धलग्नेऽत्र ज्येये स्वस्तिवाचनं च कुर्याद्यतः। सजातीयेषु वर्णे
षु सपिंडां समाप्नोत्यघं।५४ पुत्राणामसवर्णानां सवर्णानां च योषितां।म
पिंडानां विशेयापि द्रुष्टपि स्नेहत्रिपोसकणी।५५ आशौचे च करस्थानं ज्ञाती
नां स्त्रीमृतो यावत्तो एकाहाच्छुद्धिरेतेषां मूर्द्धदूडा जातात्नवितृ।५६ अब्रागवा

ग्दानतः स्त्रीणां मृतौ त्र्याहमिति स्मृतिः । ततो विवाहादर्वाक् वाग्दत्तौ त्रिरुड़ू
ण्याविधेः ।५८ पतिपक्षे पितुः पक्षे त्रिरात्रं स्मृतं केन वेत्ता । पितुर्यपरत्ते स्त्रीणां
स्मृतं स्यादहश्च हि ।५९ वाग्दानानन्तरं केचित् विवाहनिश्चये विधिः ।
अत्रोनद्विवर्षे प्रेतखननं पूर्ववद्भवेत् । यच्चाद्यादिकं तस्यानुं वक्ष्या
हावेमनुः । अस्पृश्यत्वादिकं स्त्र वंशे वै पूर्ववदेव तु ।६० विवाहे तु मृतौ स्त्री
णां तथा स्वस्त्र मृतावपि । विधिवद्दहनं तस्या पिंडदानोदके युतं ।६१ ऊर्ध्वं षु ११९
र्धं सर्व्वमात्रौ वं यथा वर्णं स्वनाल्पयः । दशाहाकु व्याप्ति विप्रो द्वादशाहे
न क्षत्रियः ।६२ वैश्यः पंचदशाहेन शूद्रो मासेन शुध्यति । इहत्वकानो र
शूद्राणां महायज्ञवतामपि ।६३ द्विजा शुश्रूषतां तेषां शुद्धिः पंचदशा
हतः । चतुर्थे दशरात्रं स्यादिति पक्षाश्च पूजिताः ।६४ एकाहाकुर्य्यातिवि
प्रस्या घ्राणस्य आदतानशावं राक्षाप्तितं द्वे ज्ञीन तेक्षा न्ते चा दहे स्तुतं ।

६५ वाहिताग्नेर्दाहमारभ्याशौचमिष्यते । विदेशस्थे मृते तस्मिन् प्राप्य
हिनानसंस्कृतिः ।६६ नाहिताग्निनां वस्तुतानां लोपः स्यादिकर्मणां । यथाहि
ताग्नेर्विधिवद्दहनाद्वेतरानलात् ।६७ आशौचग्रहणं नास्ति सपिंडाना
मितिस्थितिः । अनाहिताग्नेरुत्क्रान्तिकालादाशौचमारभ्यते ।६८ अस्थ्यादि
दहनाभावे आशौचं तु न तावता । आग्नेः पुनश्च संस्कारे प्रथमवत् शाङ्च
द्भवेत् ।६९ दाहादूर्ध्वं यस्य पुत्रस्य शिखा व मन्त्रे यथोदितं । तथा निरग्नेः संस्का
रः स्याद्वै स्मृतमध्यतः ।७१ तच्छेषं त्वेव शुद्धिः स्याद्दत्तीत पुनरन्यथा । आ
शौचमगृहीतं प्राक् पासं पूर्वमेव तत् ।७२ त्रिरात्रं स्यादहदीतं चेत्पन्याः
पुत्रस्य स्मृतकं । पत्नीपुत्रस्य संस्कारे पर्यरे वं यथोदितं ।७३ परस्परं स
पत्न्याश्च सूतकं पूर्ववद्भवेत् । आशौचमगृहीतं चेत्सपिंडीनां न वेशह ।७४

तेषां गृहीतशौचानां नाम्नाद्याशौचमिति स्थितिः। विदेशस्थमृतेऽज्ञा
तश्चातसूतकमथ तः।७५ शुद्धिः स्याच्छैव शेषेणात्पुत्रादीनां विधीयते।।
हीनवर्णस्य विप्रादेः कृष्टज्ञातिपिंडनो।७६ उत्कृष्टज्ञात्याशौचं स्यान्न्यून
कोयं कदाचनादाशौ तथास्तथा प्रेष्याः स्वामिकार्येषु केषुचित्।।७७ स्वा
शौचं समकालेन गात्रस्पृश्यादयं तिता। स्वाशौचं तत्र वतेषामधिका १२०
रस्य कर्म्मसु।।७८ नाशौचं प्रतिलोमानां मितरस्मिन्स्मृतसतां मनन्ददा
लनमेविप्रमिति शास्त्रस्य निश्चयः।७९ स्वाशौचकालादूर्ध्वं स्याददत्तीता
शौचनिष्यात। वर्म्मनां चोपनयनाद्धी शूद्राणां विवाहतः।८० मासत्र
यत्रिरात्रं स्यात्षण्मासं पक्षिणी नावतः। एकाहं नवमादूर्ध्वं स्यात्सपिंडम
रणे श्रुते।८१ ऊर्ध्वं संवत्सरान्नावां बुद्धानां शुद्धिरिहोदिता। तत्राशौचं त्रि
रागेन स्पृश्यास्पृश्यः सर्व एव तान।८२ नातीताशौचमतेषां मृतोशाङ्गोऽर्ध्वं

धनातां मासत्रये त्रिरात्रादि यदतीताशौचं स्यात।८३ एकग्रामेप्रवासा
ब्रुदागायमरणं श्रुतो। देशांतरमृते तस्मिं स्वाशौचानंतरं श्रुते।८४
सर्वेषां हि सपिंडानां स्नानमेव विधीयते। नात्रिरात्रादयस्तेषामिति
मन्वादिशासनं।८५ देशांतरमृतं यावद्बहुदेषु वैदिकाग्निभिः। तन्यनीका
रप्येतावदग्निहोत्राद्युपास्तितं।८६ दूरदेशे मृतपित्रोरूर्ध्वं संवत्सरादपि।
श्रुतातदादि संवत्सरमाशौचं पुत्रजाययोः।८७ ज्येष्ठकं पिंडदानादिन्ते
वंज्यादितेहतः। नाशौचं सपिंडानामतिक्रांते हि जन्मनि।८८ स्वविद्वु
स्नानेन वेदत्र पुत्रजन्म श्रुतमप्यति। संवत्सरे प्रातिक्रांते तेषवर्णस्त्री
मृता श्रुता।९० न कुर्युः स्वं सूतमाशौचं सपत्न्योश्च परस्परं। सपत्न्या
हीनवर्णायाः पुत्रादयः स्युर्हतं तथा।९१ स्नातं स्नातं त्रिपुरात्रिषु देशां
तरमनेकधा। आशौचकालमध्ये पिनवाह्मं शृणुयात मृत।९२ तघोऽ

नोक्ष हि: स्रोतसा देशांतरमहार्णवे ॥ द्वियोजनादिकं तत्र प्रयाणस्यानिजो
धनः ॥६४ देशांतरं हि विप्रस्य दशाहाशौचविनो न वेत्ता न च महाशौचवि
नस्तस्य तस्य विंशतियोजनैः ॥६५ द्वादशाशौचविनि देत्रे चतुर्विंशति
योजनैर्विश ... वदशाहस्यात्रिंशति त्रिंशद्देवतु ॥६६ मासाशौचविनि
षडे पि षष्टियोजनमिष्यते । षष्टियोजनमेकं तु चत्वारिंशत्तथाप
रे ॥६७ त्रिंशदन्यत्र तु च चत्वारिंशत्तु द्वदथापरे केचिद्भवकल्पितान्य
वविप्रयोग्यतयात्र वा ॥६८ देशः काजस्तथा मार्गः सुगमो दुर्गमो १२१
पि वा । पर्यालोचनतया तस्मां विद्धि भादेशविशेषतः ॥६९ तवं चैता
नि यत्राहः छमाच्चैर्विवक्षितो । तथा स्फटयत्रीणि वान्यानि योजना द्धि
रवत्र ॥७० षद्धुतं द्विद्वियोजनानि भावप्या मविशेषतः । त्रिरात्रप
क्षिप्यकाहं विप्रयाणि क्रमेण वा ॥७१ लाप्याजेदत्रिशोष्येण गिरेश्च

युवधानतः । महानद्यंतरे तद्वत्रीणि देशांतरेण वा ॥७३ द्वादशाष्टचतु
र्योजनानि ममान्यपि । स्मृतान्यो वत्रिरात्रादिविशेषण्याण्यत्र सूरिभिः
॥७४ चतुर्विधेषु सर्वेषु संति देशांतरेषु वेता । भाष्याभेदादितत्रीणि
तानि तत्र क्रमेण तु ॥७५ द्वादशाष्टचतुर्योजनन्यूनानि जवेति वा । भाष्या
गिरिनदीमात्र युवधानात्कवेति हि ॥७६ स्मृतानि तानि षट्चतुर्द्वियो
जनानि स्मृतानि रिभिः ॥ त्रिरात्र सर्वकविधेयैस्तानि वाग्विलासिभिः ॥७७ षट्
वतुर्द्वियोजनन्यूनादेशांतरेण वा । मातापितृगृहे मृतकंन्यायाः प्रस
वतुर्योजनन्यूनादेशांतरेण वा । मातापितृगृहे तत्र तस्या
विष्यति ॥७९ मातापित्रादिकानां स्यादेकाहाशौचमेव तु । तत्र तस्या
मृतौ तत्स्यो त्रिरात्राशौचमिष्यते ॥८० गृहांतरे मृतौ तस्याः पित्रोरे
वननेशशयः ॥८१ गृहदेशस्य वनचेदिदं ग्रामांतरेषु हि ली स्यात्पित्रोरेव नसंशयः ॥८१ गृहदेशस्य
त्रिरात्रं वेदस्य पिंडगृहे मृतौ । एकाहेनस्य पिंडानां तद्देहेनिवर्तते तरति

अन्याश्रितासु पत्नीषु परपत्नीपतिष्वपि । पितुस्त्रिरात्रमातृतो वंशे
काहमितरेष्वपि ।८३। असमं तन्निधेस्तार्थकाहं स्नानमेवेतरेषु च । सपिंडनि
धावधिकाशौचं न्यूनं स्यादसपिंडनिर्णये ।८४। पूर्ववर्णसमं ब्रूते तदाशौ
चमविशेषतः । ज्ञाताशौचं मृताशौचं सोदकानां त्रिरात्रकं ।८५। उक्त
मातामहाचार्यपाठ्यस्य च स्त्रीयबंधुष्वादौ हि त्र्यहं श्रोत्रियपक्षे कृतकर्म
ण्यदिविहितं ।८६। मृतात्यंतेषु गुणिषु विकृते ग्रामे त्रिरात्रकं ग्रामांतरे पक्षि १२२
णी स्यादेतेषु गुणवत्स्वपि ।८७। एकग्रामे यद्गुणिषु पक्षिण्याशौचमिष्य
ता । ग्रामांतरे तथैकाहमिति तत्र यथाक्षितिः ।८८। अनारक्तेषु पुत्रेषु
दत्तकद्व्यंशादिषु । मृतस्वेकाहमाशौचं स्नानं ग्रामांतरे त्वथेतु ।८९।
एकक्रतुसंततौ याज्ये तथाद्विकार्थबंधुस्त्रीषु । पितृबंधुमातृबंधुस्वहा
पितृमिनातुले ।९०। पत्नीपत्नी तद्वस्तु यदि शिष्य यस्कपुत्रमित्र ततः । गुरुपुत्रा

वार्यपुत्रानुयानत्वागिनीषु च ।९२। मातामहीनागिनेयोपाध्यायगुरु
मार्यता । मातुलानिमातृपितृष्वसृवायके न तत्र च ।९३। एकग्रामेप
क्षिणी स्यादात्मगुणवत्स्वपि । एकाहं निर्गुणेष्वेकग्रामे स्नानमतो
न्यतः ।९४। मेखलाबंधनादर्वाक् कुर्वीत यत्संस्कारपूर्वकं । वेदमध्यापये
द्यस्तु गुरुरिति ख्यातो बुधैः ।९५। मंत्रदानोपदिष्टा च गुरुरित्यपरं स्मृतं ।
विदमध्यापयेद्यो वै मेखलाबंधनपूर्वकं ।९६। आचार्यः स तु विज्ञे
यः स्मार्तक्रतुकरोऽपि वा उपाध्यायस्तु यस्तु नो वेदाध्यापको विकृदेशतः
।९८। वेदांगवक्ता नो वक्ता मंत्रस्य तस्य तोऽपि वा एकशाखाध्यायिगतः श्रो
त्रियो वदतत्परः ।९९। आत्मपितृष्वसुः पुत्रा आत्ममातुः स्वसुः सुताः ।
आत्ममातुलपुत्राश्च विज्ञेया आत्मबांधवाः ।१००। पितुः पितृष्वसुः पुत्राः
पितुर्मातृष्वसुः सुताः । पितुर्मातुलपुत्राश्च विज्ञेयाः पितृबांधवाः ।१।

मातुर्मातृष्वसुः श्वश्र्वाः मातुःपितृष्वसुस्तथा। मातुलान्यां स्वसुः श्वश्रू विशेषा
मातृबांधवाः।३ सब्रह्मचारिणि मृते त्रिरात्राशौचमिष्यते। एकाचार्यो
पनीतः सब्रह्मचारी निगद्यते।४ स्वाध्यायो राज्ञ मरणे दिनं ताशौचमि
ष्यते। रात्र्यंते रात्रिमध्ये वेत्स्यविषये स्वमेवमृते पाग्रामस्य तावदाशौ
चं ग्रामामध्ये शवे स्थिते। क्षत्रियस्याग्निविक्रस्य नाशौचं कृतमिरा
दाते।६ नृपादग्निविधिकार्येति स्वकर्मविहितं वधेपि। स्त्रीविप्रार्थं ग १२३
वार्थं वा यो ग्रामे विधृताधवा।७ हतानां तु सपिंडानामेकाहाशौचमिष्य
ते। पापान्धरे कूपपाते मृतस्तु च दर्शं तनवा।८ कालांतरे मृते च यमि
न्नेकाहं स्वोयमेव वतंत्रागिन्यायं संस्कृतायां वमित्र खातारियं स्कृता
९ दौहित्रे भागिनेये च ज्ञातारिच शालके। तथा स्तु चैव पत्य वेश्म सुप
घः स्नानेन शुद्ध्यति।१० स्वर्यसंबंधमात्रेण पर्ववित्तं स्नानमिष्यता।११

याद्रिसर्वकर्मेषु समं स्यादविशेषतः।१२ सवर्णानामवर्णानां न प्रामा
यिन्नातो न चेत्तो न क्षौरकाहमाशौचेतज्जारस्य त्रिरात्रकं।१३ प्रायश्चित्ता
हतेस्त्रीषु प्रतिलोमगतासु च। मृतासु नष्टगोत्राणां नाशौचं पितृगो
त्रिणां।१४ स्थिरिणपादराश्रयः स्यात्रिरात्राशौचमिष्यते। यज्ञनिधे स्व
पितुः स्वस्रां मरणे तु त्रिरात्रकं।१५ ज्ञाताशौचस्य मध्ये चेन्न्यूने वा
तस्यमेघति। ज्ञाताशौचे तन्न्यूनमृताशौचे वथवामृतिः।१६ पूर्वशेषे
ण शुद्धिः स्यादिन्यकर्मसु निश्चितैः स्फुटं। ज्ञाताशौचस्य मध्ये चेन्मृताशौ
चं पद्यतयदि।१७ मृताशौचेन शुद्धिः स्यान्न पूर्वेण कदाचन। मृताशौच
स्यमध्ये तन्न्यूने वा तस्य मेपि वा।१९ ज्ञाताशौचे न्यूनतवापि पूर्वशेषे
ण शुध्यति। मृतजन्मनिमित्तस्य कालशेषस्य मध्यतः।२० दीर्घाशौ
चेन शुद्धिः स्याद्दीर्घाशौचं पातयद्यदि। मात्राशौचस्य मध्ये तु पित्राशौ
यं तावदिति। पि त्राशौचेन शुद्धिः स्याद्दीर्घाशौचं पातयद्यदि। मो
२१

नमात्राशौचशेष। ततः पित्राशौचस्य मध्ये तु मात्राशौचं न वेद्यदि।२२। पित्रा
शौचं समाप्यैव मात्राशौचे तु पक्षिणी। पूर्वशेषेण शुद्धिः स्यात् पिंडा
नामिति स्थितिः।२३। मृताशौचे रात्रिमात्रावशिष्टे स्यात्कृतांतरं।२४।
पूर्वाशौचे समाप्ते च त्रिरात्रात् शुद्धिरिष्यते। ज्ञाताशौचे मृताशौचमा
पातयदि किंचन।२५। तस्यान्तरे चतुर्थे पि यामे स्याद्द्वे कृतांतरं। पूर्वाशौ
चे समाप्ते च त्रिरात्रं तां शुद्धिरिष्यते।२६। पिंडदानादिके सर्वं कार्यं तद्दह १२४
नादिकं। मृताशौचस्य मध्ये च ज्ञाताशौचं न वेद्यदि।२७। ज्ञातकर्मादिकं
सर्वं कार्यमित्यनिवारितं। मृताशौचे गते कार्यं ज्ञातकर्म पिटेक वनार२८
नेन्कृताशौचयोः संनिपाते कार्यं कर्म ततो ज्ञातकर्मादिकं कार्यमिवे ज्ञात
द्ये पि वा।२९। तत्र तत्कालिकी शुद्धिः कर्तुरन्यस्य चाशौचकः। शेषस्य ...
निमित्ताः शौचमनुगताशौचे न तु।३०। तास्येव तत्कार्यप्रतिप्रस्त्रीज्याणां
वनतावदेवा स्वल्पकालस्थिरकर्मविनिर्मुक्तादयः। विद्यमानीदा
३१

-- र्वं तपस्या दवतो वमध्यं व्यापारे यद्धः स्नानरता
सराजस्वेच्छाद्यमृन्यक
मिहा।३२। गच्छतावेकविंस्पृश्यमाशौचं स्याज्ञ कर्मस्तु। हतानाम्राद्धिज्ञा
मन्त्रस्त्रिणां ब्रह्मचारिणां।३३। दीक्षणीयादीक्षितानां पक्षिणीयं कर्म ऊर्ध्व
तां। रुक्मादिव्रतिनां प्रायश्चित्ते चैव व्रतीनां तथा।३५। स्नादप्रवृत्तोकर्तृणां नो
दाणं वनिमंत्रितः। यत्किंचिन्नियमस्थानां दारणं मनिशांतथा।३६। याव
देष्वाकुपाधिः स्यात्। तावदाशौचमत्राहि। नाशौचं सर्वदेवस्याघती
नां ब्रह्मचारिणां।३७। स्नानं स्याद्दचिंगादीनामाशौचं सार्वदेवस्यास्यक
र्मस्तु। दर्वप्रवृत्त तत्रोपनयनादिकर्मस्तु।३९। पूर्वप्रवृत्त्या सामादिपाक
यज्ञोत्सवेषु च। पुरार्द्ध विहितं शांतिकर्म। तिस्फोटकादिनि।४०। उप
स्वर्गे राज्यपतीर्थयात्रास्तु विकृते। कर्म स्यात् पुण्ये वस यः शौचं वि
धीयते।४१। व्याधसदिनामुमूर्षा रस्कांयां तदुपशांतये। तत्संकुचितहृते

कृ समरि श्रांतकु ङ्ब्रिनः ४२ एवं प्रेष्यस्नानादीनां तेनावपाशौच
उमिष्यात्। दशाहादिकं प्रेतपिंडं दद्यात्तस्मायनेन तसे ४४ अस्य पिंडस्य
न्तु क्लेस्यात्त्रिरात्रं पापशत्तेयनो सपिंडस्यापवासस्स्यान्मयाचेद्धि कुलं
नावतो ४५ स्त्रीसंगमे स्नं वयात्लाक्लेत नयं हि पूर्वतः वोद्वापतं जवे
दूर्द्धं कार्यमादशरात्रं त्रितः ४६ त्रिरात्रमुपवासस्स्यादन्येषां प्रेताशौचि
यमिदं चात्तुदृश्ये हराति चेत्स्नुः ४७ ततदर्सवधः प्रायश्चि १२५
नां। प्रेतकार्यमिदं परिपते छायावांगत्वादेः कथं चना ४८ दे
तं कुर्यादिति स्मृतिः। प्रेतोपरिपतेच्छाया ... नाराशंस्केन सूतके न गायत्र्या
मतद्वद्घृतं देयं प्रेतस्यैवाजिमंत्रितं। नाराशंस्केन सूतके सूतकेपि च। निय
शांत्तवेन वा ५० क्रिया विनानिकाः कार्याः सूतके ५१ पिंडयज्ञश्च नित्यास्ता
नैमित्तिकादर्शपूर्णमासा पित्रिहोत्रकौ ... सूतकांतपर्व णीस्फरितीप्रय ः ५२
गेहदाहाग्निहोत्रादिकाः। नैमित्तिकाः सूतकांत

[illegible] रत्तत्रास्फर्वा तपश्चाद्दद्यात्पिता। कर्म्मोपपातकग्रहणं सू
तके मृतके तथा। ५८ त्रिस्नं वधिनिस्नूकृता होमपश्चाद्दद्यात् पिच।
गातातेषग्निकरणं श्चायेन स्पृर्न्सूतके ५५ आधानं पुनराधानं
पशुःसोत्रामनी तथा। चातुर्मास्यानि सोमश्च तानि याग्रयणं तथा।
५६ अकाम्यवैविनिनेष्यां सूतकादावनुष्ठिति। प्रक्रांतं चापि चेत्त
त्सूतकादि मनुस्मरेत्। ५७ कर्त्तव्यान्येवावे नानिवारितान्यर्धैशो
चतः स्नात्वा वस्त्रपादिहोत्रादि कुर्यात्सत्यागान्नरवाधिपः। ६० तत्राप्यगो
त्राकुर्यादग्निहोत्रमिति श्रुतेः। अपपिंडस्त्रजा वे वाप्य न गनकुर्
यात् स्वयं। ६१ नाधिकारो मरवेशस्य ब्रह्मयादिषु कर्म्मसु। सूतके न्य
तरद्वारा त्वाचिकरं तु वै। ६३ अपास्नानाग्निस्तंभयस्य यांनि यानामपि क
र्मणां। निवृत्तिं केचिदिच्छंतु रनवृत्तिमथापरे। ६४ नहापयेदनिष्ट

वसागोत्रेण कारयेत्तानि श्राद्धानि हापयेत्तानि तत्राग्न्यनुगमो यदि
६६ पुनराधानमेव स्याद्दिनिश्राद्धानि न तद्भवतो रवेः प्रागुदयादेका
दशात्स्वनुगमो यदि ६७ तत्रापि पुनराधानमेष्टिविधमानतः
स्तं ध्यसयां मनस्याशक्त्या मंत्रानुच्चारयेद्द्विजः ६८ प्राणायामं विना
सर्वान्कुर्याद्वा प्राप्नोति मनस्यथवा मार्जनादिकं तु वै सर्वं नवाकार्यं
हिमाकौतिं १०० उच्चार्य वा वा गायत्रीं दद्यादर्घ्यं ततो न चेत् अष्टाविं
शति वा गायत्रीं मनसा जपेत् १०१ दानं प्रतिग्रहः पंचयज्ञ शाखा १२६
स्नानं तर्पणं नित्यानि मितिकं श्राद्धं देवतापूजनं तथा १०२
नित्यस्नानं त्रो यमस्याध्यय तर्पणं नित्याने मितिकं श्राद्धं देवतां कारयेत् नित्यस्नानं
चैतेष्वां त्याग एव स्यात्सर्वकार्येषु हि कारयेत् १०४ नियमात्को जनस्योपरागादौ स्नानमेव
त्र कुर्यादावमनं तथा १०५ ततमो हनस्य को
...न्नं हापयेत्स्मार्तमेव न तु लावेलताल तं

दितं कुलादि सतात नं स्नानादिया ततन श्रोक्तमिति हि एवं विधमबुधैः
दितं कुलादिरताल तं स्नानं कुर्यात्त्राहिति स्मृतः सूतकान्ननजोके
७६ स्पर्शस्य स्पर्शस्नानं कुर्यात्त्राहि इति स्मृतः स्यादिति शास्त्रस्य
श्च मस्य च कुर्यात्स्य पर्वदा ७७ स्वकुल्यानां न दोषस्यादिति शास्त्रस्य
निश्चयः दारजोके रन्यतरस्यातेनास्नाति सूतके ७८ तत्राम्यामपि
रस्यात नुंग नापि न दोषजा कुविवाहोत्सव यज्ञेषु अंतरा मृतके ८०
पूर्वसंकल्पितद्रव्ये न दोष इति निश्चयः पारटत्रं न दातव्यं तता
न्नेषु तत्र वा ८१ सूतकी नस्पृशेत्तत्र दाटजोके नापि द्विजानां तुं
गानेषु तु विप्रेषु सूतकादिषु स्फुवेतां पर अन्यगेहे दकावांता
शुद्धा स्मृ इति निर्णयः नवनीत मधुमांसे च पुष्पमूलफलेषु च
८२ शाककाष्ठतृणेषु पयोदधिघृतष्वपि तिलौषधाजिने चैव नास्ति
श्रो वं विदुर्बुधाः ८४ तद्द्यालिस्य यमेव गृह्णीयात्स्यात्सरूपा अन्नं

स्त्रप्रवृत्तानां पुण्यद्रव्येषु केषुचित्‌॥८६॥ तं कुर्यादिनापक्वेषु ना
शौचं विक्रयेषु वा। आशौचं स्यादतो न्येषु गोधूमानि यवादिषु॥८७॥
नास्ति तस्मादतिक्रान्ताशौचमित्यूचिरे वचः। पाषण्डिनां वेदबा
ह्यानां लिंगिनां पतितस्य वा॥८८॥ महापातकिनां हूणां बुद्धिपूर्वात्म
घातिनां। आपो नाशकश्चास्ति विज्ञप्रयत्नादिजि॥८९॥ कुलटा
नाममज्जनगर्भघ्नीनां वयोजितां। गामिनीनां हि नशात्तो तथा १२७
नाश्रमिणामपि॥९०॥ अधिकारहतानां तेषां सद्यः शौचं विधीयते।
न कुर्याद्दहनं तेषां प्रायश्चित्तमतोन्यथा॥९१॥ विप्रा वै घृतं चंडाल
शृंगीदंष्ट्रिनखोग्निविद्युः। नविसर्प्पापदाघिनिर्बुधसर्प्पक्रोधादि
ना हृताः॥९२॥ न कुर्याद्दहनं तेषां ते वोदकमेषां स तं यदि। नो प्रतिष्ठति
तस्यैवं जंतरिक्षे विनश्यति॥९४॥ गंगायां प्रक्षिपेद्देहं यदि स्वं न्या

स्तु वा ह्रितः। प्रेतानि प्रक्षिपेद्देहस्तु गृहस्ताग्निं च वज्रण्य छेत्‌॥९५॥ यद्यपा
त्वालिपर्वाणि लौकिकेनाग्निना दहेत्‌। तेषां शस्त्रानां स्याशौचनाश्ना
नात्तं करणादिकं॥९६॥ रज्जुछेदाश्रुपातादीन् ज्ञानाज्जते यदि। मन्
त्यां तपनं ज्ञानात्तस्त्र कृच्छ्रमाचरेत्‌॥९७॥ एतत्षत्किककरणे च श्रा
नाद्युपवासतः। तत्क्रांतिरुक्तोमया वेदव्यासोक्ताद्विवेद वैयरेत्॥९८॥
पार्थ्यजीप्रमृतीनां च सर्वेषां नास्ति निःकृतिः। प्रायश्चित्तं ज्ञानतो तेषां
वत्सरांते तथा पावने॥९९॥ प्रायश्चित्ते कृतेत्तस्यं च तादेवस्यादिति स्मृ
तिः। वत्सरांतत्तौ क्रमशो परिहारार्थमस्य वा॥१॥ स्वयं दहनाशौ
चादौ योग्यतार्थमेव वा। ऊर्ध्वनारायणं बलिं योग्यं स वै वत्रोप्यजं॥२॥
आत्मघातकश्चकृच्छ्रार्थं चरेत्रां नारायणबलिं न स्वत्कृच्छ्रं च तृष्ट्रं चत्रिंशकृच्छ्रा
क्राणि वा चरेत्॥३॥ सर्व प्रायश्चित्तयोग्ये स्त्री तावेव दानेष्वां पापं च्छ

प्रवृत्ती तामचि कालोत्तरे तस्यात् तु पूर्वोक्तं वसुरा कुर्याद दहनो
दियश्चोदितं । स चा नारायणबलिं मानि न्यचा तदा शुभः १६ नारायण
बलिं कृत्वा श्राद्धमाजिधीयात । कस्यापि कुले कादश्यां विष्णुं विवस्व
तं यमं । १७ अर्घ्यपेडं च पुष्पाद्यैर्मध्ये सकृत् वसुरिति तटेशालि तं ढूतं पुंजे
षु प्रति मादरत्या वतः पतित जानि श्रान घृताभ्युक्ता न सपिंडान्मधु कन्य
तः दक्षिणाग्रेषु दर्भेषु प्राक्संस्थो दक्षिणामुखः १० प्राचीनावीती १२८
विप्रः सव्यं जानु निपात्य ततः देवाग्रतो विष्णुरूपं प्रेतं तं मनसा स्मरेत
११ नाम गोत्रं गृहीत्वैव तस्मै दद्याद्दथा द्वयेत्तु गंधपुष्पादिभिर्जलम
लो ऽपि स्तान्विविधैरपि १३ स चापिंड प्रज्ञा वाहोतं न घंजयिन ततः क्षिपेत्
स्नाचा वस्मयग्रहं गच्छेद्दिग्वादवादिकं न ततः १४ पश्चाद्दिव्योनदद्याच्चपच
नैताधिकारिकौ । ता । दिन शेष्यं ततो नीवा तस्यां रात्र्यां निमंत्रयेत् १६ ।

विप्रा श्रुचिकुलोत्पन्नाः पंचमश्राद्धवानवविधानमः यमश्चो विष्णुश्रीजाति
ज्ञातं द्वियानु १८ अपरेहनि संप्राप्ते मध्यसकृत् यमुनोक्तितः । निष्ठोरत्पद्य
नं स चावि प्रास्तानुपवेशयेत् २० उदङ्मुखान् यथा इष्टं पितृरूपम
नुस्मरन्तु मनो निवेश्य विष्णुं विप्र वर्कुर्याद तं ह ततः २१ तच्च घर्थं जाक
गर्हितपरिहारार्थं मान्गुरतो आद्यो वा दायो गयतायकरिष्य इममं बलिं ।
२२ पादप्रक्षालनाद्य त्र्यटद्धपृष्ठां तमावरेत्ता एकोद्दिष्टविधानेन प्रेत
एवात्रादद्वताः २४ वृष्टपूर्वं तेन तस्मै अवनेजनं पंचमु । हविष्यं चान्ने
निवतिनादि सहितं न चा २५ पिंडं पिंडान्नदद्याद् देवरूपमनुस्मरेन्तो
प्रथमं विप्र वेदद्याद्व लाणे चाश्विवाय चा २६ यमाय यमानुचाराय चतुर्थं
पिंडमुत्सृजेत् । मृत प्रेतकीर्त्यं मम नयानाम गोत्रमतः परं २७ विष्णोर्नाम
एकोचिवं पंचमं पिंडमुत्सृजेत् । मृत प्रेतकीर्त्यं गोत्राय देवदत्ताय विष्णु

चिनमधुक्षरनाः॥२९॥ यज्ञोपवीतिनापिंडाश्चक्रमः प्राक्मुखंनिर्वपेत्तीना
वनेजननामिष्ठंतिपिंडस्युपरितद्विदः॥३०॥ आकल्पं स्कान्निर्वपेत्पिंडान्सूभो
गंधादिनार्चयित्वातास्म आयांतांस्ततोविप्रान्दक्षिणाभिश्चतोषयेत्॥३१॥
गवावस्त्रेणभूम्यावश्रेतंतमनस्मास्मरन्। ततस्तिलांतोविप्रास्तु
तास्तेर्द्दलस्मिमंत्रिनेः॥३२॥ क्षिपेयुर्गोत्रसर्वैर्हिनामधुद्धिसेनिव
श्यचा। वहिर्गच्छातिलैर्नेः पतान्मद्धयास्रमाहितः॥३४॥ गोत्रायदेवद
त्तायएतत्तेउदकंकथनंमित्रबंधुजनैः सार्द्धं पश्चात्कुर्वीतवाग्यतः॥ १२८
३५॥ एवंविष्णुमातत्क्रियायोदधादलम्बधात्तिनाः सनुद्दष्टेतितांद्विप्रंना
त्रकार्याविचारणा॥३६॥ हनादितनस्तेष्वांत्रिरात्राशौचमिष्यते। अनु
र्णानामतत्कोकान्धेनतमस्माहृता। तांस्तिभेयापिगच्छंतियेकेचा
त्मघ्ननोजनाः॥३७॥ एषामपिविमुक्त्यर्थंनारायणबलिंहरेत्॥३८॥

दयेविष्णुवतिमत्यादिषुमुगादिषु॥३९॥ एवंक्षवाद्दायनेकार्यमितिके
चिद्ध्रुवंतिहि। प्रमादमरणेकेचित्कर्मेतन्नहिकुर्वते॥४०॥ सर्पहतविशे
षोयंतस्यनागव्रतंनयेत्। आरभ्यपंचमीशुक्लांश्रावणस्यनभस्य
वा॥४१॥ तस्यामुपोषणंकार्यद्वावत्सरमिकन्तकनिनक्रमेणत्वंविधिपीयस्यां
नागंदारुमयंतथा॥४२॥ मृन्मयंवापंचफणंछित्वागंधादिनार्चयेत्
करवीरैः शतपत्रैः जातिपुष्पैः सितैरपि॥४४॥ अनंतंवासुकिंशंखंप
द्मकंबलंतानरुद्रानकर्कोटकंवाथधृतराष्ट्रंक्रमेणतु॥४५॥ शंखपा
लंकालियंचतक्षकंकपिलंतथा। प्रतिमासंद्वादशाभिः स्मरेत्यतिनाम
भिः॥४६॥ संवत्सरेएवंसम्पूर्णेपंचम्यांपंचम्यांतोजयेद्विजान्कटुतीक्ष्णा
म्लरहितंमाधकैर्घृतपायसैः॥४७॥ वत्सरांतेयथाशक्त्यामहेतुआसणा
भोजनं। हेममेवातारनिष्पन्नंनागंतद्दद्याद्ब्राह्मणायवगां॥४८॥ क्रोः। टंविनेव

वंशच्छेदप्रसक्तांतरमथो ख्याता उत्तयोः प्रक्षयोर्भूमौ पंचम्यां नागमालि-
खेत्।५०। पिष्टेन स्थितपुष्पैस्तैः सितगंधैस्तथाक्षतैः। सितैश्च सुरैर्दुग्धै-
स्तत्र धूपदीपौ न यच्छति।५१। आमोपिष्टं तथा दीरंग यं भूमौ नि-
वेदयेत्। उपस्थाय वदेदेवं मंत्रं वक्ष्यामुकं यदि। परं तद्दिनमधु-
रं मंत्रं त्वेवं सं वयस्यशांत नागः पूर्वसौहृद विक्लुष्याहमं नागं दधान्नं त्वि गवां।
५४ प्रयोगहेतुरनंतरत्र प्रोपयतां नागराडिति। ततो नारायणबलिं १२९
कुर्याद्द्वादशेहनि कृते ततः।५५ तत्र नारायणबलिं पश्चान्नागव्रतं नवेत।
इति नारायणः प्राह श्रीधराधानमन्यते।५६ सर्पदंशप्रमादमरणे
कार्यं नागव्रतादिकं। देवस्वामी जगादात्रैः श्रुमंउरसपिनिश्चितं।५७
अविकिरस्य गुरुव्याधिपीडितानाम नाम्निकं।५८ अस्य तु स्वायात
तप्रामात्मघातकृतां यद्यत्र विधिवद्दहनं तथा त्रिंसन्नाशौचमिष्य-

ते।५९ विधिनानिग्रहीतोपि बुद्धिपूर्वं निघातकः। विधिवद्दहनाशौ-
चं कार्यं तस्योर्ध्वादहिकं।६० इति श्रीतत्वार्थसंग्रहसारे तु कार्ये णाय
कुना। कातीयगृह्यसूत्रोक्तयागविहतिः। क्रियाः।६१। इति सर्पाद-
हिक आशौचप्रकरणं समाप्तं॥ अथ कीर्त्त्यायाध्यितामिदानीमाजि-
धीयात। अलवारी ह्रियंग छदव कीर्त्यते बुधैः।१ पशुनागहवै-
नाधिक्रियतान्ते सीता वपुः। श्रावणं पशुविधानेन पशुकार्यं श्रुत्या
थारनव श्राद्धार्थ आरब्धः पशुपाकतन्त्रप्रसंगतः। आहितेनिमित्तिकंच
कुर्मितिपप्रक्षं तरंतुनिः।२ पाकयज्ञो हविर्यज्ञः पशुरेषप्रतिष्ठितवः।
इत्येव च पाकयज्ञः पाकयज्ञेन यज्ञाग्नि तत्।४ अथ कीर्त्तिनिदध्य
क्मिनयुक्तोऽधिकरात्ते परः। स्वयं कृत्वा आद्यस्यापरोधयदि कृतकः।
प्रालोकिकस्यादिदकर्मकाले वं दर्शयन्तः दाय। पुरोडाशविधानं स्या

नथास्त्वात्पशुवदूर्ध्व।६ संस्कारानुकृतिस्तस्य सहानेत्रेव चोदिताः।
प्रोमोपशुपुरोडाशः। अथातश्चौलादिषु।७ आदित्येन्निर्दिनं तत्रानि
र्वाच्यते। तिर्मंत्रतः। अस्यहोमो वदातानां पुरोडाशेनाव्दैः प्रतस्य।८
वपास्विष्टकृतो मूर्द्धवत्तेध्यामसमूपवादतः। आघारादिन्द्रवद्देव
वाज्यस्य संधिकर्म्मयात्।९ अवकीर्णिदीघनिः स त्वपाकयज्ञविधानतः।
पशुनागर्द्दभेनाहं यन्नैर्ऋत्यार्थं वदेत्।१० स्थापयेद्यौकिकं कक्षिं १२०
मिसंस्कारस्य सर्वकं नम्रुत्तरेणोदपात्रं तथा स्रुद्विसर्वकं।११ होमाथ
मवदानानां स्वाधस्तनाधापवर्गतः। परिस्तृतिर्द्वयोरेकास्ताधनं चा
थोनयोः।१२ स्थापयिचोपकरणे पशुसंस्कारकर्म्मवत्। तच्छारवापशु
वसर्वं व्यवनस्यातिदेशतः।१३ तदंतपरिधिन्तेस्य पशुष्कां तामेव यद्य
विः। जङ्घं पुच्छाक्रुवं यन्ये चरंति स्तुहविरस्मान्।१४ स्वकर्म्मजा यत्राति

तिष्ठेत्स्वपाणिपंपादिकीर्ण्यनुतानि प्रकं वा१९ न एव कनीयोत्र वतिष्ठतः
१५ स्वं वस्त्ररोतिपूतां प्रः पुनस्तद्व्रतमाचारतां निमित्तिकां तरं नस्या
वकीर्णिन इहोत्स्यात्।१६ स्थापयिचाद्धदे ध्यक्षि लौकिकं नवत्रुण्यथो।
वरणादि पयोकं स्यादाज्येनिवा त्रुष्यात्।१७ कमेणजुहुयाद्देवताज्या
घाराज्यभागभुर्द्दशानिनाज्येनाथ जुहुयादाहुती प्रतिमंत्रतः।१८ आघा
कामावकीर्णोस्मिन्कामाजिर्हुच इयथा। तमग्निसुपतिष्ठेन समायेदं
चितिरक्षनो।१९ आत्मनाहितनः कर्म्यप्रणीतानां विमोकतः। एतद्द
वनवेत्प्रायश्चित्तं नान्यस्तु निश्चितं।२० वावकीर्णिन इन्यस्मिन्निदं तत्रा
पि पाक्षिकं।२१ इत्यवकीर्णिप्रायश्चित्तं॥ अस्य गृहप्रवेशनाधानं यवस्को
याभूत्वा यतां न पस्य कार्यं यानयाने न वेत्स गृहप्रवेशनं।१ लौकि
वदेश धर्म्मज्ञाः सप्तपंचगृयो पिवा। यत्रोपविष्टे विप्रास्फणायश्री

सहस्रं समतार यथ वाराहादि दिक्षुस्सु आलता स्यसदपार्थिवः॥ सित्राजे
मे त्रिविः स्थितविनीशः प्रविशेत् सं तोर स तोरे आत्वाति सतां गा दिशि
नाम यति समा व मालमेक क्तां तामेव प्रविशेत् पः ४ रु पि स ते त
त्पर्वदमतिनूरु हमा गमां कुङ्कः स्तयदिनयेत परिप्य तं मातिमेत्र
येता ५ यातेरशाध्यामे त्रेणेति छन्नक्रौधं दस्यायस्य॥ नामादिश
यन्त्रास्का नेवित्तु शा सप्रियोगतः ६ एवं ज्ञातयदि दुर्ग्वोमध्येतम १३१
त्रिमं त्रयेतां वशीकरणमेवेदंतां तना वामिति। कवचा ७ नत्राशीन
स्किताना वापि पाणि नु छम्य दक्षिणे॥ विनीत वेष्याः नरणः पूश्यो का
र्याणि कार्शिणे। ८ यदा स्वयं न कुर्यात्स नृपतिः कार्यदर्शनं तदानि
युंज्यादि द्वास्सं ब्राह्मणं कार्यदर्शिनां ता ९ स्मो स्य कार्याणि सं पश्ये

त्स्यरेवत्रिभिर्वृतः॥ सभाप्रावशानं तस्य विशितां नृपकार्यतः॥ ११३ ता।
ह्मणोयदि नस्यात्कु क्षत्रियं तत्र योजयेता वि। अधर्मशास्त्रज्ञं ब्र
डंपत्रेन वर्जयेता १२ अनियुक्तोऽपि नियुक्ताश्चे ना ह्मणाः सरस्ता मता।
नियुक्ताः परिप्पल्लो कोः प्राग्विवाकान्नपोतमः १४ विवादानुगतं स्ट
क्लासमभ्यसलस्य यत्नतः॥ विचारयति येनास्मात् प्राग्विवाकः स्मृतः स्मृतः।
१५ इतिसभाप्रवेशनं॥ युद्धार्थं क्षत्रियादीनां रथासे क्षणकुर्यात॥
अन्यस्यापि मपियात्रायामितोराणिकं वचः १ क्षत्रियास्य वधमों
यं श्रुतिराद्दष्टनातनी। ब्राह्मणस्य भवेद्दोत्री वहुत्रिमाश्रयेता २ तत्र
युक्तेतिसं प्रेष्यतथक्तान्यापि मारथितां त्य दो यदुवच नं संग्रामार्थमेव
गम्यातन ३ नयुक्तेति प्रोक्ते रथमतिः तमुद्धरनास्मा विषाडियां मंत्रंव
क्रे अभिप्राप्ततः ४। रथेतरमसीयात्र दक्षिणं ९६ ३ तरं वामदेवम

श्रीयदुत्तरक्षरीमासने तु तत:।८ हस्तेनोपस्पृश्य मीढंम को न्यकान्तितिक्र
वनं। नमो मालि वस्त्यचेति प्राजेदु र्द्धि[illegible]दत्त्वि णं।९। हस्तीमस्यंगं वां मध्ये
स्यान्नी वास्ताप ये द्वतें। तस्य तां स्यारथी अतूवारी क्रीडशाला वधिरूत्नं रथं
याजये तत्र मुहूर्त्तमपि मंत्रित:। गंधमादिनिरिहरतीरं स्मधमूज्जने।
९ ६ हरत्निर्यदत्र मूर्ज्जने केचिदक्रवनं। स रथो दुर्बलश्चेत्स्यादिदं
तत्वाजपेदमुं।१०। अयं वामश्विनारथ: स्यायेत्कृम्यारथस्तदा। ध्वजं संस्पृ
श्य भूमिं वा न्वेष्य वामश्विनारथ:।११। न तस्य वाचनार्ति स्यान्न नारिष्ट: १३२
कथं वनाग छेयथार्थमारुसविप्रा दृष्टापि संप्रतिर २ रथा प्रत्ययवरो
हेयद्रूरस्कोअपि देवता: अतिक्रम्य तृमाचेद्दृ[illegible] प्रत्यवरो हति।१३।
याच्याध्वनमतोवा हान्विमुच्य वपमोदके। केत[illegible] द्वापयेद्दष्यवाहनं।
पक्वधकात:।१४। अस्यजहेदनादोप्रार्नैर्निमि[illegible]न्मुदारुतोहतिरथा

रोहणं समाप्तं।।१५। ७ हस्त्यारोहणमुच्यते। [illegible]र्षिके मिरवादिना।
तत्र हस्तिनमेत्यादिमृश्येत्दक्षिणं मंत्रत:।१। अ[illegible] हस्तियशस्समशी
र्यं गंयदाकूयातां नक्षिन्नजिसृश्योदनाम्न चेन्य[illegible]पिसूत्रेणनां।२ इंद्र
स्य वेति मंत्रेण तमारोहतिहस्तिनां। अन्यारोहणंदचे स्पविशेस्यान्नाद्वि
जन्मनां।३ त्रिवर्षिकाणंप्रेष्याणंमुमुक्षूस्यारोहणे स्पति। वाणूयीर्यैरच
क्रदेवचरश्च पुस्यानि मंत्रणं।४ आरोहेत्तपिऊवीनकोविन्नकोत्रिपा
दिष्वारास्यनारोहणंप्राप्तं कथंविद्यानार्थत:।५ मूर्द्धो पिस्थ इंद्र मामि
कीयारोहंनजिमंत्रणं।६ अथराशानथाद्देलिंगादत्यनतोनवेत।७ ६
तिरथ्याहस्तिश्यागर्द्दनारोहणं समाप्तं।१७। अथ स्याध्वरणेकुर्मयंद्वैष्या
मजिथीयतां।१ बाकुन्यामुत्तरिष्टं ता[illegible]जिमेत्रयतेनदं। नमोरुशा[illegible]रामु
प्पदद्रक्क्रौतेस्पृशेदप:।२ मंत्रमुक्त्वामुरंतोहमाजियारकरादं[illegible]।पि

अं बोपसृष्टो दारिद्र्यग्रस्तो मानवः कम्पते तदा॥५॥ नवाम्बरादिकं कश्चि-
द्दं यावमन्नं मन्नते । यद्यपि स्वोनद्धं नेद कंडरां द्योकयामस ७ यद्युः ।
५ फूनावमित्र्य वानावमारोदपन्त्यं ने मंत्रायता॥ उत्तरतां नदीं यत्रा-
मातलिन्यमं त्रयेता॥८ नमो रुद्राय तिजवेधपदारो हतिविगिरिं पश्ये-
तवेद्धनं यत्र नमो रुद्राय विजपेता॥९ गिरिमदेवनमसदउत्पोमं-
त्रयोः कुमाता॥ गच्छश्च कुम्पथं प्राश्यंतस्तदा तमवनि मंत्रयेता॥८ नमो १२२
रुद्राय तिष्ठेच्चितस्मिन्नपि पदे पदे । श्मशानं यदि पश्येत नमो रुद्रा-
य विजपेत्॥१०॥ पदं पिष्ट्र पदे हस्मि नि मित्रिक मिदं स्मृतं । तदा हविष्य-
यमंत्रो यतः स्यात्ते तशोधिनां॥११॥ एकस्मिन्नपि काले वेद्धहून्येतानि
पश्यति । एकप्रयोगनाम्यत्र मंत्रस्यास्त्र तद्वर्तिः॥१२॥ निमित्ता रेदानि
मनःकालेन देवजनजीवितं । गोष्ठानं वेधदाक्ष्म्य ... दानमानि मंत्राणां ।
॥१३॥ नमो रुद्राय तिष्ठ समसेत्यिं ऽस्यादपदं । न ... शय यक्त्वे यत्र यत्र

गेदाश्मो॥१५॥ रुद्रा लिवेदहं सर्वं दृष्ट्वं तं मायामिति ... तः रुद्राणामिधि छि-
तं सर्वमिति भाव यत्रातरिह॥१६॥ स्थं हताश्यो वपा... तां सर्वस्यापदानि मं-
त्रता॥ शिवाव कंपितायो क्षोभि वा नामानि मंत्रयेता॥१८॥ शिवानि नव-
यशो धितद्रूयापगमाय च्चिनामैव वास्यमाने चिद्धिवो नामेति मं-
त्रतः॥२०॥ अदद्रूवे छ ऊने वास्यमाने तमानि मंत्रयेता॥ हिराण्यवर्ण श-
कुनादवानामिति मंत्रतः॥२१॥ गर्जितं स्तनयित्नुतमानि मंत्रयेतो द्विजः
शिवानो वर्षाः स्तुमिं शिवानहृति मंत्रतः॥२२॥ पश्येद्वहूम शोकादिन
रुणा तमानि मंत्रयेता॥ मा या शानि मा पिशुर इति मंत्रेण तं स्पृशेत्॥२३ क-
ष्टांगं वा स्वतनेत्रं वा दृष्ट्वा मिहे मरथादिकं॥ किंचिद्द्रजनेनैव विप्रस्तत्त्वा तिग्म
कानि वर्म तः॥२४॥ घोस्तादस्तुर्गृहे दीवा घातिगरुड़ा उच्चैति मंत्रेण
नेतरेऽप्रतिग्रहे पिऊ वैश्वा लक्षण स्पर्धिकारतः॥२५॥ विश्वपराजन्य यो-
मंत्रो न च वक्त्रं न्या प्रतिग्रहे । नाते स्यादपयं किंतु प्रतिग्रहणमेव सः॥

प्रतिग्रहस्यानेकस्य हेमादीन्येककालं तत्र मत्रमंत्रेपि तत्रादेहे
रकार्थं ग्रास्यपाणं तत्र।२७ जभेतयदिमांविप्राधोस्त्वेषकोप्रतिग्र
हः। एकस्माद्ददतश्चस्मिन्मंत्राग्रहणे भावग्रहा।२८ कर्मांगं वा स्वदंत्रं
वा चेदत्रजेतस्मन्त्रेदनं। घोस्त्वतिप्रतिग्रहस्यानितस्य द्विः प्राशनं जावत
२९ अस्याग्रानातुहूर्वैस्मिन्ब्रह्माग्रेतत्परजावतोयत्स्तुनर्मत्रजदानं
सोनुवादो बुधैर्मतः।३० द्विवारं प्राशनं तत्र तमन्त्रे घविधीयत दह्वि १३४
णद्वेजजेन्मंत्रं घोस्त्वेष कृत्वा प्रतिग्रहः।३१ तस्य त्रिः प्राशनं तत्र म
मन्त्रे घविधीयत।द्वौ मंत्रौ विधिवद्वाग्धो ब्रह्मा घापिवतुः कृमात्।३२
आवं मया वमयत्न त्रः स्यांयततस्मोमजद्दवत।आत्मसंस्कारएवायं
पण्य वयववजदाणतो।३३ प्राणवांतावित्रास्लोस्तु … यादावायएवपः।
अधीयाधीयरहदः … [illegible] …।३४ … कंमेविचदाणं
ज्ञिकामेमधुपद्वः। वावान्यापिदधाम्यं तमिमं … पांश्रात।३५ स्वरक

रणंकं ध्येततत्स्य स्यात्स्वार्थ नो विधिः। लिंगादा … नेशेषद्दतिसूत्रविदा
मतो।३६ इतिमद्यार्थसंग्रहेश्रीरेणुकार्येणयज्ञ … नायां सूत्रविहृतोम
माझाकारिका।३७ आशीः कोडिजवंशजो द्विजव … सोजन्यजन्मातति।
श्रीसोमेश्वरदीक्षितां बुजनवाप्यन्याजनः उद्दे … दा।३८ संकास्त्रार्थम
होदधिर्निरवद्यविंदग्धदुग्धांबुधौ। श्रीमाध्यंदिनधर्मदुर्धरधरो द्वारेक
धुर्यस्तनः।३९ सूनुस्तत्कृतपद्मशं रवस्तत्पनः श्रीमान्महेशा … जिधःस्म
रिन्हरियशाः कृतिस्तानिसदावारे कनिष्ठो जयवन्तौ तत्सूनुः कृतिस्तु
त्रतदिनीकृत्स्नोजनकोमहस्तेनेयं रवितापयोगाविहृतिः। श्रीरेणुकार्य
:सुधीः।४१ अष्टेस्यपारव्योमधुसंज्ञयामाघि शाके … वस्ती … मितां
का।४२ … ततोयं कमलाजयायां … सरोद्दामोदितपद्मपदेनो।४३
पद्मदन … नुकं वायद्वा … मम सं … तदत्रनिपुणाः … स … विधत्त

त्स ये [illegible] ४४ इति गच्छकारिका पाः समाप्ताः॥ संवत् १५६८ वर्षे
[illegible] शुदि १ गुरौ॥ अद्येह श्री [illegible] वास्तव्य आन्तेतर [illegible] गोत्रे
[illegible] हिकस्य दाफल [illegible] तडानी डूंगर [illegible] लिखितं॥ शुभं भवतु॥ ग्रंथ
संख्या [illegible] ११०० अंकेन [illegible] विंशतिशतानि॥ श्री [illegible] वास्तव्य पाठक
[illegible] स्य [illegible] पठनार्थं पितृपक्ष [illegible] इदं रत्नकारिका लि
खापिता॥ यादृशं पुस्तके दृष्टं तादृशं लिखितं मया॥ यदि शुद्धमशु
द्धं वा मम दोषो न दीयतां॥१ जलाद्रक्षेत् [illegible] कटिग्रीवा बद्धमुष्टि अधोमु
खो कष्टेन लिखितं शास्त्रं यत्नेन परिपालयेत्॥ श्रीः॥ छ॥ श्रीः॥ १४
श्रीः॥ छ॥ श्रीः॥ छ॥ श्रीः॥ छ॥ श्रीः॥ शुभं॥ श्रीः॥ छ॥
श्रीः॥ छ॥ श्रीः॥ छ॥ श्रीः॥ छ॥ श्रीः॥ छ॥ श्रीः॥ छ॥
२७०० ग्रंथसंख्या पत्र १ प्रतिपृष्ठ [illegible]॥

पा. २७